

DIARIO OFFICIAL

TYPOGRAPHIA

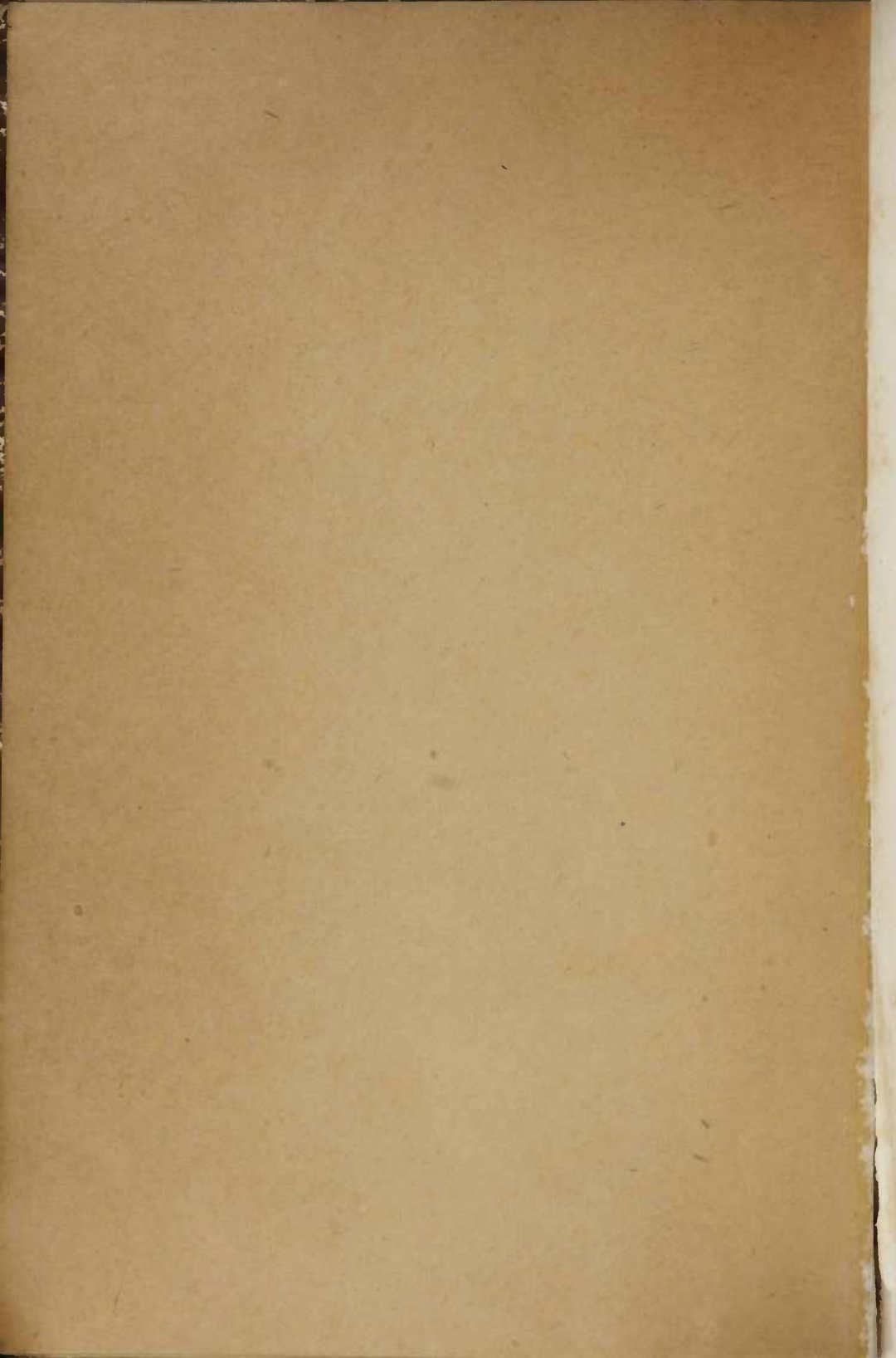
ENCADERNAÇÃO E PAUTAÇÃO

SÃO PAULO

A-III-6-3-

NOVA

SCRIPTORUM LATINORUM

BIBLIOTHECA

NOVA
SCRIPTORUM LATINORUM
BIBLIOTHECA

AD OPTIMAS EDITIONES RECENSITA

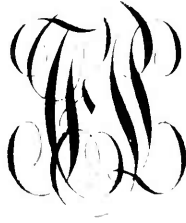
ACCURANTIBUS PARIENSIS ACADEMIE PROFESSORIBUS

ET COLLIGENTE J. P. CHARPENTIER
RHETORICES PROFESSORE

EDIDIT

C. L. F. PANCKOUCKE

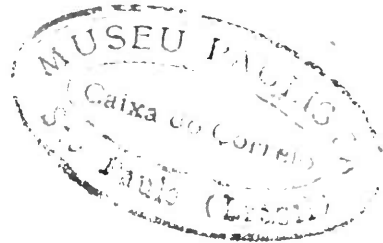
PARISIIS
EXCUDIT C. L. F. PANCKOUCKE

EQUES LEGIONI HONORIS ADSRIPTUS

M DCCC XXXVII.

C. PLINII SECUNDI
HISTORIA NATURALIS

C. PLINII SECUNDI
HISTORIÆ NATURALIS

LIBRI XXXVII

QUIBUS ACCESSERE
NOVUS INDEX ANIMALIUM, MINERALIUM, VEGETABILIIUM SYNONYMICUS,
NOMINUMQUE ET RERUM QUO AD CETERA ENODATIO,
HABITA ALPHABETICI ORDINIS RATIONE,
E NOTIS GALLICÆ EDITIONIS
AJASSON DE GRANDSAGNE

QUARUM AUCTORES EXSTITERE
AD ZOOSOPHIAM, UT PLURIMUM,

G. CUVIER

PASSIM VERO, ET IN IIS QUÆ ZOOSOPHIÆ NON ERANT,
DOÉ, E. DOLO, FÉE, L. FOUCHÉ, ÉL. JOHANNEAU, L. MARCUS,
C. L. F. PANCKOUCKE, VAL. PARISOT, ETC.

PARISIIS
EXCUDIT C. L. F. PANCKOUCKE

EQUES LEGIONI HONORIS ADSRIPTUS

M DCCC XXXVII.

C. PLINII SECUNDI
HISTORIARUM MUNDI
LIBER XXVI.

RELIQUE EX HERBIS PER GENERA MORBORUM MEDICINÆ.

De novis morbis.

I. I. **S**ENSIT et facies hominum novos, omnique ævo priore incognitos, non Italiæ modo, verum etiam universæ prope Europæ, morbos : tunc quoque non tota Italia, nec per Illyricum Galliasve aut Hispanias magnopere vagatos, aut alibi, quam Romæ, circaque : sine dolore quidem illos, ac sine perniciæ vitæ, sed tanta fœditate, ut quæcumque mors præferenda esset.

Quid sint lichenes.

II. Gravissimum ex his lichenas appellavere græco nomine : latine, quoniam a mento fere oriebatur, joculari primum lascivia (ut est procax natura multorum in alienis miseriis), mox et usurpato vocabulo, mentagram : occupantem in multis totos utique vultus, oculis tantum immunitibus, descendantem vero et in colla petusque ac manus, fœdo cutis furfure.

Quando primum in Italia cœperint.

III. Non fuerat hæc lues apud majores patresque nostros. Et primum Tiberii Claudii Cæsaris principatu medio irrepsit in Italiam, quodam Perusino equite romano, quæstorio scriba, quum in Asia apparuisset, inde contagionem ejus importante. Nec sensere id malum feminæ, aut servitia, plebesque humilis, aut media : sed procures veloci transitu osculi maxime : fœdiore multorum, qui perpeti medicinam toleraverant, cicatrice, quam morbo. Causticis namque curabatur : ni usque in ossa corpus exustum esset, rebellante tædio. Adveneruntque ex Ægypto genitrice talium vitiorum medici, hanc solam operam adferentes, magna sua præda. Siquidem certum est, Manilium Cornutum e prætoriiis legatum aquitanicæ provinciæ, H. S. CC. elocasse in eo morbo curandum sese.

Acciditque sæpius, ut nova contra genera morborum gregatim sentirentur. Quo mirabilius quid potest reperiri? aliqua gigni repente vitia terrarum in parte certa, membrisque hominum certis, vel ætatibus, aut etiam fortunis, tamquam malo eligente, hæc in pueris grassari, illa in adultis : hæc procures sentire, illa pauperes.

Item carbunculus.

IV. L. Paullo, Q. Marcio censoribus, primum in Italiam carbunculum venisse, annalibus conscriptum est, peculiare narbonensis provinciæ malum : quo duo consulares obiere condentibus hæc nobis eodem anno,

Julius Rufus, et Q. Lecanius Bassus, ille medicorum inscientia sectus : hic vero pollicis lævæ manus evulso acu ab semetipso, tam parvo vulnere, ut vix cerni posset. Nascitur in occultissimis corporum partibus, et plerumque sub lingua, duritia rubens vari modo, sed nigricans capite : alias livida, corpus intendens, neque intumescens, sine dolore, sine pruritu, sine alio quam somni indicio, quo gravatos in triduo aufert : aliquando et horrorem adferens, circaque pusulas parvas, rarius febrem : stomachum faucesque quum invasit, ocissime exanimans.

Item elephantiasis.

V. Diximus elephantiasin ante Pompeii Magni ætatem non accidisse in Italia, et ipsam a facie sæpius incipientem in nare primum veluti lenticula : mox inarescente per totum corpus, maculosa, variis coloribus, et inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura alibi, ceu scabie aspera : ad postremum vero nigrescente, et ad ossa carnes adprimente, intumescantibus digitis in pedibus manibusque. Ægypti peculiare hoc malum : et quum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia restinctus est : sicut et ille, quem gemursam appellare prisci, inter digitos pedum nascentem, etiam nomine oblitterato.

Item colum.

VI. Id ipsum mirabile, alios desinere in nobis, alios

durare, sicuti colum. Tiberii Cæsaris principatu irrepsit id malum. Nec quisquam id prior imperatore ipso sensit, magna civitatis ambagè, quum edicto ejus excusantis valetudinem legeretur nomen incognitum. Quid hoc esse dicamus, aut quas deorum iras? Parum enim erant homini certa morborum genera, quum supra ccc essent, nisi etiam nova timerentur? Neque ipsi autem homines pauciora sibi opera sua negotia important.

2. Hæc apud priscos erant, quæ memoramus, remedia, medicinam ipsa quodammodo rerum natura faciente, et diu fuere.

Hippocratis certe, qui primus medendi præcepta clarissime condidit, referta herbarum mentione invenimus volumina : nec minus Dioclis Carystii, qui secundus ætate fama que exstitit : item Praxagoræ, et Chrysippi, ac deinde Erasistrati : Herophilo quidem, quamquam subtilioris sectæ conditori, ante omnes celebratam rationem eam, paulatim usu efficacissimo rerum omnium magistro, peculiariter utique medicinæ, ad verba garrulitatemque defendente. Sedere namque in his scholis auditioni operatos gratius erat, quam ire per solitudines, et quærere herbas alias aliis diebus anni.

De nova medicina. De Asclepiade medico.

VII. 3. Durabat tamen antiquitas firma, magnasque confessæ rei vindicabat reliquias, donec Asclepiades ætate Magni Pompeii orandi magister, nec satis in arte ea quæstuosus, ut ad alia, quam forum, sagacis inge-

nii, huc se repente convertit : atque, ut necesse erat homini, qui nec id egisset, nec remedia nosset, oculis usuque percipienda, torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens omnia abdicavit; totamque medicinam ad causam revocando, conjecturæ fecit : quinque res maxime communium auxiliorum professus, abstinentiam cibi, alias vini, fricationem corporis, ambulationem, gestationes : quæ quum unusquisque semetipsum sibi præstare posse intelligeret, faventibus cunctis, ut essent vera quæ facillimæ erant, universum prope humanum genus circumegit in se, non alio modo, quam si cælo emissus advenisset.

Qua ratione medicinam veterem mutaverit.

VIII. Trahebat præterea mentes artificio mirabili, vinum promittendo ægris, dandoque tempestive, tum frigidam aquam. Et quoniam causas morborum scrutari prior Herophilus instituerat, vini rationem illustraverat Cleophrantus apud priscos, ipse cognominari se frigida danda præferens, ut auctor est M. Varro, alia quoque blandimenta excogitabat, jam suspendendo lectulos, quorum jactatu aut morbos extenuaret, aut somnos adliceret : jam balneas avidissima hominum cupidine instituendo, et alia multa dictu grata atque jucunda : magna auctoritate; nec minore fama, quum occurrisset ignoto funeri relato homine ab rogo atque servato : ne quis levibus momentis tantam conversionem factam existimet. Id solum possumus indignari, unum hominem e levissima gente, sine opibus ullis orsum, vectigalis

sui causa, repente leges salutis humano generi dedisse, quas tamen postea abrogavere multi.

Asclepiadem adjuvare multa, in antiquorum cura nimis anxia et rudia, ut obruendi ægros veste, sudoresque omni modo ciendi : nunc corpora ad ignes torrendi, solesve adsiduo quærendi, in urbe nimbose, immo vero tota Italia imperatrice : tum primum pensili balnearum usu ad infinitum blandientem. Præterea in quibusdam morbis medendi cruciatus detraxit, ut in anginis, quas curabant in fauces organo demisso. Damnavit merito et vomitiones, tunc supra modum frequentes. Arguit et medicamentorum potus stomacho inimicos, quod est magna ex parte vetitum. Itaque nos in primis quæ sunt stomacho utilia signamus.

Contra magos.

IX. 4. Super omnia adjuvare eum magicæ vanitates, in tantum evectæ, ut abrogare herbis fidem cunctis possent. Æthiopide herba amnes ac stagna siccati conjectu, tactu clausa omnia aperiri. Achæmenide conjecta in aciem hostium trepidare agmina, ac terga vertere. Latacen dari solitam a Persarum rege legatis, ut quocumque venissent, omnium rerum copia abundarent, ac multa similia. Ubinam istæ fuere, quum Cimbræ Teutonique terribili Marte ulularent, aut quum Lucullus tot reges magorum paucis legionibus sterneret? Curve romani duces primam semper in bellis commerciorum habuere curam? Cur hercule Cæsaris miles ad Pharsaliam famem sensit, si abundantia omnis contingere

unius herbae felicitate poterat? Non satius fuit Æmilianum Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, quam machinis claustra per tot annos quaterere? Siccentur hodie meropide Pomptinae paludes, tantumque agri suburbanae reddatur Italiae. Nam quae apud eundem Democritum invenitur compositio medicamenti, quo pulchri bonique et fortunati gignantur liberi, cui umquam Persarum regi tales dedit?

Mirum esset profecto, hucusque provectam credulitatem antiquorum, saluberrimis ortam initiis: si in ulla re modum humana ingenia novissent, atque non hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertam, suo loco probaturi essemus evectam ultra magos etiam. Sed haec est omni in re animorum conditio, ut a necessariis orsa primo, cuncta pervenerint ad nimium. Igitur demonstratarum priore libro herbarum reliquos effectus reddemus: adjiciemus, ut quasque ratio dictaverit.

Lichenis remedia. Lichen herba: medicinae v.

X. Sed in lichenis remediis, atque tam faedo malo, plura undique acervabimus, quamquam non paucis jam demonstratis. Medetur ergo plantago trita, quinquefolium, radix albuci ex aceto, ficulni caules aceto decocti, hibisci radix cum glutino et aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice, ut rumicis radix trita ex aceto illinatur, et flos visci cum calce subactus. Laudatur et tithymali cum resina decoctum. Lichen vero herba omnibus his praefertur, inde nomine invento. Nascitur in saxosis, folio uno ad radicem lato, caule

uno parvo, longis foliis dependentibus. Hæc delet et stigmata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis, petris totum inhærens, ut muscus, qui et ipse illinitur. Hic et sanguinem sistit vulneribus instillatus, et collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle sanat ore illito, et lingua.

Qui ita curantur, salsa lavari jubentur, ungi oleo amygdalino, hortensiis abstinere. Ad lichenas et thapsiæ radice utuntur trita cum melle.

Anginæ.

XI. Anginæ argemonia medetur sumpta ex vino : hyssopum cum vino decoctum et gargarizatum : peucedanum cum coagulo vituli marini æquis partibus. Proserpinaca cum muria ex mænis et oleo trita, vel sub lingua habita. Item succus de quinquefolio, potus cyathis tribus. Hic et omnibus faucium vitiis medetur gargarizatus : verbascum privatim tonsillis in aqua potum.

Strumis.

XII. 5. Strumis plantago : chelidonia cum melle et axungia : quinquefolium : radix persolata, item cum axungia, operitur folio suo imposita. Item artemisia : radix mandragoræ ex aqua. Sideritis latifolia, clavo sinistra manu circumfossa adalligatur, custodienda sanatis, ne rursus sata diro herbariorum scelere, ut in quibusdam, rebellet : quod et in his, quos artemisia sanaverit, prædici reperio : item in his, quos plantago.

Damasonion, quæ et alcea vocatur, sub solstitio collecta, imponitur ex aqua cælesti, folium tritum, vel radix cum axungia tusa, ita ut imposita folio suo operiatur. Sic et ad omnes cervicis dolores, tumoresque quacumque in parte.

Bellis, II.

XIII. Bellis in pratis nascitur, flore albo, aliquatenus rubente. Hanc cum artemisia illitam, efficacior esse produnt.

Condurdum, II.

XIV. Condurdum herba solstitialis, flore rubro, suspensa in collo, comprimere dicitur strumas. Item verbenaca, cum plantagine. Digitorum vitiis omnibus, et privatim pterygiis, quinquefolium medetur.

Tussi.

XV. In pectoris vitiis vel gravissimum est tussis : huic medetur panacis radix in vino dulci. Succus hyoscyami etiam sanguinem exscreantibus : nidor quoque accensi tussientibus. Item scordotis mixto nasturtio, et resina, cum melle tusa arida. Facit et per se faciles exscreationes. Item centaurium majus, vel sanguinem rejicientibus : cui vitio et plantaginis succus medetur. Et vettonica obolis tribus in aqua, contra purulentas, contraque cruentas exscreationes. Persolatae radix drachmæ pondere, cum pineis nucleis undecim. Peucedani succus, pectoris doloribus, et acorum subvenit, et ideo antidotis

miscetur. Tussi daucum : item scythica herba. Ea demum omnibus pectoris vitiis, tussi, et purulenta exscreantibus, obolis tribus in passo.

6. Totidem verbascum, cujus flos est aureus. Tanta huic vis est, ut jumentis etiam non tussientibus modo, sed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu : quod et de gentiana reperio. Radix cacaliæ commanducata, et in vino madefacta, non tussi tantum, sed et faucibus prodest. Hyssopi quinque rami cum duobus rutæ et ficis tribus decocti thoracem purgant.

Bechion, sive chamæleuce, quæ tussilago, III.

XVI. Tussim sedat bechion, quæ et tussilago dicitur. Duo ejus genera. Silvestris ubi nascitur, subesse aquas credunt : et hoc habent signum aquileges. Folia sunt majuscula, quam ederæ, quinque aut septem, subalbida a terra, superne pallida, sine caule, sine flore, sine semine, radice tenui. Quidam eandem esse bechion et alio nomine chamæleucen putant. Hujus aridæ cum radice fumus per arundinem haustus et devoratus, veterem sanare dicitur tussim : sed in singulos haustus passum gustandum est.

Bechion, quæ salvia, IV.

XVII. Altera a quibusdam salvia appellatur, similis verbasco : conteritur ea et colata calefit, atque ita ad tussim laterisque dolores bibitur : contra scorpiones eadem et dracones marinos efficax. Contra serpentes

quoque ex oleo perungi ea prodest. Hyssopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

Lateris et pectoris ac stomachi doloribus.

XVIII. 7. Lateris et pectoris doloribus verbascum cum ruta ex aqua : vettonicæ farina bibitur ex aqua calida.

Stomachum corroborat scordotis succus : centaurium, gentiana ex aqua potæ. Plantago aut per se sumpta in cibo, aut cum lente, alicæve sorbitione. Vettonica alias gravis stomacho, vitia tamen sanat pota, vel foliis commanducata. Item aristolochia pota : agaricum manducatum siccum, ut ex intervallo merum sorbeatur : nymphæa heraclia illita : peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur : vel cotyledon trita cum polenta, vel aizoum.

Molon, sive syron : amomon, III.

XIX. Molon scapo est striato, foliis mollibus, parvis, radice iv digitorum, in qua extrema allii caput est. Vocatur a quibusdam syron. Ex vino stomacho, et dyspnœæ medetur : centaurium majus ecligmate : plantago succo vel cibo : vettonicæ tusæ pondo libra, mellis attici semuncia, ex aqua calida quotidie bibentibus. Aristolochia, vel agaricon, oboliis ternis ex aqua calida, aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnœas bibitur : item hyssopum et asthmaticis. Peucedani succus in jocineris doloribus, et pectoris laterisque, si febres non siunt. Sanguinem quoque expuentibus subvenit agari-

cum, victoriati pondere tritum, et in mulsi quinque cyathis datum. Idem et amomon facit.

Jocineri privatim teucra bibitur recens, drachmis iv in poscæ hemina. Vettonicæ drachma una in aqua calida cyathis tribus : ad cordis vitia, in frigidæ cyathis duobus. Quinquefolii succus jocineris, et pulmonis vitii, sanguinemque rejicientibus, et cuicumque sanguinis vitio intus occurrit. Jocineri anagallides mire prosunt. Capnon herbam qui edere, bilem per urinam reddunt. Acoron jocineri medetur, thoraci quoque, et præcordiis.

Ephedra, sive anabasis, III.

XX. Ephedra, ab aliis anabasis vocata, nascitur ventoso fere tractu, scandens arborem et ex ramis præpendens, folio nullo, cirris numerosa, qui sunt junci geniculati, radice pallida. Datur ex vino nigro austero trita ad tussim, suspiria, tormina, et sorbitione facta, in quam vinum addi convenit. Item gentiana madefacta pridie contrita denarii pondere in vini cyathis tribus.

Geum, III.

XXI. Geum radículas tenues habet, nigras, bene olentes. Medetur non modo pectoris doloribus, aut lateris, sed et cruditates discutit, jucundo sapore. Verbenaca vero omnibus visceribus medetur, lateribus, pulmonibus, jocineribus, thoraci. Peculiariter autem pulmonibus, et quos ab his phthisis tentat, radix herbæ consiliginis, quam nuper inventam diximus : suum qui-

dem et pecoris omnis remedium præsens est pulmonum vitio, vel trajecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua, haberique in ore adsidue sub lingua. Superficies ejus herbæ an sit in aliquo usu, adhuc incertum est. Renibus prodest plantaginis cibus, vettonicæ potus, agaricum potum, ut in tussi.

Hepati, renibus, vomitioni, I. Tripolium, III.

XXII. Tripolium in maritimis nascitur saxis, ubi adluit unda, neque in mari, neque in sicco, folio isatis crassiore, palmo alto, in mucrone diviso, radice alba odorata, crassa, calidi gustus. Datur hepaticis in farre decocta. Hæc herba eadem videtur quibusdam, quæ polium, de qua suo loco diximus.

Gromphæna.

XXIII. Gromphæna, alternis viridibus roseisque per caulem foliis, in posca sanguinem rejicientibus medetur.

Malundrum, II.

XXIV. Jocineri autem herba malundrum, nascens in segete ac pratis, flore albo odorata. Ejus cauliculus conteritur ex vino vetere.

Chalcetum, I. Molemonium, I.

XXV. Item herba chalcetum e vineis contrita imponitur. Faciles præstat vomitiones radix vettonicæ, ellebori modo, iv drachmis in passo aut mulso. Hysso-

pum tritum cum melle utilius, præsumpto nasturtio aut irione.

Molemonium denarii pondere. Est et silybo lacteus succus, qui densatus in gummi, sumitur cum melle supra dicto pondere : præcipueque bilem trahit. Rursus sistunt vomitionem cuminum silvestre, vettonicæ farina : sumuntur ex aqua. Abstergunt fastidia, cruditatesque digerunt, daucum, vettonicæ farina ex aqua mulsa, plantago decocta caulium modo. Singultus hemionium sedat : item aristolochia. Suspiria clymenos. Pleuriticis et peripneumonicis centaurium majus : item hyssopum bibitur. Pleuriticis peucedani succus.

Halus, sive cotonea * v.

XXVI. Halus autem, quam Galli sic vocant, Veneti cotoneam, medetur lateri : item renibus, convulsisque et ruptis. Similis est cunilæ bubulæ, cacuminibus thymo, dulcis, et sitim sedans, radicis alibi albæ, alibi nigræ.

Chamærops, 1. Stœchas, 1.

XXVII. Eosdem effectus in lateris doloribus habet chamærops, myrteis circa caulem geminis foliis, capitibus græculæ rosæ, ex vino pota. Ischiadicis dolores et spinæ levat agaricum potum, ut in tussi.

Item stœchadis, aut vettonicæ farina ex aqua mulsa.

Alvi remedia.

XXVIII. 8. Plurimum tamen homini negotii alvus

exhibet, cujus causa major pars mortalium vivit. Alias enim cibos non transmittit, alias non continet, alias non capit, alias non conficit. Eoque mores venere, ut homo maxime cibo pereat. Pessimum corporum vas instat, ut creditor, et sæpius die appellat. Hujus gratia præcipue avaritia expetit: huic luxuria conditur: huic navigatur ad Phasin: huic profundi vada exquiruntur. Et nemo vilitatem ejus æstimat, consummationis fœditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera.

Sistit eam scordotis recens, drachma cum vino trita, vel decocta potu. Polemonia quoque et dysentericis ex vino datur: verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudine: nymphææ heracliaë semen cum vino potum: radix superior e xiphio, drachmæ pondere ex aceto. Semen plantaginis in vino tritum, vel ipsa ex aceto cocta, aut alica ex succo ejus sumpta. Item cum lenticula cocta, vel aridæ farina inspersa potioni cum papavere tosto et trito, vel succus infusus, aut succus vettonicæ, in vino ferro calefacto. Eadem cœliacis in vino austero datur: his et iberis imponitur, ut dictum est.

Tenesmo radix nymphææ heracliaë e vino bibitur: psyllium in aqua: acori radicis decoctum. Aizoi succus alvum sistit, et dysenterias, et tineas rotundas pellit. Symphyti radix dysenterias sistit: item dauci. Aizoum foliis contritis ex vino torminibus resistit. Alceæ siccæ farina torminibus pota cum vino.

Astragalus, III.

XXIX. Astragalus folia habet longa incisuris multis, obliqua circa radices, caules tres aut quatuor foliorum plenos, florem hyacinthi, radices villosas, implicatas, rubras, præduras. Nascitur in petrosis, apricis, et iisdem nivalibus, sicut Pheneo Arcadiæ. Vis ei ad spissanda corpora. Alvum sistit radix in vino pota : quo fit ut moveat urinam repercusso liquore, sicut pleraque quæ alvum sistunt. Sanat et dysentericos in vino rubro tusa. Difficile autem tunditur. Eadem gingivarum suppurationi utilissima est fotu. Colligitur exitu autumnii, quum folia amisit : siccatur in umbra.

Ladanum, XVIII.

XXX. Et ladano sistitur alvus utroque : quod in segetibus nascitur, contuso et cribrato : bibitur ex aqua mulsa : item nobili e vino. Ledon appellatur herba, ex qua ladanum fit in Cypro, barbibus caprarum adhærescens. Nobilius in Arabia. Fit jam et in Syria atque Africa, quod toxicon vocant. Nervos enim in arcu circumdatos lanis trahunt, adhærescente roscida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc gravissimum odore est, durissimumque tactu. Plurimum enim terræ colligit : quum probetur maxime purum, odoratum, molle, viride, resinosum. Natura ei molliendi, siccandi, concoquendi, somnum alliciendi. Capillum fluentem cohibet, nigritiamque custodit. Auribus cum hydromelite aut rosaceo infunditur. Furfures cutis et manantia ulcera sale

addito sanat. Tussim veterem cum styrace sumptum. Efficacissimum ad ructus.

Chondris, sive pseudodictamnium. Hypocisthis.

XXXI. Alvim sistit et chondris, sive pseudodictamnium. Hypocisthis, orobethron quibusdam dicta, malo granato immaturo similis. Nascitur, ut diximus, sub cistho, unde nomen. Hæc arefacta in umbra sistit alvim ex vino austero nigroque utraque. Duo enim genera ejus, candida et rufa. Usus in succo : spissat, siccatur. Et rufa magis stomachi rheumatismos emendat.

Pota, tribus obolis, sanguinis exscreationes, cum amylo. Dysenterias pota, et infusa. Item verbenaca ex aqua data, aut carentibus febre ex vino ammineo cochlearibus quinque additis in cyathos tres vini.

Laver, sive sion, II.

XXXII. Laver quoque nascens in rivis condita et cocta torminibus medetur.

Potamogeton, VIII. Statice, III.

XXXIII. Potamogeton vero ex vino dysentericis etiam et cœliacis, similis betæ foliis : minoribus tantum hirsutioribusque, paulum supereminens extra aquam. Usus in foliis : refrigerant, spissant : peculiariter cruribus vitiosis utilia, et contra ulcerum nomas, cum melle vel aceto. Castor hanc aliter noverat, tenui folio velut equinis setis, thyrso longo et lævi, in aquosis nascentem. Ra-

dice sanabat strumas et duritias. Potamogeton adversatur et crocodilis : itaque secum habent eam, qui venantur. Alvum sistit et achillea.

Eosdem effectus præstat et statice septem caulibus, veluti rosæ capita sustinens.

Ceratia, II. Leontopodion, sive leuceoron, sive doripetron, sive thorybetron. Lagopus, III.

XXXIV. Ceratia uno folio, radice nodosa magna, in cibo cœliacis et dysentericis medetur.

Leontopodion, alii leuceoron, alii doripetron, alii thorybetron vocant, cujus radix alvum sistit, purgatque bilem, in aquam mulsam addito pondere denariorum duorum. Nascitur in campestri et gracili solo. Semen ejus potum, lymphatica somnia facere dicitur.

Lagopus sistit alvum e vino pota, aut in feбри ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi super omnia laudant ad deploratos dysentericos quinquefolium, decoctis in lacte radicibus potis : et aristolochiam victoriati pondere in cyathis vini tribus. Quæ ex supra dictis calida sumentur, hæc caudante ferro temperari aptius erit.

E diverso purgat alvum succus centaurii minoris drachma in hemina aquæ cum exiguo salis et aceti, bilemque detrahit. Majore tormina discutuntur. Vettonica alvum solvit drachmis quatuor, in hydromelitis cyathis novem. Item euphorbium, vel agaricum, drachmis duabus cum sale modico potum ex aqua, aut in mulso obolis tribus. Solvit et cyclaminos ex aqua pota, aut

balanis subditis : item chamæcissi balanus. Hyssopi manipulus decoctus ad tertias cum sale, pituitas trahit illitus, vel contritus cum oxymelite et sale : pellitque ventris animalia. Pituitam et bilem detrahit peucedani radix.

Epithymon, sive hippopheos, VIII.

XXXV. Alvum purgat anagallis ex aqua mulsa : item epithymon, qui est flos e thymo, satureiæ simili. Differentia, quod hic herbaceus est, alterius thymi albus : quidam hippopheon vocant : stomacho minus utilis, vomitiones minus movet : sed tormina et inflationes discutit. Sumitur et ecligmate ad pectoris vitia cum melle, et aliquando iride. Alvum solvit, a quatuor drachmis ad sex cum mellis exiguo salisque et aceti. Quidam aliter epithimum tradunt sine radice nasci, tenue, similitudine pallioli, rubens : siccari in umbra, bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahete pituitam bilemque. Alvum leniter solvit et nymphæa in vino austero.

Pycnocomon, IV.

XXXVI. Solvit et pycnocomon, erucae foliis crassioribus, et acrioribus, radice rotunda, lutei coloris, terram olente, caule quadrangulo, modico, tenui, flore ocimi. Invenitur in saxosis locis. Radix ejus in aqua mulsa denariorum duum pondere, et alvum, et bilem, et pituitam exinanit. Semen somnia tumultuosa facit, una drachma in vino potum. Et panos discutit.

Polypodium, III.

XXXVII. Detrahit bilem polypodium, quam nostri filiculam vocant : similis enim est filici. Radix in usu, pilosa, coloris intus herbacei, crassitudine digiti minimi, acetabulis cavernosa, ceu polyporum cirrhi, subdulcis, in petris nascens, aut sub arboribus vetustis. Exprimitur succus aqua madefactæ : ipsa minute concisa inspergitur oleri, vel betæ, vel malvæ, vel salsa-mento : aut cum pulcicula coquitur ad alvum vel in febris leniter solvendam. Detrahit bilem et pituitam, stomachum offendit. Aridæ farina indita naribus polypum consumit. Florem et semen non fert.

Scammonia, VIII.

XXXVIII. Scammonium quoque dissolutionem stomachi facit, bilem detrahit, alvum solvit, præterquam si adjiciantur aloës drachmæ duæ obolis ejus duobus. Est autem succus herbæ ab radice ramosæ pinguibus foliis, triangulis, albis, radice crassa, madida, nauseosa. Nascitur pingui et albo solo. Radix circa Canis ortum excavatur, ut in ipsam confluat succus : qui sole siccatus, digeritur in pastillos. Siccatur et ipsa, vel cortex. Laudatur natione Colophonium, Mysium, Priense : specie autem nitidum, et quam simillimum taurino glutini, fungosum tenuissimis fistulis, cito lique-scens, virus redolens, gumminosum, linguæ tactu lactescens, quam levissimum, quum diluitur albescens. Hoc evenit et adulterino, quod fit ervi farina, et tithy-

mali marini succo, in Judæa fere : quod etiam strangulat sumptum. Deprehenditur gustu : tithymalus enim linguam excalfacit. Usus bimo : nec ante, nec postea utili. Dedere et per se ex aqua mulsa et sale quaternis obolis. Sed utilissime cum aloe, ita ut incipiente purgatione mulsum bibatur. Fit et decoctum radice in aceto ad crassitudinem mellis, quo lepræ illinuntur, et caput ungitur in dolore cum oleo.

Tithymalos characias, XXI.

XXXIX. Tithymalum nostri herbam lactariam vócant, alii lactucam caprinam : narrantque lacte ejus inscripto corpore, quum inaruerit, si cinis inspergatur, apparere litteras, et ita quidam adulteras adloqui maluere quam codicillis. Genera ejus multa. Primus cognominatur characias, qui et masculus existimatur, ramis digitali crassitudine, rubris, succosis, quinque aut sex, cubitali longitudine : a radice foliis pæne oleæ, in cacuminibus coma junci. Nascitur in asperis maritimis. Legitur semen autumno, cum coma : siccatum sole tunditur, et reponitur. Succus vero incipiente pomorum lanuginè, defractis ramulis, excipitur farina ervi, aut ficis, ut cum iis arescat. Quinas autem guttas singulis excipi satis est. Traduntque etiam toties purgari hydropicos fico sumpta, quot guttas lactis exceperit. Succus quum colligitur, ne attingat oculos cavendum est. Fit et e foliis tuis priore minus efficax. Fit et decoctum e ramis. Est semen in usu cum melle decoctum ad catapotia solvendæ alvi gratia. Semen e dentium cavis cera includitur. Colluuntur et radice decocto e vino aut oleo.

Illinunt et lichenas succo : bibuntque eum, ut purgent vomitione et alvo soluta, alias stomacho inutilem. Trahit pituitam sale adjecto in potu, bilem aphonitro. Si per alvum purgari libeat, in posca : si vomitione, in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis datur. Ficos a cibo sumpsisse melius est. Fauces urit leniter : est enim tam ferventis naturæ, ut per se extra corpori impositum, pusulas ignium modo faciat, et pro caustico in usu sit.

Tithymalos myrtites, sive caryites, XXI.

XL. Alterum genus tithymali myrsiniten vocant : alii caryiten : foliis myrti acutis et pungentibus, sed mollioribus : et ipsum in asperis nascens. Colliguntur comæ ejus hordeo turgescente, siccataque in umbra diebus novem in sole inarescunt. Fructus non pariter maturescit, sed pars anno sequente, et nux vocatur. Inde cognomen Græci dedere. Demetitur cum messium maturitate, lavaturque, dein siccatur, et datur cum papaveris nigri duabus partibus, ita ut sit totum acetabuli modus : minus hic vomitionibus, quam superior, ceteri item. Aliqui sic et folium ejus dedere, nucem vero ipsam in mulso, aut passo, vel cum sesama. Trahit bilem et pituitam per alvum. Oris ulcera sanat. Ad nomas oris folium cum melle estur.

Tithymalos paralios, IV.

XLI. Tertium genus tithymali paralium vocatur, sive tithymalis folio rotundo, caule palmum alto, ramis ru-

bentibus, semine albo, quod colligitur incipiente uva, et siccatum teritur, sumiturque acetabuli mensura ad purgationes.

Tithymalos helioscopios, xviii.

XLII. Quartum genus helioscopion appellant, foliis porcilacæ, ramulis stantibus a radice quatuor aut quinque, rubentibus, semipedali altitudine, succi plenis. Hoc circa oppida nascitur, semine albo, columbis gratissimo. Nomen accipit, quoniam capita cum sole circumagit. Trahit bilem per inferna in oxymelite dimidio acetabulo: ceteri usus, qui characiæ.

Tithymalos cyparissias, xviii.

XLIII. Quintum cyparissian vocant, propter foliorum similitudinem, caule gemino aut triplici nascentem in campestribus: cui eadem vis, quæ helioscopio aut characiæ.

Tithymalos platyphyllos, sive *corymbites*, sive *amygdalites*, iiii.

XLIV. Sextum platyphyllon vocant: alii *corymbiten*, alii *amygdaliten* a similitudine. Nec ullius latiora sunt folia. Pisces necat, alvum solvit, radice, vel foliis, vel succo in mulso, aut aqua mulsa drachmis quatuor. Detrahit privatim aquas.

Tithymalos dendroides, sive *cobios*, sive *leptophyllos*, xviii.

XI.V. Septimum dendroiden cognominant, alii co-

bion, alii leptophyllon, in petris nascens, comosissimum ex omnibus maxime, cauliculis rubentibus, et semine copiosissimum : ejusdem effectus, cujus characias.

Apios ischas, sive raphanos agria, II.

XLVI. Apios ischas, sive raphanos agria, juncos duos sive tres spargit in terra rubentes, foliis rutæ : radix cæpæ, sed amplior : quare quidam raphanum silvestrem vocant. Intus habet mammam candidam, extra cortices nigros. Nascitur in montuosis asperis, aliquando et herbosis. Effoditur vere, tusaque in fictili mergitur, dejectoque quod supernatat, reliquus succus purgat utraque parte, sesquibolo in aqua mulsa.

Sic et hydropicis datur acetabuli mensura. Inspergitur et aridæ radice farina potioni, aiuntque superiorem partem ejus vomitione biles extrahere : inferiorem, per alvum, aquas.

Torminibus medendis.

XLVII. Tormina discutit quodcumque panaces, et vettonica, præterquam a cruditate : peucedani succus et inflationes, ructus gignens : item acori radix, daucumve, si lactucæ modo sumatur. Ladanum cyprium potum interaneorum vitiis occurrit : item gentianæ farina, ex aqua tepida fabæ magnitudine. Plantago mane sumpta duabus lingulis, et tertia papaveris in vini cyathis quatuor non veteris. Datur et in somnum euntibus, addito nitro vel polenta, si multo post eibum detur. Colo infunditur hemina succi, vel in feбри.

Lieni sanando.

XLVIII. Agaricum potum obolis tribus in vini veteris cyatho uno, lieni medetur : et panacis omnium generum radix in mulso. Sed teucra præcipue, pota arida et decocta quantum manus capiat, in aceti heminis tribus. Ad vulnus illinitur eadem cum aceto : aut si tolerari non possit, ex ficu vel aqua. Polemonia bibitur ex vino. Vettonica drachma in oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia, ut contra serpentes. Argemonia septem diebus in cibo sumpta lienem consumere dicitur : agaricum in aceto mulso obolis duobus. Nymphææ heraclia radix e vino pota, et ipsa consumit. Cissanthemos, drachma bis die sumpta, in vini albi cyathis duobus, per dies XL, lienem dicitur paulatim emittere per urinam. Prodest et hyssopum cum fico decoctum. Lonchitidis radix decocta, priusquam semen emittat. Peucedani quoque radix decocta, et lieni, et renibus. Lien acori potu consumitur. Præcordiis et ilibus utilissimæ radices. Clymeni semen potum diebus triginta pondere denarii in vino albo. Vettonicæ farina ex melle et aceto scillite pota. Radix lonchitidis in aqua, et teucrium illinitur. Item scordium cum cera, agaricum cum farina feni græci.

Calculis et vesicæ.

XLIX. Vesicæ malis, contraque calculos, gravissimis cruciatibus, ut diximus, auxilio est polemonia ex vino pota : item agaricum. Plantago radice vel foliis potis ex passo. Vettonica, ut in jocinere diximus : item ramici,

pota atque illita : eadem ad strangurias efficacissima. Ad calculos quidam vettonicam et verbenacam et millefolium æquis portionibus, ex aqua, pro singulari remedio bibere suadent. Strangurias discuti et dictamno certum est. Item quinquefolio decocto ad tertias in vino : hoc et enterocelicis dari atque illini, utilissimum est. Xiphii quoque radix superior urinam ciet infantibus. Enterocelicis datur ex aqua, et illinitur vesicæ vitiis. Peucedani succus infantium ramici : et umbilicis eminentibus psyllion illinitur. Urinam cient anagallides, acorique radice decoctum, vel ipsa trita potaque : et omnia vesicæ vitia sanat. Et calculos herba et radix cotyledonis. Itemque genitalium inflammationem omnem, pari pondere caulis, et seminis, et myrrhæ. Ebulum teneris cum foliis tritum, ex vino potum, calculos pellit : impositum testes sanat. Erigeron quoque cum farina thuris et vino dulci, testium inflammationes sanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet : genitalium nomas hypocisthis alba. Artemisia quoque datur contra calculos ex vino dulci, et ad stranguriam. Dolores vesicæ sedat ex vino nymphææ heracliaæ radix.

Crethmon, xi. Cachrys.

L. Eadem vis crethmo ab Hippocrate admodum laudatæ. Est autem inter eas quæ eduntur silvestrium herbarum. Hanc certe apud Callimachum apponit rustica illa Hecale : speciesque est batis hortensia. Caulis unus palmum altus, semen ferens odoratum, ceu libanotidis rotundum, siccatum rumpitur : habet intus nucleum

candidum, quem aliqui cachryn vocant. Folio pingui, albicante veluti olivæ, crassiore, et salso gustu : radices digiti crassitudine tres aut quatuor. Nascitur in maritimis petrosis. Estur crudum coctumve cum olere, odorati saporis et jucundi.

Servatur etiam in muria : præcipui usus ad stranguriam, folio, vel caule, vel radice ex vino. Colorem quoque corporis gratiorem facit : verum æquo largior inflationes. Alvum solvit decocto, urinamque, et a re-nibus humorem trahit. Sic et alceæ siccæ farina in vino pota, stranguriam tollit, efficacius addito dauco. Lieni quoque utilis. Adversus serpentes bibitur. Jumentis quoque in pituita, aut stranguria hordeo inspersa succurrit.

Anthyllion, II. Anthyllis, II.

LI. Anthyllion est lenti simillima, quæ in vino pota vesicas vitii liberat, sanguinem sistit. Altera est anthyllis, chamæpityos similis, flore purpureo, odore gravi, radice intubi.

Cepæa, I.

LII. Vel magis medetur cepæa, similis porcilacæ, nigriore radice, sed inutili, nascens in litoribus arenosis, gustu amara. In vino cum asparagi radice vesicæ plurimum prodest.

Hypericon, sive chamæpitys, sive corison, IX.

LIII. Eadem præstat hypericon, quam alii chamæpytin, alii corion appellant, oleraceo frutice, tenui,

cubitali, rubente, folio rutæ, odore acri, semine in si-
liqua nigro, maturescente cum hordeo. Natura semini
spissandi : alvum sistit : urinam ciet : vesicæ cum vino
bibitur.

Caros, sive hypericon, x.

LIV. Est aliud hypericon, quod alii corin appellant,
folio tamaricis, et sub ea nascitur, sed pinguioribus fo-
liis et minus rubentibus, odoratum, palmo altius, suave,
leniter acutum.

Vis semini excafactoria : et ideo inflationem facit :
sed stomacho non inutile : præcipuum ad stranguriam,
si exulcerata non sit vesica. Medetur et pleuriticis ex
vino potum.

Callithrix, i. Perpressa, i. Chrysanthemum, i. Anthemis, i.

LV. Vesicæ autem callithrix trita simul cum cumino,
et data ex vino albo. Verbenaca quoque cum foliis de-
cocta ad tertias, vel radix ejus e mulso calido calculos
ejicit.

Item perpressa, quæ Aretii et in Illyrico nascitur, in
aqua decocta e tribus heminis ad unam, et pota. Trifo-
lium ex vino sumptum. Et chrysanthemum.

Anthemum quoque calculos ejicit, parvis a radice fo-
liis quinis, caulibus longis duobus flore roseo : radices
tritæ per se, ceu laver crudum.

Silaus.

LVI. Silaus nascitur glareosis et perennibus rivis, cu-

bitalis apii similitudine. Coquitur, ut olus acidum, magna utilitate vesicæ : quæ si scabiem sentiat, panacis radice sanatur, aliter inutile vesicis.

Calculos pellit malum erraticum, radice libra in vini congio decocta ad dimidias : inde heminae sumuntur per triduum. Reliquum ex vino cum sio : et urtica marina, et daucum, et plantaginis semen ex vino.

Herba fulviana.

LVII. Et herba fulviana trita ex vino (et hæc nomen inventoris habet, nota tractantibus), urinas ciet.

Testium ac sedis vitiiis.

LVIII. Scordion testium tumores sedat. Hyoscyamum genitalibus medetur : peucedani succus ex melle, et semen, stranguriæ : agaricum obolis tribus in vini veteris cyatho uno : trifolii radix drachmis duabus in vino : dauci una drachma, vel seminis. Ischiadici et semine et foliis erythrodani tritis sanantur : panace potio : et infricata polemonia, aristolochiæ decocto folii. Agarico quidem et nervus, qui platys appellatur, et humerorum dolor sanatur, obolis tribus in vini veteris cyatho uno potio. Quinquefolium ischiadicis et bibitur et imponitur. Item scammonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici utriusque bibitur ex vino.

Sedis vitia et attritus celerrime sanat plantago : condylomata quinquefolium : sedem eversam cyclamini radix ex aceto. Anagallidum cærulea procidentiam sedis

retro agit : e diverso rubens proritat. Cotyledon condylomata et hæmorrhoidas mire curat. Testium tumores acori radix decocta in vino, tritaque, et illita. Intertrigines negat fieri Cato, absinthium ponticum secum habentibus.

9. Alii adjiciunt et pulegium : quod jejunos qui legerit, si post se alliget, inguinis dolores prohibet, aut sedat cœptos.

Inguinalis, sive argemo.

LIX. Inguinalis (quam quidam argemonem vocant) passim in vepribus nascens, ut prosit inguinibus, in manu tantum habenda est.

Ad panos. Chrysispeos, 1.

LX. Panos sanat panaces cum melle : plantago cum sale : quinquefolium : persolatæ radix, ut in strumis : item damasonium : verbascum cum sua radice tusum, vino aspersum, folioque involutum, et ita in cinere calfactum, ut imponatur calidum. Experti adfirmavere, plurimum referre si virgo imponat nuda, jejuna jejuno, et manu supina tangens dicat : « Negat Apollo pestem posse crescere, cui nuda virgo restinguat » : atque ita retrorsa manu ter dicat, totiesque despuant ambo. Medetur et radix mandragoræ ex aqua : radicis scammoniaë decoctum cum melle : sideritis cum adipe vetere : vel chrysispea cum ficis pinguibus : et hæc ab inventore habet nomen.

Ad Venerem.

LXI. 10. Venerem in totum adimit, ut diximus, nymphæa heraclia : eadem semel pota, in XL dies. Insomnia quoque Veneris a jejuno pota, et in cibo sumpta. Illita quoque radix genitalibus, inhibet non solum Venerem, sed et affluentiam genituræ, ob id corpus alere vocemque dicitur. Adpetentiam Veneris facit radix e xiphio superior, data potu in vino. Item quam crethmon agrion appellant : et horminos agrios cum polenta contrita.

Orchis, sive serapia, v.

LXII. Sed inter pauca mirabilis est orchis herba : sive serapias, foliis porri, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice, testiculis simili : ita ut major, sive (ut aliqui dicunt) durior, ex aqua pota excitet libidinem : minor, sive mollior, e lacte caprino inhibeat. Quidam folio scillæ esse dicunt, læviore ac minore, caule spinoso. Radices sanant oris ulcera : thoracis pituitas, alvum sistunt e vino potæ.

Concitatricem vim habet satyrion. Duo ejus genera : una longioribus foliis, quam oleæ, caule quatuor digitorum, flore purpureo, radice gemina ad formam hominis testium, alternis annis intumescente ea ac residente. Altera satyrios orchis cognominatur, et femina esse creditur. Distinguitur internodiis et ramosiore frutice, radice fascinis utili. Nascitur fere juxta mare. Hæc tumores, et vitia partium earum cum polenta illita sedat,

vel per se. Superioris radix in lacte ovis colonicæ data, nervos intendit : eadem ex aqua remittit.

Satyrion, sive erythraicon, iv.

LXIII. Græci satyrion, foliis lili rubri, minoribus, et tribus non amplius e terra exeuntibus tradunt, caule lævi, cubitali, nudo, radice gemina : cujus inferior pars et major mares gignat, superior ac minor feminas. Et aliud genus satyrii erythraicon appellant, semine viticis majore, lævi : duræ radice, cortice rubro, intus album includi, sapore subdulce, fere in montuosis inveniri. Venerem, etiamsi omnino manu teneatur radix, stimulari : adeo si bibatur in vino austero. Arietibus quoque et hircis segnioribus in potu dari. Et a Sarmatis, equis ob adsiduum laborem pigrioribus in coitu, quod vitium prosedamum vocant. Vim ejus restinguit aqua mulsa, aut lactuca sumpta. In totum quidem Græci, quum concitationem hanc volunt significare, satyrion appellant : sic et cratægin cognominantes, et thelygonon, et arrhenogonon, quarum semen testium simile est. Tithymali quoque ramorum medullam habentes, ad Venerem proniores fieri dicuntur. Prodigiosa sunt, quæ circa hoc tradidit Theophrastus, auctor alioqui gravis, septuageno coitu durasse libidinem contactu herbæ cujusdam, cujus nomen genusque non posuit.

Ad podagram, et morbos pedum.

LXIV. Sideritis adalligata varices minuit, et sine dolore persanat. Podagræ morbus rarior solebat esse non

modo patrum avorumque memoria, verum etiam nostra, peregrinus et ipse. Nam si Italiæ fuisset antiquitus, latinum nomen invenisset. Insanabilis non est credendus : quippe quoniam et in multis sponte desiit, et in pluribus cura. Medentur panacis radices, cum uva passa : succus hyoscyami cum farina, vel semen : scordion ex aceto : iberis, uti dictum est. Verbenaca cum axungia trita, cyclamini radix, cujus decoctum et pernionibus prodest. Podagras réfrigerat radix e xiphio, semen e psyllio, cicuta cum lithargyro aut axungia, aizoum in primo impetu podagræ rubentis, hoc est, calidæ. Utrilibet vero convenit erigeron cum axungia; plantaginis folia trita addito sale modico, argemonia tusa ex melle. Medetur et verbenaca illita, aut si pedes macerentur in aqua in qua decocta sit.

Lappago, sive mollugo, 1. Asperugo, 1.

LXV. Et lappago, similis anagallidi, nisi esset ramosior, ac pluribus foliis aspera, rugosa, asperioris succi, gravis odoris : quæ talis est, mollugo vocatur. Similis, sed asperioribus foliis, asperugo. Superioris succus expressus pondere xi denariorum in vini cyathis duobus quotidie sumitur.

Phycos, quod fucus marinus, genera iii. Lappa boaria.

LXVI. Præcipue vero liberat eo malo phycos thalassion, id est, fucus marinus, lactucæ similis, qui conchyliis substernitur : non podagræ modo, sed omnibus

articulorum morbis impositus, priusquam exarefiat. Tria autem genera ejus : latum, et alterum longius, quadamtenus rubens : tertium crispis foliis, quo in Creta vestes tingunt : omnia ejusdem usus. Nicander ea et adversus serpentes in vino dedit. Salutare est et semen ejus herbæ, quam psyllion appellavimus, madefactum aqua, admixtis in heminam seminis, resinæ colophonix cochlearibus duobus, thuris uno. Laudantur et mandragoræ folia cum polenta tusa.

II. Talis vero tumentibus limus aquaticus cum oleo subactus mire prodest. Articulis succus e centauryo minore. Idem nervis utilissimus. Item centauris. Vettonica nervis discurrentibus per scapulas, humeris, spinæ, lumbis, pota, ut in jocinere. Articulis quinquefolium impositum. Mandragoræ folia cum polenta, vel radix recens tusa cum cucumere silvestri, vel decocta in aqua. Digitorum in pedibus rimis polypodii radix. Articulis succus hyoseyami cum axungia : amomi succus cum decocto : item centunculus decocta, vel muscus recens ex aqua obligatus, donec inarescat. Item lappæ boariæ radix e vino pota.

Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat, omniaque alia frigoris vitia. Perniunculos et cotyledon cum axungia : folia ex batrachio : epithymi succus. Clavos pedum extrahit ladanum cum castoreo : verbenaca ex vino.

Ad mala quæ totis corporibus grassantur.

LXVII. Nunc peractis malis quæ membratim sentiuntur, dicemus de his, quæ totis corporibus grassan-

tur. Remedia autem hæc communia invenio. Ante omnes potandam dodecatheum, de qua diximus: deinde panacis omnium generum radices, peculiariter longinquis inorbis, et semen interaneorum vitiis. Ad omnes vero corporis dolores succum e scordio: item vettonicæ, quæ pota colorem plumbeum corporis privatim emendat, gratioremque reducit.

Geranion, sive myrrhis, sive myrtis: genera III; medicinæ VI.

LXVIII. Geranion aliqui myrrhin: alii myrtidan appellant. Similis est cicutæ, foliis minutioribus, et caule brevior, rotunda, saporis, et odoris jucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci foliis candidioribus paulo quam malvæ, caulibus tenuibus, pilosis, ramosam ex intervallis, binum palmorum, et in his foliis, inter quæ in cacuminibus capitula sint gruum. Alterum genus foliis anemones, divisuris longioribus, radice mali modo rotunda, dulci, reficientibus se ab imbecillitate utilissima: et fere talis vera est. Bibitur contra phthisin drachma in vini cyathis tribus his die. Item contra inflationes: et cruda idem præstat. Succus radice auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere et myrrha potum. Phthisin sanat et plantaginis succus, si bibatur, et ipsa decocta. In cibo cum sale et oleo, et a somno matutino, refrigerat. Eadem datur his, quos atrophos vocant, interpositis diebus. Vettonica vero phthisicis, ecligmate cum melle, fabæ magnitudine: agaricum potum duobus obolis in passo, vel daucon cum centauro majore in vino. Phagedænis (quod nomen sine

modo esurientium est, et alias ulcerum) tithymali medentur cum sesamis sumpti.

Onothera, sive onuris, III.

LXIX. Inter mala universi corporis vigiliæ sunt pleurisque. Harum remedio monstratur panaces, clymenos, aristolochia, et odore, et peruncto capite : aizoum, sive sedum, si involutum panno nigro, ignorantis pulvino subjiciatur : et onothera, sive onuris, hilaritatem adferens in vino, amygdalaceo folio, flore roseo, fruticosa, longa radice, et quum siccata est, vinum olente. Hæc in potu data feras quoque mitigat.

Cruditates, quæ nauseam faciunt, digerit vettonica. Eadem pota a cena concoctionem facit, in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere : et crapulam discutit. Item agaricum post cibum in aqua calida potum. Paralytin vettonica sanare dicitur : item iberis, ut dictum est. Eadem et torpentibus membris prodest : item argemonia, omnia quæ periclitentur secari, discutiendo.

Ad comitiales.

LXX. Comitiales sanant panacis, quam heraclion diximus, radices potæ cum coagulo vituli marini, ita ut sint panacis tres partes : plantago pota : vettonicæ in oxymelite drachma, vel agaricum obolis tribus : folia quinquefolii ex aqua. Sanat et archezostis, sed anno pota. Sanat et baccharis radix arida in pulverem contrita, cyathis tribus cum coriandri uno in aqua calida.

Et centunculus trita in aceto, aut melle, aut in aqua calida : verbenaca ex vino pota : hyssopi baccæ ternæ contritæ, et in aqua potæ diebus sedecim : peucedanum cum coagulo vituli marini æquis portionibus potum : quinquefolii contrita folia ex vino pota diebus xxxi : vettonicæ farina pondere x iii cum aceti scillitici cyatho, mellis attici uncia : scammonium obolis duobus cum castorei drachmis quatuor.

Ad febres.

LXXI. Febres frigidas leviores facit agaricum potum in calida aqua : tertianas sideritis cum oleo : item ladanum, quod in segetibus nascitur, contusum : plantago ex aqua mulsa, duabus horis ante accessionem pota binis drachmis : vel succus radicis madefactæ vel tusæ : vel ipsa radix trita in aqua ferro calfacta. Quidam ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere. Iidem in quartanis et quaternas fecerunt. Buglosso inarescente, si quis medullam e caule eximat, dicatque ad quem liberandum feбри id faciat, et alliget ei septem folia ante accessionem, aiunt feбри liberari.

Item vettonicæ drachmam, in aquæ mulsæ cyathis tribus : vel agaricum, maxime in his febribus, quæ cum horrore veniant. Quinquefolii folia quidam terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura ceteris : alii omnibus, tres obolos cum pipere ex aqua mulsa. Verbenaca quidem et jumentorum febribus in vino medetur : sed in tertianis a tertio geniculo incisa, quartanis a quarto. Bibitur et semen hyperici utriusque in quartanis, et

horroribus. Vettonicæ farina, quæ omnes horrores coer-
cet. Item panaces, adeo excalfactoriâ natura, ut per ni-
vem ituris bibere id perungique eo præcipiant. Et aristo-
lochia perfrictionibus resistit.

Ad phrenesim, lethargum, carbunculos.

LXXII. Phreneticos somnus sanat, qui contingit peu-
cedano ex aceto capiti infuso, anagallidum succo. E
diverso lethargicos excitare labor est : hoc præstante
(ut perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani succo.
Contra insanias vettonica bibitur. Carbunculos rumpit
panaces. Sanat vettonicæ farina ex aqua, aut brassica
cum thure, frequenti potu calidæ : vel e carbone in
conspectu restincto, favilla, digito sublata et illita : vel
plantago tusa.

Ad hydropicos. Acte, sive ebulum. Chamæacte.

LXXIII. Tithymalus characias hydropicos sanat :
plantago in cibo, quum prius panem siccum ederint
sine potu : vettonica drachmis duabus in duobus cya-
this vini aut mulsi : vel agaricum, vel semen lonchi-
tidis duabus lingulis ex aqua potum : psyllion ex vino :
anagallidum succus : cotyledonis radix e mulso : ebuli
recentis radix, excussa tantum, nec colluta, quod duo
digiti comprehendant, ex vini veteris calidi hemina :
trifolii radix drachmis duabus ex vino : tithymalum,
platyphyllon cognomine : semen hyperici, quod coris
appellatur.

Acte, quam quidam esse ebulum putant, radice con-

trita in vini cyathis tribus, si febris absit, vel semine ex vino nigro. Item verbenaca, fasciculo manus plenæ decocta in aqua ad dimidias.

Præcipue tamen chamæactes succus aptissimus creditur. Eruptiones pituitæ emendant plantago, cyclamini radix e melle: ebuli folia trita, et e vetere vino imposita etiam boam sanant, id est, rubentes papulas. Pruriginem succus strychni illitus.

Ad ignem sacrum medendum.

LXXIV. Igni sacro medetur aizoum: folia trita cicuta: mandragoræ radix. Secatur in asses ut cucumis: primoque super mustum suspenditur, mox in fumo: dein tunditur in vino aut aceto. Prodest et vino myrteo fovere: mentæ sextans, vivi sulphuris uncia, ex aceto simul trita: fuligo ex aceto. Ignis sacri plura sunt genera, inter quæ medium hominem ambiens, qui zoster appellatur, et enecat, si cinxerit. Medetur plantago cum creta cimolia, et peristereos per se: radix persolatæ. Aliis quæ serpunt, cotyledonis radix cum mulso, aizoum, succus linozostis ex aceto.

Ad luxata sananda.

LXXV. 12. Radix polypodii illita luxatis medetur. Doloremque et tumores tollunt semen psyllii, folia plantaginis tusa, sale modico addito: verbasci semen ex vino decoctum et contritum: cicuta cum axungia. Folia ephemeri tuberibus tumoribusque illinuntur, quæ etiamdum discuti possunt.

Ad morbum regium.

LXXVI. Morbum regium in oculis præcipue mirar est, tenuitatem illam densitatemque tunicarum felle subeunte. Hippocrates a septimo die in febre mortiferum signum esse docuit. Nos scimus vixisse aliquos etiam ab hac desperatione. Fit vero et citra febres, impugnaturque centaurio majore, ut diximus, poto, vettonica, agarici obolis tribus ex vini veteris cyatho: item verbenacæ folio, obolis tribus ex vini calidi hemina quatridduo.

Sed celerrime quinquefolii succus medetur tribus cyathis potus cum sale et melle. Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido, et a perfrictionibus tuto: sudores enim felleos movet. Folia tussilaginis ex aqua: semen linozostis utriusque inspersione potioni, vel cum absinthio aut cicere decoctum: hyssopi baccae cum aqua potæ: lichen herba, si, quum sumitur, cetero olere absteineatur: polythrix in vino data, struthion in mulso.

Ad furunculos.

LXXVII. Passim et in quacumque parte maxima incommoda nascuntur, qui furunculi vocantur, mortiferum aliquando malum confectis corporibus. Remedio sunt pycnocomi folia trita cum polenta, si nondum caput fecerint. Discutiunt et folia ephedri illita.

Ad fistulas sanandas.

LXXVIII. Fistulæ quoque in omni parte serpunt,

medicorum vitio male sectis corporibus. Auxilio est centaurium minus, collyriis cum melle decocto additis : plantaginis succus infusus : quinquefolium cum sale et melle : ladānum cum castoreo : cotyledon cum medulla cervina calefacta et imposita : verbasci radice medulla collyrii tenuitate in fistulam additur : vel aristolochiæ radix, vel succus tithymali.

Ad collectiones, et duritias.

LXXIX. Collectiones inflammationesque sanant argemoniæ folia illita. Duritias et collectiones omnes verbenaca, vel quinquefolium decoctum in aceto : verbasci folia vel radix, hyssopum e vino impositum : acori radix, decocto ejus herbæ foventibus : aizoum. Item quæ contusa sint, duritiasque et sinus corporis, illecebra. Omnia infixā corpori extrahunt, folia tussilaginis, daucum, semen leontopodii tritum in aqua cum polenta.

Suppurationibus imponuntur pycnocomi folia trita cum polenta, vel semen : item orchis. Vitia, quæ sint in ossibus, satyrii radice imposita, efficacissime sanari dicuntur. Nomæ et collectiones omnes fuco maris, priusquam inarescat. Et alceæ radix collectiones discutit.

Ad ambusta.

LXXX. Ambusta sanantur plantagine, arctio, ita ut cicatrix fallat. Folia ejus in aqua decocta et contrita illinuntur : radices cyclamini cum aizoo : herba ipsa hyperici, quod corion appellavimus.

Ad nervos et articulos.

LXXXI. Nervis et articulis convenit plantago trita cum sale : argemonia tusa ex melle. Peucedani succo perunguntur spastici, tetanici. Nervorum duritiæ ægi-lops succo, doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo spasticis, et opisthotonicis perungi : semine hyperici, quod coris vocatur, idemque bibere prodest. Phrynion dicitur etiam abscissos sanare nervos, si confestim imponatur trita vel mansa. Spasticis, tremulis, opisthotonicis, alceæ radix bibitur ex aqua mulsa. Sic et rigores exalfacit.

Ad sanguinis profluvium.

LXXXII. Sanguinis profluvium sistit herbæ pæoniæ semen rubrum. Eadem et in radice vis. Clymenos vero, si ore sanguis rejiciatur, sive e naribus, sive alva fluat, sive feminarum utero. Item lysimachia pota vel illita, vel naribus indita : item plantaginis semen : quinquefolium potum et illitum : cicutæ semen in nares, si inde fluat, tritum ex aqua inditum : aizoum, astragali radix : sistit et ischæmon, et achillea.

Hippuris, sive ephedron, sive anabasis, quæ equisetum : genera II ;
 medicinæ XVIII.

LXXXIII. 13. Equisetum hippuris a Græcis dicta, et in pratis vituperata nobis (est autem pilus terræ, equinæ setæ similis), lienes cursorum extinguit decocta fictili

novo ad tertias, quantum vas capiat, et per triduum heminis pota : unctis esculentis ante diem unum interdicitur. Græcorum varia circa hanc opinio. Alii pinus foliis similem, nigricantem, eodem nomine appellant, vim ejus admirabilem tradentes, sanguinis profluvia vel tacto tantum ea homine sisti. Alii hippurin, alii ephedron, alii anabasin vocant. Traduntque juxta arbores nasci, et scandentem eas dependere comis junceis multis nigris, ut est equorum cauda, geniculatis ramulis, folia habere pauca, tenuia, exigua. Semen rotundum, simile coriandro, radice lignosa : nasci in arbustis maxime. Vis ejus spissare corpora. Succus sanguinem e naribus fluentem inclusus sistit : item alvum. Medetur dysentericis in vino dulci, potus cyathis tribus. Urinam ciet : tussim, orthopnœam sanat : item rupta, et quæ serpunt. Intestinis et vesicæ folia bibuntur. Enterocolem cohibet. Faciunt et aliam hippurin, brevioribus et mollioribus comis, candidioribusque, perquam utilem ischiadicis, et vulneribus ex aceto impositam, propter sanguinem sistendum.

Et nymphæa trita plagis imponitur. Peucedanum cum semine cupressi bibitur, si sanguis per os redditus est, fluxitve ab infernis. Sideritis tantam vim habet, ut quamvis recenti gladiatoris vulnere illigata, sanguinem claudat : quod facit et ferulæ cinis, vel carbo : fungus vero etiam efficacius, qui secundum radicem ejus nascitur.

Stephanomelis.

LXXXIV. Per nares autem fluenti, et cicutæ semen

tritum ex aqua inditumque, efficax habetur : item stephanomelis ex aqua. Vettonicæ farina e lacte caprino pota, sistit ex ubere fluentem, plantagoque contusa. Ejusdem succus vomentibus sanguinem datur. Ad erraticum autem radix persolatæ cum axungia vetere illita probatur.

Ad rupta et convulsa. Erysithales, I.

LXXXV. Ruptis, convulsisque, ex alto dejectis, centaurium majus, gentianæ radix trita vel decocta, vel succus vettonicæ, et hoc amplius a vocis aut lateris contentionibus : panaces, scordion, aristolochia, pota : agaricum item contusis et eversis potum duobus obolis in mulsi cyathis tribus : aut si febris sit, in aqua mulsa : verbascum, cujus flos similis auro est : acori radix, aizoum omne, sed majoris succus efficacissime : item symphyti radice decoctum : daucum crudum. Erysithales est flore luteo, foliis acanthi : bibitur e vino : item chamærops : et in sorbitione irio, vel plantago omnibus modis.

Ad phthiriasin.

LXXXVI. Item phthiriasi, qua Sylla dictator consumptus est, nascunturque in sanguine ipso hominis animalia exesura corpus, resistitur uvæ taminia succo, aut veratri, cum oleo perunctis corporibus. Taminia quidem in aceto decocta, etiam vestes eo tædio liberat.

Ad ulcera et vulnera.

LXXXVII. 14. Ulcera multorum sunt generum, ac multis modis curantur. Panacis omnium generum radix e vino calido illinitur manantibus. Siccat privatim, quam chironiam diximus. Cum melle trita tubera aperit : ulceribusque, quæ serpunt, deploratis auxilio est, cum æris flore vino temperato, omnibus modis, vel flore, vel semine, vel radice. Eadem cum polenta vetustis vulneribus prodest. Heraclion quoque siderion, apollinaris, psyllium, tragacantha, scordotis cum melle purgat. Farina ejus carnes excrescentes per se insparsa consumit. Polemonia ulcera, quæ cacoethe vocant, sanat : centaureum majus insparsum vel illitum, item minoris coma decocta vel trita, vetera quoque ulcera purgat et persanat. Folliculi clymeni recentibus plagis imponuntur. Illinitur autem gentiana ulceribus, quæ serpunt, radice tusa vel decocta in aqua ad mellis crassitudinem, vel succo : vulneribus, ex ea factum lycium. Lysimachia recentibus plagis medetur. Plantago omnium generum ulceribus, peculiariter feminarum, senum, et infantium. Igui emollita melior, et cum cerato, crassa ulcerum labra purgat, nomas sistit. Tritam suis foliis integere oportet. Suppurationes, collectiones, sinus ulcerum, chelidonia quoque siccantur : vulnera adeo, ut etiam pro spodio utantur. Eadem jam desperatis cum axungia imponitur. Dictamnium pota sagittas pellit, et alia tela extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorum obolo.

Proxime pseudodictamnium. Utraque etiam suppurationes discutit. Aristolochia quoque putria ulcera exest : sordida expurgat cum melle, vermesque extrahit : item clavos in ulcere natos, et infixam corpori omnia, præcipue sagittas, et ossa fracta cum resina. Cava vero ulcera explet per se. Et cum iride recentia vulnera ex aceto. Vetera ulcera verbenaca, quinquefolium cum sale et melle. Radices persolatæ, vulneribus ferro illatis recentibus imponuntur : folia veteribus. Cum axungia utrumque : et suo folio operitur. Damasonium, ut in struma : folia verbasci ex aceto aut vino. Peristereos ad omnia genera, vel callosorum putrescentiumque ulcerum facit. Manantia nymphææ heraclia radix sanat. Item cyclamini radix vel per se, vel ex aceto, vel cum melle. Eadem et contra steatomata efficax, sicut ad ulcera manantia hyssopum : item peucedanum, cui ad recentia vulnera vis tanta est, ut squamam ossibus extrahat.

Præstant hoc et anagallides, cohibentque quas vocant nomas, et rheumatismos. Utiles et recentibus plagis, sed præcipue senum corpori. Cum cerato apostemata et ulcera tetra, folia mandragoræ recentia : radix vulnera cum melle aut oleo : cicuta cum siligine mixta mero : aizoum herpes quoque et nomas, ac putrescentia, sicut erigeron verminosa : recentia autem vulnera astragali radix : et vetera quoque ulcera purgat hypocisthis utraque. Leontopodii semen tritum in aqua, et cum polenta illitum, spicula sagittarum extrahit : item pycnocomi semen. Tithymalus characias succo gangrænas, phagedænas, putria, vel decocto ramorum cum polenta et oleo : orchis radices hoc amplius, et cacoethe

ex aceto cum melle, siccae et recentes : per se œnothera efferantia sese ulcera sanat. Scythæ vulnera scythice curant. Ad carcinomata, argemonia ex melle efficacissima est.

Vulneribus præsanatis asphodeli radix decocta, ut diximus, trita cum polenta et illita : quibuscumque vero apollinaris. Astragali radix in pulverem trita humidis ulceribus prodest : item callithrix decocta in aqua. Privatim vero iis quæ calceamento facta sint, verbenaca, nec non et lysimachia contrita, ac nymphæa arida infriata. Polythrix inveteratis iisdem utilior.

Polycnemon, 1.

LXXXVIII. Polycnemon cunilæ bubulæ similis est, semine pulegii, surculosa, multis geniculis, corymbo odorato, acri et dulci odore : ferro factis vulneribus commanducata imponitur, quinto die solvitur. Symphyton ad cicatricem celerrime perducit : item sideritis. Hæc imponitur ex melle. Verbasci semine ac foliis ex vino decoctis ac tritis omnia corpori infixâ extrahuntur : item mandragoræ foliis cum polenta : cyclamini radicibus cum melle. Trixaginis folia in oleo contrita iis maxime adhibentur ulceribus, quæ serpunt : et alga in melle trita. Vettonica ad carcinomata, et melanias veteres, addito sale.

Ad verrucas tollendas, et cicatrices sanandas.

LXXXIX. Verrucas tollit argemonia ex aceto, vel

batrachii radix, quæ et ungues scabros aufert. Linozostidis utriusque folia, vel succus illitus. Tithymali omnes genera verrucarum omnium : item omnia pterygia, varosque tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum. Artemisiam et elelisphacum alligatas qui habeat viator, negatur lassitudinem sentire.

Ad mulierum morbos.

XC. 15. Muliebribus morbis medetur maxime in universum pæoniæ herbæ semen nigrum ex aqua mulsa. Eadem et in radice vis menses ciet : panacis semen cum absinthio menses et sudores : scordotis potu et illitu. Vettonica drachma in vini cyathis tribus bibitur contra omnia vulvarum vitia, aut quæ a partu fiunt. Menses nimios sistit achillea imposita, et decoctum ejus insidentibus. Mammis imponitur hyoscyami semen ex vino : locis radix e cataplasmate : et mammis etiam chelidonia. Secundas morantes, vel partus emortuos, radices panacis adpositæ extrahunt. Ipsum panaces in vino potum vulvas purgat, adpositumque cum melle. Polemonia pota ex vino, secundas pellit : nidore corrigit vulvas. Centaurei minoris succus potu, fotuque menses ciet. Item majoris radix, in vulvæ doloribus iisdem modis prodest. Derasa vero et adposita, extrahit partus emortuos.

Plantago adponitur in lana in dolore vulvæ : in strangulatu bibitur. Sed præcipua dictamno vis est. Menses ciet, partus emortuos vel transversos ejicit : bibitur ex aqua foliorum obolo, adeo ad hæc efficax, ut ne in cubiculum quidem prægnantium inferatur. Nec

potu tantum, sed et illitu, et suffitu valet. Proxime pseudodictamnium. Sed menses ciet cum mero decoctum pondere denarii. Pluribus tamen modis aristolochia prodest: nam et menses, et secundas ciet, et emortuos partus extrahit, myrrha et pipere additis, pota, vel subdita. Vulvas quoque procidentes inhibet fotu, vel suffitu, vel subjectu, maxime tenuis. Strangulatum ab his, mensiumque difficultatem, agaricum tribus obolis in vini veteris cyatho potum, emendat: peristereos adposita in adipe suillo recenti: antirrhinon cum rosaceo et melle. Item adposita nymphææ thessalæ radix, dolori medetur. In vino nigro pota profluvia inhibet. E diverso ciet cyclamini radix pota et adposita. Et vesicæ insidentium decocto medetur.

Secundas pota cissanthenos pellit, vulvam sanat. E xiphio radix superior menses ciet, drachma ex aceto pota. Peucedanum strangulatus vulvæ nidore ustum recreat: menses albos præcipue psyllium drachma in cyathis tribus aquæ mulsæ ciet: semen mandragoræ potum vulvam purgat. Menses ciet succus adpositus, et emortuos partus. Nimia rursus profluvia sistit semen cum vivo sulphure: contra facit batrachion potu vel cibo, ardens alias, ut diximus, cruda. Sed cocta commendatur sale, et oleo, et cumino. Daucum et menses et secundas potu facillime pellit. Ladanum suffitu corrigit vulvas: dolori earum exulceratisque imponitur. Emortua scammonium pellit, potum vel adpositum. Menses ciet hypericum utrumque, adpositum. Ante alia vero, ut Hippocrati videtur, crethmos e vino, semine vel radice: cortice trahit et secundas: succurrit et strangulationibus ex aqua pota:

item radix e geranio peculiariter secundis, inflationibusque vulvarum conveniens: purgat hippuris pota et adposita vulvas. Polygonus pota menses ciet, et althææ radix. Folia plantaginis pellunt, item agaricum ex aqua mulsa.

Artemisia vulvæ medetur trita, ex oleo irino, aut fico, aut cum myrrha adposita. Ejusdem radix pota in tantum purgat, ut partus enectos extrahat. Menses et secundas ciet ramorum decoctum insidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem omnia prosunt vel imposita ventri, immo cum farina hordeacea. Acoron quoque utile est interioribus feminarum morbis, et conyza utraque, et crethmos. Et anthyllides duæ vulvis utilissimæ, torminibusque, secundarum moræ, in vino potæ. Callithrix fotu locis medetur, albugines in capite tollit, capillos inficit oleo trita. Geranion in vino albo potum, hypocisthis in rubro, profluvium sistunt. Hysopum suffocationes laxat. Radix verbenacæ pota ex aqua, ad omnia in partu aut ex partu mala, præstantissima est. Peucedano quidam miscent in vino nigro semen cupressi contritum. Nam semen psyllii defervefactum in aqua, quum intepuit, epiphoras omnes uteri lenit. Symphyton tritum in vino nigro evocat menses. Partus adcelerat scordotis pota, drachma succi in aqua mulsa cyathis quatuor: dictamni folia præclare dantur ex aqua. Constat unius oboli pondere, vel si mortui sint in utero infantes, protinus reddi sine vexatione puerperæ. Similiter prodest pseudodictamnium, sed tardius: cyclaminos adalligata: cissanthemos pota: item vettonicæ farina ex aqua mulsa.

Arsenogonon, 1. Thelygonon, 1.

XCI. Arsenogonon et thelygonon herbæ sunt habentes uvas floribus oleæ similes, pallidiores tamen, semen album papaveris modo. Thelygoni potu feminam concipi narrant. Arsenogonon ab ea semine oleæ, nec alio distat. Hujus potu mares generari perhibentur, si credimus. Alii utramque ocimo similem tradunt. Arsenogoni autem semen geminum esse testibus simile.

Mastos.

XCII. Mammarum vitiis aizoum, quod digitellum appellavimus, unice medetur. Erigeron ex passo mammas uberores facit: sonchum in farre coctum. Quæ vero mastos vocatur, illita, pilos mammarum e partu nascentium aufert, et testas in facie, aliaque cutis vitia emendat. Gentiana, nymphæa heraclia illita, cyclamini radix, maculas omnes. Cacaliæ grana mixta ceræ liquidæ extendunt cutem in facie, erugantque: vitia omnia acori radix emendat.

Ad capillos. Lysimachia. Ophrys, 1.

XCIII. Capillum lysimachia flavum facit: denigrat hypericon, quod et corion vocatur.

Item ophrys herba denticulato oleri similis: foliis duobus. Nigritiam dat et polemonia, in oleo decocta. Psilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus: verum jam et viris est in usu. Efficacissi-

muſum autem habetur archezostis : item tithymali ſucco ,
vel in ſole cum oleo illito crebro , vel evulſis pilis. Qua-
drupedum ſcabiem sanat hyſſopum ex oleo , ſuum an-
ginas peculiariter ſideritis. Verum et reliqua genera
herbarum reddamus.

C. PLINII SECUNDI
HISTORIARUM MUNDI
LIBER XXVII.

RELIQUA GENERA HERBARUM, ET MEDICINÆ.

Antiquorum circa hæc cura.

I. I. **C**RESCIT profecto apud me certe tractatū ipso admiratio antiquitatis: quantoque major copia herbarum dicenda restat, tanto magis adorare priscorum in inveniendo curam, in tradendo benignitatem subit. Nec dubie superata hoc modo posset videri etiam rerum naturæ ipsius munificentia, si humani operis esset inventio. Nunc vero deorum fuisse eam apparet, aut certe divinam, etiam quum homo inveniret: eandemque omnium parentem et genuisse hæc, et ostendisse, nullo vitæ miraculo majore, si verum fateri volumus. Scythicam herbam a Mæotis paludibus, et euphorbiam e monte Atlante ultraque Herculis columnas: et ipso rerum naturæ defectu, parte alia brittanica ex Oceani insulis extra terras positas, itemque Æthiopidem ab exusto sideribus axe: aliās præterea aliunde ultro citroque humanæ saluti in toto orbe portari, immensa romanæ pacis majestate, non homines modo diversis

inter se terris gentibusque, verum etiam montes et excedentia in nubes juga, partusque eorum et herbas quoque invicem ostentante. Æternum quæso deorum sit munus istud. Adeo Romanos, velut alteram lucem, dedisse rebus humanis videntur.

Aconitum, sive thelyphonou, sive cammaron, sive pardalianches, sive scorpion: medicinæ iv.

II. 2. Sed antiquorum curam diligentiamque quis possit satis venerari, quum constet omnium venenorum ocissimum esse aconitum: et tactis quoque genitalibus feminini sexus animalium eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes a Calpurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator objecit. Hinc illa atrox peroratio ejus in digitum. Ortum fabulæ narrare, e spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam ponticam, ubi monstratur is ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in usus humanæ salutis vertere: scorpionum ictibus adversari, experiendo datum in vino calido. Ea est natura ut hominem occidat, nisi invenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, velut pari intus invento. Sola hæc pugna est, quum venenum in visceribus reperit: mirumque, exitialia per se ambo quum sint, duo venena in homine commoriuntur, ut homo supersit. Immo vero etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venenata quoque ipsa sanarentur.

Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentque pallentes, et vinci se confitentur. Auxiliatur his ellebo-

rum album, tactu resolvente : ceditque aconitum duobus malis, suo et omnium. Quæ si quis ullo forte ab homine excogitari potuisse credit, ingrante deorum munera intelligit. Tangunt carnes aconito, necantque gustatu earum pantheras : nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidam pardalianches appellavere. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu, demonstratum. Quod certe casu repertum quis dubitet? et quoties fiat etiam nunc ut novum nasci? quoniam feris ratio et usus inter se tradi non possit.

3. Hic ergo casus, hic est ille, qui plurima in vita invenit deus. Hoc habet nomen, per quem intelligitur eadem et parens rerum omnium et magistra natura, utraque conjectura pari, sive ista quotidie feras invenire, sive semper scire judicemus. Pudendumque rursus, omnia animalia, quæ sint salutaria ipsis, nosse, præter hominem. Sed majores oculorum quoque medicamentis aconitum misceri saluberrime promulgavere : aperta professione malum quidem nullum esse sine aliquo bono. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venena, monstrare quale sit aconitum, vel deprehendendi gratia.

Folia habet cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam cammaro similem marino. Quare quidam cammaron appellavere, alii thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incurvatur paulum scorpionum modo, quare et scorpion aliqui appellavere. Nec defuere, qui myoctonon appellare mallent, quoniam procul et e longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quas

aconas nominant. Et ideo aconitum aliqui dixere, nullo juxta, ne pulvere quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alii quoniam vis eadem in morte esset, quæ cotibus ad ferri aciem deterendam, statimque admota velocitas sentiretur.

Æthiopsis, iv.

III. 4. Æthiopsis folia habet phlomo similia, magna et multa, et hirsuta ab radice. Caulem quadrangulum, scabrum, similem arctio, multis concavum alis: semen ervo simile, candidum, geminum: radices numerosas, longas, plenas, molles, glutinosas gustu. Siccæ nigrescunt, duranturque, ut cornua videri possint. Præter Æthiopiam nascuntur et in Ida monte Troadis, et in Messenia. Colliguntur autumnno, siccantur in sole aliquot diebus, ne situm sentiant. Medentur vulvis potæ in vino albo, ischiadicis, pleuriticis, faucibus scabris, decoctæ potu dantur. Sed quæ ex Æthiopia venit, eximia est, atque illico prodest.

Ageraton, iv.

IV. Ageraton ferulacea est, duorum palmorum altitudine, origano similis, flore bullis aureis. Hujus ustæ nidor urinam ciet, vulvasque purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis, quoniam diutissime non marcescit.

Aloe, xxix.

V. Aloe scillæ similitudinem habet, major, et pin-

guioribus foliis, ex obliquo striata. Caulis ejus tener est, rubens medius, non dissimilis antherico : radice una, ceu palo, in terram demissa : gravi odore, gustu amara. Laudatissima ex India adfertur, sed nascitur et in Asia : non tamen ea utuntur, nisi ad vulnera recentibus foliis : mirifice enim conglutinat, vel succo. Ob id in turbini- bus cadorum eam serunt, ut aizoum majus. Quidam et caulem ante maturitatem seminis incidunt succi gratia, aliqui et folia. Invenitur et per se lacryma adhærens. Ergo pavimentandum, ubi sata sit, censent, ut lacryma non absorbeatur. Fuere, qui traderent in Judæa super Hierosolyma metallicam ejus naturam : sed nulla magis improba est, neque alia nigrior est, aut humidior.

Erit ergo optima pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis, ac jocineris modo coacta, facile liquescens. Improbanda nigra et dura, arenosa quoque, quæ et gustu intelligitur. Gummi adulteratur, et acacia. Natura ejus spissare, densare, et leniter calfacere : usus in multis, sed principalis alvum solvere, quum pæne sola medicamentorum, quæ id præstant, confirmet etiam stomachum, adeo non infestet ulla vi contraria. Bibitur drachma : ad stomachi vero dissolutionem, in duobus cyathis aquæ tepidæ vel frigidæ, cochlearis mensura, bis terve in die ex intervallis, ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis. Efficacior si pota ea sumatur cibus. Capillum fluentem continet cum vino austero, capite in sole contra capillum peruncto. Dolorem capitis sedat temporibus et fronti imposita ex aceto et rosaceo, dilutiorque infusa. Oculorum vitia omnia sanari ea convenit : privatim prurigines et scabiem genarum : item

insignita ac livida, illita cum melle, maxime pontico. Tonsillas, gingivas, et omnia oris ulcera. Sanguinis exscreationes, si modicæ sint, drachma ex aqua : si minus, ex aceto pota. Vulnerum quoque sanguinem, et undecumque fluentem sistit per se, vel ex aceto. Alias etiam est vulneribus utilissima, ad cicatricem perdu-cens.

Eadem inspergitur exulceratis genitalibus virorum, condylomatis, rimisque sedis alias ex vino, alias ex passo, alias sicca per se, ut exigat mitiganda curatio, aut coercenda. Hæmorrhoidum quoque abundantiam leniter sistit. Dysenterię infunditur. Et si difficilius concoquantur cibi, bibitur a cena modico intervallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Devorantur et pilulæ cum melle decocto, aut resina terebinthina, ad purganda interiora. Digitorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lavatur, ut quod sit arenosissimum subsidat. Aut torretur in testa, pennaque subinde versatur, ut possit æqualiter torreri.

Alcea, 1.

VI. Alcea folia habet similia verbenacæ, quæ ariste-reon cognominatur, caules tres aut quatuor, foliorum plenos, florem rosæ, radices albas, quum plurimum sex, cubitales, obliquas. Nascitur in pingui solo, nec sicco. Usus radicis ex vino vel ex aqua dysentericis, alvo citæ, et ruptis, convulsis.

Alypon, 1.

VII. Alypon cauliculus est molli capite, non dissimilis betæ, acre gustatu ac lentum, mordensque vehementer et accendens. Alvum solvit in aqua mulsa, addito sale modico. Minima potio duarum drachmarum, media quatuor, maxima sex : ea purgatione quibus datur e gallinaceo jure.

Alsine, ad eadem quæ helxine, v.

VIII. Alsine, quam quidam myosoton appellant, nascitur in lucis, unde et alsine dicta est. Incipit a media hieme, arescit æstate media : quum proreperit. musculorum aures imitatur foliis. Sed aliam docebimus esse, quæ justius myosotis vocetur. Hæc eadem erat quæ helxine, nisi minor minusque hirsuta esset. Nascitur in hortis, et maxime in parietibus. Quum teritur, odorem cucumeris reddit. Usus ejus ad collectiones inflammationesque : et in eadem omnia quæ helxine, sed infirmitus. Epiphoris peculiariter imponitur : item venendis, ulceribusque cum farina hordeacea. Succus ejus auribus infunditur.

Androsaces, vi.

IX. Androsaces herba est alba, amara, sine foliis, folliculos in cirris habens, et in his semen : nascitur in maritimis Syriæ maxime. Datur hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua, vel aceto, vel vino.

Vehementer enim urinas ciet. Datur et podagricis illiniturque. Idem effectus et seminis.

Androsæmon, sive ascyron, vi.

X. Androsæmon, sive (ut alii appellavere) ascyron, non absimile est hyperico, de qua diximus, cauliculis majoribus, densioribusque, et magis rubentibus. Folia alba rutæ figura : semen papaveris nigri. Comæ tritæ sanguineo succo manant. Odor eis resinosis. Gignitur in vineis. Fere medio autumno effoditur, suspenditurque. Usus ad purgandam alvum tusæ cum semine, potæque matutino, vel a cena, duabus drachmis in aqua mulsa, vel vino, vel aqua pura, totius potionis sextario. Trahit bilem : prodest ischiadi maxime. Sed postera die caparis radicem resinæ permixtam devorare oportet drachmæ pondere, iterumque quatruidi intervallo eadem facere : a purgatione autem ipsa robustiores vinum bibere, infirmiores aquam. Imponitur et podagricis, et ambustis, et vulneribus, cohibens sanguinem.

Ambrosia, sive botrys, sive artemisia, III.

XI. Ambrosia vagi nominis est, et circa alias herbas fluctuati : unam habet certam, densam, ramosam, tenuem, trium fere palmorum, tertia parte radice brevior, foliis rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est uvis dependentibus, odore vinoso : qua de causa botrys a quibusdam vocatur, ab aliis artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Usus ejus ad ea quæ discuti opus sit.

Anonis, sive ononis, v.

XII. Anonin quidam ononida malunt vocare, ramosam, similem feno græco, nisi fruticosior hirsutiorque esset, odore jucunda, post ver spinosa. Estur etiam muria condita. Recens vero margines ulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentium. Eadem cum melle pota, calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias.

Anagyros, sive acopon, III.

XIII. Anagyros, quam aliqui acopon vocant, fruticosa est, gravis odore, flore oleris: semen in corniculis non brevibus gignit, simile renibus, quod durescit per messes. Folia collectionibus imponuntur, difficulterque parientibus adalligantur, ita ut a partu statim auferantur. Quod si emortuus hæreat, et secundæ mensesque morentur, drachma bibuntur in passo folia. Sic et suspiriosis dantur: et in vino vetere ad phalangiorum morsus. Radix discutiendis concoquendisque adhibetur. Semen commanducatum vomitiones facit.

Anonymos, v.

XIV. Anonymos non inveniendo nomen invenit. Adfertur e Scythia, celebrata Hicesio, non parvæ auctoritatis medico: item Aristogitoni: in vulneribus præclara, ex aqua tusa et imposita: pota vero, mammis præcordiisque percussis: item sanguinem exscreantibus. Puta-

vere et bibendam vulneratis. Fabulosa arbitror, quæ adjiciuntur : recente ea, si uratur, ferrum aut æs fer-ruminari.

Aparine , sive omphacocarpos , sive philanthropos , xv.

XV. 5. Aparinen aliqui omphacocarpon , alii philan-thropon vocant , ramosam , hirsutam , quinis senisve in orbem circa ramos foliis per intervalla. Semen rotun-dum , durum , concavum , subdulce. Nascitur in fru-mentario agro , aut hortis pratisve , asperitate etiam vestium tenaci. Efficax contra serpentes , semine potò ex vino drachma : et contra phalangia. Sanguinis abun-dantiam ex vulneribus repriment folia imposita : succus auribus infunditur.

Arction , sive arcturum , v.

XVI. Arction aliqui arcturum vocant : similis est verbasco foliis , nisi quod hirsutiora sunt : caule longo , molli , semine cumini. Nascitur in petrosis , radice te-nera , alba , dulcique. Decoquitur in vino ad dentium dolorem , ita ut contineatur ore decoctum. Bibitur propter ischiada et stranguriam : e vino ambustis im-ponitur , et pernionibus. Foventur eadem cum radice semine trito in vino.

Asplenon , sive hemionios , ii.

XVII. Asplenon sunt qui hemionion vocant , foliis trientalibus multis , radice limosa , cavernosa , sicut fili-

cis, candida, hirsuta : nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nascitur in petris, parietibusque opacis, humidis : laudatissima in Creta. Hujus foliorum in aceto decocto per dies xxx poto lienem absumi aiunt : et illinuntur autem : eadem sedante singultus. Non danda feminis, quoniam sterilitatem facit.

Asclepias, II.

XVIII. Asclepias folia ederæ habet, ramos longos, radices numerosas, tenues, odoratas : floris virus grave, semen securidacæ. Nascitur in montibus. Radices torminibus medentur, et contra serpentium ictus, non solum potu, sed etiam illitu.

Aster, sive bubonion, III.

XIX. Aster ab aliquibus bubonion appellatur, quoniam inguinum præsentaneum remedium est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus : in cacumine capitula stellæ modo radiata. Bibitur et adversus serpentes. Sed ad inguinum medicinam, sinistra manu decerpi jubent, et juxta cinctus alligari. Prodest et coxendicis dolori adalligata.

Ascyron, sive ascyroides, IV.

XX. Ascyron et ascyroides similia sunt inter se, et hyperico : sed majores habet ramos, quod ascyroides vocatur, ferulaceos, omnino rubentes : capitulis parvis, luteis. Semen in calyculis pusillum, nigrum, resinosum. Comæ tritæ velut cruentant. Qua de causa qui-

dam hanc androsæmon vocavere. Usus seminis ad ischiadicos, poti duabus drachmis in hydromelitis sextario. Alvum solvit, bilem detrahit. Illinitur et ambustis.

Aphaca, III.

XXI. Aphaca tenuia admodum folia habet : pusillo altior lenticula est. Siliquas majores fert, in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora, madidiora, et minora lenticula. Nascitur in arvis. Natura ei ad spissandum efficacior quam lenti : reliquo usu eosdem effectus habet. Stomachi alvique fluxiones sistit semen decoctum.

Alcibium, I.

XXII. Alcibion qualis esset herba, apud auctores non reperi. Sed radicem ejus et folia trita, ad serpentis morsum imponi et bibi : folia, quantum manus capiat, trita cum vini meri cyathis tribus, aut radicem drachmarum trium pondere cum vini eadem mensura.

Alectorolophus, quæ crista, II.

XXIII. Alectorolophos, quæ apud nos crista dicitur, folia habet similia gallinæ cristæ, plura, caulem tenue, semen nigrum in siliquis. Utilis tussientibus cocta cum faba fresa, melle addito : et caligini oculorum. Solidum semen conjicitur in oculum, nec turbat, sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem, sed ex nigro albicare incipit, et intumescit, ac per se exit.

Alon, quod symphyton petræum, XIV.

XXIV. 6. Alum nos vocamus, Græci symphyton petræum, simile cunilæ bubulæ, foliis parvis, ramis tribus aut quatuor a radice, cacuminibus thymi, surculosum, odoratum, gustu dulce, salivam ciens, radice longa rutila. Nascitur in petris, ideo petræum cognominatum: utilissimum lateribus, renibus, torminibus, pectori, pulmonibus, sanguinem rejicientibus, faucibus asperis. Bibitur radix trita, et in vino decocta, et aliquando superlinitur. Quin et commanducata sitim sedat, præcipueque pulmonem refrigerat. Luxatis quoque imponitur, et contusis: lenit interanea. Alvim sistit cocta in cinere, detractisque folliculis trita cum piperis novem granis, et ex aqua pota. Vulneribus sanandis tanta præstantia est, ut carnes quoque, dum coquuntur, conglutinet addita: unde et Græci nomen imposuere. Ossibus quoque fractis medetur.

Alga rufa, I.

XXV. 7. Alga rufa, et scorpionum ictibus.

Actæa, I.

XXVI. Actæa gravi foliorum odore, caulibus asperis geniculatis, semine nigro, ut ederæ, baccis mollibus, nascitur in opacis et asperis, aquosisque. Datur acetabulo pleno interioribus feminarum morbis.

Ampelos agria, IV.

XXVII. Ampelos agria vocatur herba, foliis duris cineracei coloris, qualem in satis diximus, viticulis longis, callosis, rubentibus, qualiter flos, quem Jovis flammam appellavimus in violis : fert semen simile punici mali acinis. Radix ejus decocta in aquæ cyathis ternis, additis vini coi cyathis duobus, alvum solvit leniter, ideoque hydropicis datur. Vulvæ vitia et cutis in facie mulierum emendat. Ischiadicos quoque uti hac herba prodest, tusa cum foliis, et illita cum succo suo.

Absinthium : genera III ; medicinæ XLVIII.

XXVIII. Absinthii genera plura sunt : santonicum appellatur a Galliæ civitate : ponticum a Ponto, ubi pecora pinguescunt illo, et ob id sine felle reperiuntur; neque aliud præstantius : multoque italicum amarius, sed medulla pontici dulcis. De usu ejus convenit dicere, herbæ facillimæ, atque inter paucas utilissimæ, præterea sacris populi romani celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum feriis quadrigæ certant in Capitolio, victorque absinthium bibit : credo, sanitatem præmio dari honorifice arbitratis majoribus. Stomachum corroborat, et ob hoc sapor ejus in vina transfertur, ut diximus. Bibitur et decoctum aqua, ac postea nocte et die refrigeratum sub dio, decoctis sex drachmis foliorum cum ramis suis in cælestis aquæ sextariis tribus : oportet et salem addi. Vetustissime in usu est. Bibitur et madefacti

dilutum : ita enim appelletur hoc genus. Diluti ratio, ut (quisquis fuerit modus aquæ) tegatur per triduum. Tritum raro in usu est, sicut et succus expressi. Exprimitur autem, quum primum semen turgescit, madefactum aqua triduo recens, aut siccum septem diebus. Deinde coctum in æneo vase ad tertias, x heminis in aquæ sextariis XLV, iterumque percolatum lente coquitur ad crassitudinem mellis, qualiter ex minore centaureo quaeritur succus. Sed hic absinthii inutilis stomacho capitique est, quum sit ille decocti saluberrimus. Namque adstringit stomachum bilemque detrahit, urinam ciet, alvum emollit, et in dolore sanat : ventris animalia pellit, malaciam stomachi et inflationes discutit cum sili et nardo gallico, aceto exiguo addito. Fastidia absterget : concoctiones adjuvat. Cruditates detrahit cum ruta, et pipere, et sale. Antiqui purgationis causa dabant, cum marinæ aquæ veteris sextario, seminis sex drachmis, cum tribus salis, et mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato sale. Diligenter autem teri debet, propter difficultatem. Quidam et in polenta dedere supra dictum pondus, addito pulegio : alii pueris in fico sicca, ut amaritudinem fallerent. Thoracem purgat cum iride sumptum. In regio morbo crudum bibitur cum apio, aut adianto. Adversus inflationes, calidum paulatim sorbetur ex aqua : jocineris causa cum gallico nardo : lienis, cum aceto, aut pulte, aut fico sumitur. Adversatur fungis ex aceto : item visco : cicutæ ex vino, et muris aranei morsibus, draconi marino, scorpionibus.

Oculorum claritati multum confert. Epiphoris cum passo imponitur, sugillatis cum melle. Aures decoctum

ejus vaporis suffitu sanat : aut si manent sanie, cum melle tritum. Urinam ac menses cient tres quatuorve ramuli, cum gallici nardi radice una, cyathis aquæ vi. Menses privatim cum melle sumptum, et in vellere adpositum. Anginis subvenit cum melle et nitro. Epinyctidas ex aqua sanat : vulnera recentia, priusquam aqua tangantur, impositum : præterea capitis ulcera. Peculiariter ilibus imponitur, cum cypria cera, aut cum fico. Sanat et pruritus. Non est dandum in feбри. Nauseam maris arcet in navigationibus potum : inguinum tumorem in ventrali habitum. Somnos allicit olfactum, aut inscio sub capite positum. Vestibus insertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit : et fumo, si uratur. Atramentum librarium ex diluto ejus temperatum, litteras a musculis tuetur. Capillum denigrat absinthii cinis, unguento rosaceoque permixtus.

Absinthium marinum, sive seriphium.

XXIX. Est et absinthium marinum, quod quidam seriphium vocant, probatissimum in Taposiri Ægypti. Hujus ramum Isiaci præferre solemne habent. Angustius priore, minusque amarum, stomacho inimicum, alvum mollit, pellitque animalia interaneorum. Bibitur cum oleo et sale, aut in farinæ trimestris sorbitione dilutum. Coquitur, quantum manus capiat, in aquæ sextario ad dimidias.

Ballotes, sive porrum nigrum, III.

XXX. 8. Balloten alio nomine porrum nigrum Græci

vocant, herbam fruticosam, angulosis caulibus nigris, hirsutis foliis vestientibus, majoribus quam porri, et nigrioribus, graveolentibus. Vis ejus efficax adversus canis morsus, ex sale foliis tritis impositæ: item ad condylomata, coctis cinere, in folio oleris. Purgat et sordida ulcera cum melle.

Botrys, sive ambrosia, sive artemisia, i.

XXXI. Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis. Semen circa totos nascitur: folia cichorio similia. Invenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc Cappadoces ambrosiam vocant, alii artemisiam.

Brabyla, i.

XXXII. Brabyla spissandi vim habet cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt auctores.

Bryon marinum, v.

XXXIII. Bryon marinum, herba sine dubitatione est, lactucæ foliis similis, rugosa veluti contracta, sine caule, ab ima radice exeuntibus foliis. Nascitur in scopulis maxime, testisque terra comprehensis. Præcipua siccandi ei spissandique vis, et collectiones omnes inflammationesque cohibendi, præcipue podagræ, et quidquid refrigerare opus sit.

Bupleuron, i.

XXXIV. Bupleuri semen ad ictus serpentium dari

reperio, foverique plagas decocta ea herba, adjectis foliis mori aut origani.

Catanance, I. Cemos, I.

XXXV. Catanancen thessalam herbam, qualis sit, a nobis describi supervacuum est, quum sit usus ejus ad amatoria tantum. Illud non ab re est dixisse ad detegendas magicas vanitates, electam ad hunc usum conjectura, quoniam arescens contraheret se ad speciem unguium milvi exanimati. Eadem ex causa et cemos silebitur a nobis.

Calsa, III.

XXXVI. Calsa duorum generum est. Una similis aro. Nascitur in arationibus. Colligitur antequam inarescat, ususque eosdem habet, quos arum. Bibitur quoque radix hujus ad exinaniendas alvos, mensesque mulierum: item caulis cum foliis in leguminibus decoctus, sanat tenesmon.

Calsa altera, sive anchusa, sive rhinochisia, II.

XXXVII. Alterum genus ejus quidam anchusam vocant, alii rhinochisiam. Folia lactucæ longiora, plumosa, radice rubra, quæ ignes sacros cum flore potentæ sanat imposita: jocineris autem vitia, in vino albo pota.

Circæa, III.

XXXVIII. Circæa strychno sativo similis est, flore

nigro, pusillo, parvo semine, ut milii, nascente in quibusdam corniculis, radice semipedali, triplici ferme, aut quadruplici, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in vino, bibiturque ad dolorem vulvæ et vitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrantem radice tusæ, noctem et diem. Trahit eadem potio et secundas : semine lac minuitur, in vino aut mulsa aqua potio.

Cirsion, 1.

XXXIX. Cirsion cauliculus est duum cubitorum, triangulo similis, foliis spinosis circumdatus. Spinæ molles sunt. Folia bovis linguæ similia, minora, subcandida et in cacumine capitula purpurea, quæ solvuntur in lanugines. Hanc herbam radicemve ejus adalligatam, dolores varicum sanare tradunt.

Cratæogonon : genera III ; medicinæ VIII.

XL. Cratæogonon spicæ tritici simile est, multis calamis ex una radice emicantibus : multorumque geniculorum. Nascitur in opacis, semine milii, vehementer aspero gustu : quod si bibant ex vino ante cenam tribus obolis in cyathis aquæ totidem, mulier ac vir, ante conceptum diebus XL virilis sexus partum futurum aiunt. Est et alia cratæogonos, quæ thelygonos vocatur. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sunt qui florem cratæogoni bibentes mulieres intra XL diem concipere tradant. Eadem sanant ulcera vetera nigra cum melle : explent sinus ulcerum, et atropa carnosiora faciunt :

purulenta expurgant : panos discutunt : podagras collectionesque omnes leniunt , peculiariter mammarum. Theophrastus arboris genus intelligi voluit cratægoni . sive cratægona , quam Itali aquifoliam vocant.

Crocodilion , II.

XLII. Crocodilion chamæleonis herbæ nigræ figuram habet , radice longa , æqualiter crassa , odoris asperi. Nascitur in sabuletis. Pota sanguinem per nares pellit copiosum crassumque , atque ita lienem consumere dicitur.

Cynosorchis , sive orchis , IV.

XLII. Cynosorchin aliqui orchin vocant , foliis oleæ , mollibus , ternis per semipedem longitudinis in terra stratis , radice bulbosa , oblonga , duplici ordine : superiore quæ durior est , et inferiore quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti , in vineis fere inventæ. Ex his radicibus si majorem edant viri , mares generari dicunt : si minorem feminæ , alterum sexum. In Thessalia molliorem in lacte caprino viri bibunt ad stimulandos coitus , duriorum vero ad inhibendos. Adversantur alter alteri.

Chrysolachanum : genera II ; medicinæ III. Coagulum terræ , II.

XLIII. Chrysolachanum in pineto , lactucæ simile nascitur. Sanat nervos incisos , si confestim imponatur. Et aliud genus chrysolachani traditur , flore aureo , foliis oleris. Coctum estur , ut olus molle. Herba hac

adalligata morbum regium habentibus, ita ut spectari ab his possit, sanari id malum traditur. De chrysolachano nec satis dici scio, nec plura reperio. Namque et hoc vitio laboravere proximi utique herbarii nostri, quod ipsi notas velut vulgares, strictim, et nominibus tantum indicavere : tamquam coagulo terræ alvum sisti, stranguriam dissolvi, si bibatur ex vino aut aqua.

Culicus, sive strumus, sive strychnos, vi.

XLIV. Cuculi folia trita cum aceto, serpentium ictibus et scorpionum mederi. Quidam hanc alio nomine strumum appellant, alii græce strychnon : acinos habet nigros. Ex his cyathus succi cum mulsi duobus, medetur lumbis : item capitis dolori cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita.

Conferva, ii.

XLV. Peculiaris est alpinis maxime fluminibus conferva, appellata a conferruminando, spongia aquarum dulcium verius, quam muscus aut herba, villosæ densitatis atque fistulosæ. Curatum ea scio, omnibus fere ossibus con fractis, prolapsum ex arbore alta putatorem, circumdata universo corpori, aquam suam inspergentibus, quoties inaresceret : raroque, nec nisi deficientem herbam mutationis causa resolventibus, convaluisse vix credibili celeritate.

Coccum gnidium, ii.

XLVI. 9. Cocco gnidio color cocci, magnitudo

grano piperis major, vis ardens. Itaque in pane devoratur ne adurat, quum gulam transit. Huic vis præsentanea contra cicutam.

Dipsacos, III.

XLVII. Sistit alvum dipsacos : folia habet lactucæ, bullasque spinosas in dorsi medio, caulem duum cubitorum, iisdem spinis horridum, genicula ejus binis foliis amplectentibus, concavo alarum sinu, in quo substitit ros salsus. In cacumine capitula sunt echinata spinis. Nascitur in aquis. Sanat rimas sedis. Item fistulas decocta in vino radice, usque dum sit crassitudo ceræ, ut possit in fistulas collyrium mitti. Item verrucas omnium generum. Quidam et alarum, quas supra diximus, succum illinunt his.

Dryopteris, II.

XLVIII. Dryopteris filici similis, in arboribus nascitur, tenui foliorum subdulcium incisura, radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo psilothrum est radix tusa : illinitur enim, usque dum sudores evocet : iterumque, et tertio, ita ne sudor abluatur.

Dryophonon, I.

XLIX. Dryophonon similis herba est, cauliculis tenuibus, cubitalibus, circumdatis utrimque foliis pollicari amplitudine, qualia oxymyrsines, sed candidioribus mollioribusque, flore candido sambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine vero ejus pro pipere utuntur.

Elatine, II.

L. Elatine folia habet helxinæ, pusilla, pilosa, rotunda, semipedalibus ramulis quinque senisve a radice statim foliosis. Nascitur in segetibus, acerba gustu, et ideo oculorum fluxionibus efficax, foliis cum polenta tritis et impositis, subdito linteolo. Eadem cum lini semine cocta sorbitionis usu dysenteria liberat.

Empetros, quæ calcifraga, IV.

LI. Empetros, quam nostri calcifragam vocant, nascitur in montibus maritimis, fere in saxo: quo propius mari fuerit, minus salsa est: potaque bilem trahit, ac pituitas: quo longius magisque terrena, amarior sentitur. Trahit aquam. Sumitur autem in jure aliquo, aut in hydromelite. Vetustate vires perdit. Recens urinas ciet decoctum in aqua vel tritum, calculosque frangit. Qui fidem promisso huic quærunt, adfirmant lapillos, qui subfervefiant una, rumpi.

Epipactis, sive elleborine, II.

LII. Epipactis, ab aliis elleborine vocatur, parva herba, exiguis foliis, jocineris vitis utilissima, et contra venena pota.

Epimedium, III.

LIII. Epimedium caulis est non magnus, ederæ foliis denis atque duodenis, numquam florens, radice tenui, nigra, gravi odore. Nascitur in humidis, et huic spis-

sandi refrigerandique natura, feminis cavenda. Folia in vino trita virginum mammas cohibent.

Enneaphyllon, III.

LIV. Enneaphyllon, longa folia novena habet, causticæ naturæ. Imponitur lana circumdatum, ne urat latus: continuo enim pusulas excitat: lumborum doloribus, et coxendicum utilissimum.

Filicis genera duo, quam Græci pterin, alii blechnon, item thelypterin, nymphæam pterin vocant, XI.

LV. Filicis duo genera, nec florem habent, nec semen. Pterin Græci vocant, alii blechnon, cujus ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita excedentes longitudine, non graves odore. Hanc marem existimant. Alterum genus thelypterin Græci vocant, alii nymphæam pterin. Est autem singularis, atque non fruticosa, brevior, molliorque, et densior, foliis ad radicem canaliculata. Utriusque radice sues pinguescunt. Folia utriusque lateribus pinnata, unde nomen Græci imposuere. Radices utrique longæ in obliquum, nigræ, præcipue quum inaruere. Siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubique, sed maxime frigido solo. Effodi debent Vergiliis occidentibus. Usus radice in trimatu tantum, neque antea, neque postea. Pellunt interaneorum animalia: ex his tæniis cum melle: cetera ex vino dulci triduo potæ. Utraque stomacho inutilissima. Alvum solvit: primo bilem trahens, mox aquam: melius tæniis cum scammonii pari pondere. Radix ejus duum obolo-

rum pondere ex aqua, post unius diei abstinentiam bibitur, melle prægustato contra rheumatismos. Neutra danda mulieribus, quoniam gravidis abortum, ceteris sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetrīs inspergitur : jumentorum quoque cervicibus. Folia cimicem necant : serpentem non recipiunt. Ideo substerni utile est in locis suspectis : ustæ etiam fugant nidore. Fecere medici hujus quoque herbæ discrimen. Optima macedonica est, secunda cassiopica.

Femur bubulum.

LVI. Femur bubulum appellatur herba, nervis et ipsa utilis, recens in aceto ac salē trita.

Galeopsis, sive galeobdolon, sive galbe.

LVII. Galeopsis, aut, ut alii, galeobdolon, vel galion, caulem et folia habet urticæ læviora, et quæ gravem odorem trita reddant : flore purpureo. Nascitur circa sepes ac semitas ubique. Folia caulesque duritias et carcinomata sanant, ex aceto, trita et imposita : item strumas. Panos et parotidas discutiunt. Ex usu est et decoctæ succo fovere. Putrescentia quoque et gangrænâ sanat cum sale

Glaux, 1.

LVIII. Glaux antiquitus eugalacton vocabatur, cytiso et lenticulæ foliis similis : aversa candidiora. Rami in terram serpunt quini senive, admodum tenues ab radice. Flosculi purpurei exeunt. Invenitur juxta mare. Coqui-

tur in sorbitione similaginis, ad excitandam ubertatem lactis. Eam qui hauserint, balineis uti convenit.

Glaucion, III. Collyrion, II.

LIX. 10. Glaucion in Syria et Parthia nascitur, humilis herba, densis foliis, fere papaveris, minoribus tamen sordidoribusque, odoris tetri, gustus amari cum adstrictione. Granum habet crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circumlitum, in clibanis calefaciunt: deinde exempto succum exprimunt ejusdem nominis: usus est et succi et foliorum, si terantur, adversus epiphoras, quæ universæ uno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium, quod medici diaglaucion vocant. Lactis quoque ubertas intermissa restituitur. Sumitur ejus rei causa ex aqua.

Glycyside, sive pæonia, sive pentorobon, XX.

LX. Glycyside, quam aliqui pæoniam, aut pentorobon vocant, caulem habet duum cubitorum, comitantibus duobus aut tribus, subrutulum, cute lauri: folia qualia isatis, pinguiora, rotundioraque et minora: semen in siliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Femina existimatur, cujus radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex adhærent. Mas plures habet, quoniam non una radice nixus est, palmi altitudine, candidaque: gustu adstringit. Feminæ folia myrrham redolent, et densiora sunt. Nascuntur in silvis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico Martio impetum in oculos faciente, interdiu periculosum sit. Ra-

dix vero quum effodiatur, periculum esse ne sedes procidat. Magna id vanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Usus in his diversus. Rubra enim grana rubentes menses sistunt, xv fere pota in vino nigro. Nigra grana vulvis medentur, ex passo aut vino totidem pota. Radix omnes ventris dolores sedat in vino, alvumque purgat : sanat opisthotonum, morbum regium, renes, vesicam : arteriam autem et stomachum decocta in vino : alvumque sistit : estur etiam contra malum mentis : sed in medendo quatuor drachmæ satis sunt. Grana nigra auxiliantur et suppressionibus nocturnis, in vino pota, quo dictum est numero. Stomachi vero erosionibus, et esse ea, et illinire prodest. Suppurationes quoque discutiuntur, recentes nigro semine, veteres rubro. Utrumque auxiliatur a serpente percussis : et pueris contra calculos, incipiente stranguria.

Gnaphalium, sive chamæzelon, vi.

LXI. Gnaphalion alii chamæzelon vocant, cujus foliis albis mollibusque pro tomento utuntur : sane et similia sunt. Datur in vino austero ad dysenteriam : ventris solutiones mensesque mulierum sistit. Infunditur autem tenesmo. Illinitur et putrescentibus ulcerum.

Gallidraga, i.

LXII. Gallidragam vocat Xenocrates leucacantho similem, palustrem et spinosam, caule ferulaceo, alto, cui summo capite inhæret simile ovo. In hoc crescente

æstate vermiculos nasci tradunt, quos pyxide conditos adalligari cum pane brachio ad eam partem, qua dens doleat, mireque illico dolorem tolli. Valere non diutius anno, et ita si terram non attigerit.

Holcus, I.

LXIII. Holcus in saxis nascitur siccis. Aristas habet in cacumine, tenui culmo : quale hordeum restibile. Hæc circa caput alligata, vel circa lacertum, educit e corpore aristas. Quidam ob id aristidam vocant.

Hyoseris, I.

LXIV. Hyoseris in tubo similis, sed minor, et tactu asperior; vulneribus contusa præclare medetur.

Holosteon, III.

LXV. Holosteon sine durtia est, herba ex adverso appellata a Græcis, sicut fel dulce, tenuis usque in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum, ceu gramen; foliis angustis, adstringens gustu. Nascitur in collibus terrenis. Usus ejus ad convulsa, rupta, in vino pota. Vulnera quoque conglutinat. Nam et carnes coguntur, addita.

Hippophæston, VI.

LXVI. Hippophæston nascitur in spinis, ex quibus fiunt æneæ fulloniæ, sine cauliculo, sine flore, capitulis tantum inanibus, et foliis parvis, multis, herbacei co-

loris, radículas habens albas, molles. Succus earum exprimitur æstate, ad solvendam alvum, tribus obolis, maxime in comitialibus morbis, et tremulis, hydropticis. Contra vertigines, orthopnœas, paralyses incipientes.

Hypoglossa, I.

LXVII. II. Hypoglossa folia habet figura silvestris myrti, concava, spinosa, et in his ceu linguas, folio parvo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex his imposita minuit.

Hypecoon.

LXVIII. Hypecoon in segetibus nascitur, foliis rutæ. Natura ejus eadem quæ papaveris succo.

Idæa, IV.

LXIX. Idææ herbæ folia sunt, quæ oxymyrsines: adhærent his velut pampini, in quibus flos. Ipsa alvum, mensesque, et omnem abundantiam sanguinis sistit. Spissandi cohibendique naturam habet.

Isopyron, II.

LXX. Isopyron aliqui phasiolon vocant, quoniam folium, quod est aneso simile, in pampinos torquetur. Capitula sunt in summo caule tenuia, plena seminis melanthii. Contra tussim, et cetera pectoris vitia, ex melle aut aqua mulsa; item jocineri utilissima.

Lathyris, II.

LXXI. Lathyris folia habet multa lactucæ similia, tenuiora germina multa, in quibus semen tuniculis continetur, ut capparitis : quæ quum inaruere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, facilia purgatu. Hæc vicena in aqua pura aut mulsa pota hydro-picos sanant. Trahunt et bilem. Qui vehementius purgari volunt, cum folliculis ipsis sumunt ea : nam stomachum lædunt. Itaque inventum est, ut cum pisce aut jure gallinacei sumerentur.

Leontopetalon, II.

LXXII. Leontopetalon, alii rhapeion vocant, folio brassicæ, caule semipedali : alæ multæ, semen in cacumine, in siliquis, ciceris modo : radix rapo similis, grandis, nigra. Nascitur in arvis. Radix adversatur omnium serpentium generibus ex vino pota : nec alia res celerius proficit. Datur et ischiadicis.

Lycapsos, II.

LXXIII. Lycapsos longioribus, quam lactuca, est foliis, crassioribusque. Caule longo, hirsuto, adgnatis multis cubitalibus, flore parvo, purpureo. Nascitur in campestribus. Illinitur cum farina hordeacea igni sacro. Sudores in febribus movet, succo aquæ calidæ admixto.

Lithospermon, sive ægonychon, sive diospyron, sive heracleon, II.

LXXIV. Inter omnes herbas lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui ægonychon vocant, alii diospyron, alii heracleos. Herba quincuncialis fere, foliis duplo majoribus quam rutæ, ramulis surculosis, crassitudine junci : gerit juxta folia singulas veluti barbulas, et earum in cacuminibus lapillos candore et rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia vero lapidea. Ipsi, qua pediculis adhæreant, cavernulas habent, et intus semen. Nascitur et in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quidquam inter herbas majore quidem miraculo adspexi. Tantus est decor, velut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis : tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Jacere atque humi serpere auctores tradunt. Ego vulsam, non hærentem vidi. Iis lapillis drachmæ pondere potis in vino albo calculos frangi, pellique constat, et stranguriam discuti. Neque in alia herbarum fides est visu statim, ad quam medicinam nata sit. Est autem ejus species, ut etiam sine auctore visa statim nosci possit.

Lapidis muscus.

LXXV. Lapis vulgaris juxta flumina fert muscum siccum, canum. Hic fricatur altero lapide, addita hominis saliva : illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit, dicit,

Φεύγεται, κανθαρίδας, λύκος ἄγριος ὕμῳ διώκει.

6.

Limeum, I.

LXXVI. Limeum herba appellatur a Gallis, qua sagittas in venatu tingunt medicamento, quod venenum cervarium vocant. Ex hac in tres modios salivati additur, quantum in unam sagittam addi solet : ita offa demittitur boum faucibus in morbis. Alligari postea ad præsepia oportet, donec purgentur; iusanire enim solent : si sudor insequitur, aqua frigida perfundi.

Leuce, sive mesoleuce, et leucas, III.

LXXVII. Leuce mercuriali similis, nomen ex causa accepit, per medium folium candida linea transcurrente : quare mesoleucon quidam vocant. Succus ejus fistulas sanat : ipsa contrita, carcinomata. Fortassis eadem sit, quæ leucas appellatur, contra omnia marina venena efficax. Speciem ejus auctores non tradunt, nec aliud, quam silvestrem latioribus foliis esse efficaciorē, hanc semine acriorem.

Leucographis, V.

LXXVIII. Leucographis qualis esset, scriptum non reperi : quod eo magis miror, quoniam utilis proditur sanguinem exscreantibus, tribus obolis cum croco : item cœliacis : trita ex aqua et adposita, profluvio feminarum : oculorum quoque medicamentis, et explendis ulceribus, quæ fiunt in teneris partibus corporis.

Medion, III.

LXXIX, 12. Medion folia habet iridis sativæ, caulem tripedalem, et in eo florem grandem, purpureum, rotundum, semine minuto, radicem semipedalem. In saxis opacis nascitur. Radix drachmis duabus cum melle menses feminarum sistit, ecligmate per aliquot dies sumpto. Semen quoque in vino, tritum, contra abundantiam feminarum datur.

Myosota, sive myosotis, III.

LXXX. Myosota, sive myosotis, lævis herba, caulibus pluribus ab una radice, aliquatenus rubentibus, concavis, ab imo foliis angustis, oblongis, dorso acuto, nigris, per intervalla adsidue geminatis, tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus, flore cæruleo. Radix digitali crassitudine multis capillamentis fimbriata. Vis ei septica et exulceratrix, ideoque ægilopas sanat. Tradunt Ægyptii, mensis quem thiatin vocant die xxviii fere in augustum mensem incurrente, si quis hujus herbæ succo inungatur mane priusquam loquatur, non lippiturum eo anno.

Myagros, I.

LXXXI. Myagros herba ferulacea est foliis similis rubiæ, tripedanea. Semen oleosum, quod et fit ex eo. Medetur oris ulceribus perunctis hoc succo.

Nyma , I.

LXXXII. Herba , quæ vocatur nyma , tribus foliis longis intubaceis , illita cicatrices ad colorem reducit.

Natrix , I.

LXXXIII. Natrix vocatur herba , cujus radix evulsa virus hirci redolet. Hac in Piceno a feminis abigunt , quos mira persuasione Fatuos vocant : ego species lymphantium hoc modo animorum esse crediderim , qui tali medicamento juventur.

Odontitis , I.

LXXXIV. Odontitis inter feni genera est , cauliculis densis ab eadem radice , geniculatis , triangulis , nigris. In geniculis folia parva habet , longiora tamen quam polygonon. Semen in alis hordeo simile , florem purpureum , pusillum. Nascitur in pratis. Decoctum cauliculorum ejus in vino austero , quantum manus capiat , dentium dolori medetur , ita ut contineatur ore.

Othonna , III.

LXXXV. Othonna in Syria nascitur , similis erucae , perforatis crebro foliis , flore croci : quare quidam anemonem vocaverunt. Succus ejus oculorum medicamentis convenit. Mordet enim leniter et excalfacit , adstringitque siccando. Purgat cicatrices , et nubeculas , et quidquid obstat. Quidam tradunt lavari , atque ita siccata digeri in pastillos.

Onosma, i.

LXXXVI. Onosma longa folia habet fere ad tres digitos, in terra jacentia, tria, ad similitudinem anchusæ incisa, sine caule, sine flore, sine semine: prægnans si edat eam, aut supergrediatur, abortum facere dicitur.

Onopordon, v.

LXXXVII. Onopordon si comederint asini, crepitus reddere dicuntur. Trahit urinas et menses: alvum sistit: suppurationes et collectiones discutit.

Osyris, iv.

LXXXVIII. Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: et in iis folia nigra, ceu lini: semenque in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubescens. Smegmata mulieribus faciunt ex his. Radicum decoctum potum, sanat arquatos. Eædem, priusquam maturescat semen, concisæ, et sole siccatae, alvum sistunt. Post maturitatem vero collectæ, et in sorbitione decoctæ, rheumatismis ventris medentur, et per se tritæ ex aqua cælesti bibuntur.

Oxys, ii.

LXXXIX. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt et qui enterocelen habent.

Polyanthemum, sive batrachios, iii.

XC. Polyanthemum, quam quidam batrachion ap-

pellant, caustica vi exulcerat cicatrices, et ad colorem reducit. Eademque vitiligines concorporat.

- Polygonum, sive thalassias, sive carcinethron, sive clema, sive myrtopetalos, quæ sanguinaria, sive oreos : genera IV; medicinæ XLIII.

XCI. Polygonon Græci vocant, quam nos sanguinariam : non attollitur a terra, foliis rutæ, semine graminis : succus ejus infusus naribus suppressit sanguinem : et potus cum vino, cujuslibet partis profluvium excretionisque cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt, hanc marem intelligi volunt, appellarique a multitudine seminis, aut densitate fruticis calligonon. Alii polygonaton, a frequentia geniculorum : alii theuthalida, alii carcinethron, alii clema, multi myrtopetalon. Nec non inveniuntur, qui hanc feminam esse dicunt : marem autem majorem, minusque nigram, et geniculis densiorem, semine sub omnibus foliis turgescentem. Quocumque hæc modo se habeant, vis earum est spissare ac refrigerare. Semina alvum solvunt : largius sumpta urinam cient, rheumatismos cohibent : qui si non fuere, non prosunt. Stomachi fervori folia imponuntur : vesicæ dolori illinuntur, et ignibus sacris. Succus et auribus purulentis instillatur, et oculorum dolori per se. Dabatur et in febribus ante accessiones duobus cyathis in tertianis, quartanisque præcipue : item cholericis, dysentericis, et in solutione stomachi. Tertium genus oreon vocatur, in montibus nascens, arundini teneræ simile, uno caule, densis geniculis et in se infractis, foliis autem piceæ, radicis supervacuæ, inefficacius quam

superiora. Peculiare ischiadicis. Quartum genus silvestre appellatur, pæne arboris modo frutex, radice lignosa, stirpe cedri rubicundo : ramis sparti, binum palmorum, nigris geniculorum ternis quaternisve articulis.

Huic quoque spissandi natura, sapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina inspergitur et oris ulceribus et attritis partibus. Propter gingivarum vero vitia commanducatur. Nomas sistit omniaque quæ serpunt, aut difficilem cicatricem habent. Privatim vero sanat a nive facta ulcera. Herbarii et ad anginas utuntur illa : et in capitis dolore coronam ex ea imponunt : et contra epiphoras collo circumdant. In tertianis quidam sinistra manu evulsam adalligant : adeo contra profluvia sanguinis, nec ullam magis aridam quam polygonum, servant.

Pancratium, XII.

XCII. Pancration aliqui scillam pusillam appellare malunt, foliis albi lili, longioribus crassioribusque, radice bulbi magni, colore rufo. Alvum solvit succo, cum farina ervi sumpto : ulcera purgat. Hydropicis splenicisque cum melle datur. Alii decoquunt eam, donec aqua dulcis fiat : eaque effusa radicem terentes digerunt in pastillos sole siccatos : et postea utuntur ad capitis ulcera, et cetera quæ repurganda sunt. Item ad tussim, quantum tribus digitis apprehenderit, in vino dantes : et ad lateris dolores, aut peripneumonicis ecligmate. Dant et propter ischiada in vino bibendum, et propter tormina, mensesque ciendos.

Peplis, sive syce, sive meconion aphrodes, III.

XCIII. Peplis, quam aliqui sycen, alii meconion, alii mecona aphrode vocant, ex una radice tenui fruticat, foliis rutæ paulo latioribus, semine sub foliis rotundo, minore quam candidi papaveris. Inter vites fere colligitur messibus: siccaturque cum fructu suo, subjectis, in quæ excidat. Hoc potio alvus solvitur, bilis ac pituita detrahitur. Media potio est acetabuli mensura, in aquæ mulsæ heminis tribus. Et cibis inspergitur obsoniisque ad molliendam alvum.

Periclymenon, v.

XCIV. Periclymenos fruticat et ipsa, ex intervallo duo folia habens, subcandida, mollia. In cacumine autem semen inter folia durum, et quod difficile vellatur. Nascitur in arvis ac sepibus, convolvens se adminiculis quibuscumque. Semen ejus umbra siccatum tunditur et in pastillos digeritur. Hi resoluti dantur in vini albi cyathis tribus, tricenis diebus ad lienem: eumque urina cruenta, aut per alvum absomit: quod intelligitur a decimo statim die. Urinam cient, et folia decocta: quæ et orthopnoicis prosunt. Partum quoque adjuvant, secundasque pellunt pota simili modo.

Pelecinum, II.

XCV. Pelecinum in segetibus diximus nasci, fruticosam cauliculis, foliis ciceris. Semen in siliquis fert,

corniculorum modo aduncis, ternis quaternisque, quale gith novimus, amarum, stomacho utile. Additur in antidota.

Polygala, 1.

XCVI. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foliis lenticulæ, gustu adstricto, quæ pota lactis abundantiam facit.

Poterion, sive phrynion, sive neuras, 1v.

XCVII. Poterion, aut (ut alii vocant) phrynion, vel neurada, large fruticat, spinis retorrída, lanugine spissa, foliis parvis, rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo, herbacei coloris: seminis nulli usus, sed gustu acuto et odorato. Invenitur in aquis collibus. Radices habet duas aut tres, binum cubitorum in altitudine, nervosas, candidas, firmas. Circumfoditur autumno, præciso frutice dat succum gummi similem. Radix mira vulneribus sanandis traditur, præcipueque nervis vel præcisis illita. Decoctum quoque ejus cum melle potum dissolutiones nervorum, et infirmitates, et incisuras juvat.

Phalangites, sive phalangion, sive leucacanthon, 1v.

XCVIII. Phalangites, a quibusdam phalangion vocatur, ab aliis leucantheon, vel (ut in quibusdam exemplaribus invenio) leucacantha. Ramuli sunt ei numquam pauciores duobus, in diversa tendentes: flos candidus: lilio rubro similis, semine nigro, lato, ad lenticulæ di-

midiae figuram, multo tenuiore, radice tenui herbacei coloris. Hujus folio, vel flore, vel semine auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumque, et serpentium ictus : item contra tormina.

Phyteuma, 1.

XCIX. Phyteuma quale sit, describere supervacuum habeo, quum sit usus ejus tantum ad amatoria.

Phyllon, 1.

C. Phyllon a Græcis vocatur herba in saxosis montibus, femina magis herbacei coloris, caule tenui, radice parva, semine rotundo, papaveri simili. Hæc sui sexus facit partus : mares autem mas semine tantum differens, quod est incipientis olivæ. Utrumque bibitur in vino.

Phellandriion, 11.

CI. Phellandriion nascitur in palustribus, folio apii. Bibitur semen ejus propter calculos et vesicæ incommoda.

Phalaris, 11.

CII. Phalaris thyrsus habet longum, tenuem, ceu calamum, in summo florem inclinatum : semen simile sesamæ. Et hoc calculos frangit, potum ex vino vel aceto cum melle et lacte. Idem et vitia vesicæ sanat.

Polyrrhizon, 1.

CIII. Polyrrhizon folia habet myrti, radices multas.

Hæ tusæ dantur in vino contra serpentes : prosunt et quadrupedibus.

Proserpinaca, v.

CIV. Proserpinaca herba vulgaris est, eximii adversus scorpiones remedii. Eadem contrita, addita muria et oleo e mænis, anginam eximie curari tradunt. Præterea et in quantalibet lassitudine recreari defessos, etiam quum obmutuerint, si subjiatur linguæ. Si devoretur, vomitionem sequi salutarem.

Rhacoma, xxxvi.

CV. Rhacoma adfertur ex his, quæ supra Pontum sunt, regionibus. Radix costo nigro similis, minor et rufior paulo, sine odore, calfaciens gustu et adstringens. Eadem trita vini colorem reddit, ad crocum inclinantem. Illita collectiones inflammationesque sedat : vulnera sanat : epiphoras oculorum sedat ex passo illita : insignita cum melle, et alia liventia ex aceto. Farina ejus inspergitur contra cacoethe, et sanguinem rejicientibus drachmæ pondere in aqua. Dysentericis etiam et cæliacis, si febris carent, in vino : sin aliter, ex aqua. Facilius teritur, nocte antecedente madefacta. Datur et decoctum ejus bibendum duplici mensura ad rupta, convulsa, contusis, ex sublimi devolutis. Si pectoris sint dolores, additur piperis aliquid et myrrhæ : si dissolutio stomachi, ex frigida aqua sumitur : sic et in tussi vetere, ac purulentis exscreationibus : item hepaticis, splenicis, ischiadicis : ad renum vitia, suspiria, orthopnœas.

Arteriæ scabritias sanat ex passo, tribus obolis potis trita, aut decoctum ejus. Lichenas quoque ex aceto imposita sanat. Bibitur contra inflationes, et perfrictiones, febres frigidas, singultus, tormina, asperitates, capitis gravitates, melancholicas vertigines, lassitudinum dolores, et convulsiones.

Reseda, II.

CVI. Circa Ariminum nota est herba, quam resedam vocant. Discutit collectiones, inflammationesque omnes: qui curant ea, addunt hæc verba: « Reseda, morbos reseda: scisne, scisne quis hic pullus egerit radices? nec caput, nec pedes habeant. » Hæc ter dicunt, totiesque despuunt.

Stæchas, III.

CVII. Stæchas in insulis tantum ejusdem nominis gignitur, odorata herba, coma hyssopi, amara gustu. Menses ciet potu: pectoris dolores levat. Antidotis quoque miscetur.

Solanum, quæ Græci strychnon, II.

CVIII. 13. Solanum Græci strychnon vocant, ut tradit Cornelius Celsus. Huic vis reprimendi refrigerandique.

Smyrnion, xxxii. Sinon, II.

CIX. Smyrnion caulem habet apii, folia latiora, et maxime circa stolones multos, quorum a sinu exsiliunt

pinguia, ad terram infracta, odore medicato, et cum quadam acrimonia jucundo, colore in luteum languescente, capitibus caulium orbiculatis, ut apii: semine rotundo, nigro, quod arescit incipiente æstate. Radix quoque odorata, gustu acri mordet, succosa, mollis. Cortex ejus foris niger, intus pallidus. Odor myrrhæ habet qualitatem: unde et nomen. Nascitur et in saxosis collibus, et in terrenis. Usus ejus excalfacere. Urinam et menses cient folia et radix. Semen alvum sistit. Radix collectiones et suppurationes non veteres, item duritias discutit illita. Prodest et contra phalangia ac serpentes, admixto cachry aut polio, aut melisso-phyllo, in vino pota: sed particulatim, quoniam universitate vomitionem movet. Qua de causa aliquando cum ruta datur. Medetur tussi et orthopnœæ semen, vel radix: item thoracis, aut lienis, aut renum, aut vesicæ vitii. Radix autem ruptis, convulsis. Partus quoque adjuvat, et secundas pellit. Datur et ischiadicis cum crethmo in vino. Sudores ciet et ructus: ideo inflationem stomachi discutit. Vulnera ad cicatricem perducit. Exprimitur et succus radici, utilis feminis, et thoracis præcordiorumque desiderii: calfacit enim et concoquit, et purgat.

Semen peculiariter hydropicis datur potu: quibus et succus illinitur, et malagmata e cortice arido. Et ad obsonia utuntur cum mulso et oleo, et garo, maxime in elixis carnibus.

Sinon concoctiones facit, sapore simillima piperi. Eadem in dolore stomachi efficax.

Telephion, iv.

CX. Telephion porcilacæ similis est et caule et foliis. Rami a radice septeni octonive fruticant, foliis crassis, carnosis. Nascitur in cultis, et maxime inter vites. Illinitur lentigini, et quum inaruit, deteritur. Illinitur et vitiligini, ternis fere mensibus, senis horis noctis aut diei : postea farina hordeacea illinitur. Medetur et vulneribus et fistulis.

Trichomanes, v.

CXI. Trichomanes adianto similis est, exilius modo, nigriusque, foliis lenticulæ densis, amaris, adversis inter se. Decoctum ejus strangurias sanat in vino albo potum, addito cumino rustico. Illitum cohibet capillos defluentes : aut si effluerint, reparat. Alopeciasque densat tritum, et in oleo illitum. Sternumenta quoque gustatu movet.

Thalitruum, i.

CXII. Thalítroon folia coriandri habet pinguiora paulo, caulem papaveris. Nascitur ubique, præcipue in campestribus. Medentur ulceribus folia cum melle.

Thlaspi, iv.

CXIII. Thlaspi duorum generum est : angustis foliis digitali longitudine et latitudine, in terram versis, in cacumine divisis, cauliculo semipedali, non sine ramis :

peltarum specie, semine incluso lenticulæ effigie, nisi quod infringitur, unde nomen. Flos albicat. Nascitur in semitis et sepibus. Semen asperi gustus, bilem et pituitam utrimque extrahit. Modus sumendi, acetabuli mensura. Prodest et ischiadicis infusum, donec sanguinem trahat. Menses quoque ciet, sed partus necat. Alterum thlaspi, aliqui persicum napy vocant, latis foliis, radicibus magnis, et ipsum utile ischiadicorum infusioni. Prodest et inguinibus utrumque. Præcipitur, ut qui colligit, dicat sumere se contra inguina, et contra omnes collectiones, et contra vulnera, unaque manu tollat.

Trachinia, 1.

CXIV. Trachinia herba qualis sit, non traditur. Credo et falsum esse promissum Democriti. Portentosum enim est adalligatam triduo absumere lienes.

Tragonis, 1.

CXV. Tragonis, sive tragion, nascitur in Cretæ tantum insulæ maritimis, junipero similis, et semine, et folio, et ramis. Succus ejus lacteus in gummi spissatus, vel semen, impositione spicula e corpore ejicit: tunditur recens et cum vino illinitur, aut siccæ farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit: mammisque unice medetur.

Tragos, sive scorpio, 1v.

CXVI. Est et alia herba tragos, quam aliqui scor-
vii.

pion vocant, semipedem alta, fruticosa, sine foliis, pusillis racemis rubentibus, grano tritici, acuto cacumine, et ipsa in maritimis nascens. Hujus ramorum x aut xii cacumina trita ex vino pota cœliacis, dysentericis, sanguinem exscreantibus, mensiumque abundantia auxiliantur.

Tragopogon, 1.

CXVII. Est et tragopogon, quem alii comen vocant, caule parvo, foliis croci, radice longa, dulci, super caulem calyce lato, nigro. Nascitur in asperis, sine usu.

De ætatibus herbarum.

CXVIII. Et de herbis quidem memoria digna hactenus accepimus, aut comperimus. In fine earum admonere non ab re judicamus, alias aliis virium ætates esse. Longissimo tempore durat elaterium, ut diximus: chamæleon niger xl annis: centaureum non ultra xii. Peucedanum sex. Aristolochia ac vitis silvestris anno in umbra servantur. Et animalium quidem exterorum nullum aliud radices a nobis dictas attingit, excepta spondyle, quæ omnes persequitur. Genus id serpentis est.

Quomodo cujusque vires efficaciores.

CXIX. Ne illud quidem dubitatur, omnium radicum vim effectusque minui, si fructus prius maturescant: item seminum, ante radice propter succum incisa. Resolvitur autem omnium vis consuetudine: et desinunt

prodesse, quum opus est, quæ quotidie in usu fuere, æque quam nocere. Omnes vero herbæ vehementiores effectu viribusque sunt in frigidis locis, et in aquiloniis: item siccis.

Gentium vitia diversa.

CXX. Sunt et gentium differentiæ non mediocres: sicut accepimus de tineis lumbricisque, inesse Ægypti, Arabiæ, Syriæ, Ciliciæ populis: e diverso Græciæ, Phrygiæ omnino non innasci. Minus id mirum, quam quod in confinio Atticæ Bœotique Thebanis innascuntur, quum absint Atheniensibus. Quæ contemplatio auferit rursus nos ad ipsorum animalium naturas, ingentisque iis vel certiores morborum omnium medicinas. Rerum enim omnium parens, nullum animal ad hoc tantum ut pasceretur, aut alia satiaret, nasci voluit: artesque salutare inseruit et visceribus, quippe quum surdis etiam rebus inseruerit. Tum vero illa animæ auxilia præstantissima ex anima alia esse voluit, contemplatione ante cuncta mirabili.

C. PLINII SECUNDI

HISTORIARUM MUNDI

LIBER XXVIII.

MEDICINÆ EX ANIMALIBUS.

Ex homine remedia.

I. 1. **D**ICTÆ erant omnium rerum naturæ, inter cælum ac terram nascentium, restabantque quæ ex ipsa tellure fodiuntur, si non herbarum ac fruticum tractata remedia auferrent transversos, ex ipsis animalibus quæ sanantur, reperta majore medicina. Qui ergo dixerimus herbas, et florum imagines, ac pleraque inventu rara ac difficilia, iidem tacebimus quid in ipso homine prosit homini, ceteraque genera remediorum inter nos viventia? quum præsertim, nisi carenti doloribus morbisque vita ipsa pœna fiat. Minime vero: omnemque insumemus operam, licet fastidii periculum urgeat: quando ita decretum est, minorem gratiæ, quam utilitatum vitæ, respectum habere. Quin immo externa quoque, et barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantum auctores appellet. Quamquam et ipsi consensu prope judicata eligere laboravimus, potiusque curæ rerum, quam copiæ institimus. Illud admonuisse perquam necessarium est,

dictas jam a nobis naturas animalium, et quæ cujusque essent inventa (neque enim minus profuere medicinas reperiendo, quam prosunt præbendo) : nunc quæ in ipsis auxilientur indicari, neque illic in totum ommissa. Itaque hæc esse quidem alia, illis tamen connexa.

II. Incipiemus autem ab homine, ipsum sibi exquirentes, immensa statim difficultate obvia.

Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, ut viventibus poculis, comitiales morbi : quod spectare facientes in eadem arena feras quoque horror est. At hercule illi ex homine ipso sorbere efficacissimum putant calidum spirantemque, et una ipsam animam ex osculo vulnerum : quum plagis ne ferarum quidem admoveri ora fas sit humana. Alii medullas crurum quærunt, et cerebrum infantium. Nec pauci apud Græcos, singulorum viscerum membrorumque etiam sapes dixere, omnia persecuti usque ad resegmia unguium : quasi vero sanitas videri possit, feram ex homine fieri, morboque dignum in ipsa medicina : egregia hercule frustratione, si non prosit. Adspici humana exta nefas habetur : quid mandi? Quis ista invenit ostenta? Tecum enim res erit, eversor juris humani, monstrorumque artifex, qui primus ea condidisti : credo, ne vita tui oblivisceretur. Quis invenit singula membra humana mandere? quæ conjectura inductus? Quam potest medicina ista originem habuisse? Quis veneficia innocentiora effecit, quam remedia? Esto, barbari externique ritus invenerint : etiamne Græci suas fecere has artes? Exstant commentationes Democriti, ad alia noxii hominis e capite ossa plus prodesse : ad alia, amici et hospitis. Jam vero vi interempti dente gingi-

vas in dolore scarificari, Apollonius efficacissimum scripsit: Miletus, oculorum suffusiones felle hominis sanari. Artemon calvaria interfecti, neque cremati, propinavit aquam e fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem suspensio interempti catapotia fecit, contra canis rabiosi morsus Antæus. Atque etiam quadrupedes homines sanavere: contra inflationes boum, perforatis cornibus inserentes ossa humana: ubi homo occisus esset, aut crematus, siliginem quæ pernoctasset, suum morbis dando. Procul a nobis nostrisque litteris absint ista. Nos auxilia dicemus, non piacula: sicubi lactis puerperarum usus mederi potuit, sicubi saliva, tactusve corporis, ceteraque similia. Vitam quidem non adeo expetendam censemus, ut quoquo modo trahenda sit. Quisquis est talis, æque moriere, etiam quum obscenus vixeris, aut nefandus. Quapropter hoc primum quisque in remediis animi sui habeat: ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum melius esse tempestiva morte: idque in ea optimum, quod illam sibi quisque præstare poterit.

An sit in medendo verborum vis aliqua.

III. 2. Ex homine remediorum primum maximæ quæstionis, et semper incertæ est, valeantne aliquid verba et incantamenta carminum. Quod si verum est, homini acceptum ferri oportere conveniat. Sed viri sapientissimi cujusque respuit fides. In universum vero omnibus horis credit vita, nec sentit. Quippe victimas cædi sine precatione non videtur referre, aut deos rite consuli. Præterea alia sunt verba impetritis, alia depul-

soriis, alia commentationis. Vidimusque certis precationibus obsecrasse summos magistratus : et ne quid verborum prætereat, aut præposterum dicatur, de scripto præire aliquem : rursusque alium custodem dari, qui adtendat : alium vero præponi, qui faveri linguis jubeat : tibicinem canere, ne quid aliud exaudiatur : utraque memoria insigni, quoties ipsæ diræ obstrepentes nocuerint, quotiesve precatio erraverit : sic repente extis adimi capita vel corda, aut geminari victima stante. Durat immenso exemplo Deciorum patris filique, quo se devovere, carmen. Exstat Tucciæ vestalis incestæ precatio, qua usa aquam in cribro tulit, anno Urbis DCIX. Boario vero in foro Græcum Græcamque defossos, aut aliarum gentium, cum quibus tum res esset, etiam nostra ætas vidit. Cujus sacri precationem, qua solet præire quindecimvirum collegii magister, si quis legat, profecto vim carminum fateatur, ea omnia approbantis octingentorum triginta annorum eventibus. Vestales nostras hodie credimus nondum egressa Urbe mancipia fugitiva retinere in loco precatione : quum si semel recipiatur ea ratio, et deos preces aliquas exaudire, aut illis moveri verbis, confitendum sit. De tota conjectione prisca quidem nostri perpetuo talia prodidere, difficillimumque ex his, etiam fulmina elici, ut suo loco docuimus.

Ostenta et sanciri, et depelli.

IV. L. Piso primo Annalium auctor est, Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodem, quo illum, sacrificio Jovem cælo devocare conatum, quoniam parum

rite quædam fecisset, fulmine ictum. Multi vero magnarum rerum fata et ostenta verbis permutari. Quum in Tarpeio fodientes delubro fundamenta, caput humanum invenissent, missis ob id ad se legatis, Etruriæ celeberrimus vates Olenus Calenus præclarum id fortunatumque cernens, interrogatione in suam gentem transferre tentavit, scipione prius determinata templi imagine in solo ante se : « Hoc ergo dicitis, Romani? hic templum Jovis optimi maximi futurum est : hic caput invenimus : » constantissima Annalium adfirmatione, transiturum fuisse fatum in Etruriam, ni præmoniti a filio vatis legati romani respondissent : « Non plane hic, sed Romæ inventum caput dicimus. » Iterum id accidisse tradunt, quum in fastigium ejusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace crevissent : et iterum simili modo retentum augurium. Hæc satis sint, exemplis ut appareat, ostentorum vires et in nostra potestate esse : ac prout quæque accepta sint, ita valere.

In augurum certe disciplina constat, neque diras, neque ulla auspicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes, observare se ea negaverint : quo munere divinæ indulgentiæ majus nullum est. Quid? non et legum ipsarum in duodecim tabulis verba sunt? « Qui fruges excantassit. » Et alibi, « Qui malum carmen incantassit. » Verrius Flaccus auctores ponit, quibus credit, in oppugnationibus ante omnia solitum a romanis sacerdotibus evocari deum, cujus in tutela id oppidum esset : promittique illi eundem, aut ampliorem apud Romanos cultum. Et durat in pontificum disciplina id

sacrum : constatque ideo occultatum, in cujus dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent.

Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet ovorum, ut exorbuerit quisque, calyces, cochlearumque, protinus frangi, aut eosdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud Græcos, Catulli apud nos, proximeque Virgiliti incantamentorum amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo : non pauci etiam serpentes ipsas recanere : et hunc unum illis esse intellectum, contrahique Marso- rum cantu, etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur. Neque est facile dictu, externa verba atque ineffabilia abrogent fidem validius, an latina inopinata, et quæ irridicula videri cogit animus, semper aliquid immensum exspectans, ac dignum deo movendo, immo vero quod numini imperet. Dixit Homerus, profluvium sanguinis vulnerato femine Ulyssen inhibuisse carmine : Theophrastus, ischiadicos sanari. Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliare, M. Varro podagris. Cæsarem dictatorem post unum ancipitem vehiculi casum, ferunt semper, ut primum consedisset, id quod plerosque nunc facere scimus, carmine ter repetito securitatem itinerum aucupari solitum.

Varii mores.

V. Libet hanc partem singulorum quoque conscientia coarguere. Cur enim primum anni incipientis diem lætis precationibus invicem faustum ominamur? Cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legi-

mus? Cur et fascinationibus adoratione peculiari occurrimus alii, Græcam Nemesin invocantes : cujus ob id Romæ simulacrum in Capitolio est, quamvis latinum nomen non sit? Cur ad mentionem defunctorum, testamur memoriam eorum a nobis non sollicitari? Cur impares numeros ad omnia vehementiores credimus : idque in febribus dierum observatione intelligitur? Cur ad primitias pomorum, hæc vetera esse dicimus, alia nova optamus? Cur sternuentes salutamus? quod etiam Tiberium Cæsarem, tristissimum (ut constat) hominum, in vehiculo exegisse tradunt. Et aliqui nomine quoque consalutare, religiosius putant. Quin et absentes tinnitu aurium præsentire sermones de se, receptum est. Attalus adfirmat, scorpione viso, si quis dicat « duo, » cohiberi, nec vibrare ictus. Et quoniam scorpio admonuit, in Africa nemo destinat aliquid, nisi præfatus « Africam. » In ceteris vero gentibus, deos obtestatur, « ut velint. » Nam si mensa adsit, anulum ponere tralaticium videmus. Quin etiam multas religiones pollere manifestum est. Alius saliva post aurem digito relata, sollicitudinem animi propitiat. Pollices, quum favcamus, premere etiam proverbio jubemur. In adorando dexteram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus : quod in lævum fecisse, Galliæ religiosius credunt. Fulgetras poppymis adorare, consensus gentium est.

Incendia inter epulas nominata, aquis sub mensas profusis abominamur. Recedente aliquo ab epulis, simul verri solum : aut bibente conviva, mensam vel repositorium tolli, inauspicatissimum judicatur. Servii Sulpicii

principis viri commentatio est, quamobrem mensa linquenda non sit : nondum enim plures, quam convivæ numerabantur. Nam sternumento revocari ferculum mensamve, si non postea gustetur aliquid, inter diras habetur, aut omnino non esse. Hæc instituere illi, qui omnibus negotiis horisque interesse credebant deos : et ideo placatos etiam vitiis nostris reliquerunt. Quin et repente conticescere convivium adnotatum est, non nisi in pari præsentium numero : isque famæ labor est, ad quemcumque eorum pertinens. Cibus etiam e manu prolapsus reddebatur, utique per mensas : vetabantque munditiarum causa deflare. Et sunt condita auguria, quid loquenti cogitante id acciderit : inter exsecratisima, si pontifici accidat dicis causa epulanti. In mensa utique id reponi, adolerique ad Larem, piatio est. Medicamenta, priusquam adhibeantur, in mensa forte deposita, negant prodesse. Ungues resecari nundinis romanis tacenti, atque a digito indice, multorum pecuniæ religiosum est. Capillum vero contrectari, contra defluvia ac dolores capitis xvii luna, atque xxix. Pagana lege in plerisque Italiæ prædiis cavetur, ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fusos, aut omnino detectos ferant, quoniam adversetur id omnium spei, præcipueque frugum. M. Servilius Nonianus princeps civitatis, non pridem in metu lippitudinis, priusquam ipse eam nominaret, aliusve ei prædiceret, duabus litteris græcis Π et Λ, chartam inscriptam, circumligatam lino, subnectebat collo : Mucianus ter consul, eadem observatione viventem muscam in linteolo albo : his remediis carere ipsos lippitudine prædicantes. Carmina quædam exstant contra

grandines, contraque morborum genera, contraque ambusta, quædam etiam experta : sed prodendo obstat ingens verecundia, in tanta animorum varietate. Quapropter de his, ut libitum cuique fuerit, opinetur.

Ex viro medicinæ, et observationes cccxxvi ; puero, viii.

VI. 3. Hominum monstrificas naturas et veneficos aspectus diximus in portentis gentium, et multas animalium proprietates, quæ repeti supervacuum est. Quorundam hominum tota corpora prosunt : ut ex his familiaribus quæ sunt terrori serpentibus, tactu ipso levant percussos, suctuve modico. Quorum e genere sunt Psylli, Marsique, et qui Ophiogenes vocantur in insula Cypro : ex qua familia legatus Evagon nomine, a consulibus Romæ in dolium serpentium conjectus experimenti causa, circummulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum ejus familiæ est, si modo adhuc durat, vernis temporibus odoris virus. Atque eorum sudor quoque medebatur, non modo saliva. Nam in insula Nili Tenyri nascentes tanto sunt crocodilis terrori, ut vocem quoque eorum fugiant. Horum omnium generum in sua repugnantia interventum quoque mederi constat : sicuti adgravari vulnera introitu eorum, qui umquam fuerint serpentium, canisve dente læsi. Iidem gallinarum incubitus, pecorum fetus, abortu vitiant. Tantum remanet virus, excepto semel malo, ut venefici fiant venena passi. Remedio est, ablui prius manus eorum, aquaque illa eos, quibus medearis, inspergi. Rursus a scorpione aliquando percussi, numquam postea a crabronibus, vespis,

apibusve feriuntur. Minus miretur hoc qui sciat vestem a tineis non attingi, quæ fuerit in funere : serpentes ægre præterquam læva manu extrahi.

E Pythagoræ inventis non temere fallere, impositivorum nominum imparem vocalium numerum, clauditates, oculive orbitatem, ac similes casus dextris adsignare partibus, parem lævis.

4. Ferunt difficiles partus statim solvi, quum quis tectum, in quo sit gravida, transmiserit lapide, vel missili, ex his, qui tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, ursum. Probabilius id facit hasta velitaris, evulsa e corpore hominis, si terram non attigerit. Eisdem enim illata effectus habet. Sic et sagittas corpore eductas, si terram non attigerint, subjectas cubantibus, amatorium esse, Orpheus et Archelaus scribunt. Quin et comitiales morbum sanari cibo e carne feræ occisæ eodem ferro, quo homo interfectus sit. Quorumdam partes medicæ sunt; sicuti diximus de Pyrrhi regis pollice. Et Elide solebat ostendi Pelopis costa, quam eburneam adfirmabant. Nævus in facie tondere, religiosum habent etiam nunc multi.

Ex saliva.

VII. Hominum vero in primis jejunam salivam contra serpentes præsidio esse, docuimus. Sed et alios efficaces ejus usus recognoscat vita. Despuimus comitiales morbos, hoc est, contagia regerimus. Simili modo et fascinationes repercutimus, dextræque clauditis occursum. Veniam quoque a deis spei alicujus audacioris petimus,

in sinum spuendo. Etiam eadem ratione terna despuere deprecatione, in omni medicina mos est, atque ita effectus adjuvare : incipientes furunculos ter præsignare jejuna saliva. Mirum dicemus, sed experimento facile : si quem pœniteat ictus eminus cominusve illati, et statim exspuat mediam in manum, qua percussit, levatur illico percussus a pœna. Hoc sæpe delumbata quadrupede adprobatur, statim a tali remedio correcto animalis ingressu. Quidam vero adgravant ictus, ante conatum simili modo saliva in manu ingesta. Credamus ergo lichenas leprasque jejunæ illitu adsiduo arceri : item lippitudines, matutina quotidie velut inunctione : carcinomata, malo terræ subacto : cervicis dolorem, saliva jejuni dextra manu ad dextrum poplitem relata, læva ad sinistrum : si quod animal aurem intraverit, et inspuatur, exire. Inter amuleta est, editæ quemque urinæ inspuere : similiter in calceamentum dextri pedis, antequam induatur : item quum quis transeat locum, in quo aliquod periculum adierit. Marcion Smyrnæus, qui de simplicibus effectibus scripsit, rumpi scolopendras marinas sputo tradit : item rubetas, aliasque ranas : Opius, serpentes, si quis in liatum earum exspuat. Salpe, torporem sedari quocumque membro instupente, si quis in sinum exspuat : aut si superior palpebra saliva tangatur. Nos si hæc, et illa credamus rite fieri : extranei interventu, aut si dormiens spectetur infans, a nutrice terna adspui : quamquam illos religione tutatur et Fascinus, inperatorum quoque, non solum infantium custos, qui deus inter sacra romana a vestalibus colitur, et currus triumphantium, sub his pendens, defendit me-

dicus invidiæ : jubetque eosdem respicere similis medicina linguæ , ut sit exorata a tergo Fortuna gloriæ carnifex.

Ex sordibus aurium.

VIII. Morsus hominis inter asperrimos quoque numeratur. Medentur sordes ex auribus : ac ne quis miretur, etiam scorpionum ictibus serpentiumque, statim impositæ. Melius e percussi auribus prosunt : ita et redivias sanari. Serpentium vero ictum, contusi dentis humani farina.

Ex capillo, dente, etc.

IX. Capillus puerorum, qui primum decisis est, podagræ impetus dicitur levare circumligatus : et in totum impubium impositus. Virorum quoque capillus, canis morsibus medetur ex aceto : et capitum vulneribus ex oleo aut vino. Si credimus, a revulso cruci, quartanis. Combustus æque capillus, carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens, ut terram non attingat, inclusus in armillam, et adsidue in brachio habitus, muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digito, tumores inguinum sedat. In manu dextra duo medii lino leviter colligati, destillationes atque lippitudines arcent. Quin et ejectus lapillus calculoso, alligatusque supra pubem levare ceteros dicitur, ac jocineris etiam dolores : ac celeritatem partus facere. Addidit Granius, efficaciorum ad hoc esse ferro exemptum. Partus adcelerat vicinos, ex quo quæque conceperit, si cinctu suo soluto feminam cinxerit, dein sol-

verit, adjecta precatione, « se vinxisse, eumdem et soluturum, » atque abierit.

Ex sanguine, Venere, etc.

X. Sanguine ipsius hominis, ex quacumque parte emisso, efficacissime anginam illini tradunt Orpheus et Archelaus : item ora, comitali morbo lapsorum : exurgere enim protinus. Quidam, si pollices pedum pungantur, exque his guttæ referantur in faciem : aut si virgo dextro pollice attingat : hac conjectura censentes virgines carnes edendas. Æschines Atheniensis excrementorum cinere anginis medebatur, et tonsillis, uvisque, et carcinomatis. Hoc medicamentum vocabat botryon. Multa genera morborum primo coitu solvuntur, primoque feminarum mense. Aut si hoc non contingit, longinqua fiunt, maximeque comitiales. Quin et a serpente ac scorpione percussos coitu levare produnt : verum feminas Venere ea lædi. Oculorum vitia fieri negant, nec lippire eos, qui quum pedes lavant, aqua inde ter oculos tangant.

Ex mortuis.

XI. Immatura morte raptorum manu, struinæ, parotidas, guttura, tactu sanari adfirmant. Quidam vero cujuscumque defuncti, dumtaxat sui sexus, læva manu aversa. Et e ligno fulgure icto, rejectis post terga manibus, demorderi aliquid, et ad dentem qui doleat, ad moveri, remedio esse produnt. Sunt qui præcipiant dentem suffiri dente hominis sui sexus, et eum qui ca-

ninus vocetur, insepulto exemptum adalligari. Terram e calvaria, psilothrum esse palpebrarum tradunt. Herba vero, si qua ibi genita sit, commanducata, dentes cadere. Ulcera non serpere osse hominis circumscripta. Alii e tribus puteis pari mensura aquas miscent, et prohibant novo fictili : reliquum dant in tertianis accessu februm bibendum. Idem in quartanis fragmentum clavi a cruce, involutum lana, collo subnectunt : aut spartum e cruce : liberatoque condunt caverna, quam sol non attingat.

Magorum commenta varia.

XII. Magorum hæc commenta sunt. Ut cotem, qua ferramenta sæpe exacuta sint, subjectam ignari cervicalibus, de veneficio deficientis, evocare indicium, ut ipse dicat quid sibi datum sit, et ubi, et quo tempore : auctorem tamen non nominare. Fulmine utique percusso, circumactum in vulnus hominem loqui protinus constat. Inguinibus medentur aliqui, licium telæ deductum alligantes novenis septenisve nodis, ad singulos nominantes viduam aliquam, atque ita inguini adalligantes. Licio et clavum aliudve, quod quis calcaverit, alligatum ipsos jubent gerere, ne sit dolori vulnus. Verucas avellunt a vicesima luna, in limitibus supini ipsam intuentes, ultra caput manibus porrectis, et quidquid adprehendere, eo fricantes. Clavum corporis, quum cadit stella, si quis dstringat, vel cito sanari aiunt : cardinibus ostiorum aceto adfuso, lutum fronti illitum, capitis dolorem sedare : item laqueum suspendiosi circumdatum temporibus. Si quid e pisce hæserit faucibus, in

aquam demissis frigidam pedibus, cadere. Si vero ex aliis ossibus, impositis capiti ex eodem vase ossiculis. Si panis hæreat, ex eodem in utramque aurem addito pane.

Ex sordibus hominis.

XIII. Quin et sordes hominis in magnis fecere remediis quæstuosorum gymnasia Græcorum : quippe ea strigmenta molliunt, calfaciunt, discutiunt, complent, sudore et oleo medicinam facientibus. Vulvis inflammatis, contractisque admoventur. Sic et menses cient : sedis inflammationes et condylomata leniunt : item nervorum dolores, luxata, articulorum nodos. Efficaciora ad eadem, strigmenta a balineis, et ideo miscentur suppuratoriis medicamentis. Nam illa, quæ sunt e ceromate, permixta cæno, articulos tantum molliunt, calfaciunt, discutiunt efficacius : sed ad cetera minus valent. Excedit fidem impudens cura, qua sordes virilitatis contra scorpionum ictus singularis remedii, celeberrimi auctores clamant. Rursus in feminis, quas infantium alvo editas in utero ipso, contra sterilitatem subdicent : meconium vocant. Immo etiam ipsos gymnasiolorum rasere parietes : et illæ quoque sordes excalfactoriam vim habere dicuntur : panos discutiunt. Ulceribus senum puerorumque, et desquamatis ambustisve illiuntur.

Ab animo hominis pendentes medicinæ.

XIV. Eo minus omitti convenit ab animo hominis pendentes medicinas. Abstinere cibo omni. aut potu,

alias vino tantum aut carne, alias balineis, quum quid eorum postulet valetudo, in præsentissimis remediis habetur. His remediis adnumeratur exercitatio, intentio vocis, ungi, fricari cum ratione. Vehemens enim fricatio spissat, lenis mollit: multa adimit corpus, auget modica. In primis vero prodest ambulatio, gestatio et ea pluribus modis. Equitatio stomacho et coxis utilissima: phthisi navigatio: longis morbis locorum mutatio. Item somno mederi sibi, aut lectulo, aut rara vomitione. Supini cubitus oculis conducunt, at proni tussibus, in latera adversum destillationes. Aristoteles et Fabianus plurimum somniari circa ver et autumnum tradunt, magisque supino cubitu, at prono nihil. Theophrastus celerius concoqui dextri lateris incubitu, difficilius a supinis. Sol quoque remediorum maximum ab ipso sibi præstari potest, sicut linteorum strigiliumque vehementia: perfundere caput calida ante balinearum vaporacionem, et postea frigida, saluberrimum intelligitur. Item præsumere cibis, et interponere frigidam, ejusdemque potu somnos antecedere, et si libeat, interrumpere. Notandum, nullum aliud animal calidos potus sequi, ideoque non esse naturales. Mero ante somnos colluere ora, propter halitus: frigida matutinis impari numero ad cavendos dentium dolores: item posca oculos contra lippitudines, certa experimenta sunt: sicut totius corporis valetudini in varietate victus inobservata.

5. Hippocrates tradit non prandentium exta celerius senescere. Verum id remediis cecinit, non epulis: quippe multo utilissima est temperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturam servo dederat: ultimoque probro

manus in cibus triumphali seni deiciebatur, vel in Capitolio epulanti, pudenda re, servo suo facilius parere, quam sibi.

Ex sternutamento.

XV. 6. Sternumenta pinna gravedinem emendant : et si quis mulæ nares, ut tradunt, osculo attingat, sternumenta et singultum. Ob hoc Varro suadet palmam alterna manu scalpere. Plerique annulum e sinistra in longissimum dexteræ digitum transferre, aut in aquam ferventem manus immergere. Theophrastus senes laboriosius sternuere dicit.

Ex Venere.

XVI. Venerem damnavit Democritus, ut in qua homo alius exsiliret ex homine. Est hercule raritas ejus utilior. Athletæ tamen torpentes restituuntur Venere : vox revocatur, quum e candida declinat in fuscam. Medetur et lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis, ac melancholicis.

Promiscua remedia.

XVII. Adsidere gravidis, vel quum remedium alicui adhibeatur, digitis pectinatim inter se implexis, veneficium est : idque compertum tradunt Alcmena Herculem pariente. Pejus, si circa unum ambove genua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæc iu conciliis ducum potestatumve fieri vetuere majores, velut omnem actum impediencia. Vetuere et sacris, votisve, simili modo interesse. Capita autem aperiri adpectu magistra-

tuum, non venerationis causa jussere, sed (ut Varro auctor est) valetudinis, quoniam firmiora consuetudine ea fierent. Quum quid oculo inciderit, alterum comprimi prodest. Quum aqua dextræ auriculæ, sinistro pede exsultare, capite in dextrum humerum devexo: invicem e diversa aure. Si tussim concitet saliva, in fronte ab alio adflari. Si jacet uva, a vertice morsu alterius suspendi. In cervicis dolore poplites fricare, aut cervicem in poplitum. Pedes in humo deponi, si nervi in his cruribusve tendantur in lectulo. Aut si in læva parte id accadat, sinistræ plantæ pollicem dextra manu adprehendi. Item e diverso. Extremitates corporis vel aurium perstringi contra horrores corporis, sanguinemve narium immodicum. Lino vel papyro principia genitalium: femur medium, ad cohibenda urinæ profluvia. In stomachi solutione pedes pressare, aut manus in ferventem aquam dimittere. Jam et sermoni parci, multis de causis salutare est. Triennio Mæcenatem Melissum accepimus silentium sibi imperavisse, a convulsione reddito sanguine. Nam eversos, scandentesque ac jacentes, si quid ingruat, contraque ictus spiritum cohibere singularis præsidii est: quod inventum esse animalis docuimus. Clavum ferreum defigere, in quo loco primum caput defixerit corruens morbo comitiali, absolutorium ejus mali dicitur. Contra renum, aut lumborum, vesicæque cruciatus, in balnearum solii pronos urinam reddere mitigatorium habetur. Vulnere nodo Herculis præligare, mirum quantum ocior medicina est. Atque etiam quotidiani cinctus tali nodo, vim quamdam habere utilem dicuntur: quippe quum Hercules eum prodide-

rit. Numerum quoque quaternarium Demetrius condito volumine, et quare quaterni cyathi sextariive non essent potandi. Contra lippitudinem retro aures fricare prodest, et lacrymosis oculis frontem. Augurium ex homine ipso est, non timendi mortem in ægritudine, quamdiu oculorum pupillæ imaginem reddant.

De urina.

XVIII. Magna et urinæ non ratio solum, sed etiam religio apud auctores invenitur, digesta in genera. Spadonum quoque ad fecunditatis beneficia. Verum ex his quæ referre fas sit, impubium puerorum contra salivas aspidum, quas pyadas vocant, quoniam venena in oculos hominum exspuant: contra oculorum albugines, obscuritates, cicatrices, argema, palpebras, et cum ervi farina contra adustiones: contra aurium pura, vermiculosque, si decoquatur ad dimidias partes cum porro capitato novo fictili. Vaporatio quoque ea menses feminarum ciet. Salpeſovet illa oculos firmitatis causa: illinit sole usta, cum ovi albumine, efficacius struthiocameli, binis horis. Hac et atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur, argumento fullonum, quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri miscetur cinis ostreorum, adversus eruptiones in corpore infantium, et omnia ulcera manantia. Ea exesis, ambustis, sedis vitiis, rhagadiis et scorpionum ictibus illiuitur. Obstetricum nobilitas non alio succo efficacius curari pronuntiavit corporum pruritus: nitro addito, ulcera capitum, porrigines, nomas, præcipue genitalium. Sua cuique autem

(quod fas sit dixisse) maxime prodest, confestim per se, canis morsui, echinorumque spinis inhærentibus, et in spongia lanisve imposita : aut adversus canis rabidi morsus, cinere ex ea subacto : contraque serpentium ictus. Nam contra scolopendras mirum proditur, vertice tacto urinæ suæ gutta, liberari protinus læsos.

Auguria valétudinis ex urina.

XIX. Auguria valetudinis ex ea traduntur. Si mane candida, dein rufa sit : illo modo concoquere, hoc concoxisse significatur. Mala signa rubræ, pessima nigræ : mala bullantis, et crassæ : in qua quod subsidit, si album est, significat circa articulos, aut viscera dolorem imminere. Eadem viridis, morbum viscerum : pallida, bilis : rubens, sanguinis. Mala, et in qua veluti furfures, atque nubeculæ apparent. Diluta quoque alba vitiosa est : mortifera vero crassa, gravi odore : et in pueris tenuis ac diluta. Magi vetant ejus causa contra solem lunamque nudari, aut umbram cujusquam ab ipsa respergi. Hesiodus juxta obstantia reddi suadet, ne deum aliquem nudatio offendat. Osthanes contra mala medicamenta omnia promisit auxiliari, matutinis horis suam cuique instillatam in pedem.

Ex muliere, medicinæ xli.

XX. 7. Quæ ex mulierum corporibus traduntur, ad portentorum miracula accedunt, ut sileamus divisos membratim in scelera abortus, mensium piacula, quæ-

que alia non obstetrices modo, verum etiam ipsæ metrices prodidere. Capilli si crementur, odore serpentes fugari. Eodem odore vulvæ morbo strangulatas respirare. Cinere eo quidem, si in testa sint cremati, vel cum spuma argenti, scabritias oculorum ac pruriginis emendari: item verrucas, et infantium ulcera cum melle. Capitis quoque vulnera, et omnium ulcerum sinus, addito melle ac thure. Panos, podagras, cum adipe suillo, sacrum ignem, sanguinemque sisti illito, et fornicationes corporum.

Ex lacte mulieris.

XXI. De lactis usu convenit, dulcissimum esse molli-simumque, et in longa febre, cœliacisque utilissimum, maxime ejus quæ jam infantem removerit. Et in malacia stomachi, in febribus, rosionibusque efficacissimum experiuntur. Item mammarum collectionibus cum thure, oculo ab ictu cruore suffuso, et in dolore, aut epiphor-
ris, si immulgeatur, plurimum prodest: magisque cum melle et narcissi succo, aut thuris polline. Semperque in omni usu efficacius ejus, quæ marem enixa sit: multo-
toque efficacissimum ejus, quæ geminos mares: et si vino ipsa cibusque acrioribus abstineat. Mixto præterea ovorum candido liquore, madidaque lana frontibus impositum, fluxiones oculorum suspendit. Nam si rana saliva sua oculum asperserit, præcipuum est remedium. Et contra morsum ejusdem bibitur, instillaturque. Eum qui simul matris filiæque lacte inunctus sit, liberari omni oculorum metu in totam vitam adfirmant. Aurium quoque vitiis medetur, admixto modice oleo: aut si ab

ictu doleant, anserino adipe tepefactum. Si odor gravior sit, ut plerumque fit longis vitis, diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum, instillatur cum elaterio. Peculiariter valet potum contra venena, quæ data sunt e marino lepore, buprestique, et, ut Aristoteles tradit, dorycnion: et contra insaniam, quæ facta sit hyoscyami potu. Podagris quoque jubent illini cum cicuta. Alii cum œsypo et adipe anserino: qualiter etiam vulvarum doloribus imponitur. Alvum etiam sistit potum, ut Rabirius scribit, et menses ciet. Ejus vero quæ feminam enixa sit, ad vitia tantum in facie sananda prævalet. Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris sanantur: cui si admisceatur impubis pueri urina, vel mel atticum, omnia singulorum cochlearium mensura, murmura quoque aurium ejici invenio. Ejus quæ marem peperit lacte gustato, canes rabiosos fieri negant.

Ex saliva mulieris.

XXII. Mulieris quoque salivam jejunæ potentem dijudicant oculis cruentatis. Et si contra epiphoras, ferventes anguli oculorum subinde madefiant: efficacius, si cibo vinoque se pridie ea abstinerit. Invenio et fascia mulieris alligato capite, dolores minui

Ex mensibus.

XXIII. Post hæc nullus est modus. Jam primum abigi grandines turbinesque contra fulgura, ipsa in mense connudata, sic averti violentiam cæli: in navigando

quidem tempestates etiam sine menstruis. Ex ipsis vero mensibus, monstrificis alias, uti suo loco indicavimus, dira et infanda vaticinantur: e quibus dixisse non pudeat, si in defectu lunæ solisve congruat vis illa, irremediabilem fieri: non segnius et in silente luna, coitusque tum maribus exitiales esse atque pestiferos. Purpuram quoque ab his eo tempore pollui: tanto vim esse majorem. Quocumque autem alio menstruo, si nudatæ segetem ambient, erucas, ac vermiculos, scarabæosque, ac noxia alia decidere. Metrodorus Scepsius in Cappadocia inventum prodit, ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per media arva, relectis super clunes vestibus. Alibi servatur, ut nudis pedibus eant, capillo cinctuque dissoluto. Cavendum ne id oriente sole faciant: sementem enim arescere. Item novellas vites ejus tactu in perpetuum lædi: rutam et ederas, res medicatissimas, illico mori. Multa diximus de hac violentia. Sed præter illa certum est, apes tactis alveariis fugere: lina, quum coquantur, nigrescere: aciem in cultris tonsorum hebetescere: æs contactum grave virus odoris accipere et æruginem, magis si decrescente luna id accidat: equas, si sint gravidæ, tactas abortum pati. Quin et aspectu omnino, quamvis procul visas, si purgatio illa post virginitatem prima sit, aut in virgine ætatis sponte. Nam bitumen in Judæa nascens, sola hac vi superari filo vestis contactæ, docuimus. Ne igne quidem vincitur, quo cuncta: cinisque etiam ille, si quis aspergat lavandis vestibus, purpuras mutat, florem coloribus admittit, ne ipsis quidem feminis malo suo inter se immunibus. Abortum facit illitus, aut si omnino prægnans

supergradiatur. Quæ Lais et Elephantis inter se contraria prodidere de abortivis, carbone e radice brassicæ, vel myrti, vel tamaricis in eo sanguine extincto : item asinas non concipere tot annis, quot grana hordei contacta ederint : quæque alia nuncupavere monstrifica, aut inter ipsas pugnancia : quum hæc fecunditatem fieri iisdem modis, quibus illa sterilitatem, prænuntiaret, melius est non credere. Bythus Dyrrachenus hebetata aspectu specula recipere nitorem tradit, iisdem aversa rursus contuentibus : omnemque vim talem resolvi, si mullum piscem secum habeant. Multi vero inesse etiam remedia tanto malo aiunt : podagras illini : strumas et parotidas, panos, sacros ignes, furunculos, epiphoras tractatu earum mulierum leniri. Lais et Salpe canum rabiosorum morsus, et tertianas quartanasque febres, menstruo in lana arietis uigri, argenteo brachiali incluso. Diotimus Thebanus, vel omnino vestis ita infectæ portiuncula, ac vel licio, brachiali inserta. Sotira obstetrix, tertianis quartanisque efficacissimum dixit plantas ægri subterlini : multoque efficacius ab ipsa muliere, et ignorant. Sic et comitiales excitari. Icetidas medicus quartanas coitu finire, incipientibus dumtaxat menstruis, spopondit. Inter omnes vero convenit, si aqua potusque forinidetur a morsu canis, supposita tantum calyci lacinia tali, statim metum eum discuti : videlicet prævalente sympathia illa Græcorum, quum rabiem canum ejus sanguinis gustatu incipere dixerimus. Cinere eo jumentorum omnium ulcera sanari certum est, addita caninorum farina et cera. Maculas autem e veste eas, non nisi ejusdem urina ablui. Cinerem per se rosaceo mixtum,

feminarum præcipue, capitis sedare dolores illitum fronti; asperrimamque vim profluvii ejus esse per se annis virginitate soluta. Id quoque convenit, quo nihil equidem libentius crediderim, tactis omnino menstruo postibus, irritas fieri magorum artes, generis vanissimi, ut æstimare licet. Ponam enim vel modestissimum e promissis eorum: ex homine si quidem resegmina unguium e pedibus manibusque cera permixta, ita ut dicatur tertianæ, vel quotidianæ, vel quartanæ feбри remedium quæri, ante solis ortum alienæ januæ adfigi jubent, ad remedia in iis morbis: quanta vanitate, si falsum est? quantave noxia, si transferunt morbos? Innocentiores ex his omnium digitorum resegmina unguium, ad cavernas formicarum abjici jubent, eamque quæ prima cœperit trahere, correptam subnecti collo, ita discuti morbum.

Ex peregrinis animalibus: de elephanto, VIII.

XXIV. 8. Hæc sunt quæ retulisse fas sit, ac pleraque ex iis non nisi honore dicto. Reliqua intestabilia et infanda, ut festinet oratio ab homine fugere. In ceteris claritates animalium aut operum sequemur. Elephanti sanguis præcipue maris, fluxiones omnes, quas rheumatismos vocant, sistit. Ramentis ehoris cum melle attico, ut aiunt, nuberculæ in facie, scobe paronychia tolluntur. Proboscidis tactu capitis dolor levatur, efficacius si et sternuat. Dextra pars proboscidis cum lemnia rubrica adalligata, impetus libidinum stimulat. Sanguis et syntecticis prodest, jecurque comitialibus morbis.

Leone, x.

XXV. Leonis adipēs cum rosaceo cutem in facie custodiunt a vitiiis, candoremque servant. Sanant et adusta nivibus, articularumque tumores. Magorum vanitas perunctis eo adipe, faciliorem gratiam apud populos regesve promittit : præcipue tamen eo pingui, quod sit inter supercilia, ubi esse nullum potest. Similia dentis, maxime a dextra parte, villique e rostro inferiori, promissa sunt. Fel aqua addita, claritatem oculis inunctis facit : et cum adipe ejusdem, comitiales morbos discutit, levi gustu, et ut protinus, qui sumpsere, cursu id digerant. Cor in cibo sumptum, quartanis medetur : adeps cum rosaceo quotidianis febribus. Perunctos eo bestię fugiunt. Resistere etiam insidiis videtur.

Camelo, x.

XXVI. Cameli cerebrum arefactum, potumque ex aceto, comitialibus morbis aiunt mederi : item fel cum melle potum : hoc et anginæ. Cauda arefacta solvi alvum : fimi cinere crispari capillum cum oleo. Et dysentericis prodest illitus cinis, potusque quantum tribus digitis capiatur, et comitialibus morbis. Urinam fullo-nibus utilissimam esse tradunt : itemque ulceribus manantibus : Barbaros eam servare quinquennio, et heminis pota ciere alvum. Setas e cauda contortas, et sinistro brachio alligatas quartanis mederi.

Hyæna, LXXIX.

XXVII. Hyænam magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione posuerunt, ut pote cui et ipsi magicas artes dederint, vimque, qua alliciat ad se homines mente alienatos. De permutatione sexus annua vice diximus, ceteraque de monstrifica natura ejus : nunc persequemur quæcumque medicinis produntur. Præcipue pantheris terrori esse traditur, ut ne conentur quidem resistere : et aliquid e corio ejus habentem non appeti. Mirumque dictu, si pelles utriusque contrariæ suspendantur, decidere pilos pantheræ. Quum fugiant venantem, declinare ad dextram, ut prætergressi hominis vestigia occupent. Quod si successerit, alienari mente, ac vel ex equo hominem decidere. At si in lævam detorserit, deficientis argumentum esse, celeremque capturam. Facilius autem capi, si cinctus suos venator, flagellumque imperitans equo septenis alligaverit nodis. Mox, ut est solers ambagibus vanitas magorum, capi jubent Geminorum signum transeunte luna, singulosque prope pilos servari. Capitis dolori alligatam cutem prodesse, quæ fuerit in capite ejus. Lippitudini fel illitum frontibus : aut ne omnino lippiatur, decoctum cum mellis attici cyathis tribus, et croci uncia inunctum : sic et caligines discuti, et suffusiones. Claritatem excitari melius inveterato medicamento. Adservari autem in cypria pyxide. Eodem sanari argema, scabritias, excrescentia in oculis : item cicatrices. Glaucomata vero jocineris recentis inassati sanie, cum despumato melle inunctis.

Dentes ejus dentium doloribus tactu prodesse vel adalligatos ordine : humeros humerorum et lacertorum doloribus. Ejusdem dentes, si de sinistra parte rostri eruti sint, illigatos pecoris aut capri pelle stomachi cruciatibus. Pulmones in cibo sumptos cœliacis. Ventriculis, cinerem cum oleo illitum. Nervis, medullas e dorso cum oleo vetere ac felle. Febribus quartanis, jecur degustatum ter ante accessiones. Podagris, spinæ cinerem cum lingua et dextro pede vituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta atque illita hyænæ pelle. In eodem morbo prodesse et fel cum lapide assio. Tremulis, spasticis, exsiliensibus, et quibus cor palpitet, aliquid ex corde coctum mandendum, ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyænæ illinatur. Pilos etiam auferri hac compositione illita, aut per se felle, evulsis prius quos renasci non libeat. Sic et palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes e lumbis edendas, illinendasque cum oleo. Sterilitatem mulierum emendari, oculo cum glycyrrhiza et anetho sumpto in cibo, promisso intra triduum conceptu. Contra nocturnos pavores umbrarumque terrorem, unus e magnis dentibus lino alligatus succurrere narratur. Furentes suffiri eodem, et circumligari ante pectus, cum adipe renium, aut jocinere, aut pelle præcipiunt. Mulieri candida a pectore hyænæ caro, et pili septem, et genitale cervi, si illigentur dorcadis pelle, collo suspensa, continere partus promittuntur. Venerem stimulare genitalia ad sexus suos in melle sumpta, etiamsi viri mulierum coitus oderint. Quin immo totius domus concordiam, eodem genitali et articulo spinæ cum adhærente corio adservatis constare : hunc spinæ

articulum, sive nodum, atlantion vocant : est autem primus. In comitialium quoque remediis habent eum. Adipe accenso, serpentes fugari dicunt. Maxilla comminuta in aneso, et in cibo sumpta, horrores sedari. Eodem suffitu mulierum menses evocari. Tantumque est vanitatis, ut si ad brachium alligetur superioris rostri dextræ partis dens, jaculantium ictus deerraturos negent. Palato ejusdem arefacto, et cum alumine ægyptio calfacto, ac ter in ore permutato, fœtores et ulcera oris emendari. Eos vero qui linguam in calceamento sub pede habeant, non latrari a canibus. Sinistra parte cerebri naribus illita, morbos perniciosos mitigari, sive hominum, sive quadrupedum. Frontis corium fascinationibus resistere. Cervicis carnes, sive mandantur, sive hibantur, arefactæ, lumborum doloribus. Nervis a dorso armisque, suffiendos nervorum dolores. Pilos rostri admotos mulierum labris amatorium esse. Jecur in potu datum, torminibus et calculis mederi. Jam cor in cibo potuve sumptum, omnibus doloribus corporum auxiliari : lienem lienibus : omentum, ulcerum inflammationibus cum oleo : medullas, doloribus spinæ et nervorum lassitudini. Renium nervos potos in vino cum thure, fecunditatem restituere ademptam veneficio. Vulvam cum mali punici dulcis cortice in potu datam prodesse mulierum vulvæ. Adipe e lumbis suffiri difficulter patientes, et statim parere. E dorso medullam adalligatam contra vanas species opitulari. Spasticis, genitales e maribus suffitu. Item lippientibus, ruptis, et contra inflammationes : servatos pedes, tactu : lævos dextris partibus, dextros lævis. Sinistrum pedem superlatum

parturienti, lethalem esse : dextro illato facile eniti. Membranam quæ fel continuerit, cardiacis potam in vino, vel in cibo sumptam, succurrere : vesicam in vino potam, contra urinæ incontinentiam. Quæ autem in vesica inventa sit urina, additis oleo ac sesamo, et melle, haustam prodesse ægrimonîæ veteri. Costarum primam et octavam, suffitu ruptis salutarem esse : ex spina vero parturientibus ossa : sanguinem cum polenta sumptum, torminibus. Eodem tactis postibus, ubicumque magorum infestari artes, non elici deos, nec colloqui, sive lucernis, sive pelvi, sive aqua, sive pila, sive quo alio genere tententur. Carnes si edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse : etiamnum jecur efficacius. Carnes vel ossa hominis, si quæ in ventriculo occisæ inveniuntur, suffitu podagricis auxiliari. Si ungues inveniuntur in his, mortem alicujus capientium significari. Excrementa sive ossa reddita, quum interimitur, contra magicas insidias pollere. Fimum, quod in intestinis inventum sit, arefactum, ad dysentericos valere potum : illitumque cum adipe anserino opitulari toto corpore læsis malo medicamento : a cane vero morsis adipem illitum, et corium substratum. Rursus tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustelæ perunctos omnibus odio venire : idem fieri oculo decocto. Super omnia est, quod extremam fistulam intestini contra ducum, ac potestatum iniquitates commonstrant, et ad successus petitionum, judiciorumque ac litium eventus, si omnino tantum aliquis secum habeat. Ejusdem caverna sinistro lacerto alligata, si quis mulierem respiciat, amatorium esse tam præsens, ut illico sequatur. Ejusdem loci pilorum cinerem ex oleo

illitum viris, qui sint probrosæ mollitiei, severos, non modo pudicos mores induere.

Crocodilo, XXI. Crocodilea, XI.

XXVIII. Proxime fabulosus est crocodilus, ingens quoque ille, cui vita in aqua terraque communis. Duo enim genera eorum: illius e dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto, coitus, si credimus, stimulant. Canini ejus dentes febres stas arcent thure repleti, sunt enim cavi, ita ne diebus quinque ab ægro cernatur, qui adalligaverit. Idem pollere et ventre exemptos lapillos, adversus febrium horrores venientes tradunt. Eadem de causa Ægyptii perungunt et adipe ægros suos.

Alter illi similis, multum infra magnitudine, in terra tantum, odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore referta. Crocodileam vocant, oculorum vitiis utilissimam, cum porri succo inunctis, et contra suffusiones vel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino, molestias in facie enascentes tollit: ex aqua vero morbos omnes, quorum natura serpit in facie, nitoremque reddit. Lentigines tollit ac varos, maculasque omnes. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulso binis obolis. Adposita menses ciet. Optima, quæ candidissima, et friabilis, minimeque ponderosa: quum teratur, inter digitos fermentescens. Lavatur, ut cerussa. Adulterant amylo, aut cimolia, sed maxime, qui captos oryza tantum pascunt. Felle inunctis oculis ex melle contra suffusiones, nihil utilius prædi-

cant. Intestinis et reliquo corpore ejus suffiri vulva laborantes salutare tradunt. Item velleribus circumdari vapore ejusdem infectis. Corii utriusque cinis ex aceto illitus his partibus, quas secari opus sit, aut nidor cremati, sensum omnem scalpelli aufert. Sanguis utriusque claritatem visus inunctis donat, et cicatrices oculorum emendat. Corpus ipsum excepto capite pedibusque, elixum manditur ischiadicis, tussimque veterem sanat, præcipue in pueris: item lumborum dolores. Habent et adipem, quo tactus pilus defluit. Hic perunctos, a crocodilis tuetur, instillaturque morsibus. Cor adnexum in lana ovis nigræ, cui nullus alius color incursaverit, et primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur.

Chamæleone, xv.

XXIX. Jungemus illis simillima et peregrina æque animalia: priusque chamæleonem, peculiari volumine dignum existimatum Democrito, ac per singula membra desecratum, non sine magna voluptate nostra, cognitis proditisque mendaciis græcæ vanitatis. Similis et magnitudine est supra dicto crocodilo, spinæ tantum acutiore curvatura, et caudæ amplitudine distans. Nullum animal pavidius existimatur, et ideo versicoloris esse mutationis. Vis ejus maxima contra accipitrum genus. Detrahare enim supervolantem ad se traditur, et voluntarium præbere lacerandum ceteris animalibus. Caput ejus et guttur si roboreis lignis accendantur, imbrium et tonitruum concursus facere, Democritus narrat: item jecur in tegulis ustum. Reliqua ad veneficia pertinentia

quæ dicit, quamquam falsa existimantes, omittemus, præterquam ubi irrisu coarguendum. Dextro oculo, si viventi eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli : lingua adalligata, pericula puerperii. Eundem salutarem esse parturientibus, si sit domi : si vero inferatur, perniciosissimum. Linguam, si viventi adempta sit, ad judiciorum eventus pollere. Cor adversus quartanas illigatum nigra lana primæ tonsuræ. Pedem e prioribus dextrum, hyænæ pelle adalligatum sinistro brachio, contra latrocinia terroresque nocturnos pollere. Item dextram mamillam contra formidines, pavoresque. Sinistrum vero pedem torreri in furno cum herba, quæ æque chamæleon vocetur, additoque unguento in pastillos digeri : eos in ligneum vas conditos, præstare, si credimus, ne cernatur ab aliis qui habeat. Armum dextrum ad vincendos adversarios vel hostes valere ; utique si abjectos ejusdem nervos calcaverit. Sinistrum humerum quibus monstris consecret, qualiter somnia quæ velis, et quibus velis, mittantur, pudet referre. Omnia ea dextro pede resolvi : sicut sinistro latere lethargos, quos fecerit dexter. Capitis dolores, insperso vino, in quo latus alterutrum maceratum sit, sanari. Feminis sinistri, vel pedis cineri si misceatur lac suillum, podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata et suffusiones corrigi prope creditur, tridui inunctione : serpentes fugari ignibus instillato : mustelas contrahi in aquam conjecto : corpore vero illito detrahi pilos. Idem præstare narrant jecur, cum ranæ rubetæ pulmone illitum. Præterea jocinere amatoria dissolvi. Melancholicos autem sanari, si ex corio chamæleonis herbæ succus bibatur. Intestina et

fartum eorum, quum id animal nullo cibo vivat, cum simiarum urina illita inimicorum januæ, odium omnium hominum his conciliare. Cauda flumina et aquarum impetus sisti, serpentes soporari. Eadem medicata cedro et myrrha, illigataque gemino ramo palmæ, percussam aquam discuti, ut quæ intus sint omnia appareant: utinamque eo ramo contactus esset Democritus, quoniam ita loquacitates immodicas promisit inhiberi. Palamque est, virum alias sagacem et vitæ utilissimum, nimio juvandi mortales studio prolapsum.

Scinco, IV.

XXX. Ex eadem similitudine est scincus, quem quidam terrestrem crocodilum esse dixerunt, candidiore autem, et tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoscitur a crocodilo, squamarum serie a cauda ad caput versa. Maximus indicus, deinde arabicus. Adferuntur salsi. Rostrum ejus et pedes in vino albo poti, cupiditates Veneris accendunt: utique cum satyrio et erucæ semine, singulis drachmis omnium, ac piperis duabus admixtis, ita ut pastilli singularum drachmarum bibantur: per se laterum carnes obolis binis cum myrrha et pipere pari modo potæ, efficaciores ad idem creduntur. Prodest et contra sagittarum venena, ut Apelles tradit, ante posteaque sumptus. In antidota quoque nobilia additur. Sextius plus quam drachmæ pondere in vini hemina potum, perniciem adferre tradit. Præterea ejusdem decocti jus cum melle sumptum, Venerem inhibere.

Hippopotamo, VII.

XXXI. Est crocodilo cognatio quædam amnis ejusdem, geminique victus, cum hippopotamo, repertore detrahendi sanguinis, ut diximus. Plurimi autem super sæiticam præfecturam. Hujus corii cinis cum aqua illitus, panos sanat : adeps frigidas febres : item fimum suffitu. Dentes e parte læva dolores dentium, scarificatis gingivis. Pellis ejus e sinistra parte frontis in inguina adalligata, Venerem inhibet. Ejusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Sanguine pictores utuntur.

Lynce, v.

XXXII. Peregrinæ sunt et lynces, quæ clarissime omnium quadrupedum cernunt. Ungues earum omnes cum corio exuri efficacissime in Carpatho insula tradunt. Hoc cinere poto propudia virorum : ejusdem adpersu, feminarum libidines inhiberi : item pruritus corporum : urina, stillicidia vesicæ. Itaque eam protinus terra pedibus adgesta obruere traditur. Eadem autem et jugulorum dolori monstratur in remedio. Hactenus de externis.

Medicinæ communes ex animalibus feris, aut ejusdem generis placidis. Lactis usus, et observationes, LIV.

XXXIII. 9. Nunc revertemur ad nostrum orbem : primumque communia animalium remedia atque eximia

dicemus : sicuti de lactis usu. Utilissimum cuique maternum. Concipere nutrices exitiosum est : hi sunt enim infantes, qui colostrati appellantur, densato lacte in casei speciem. Est autem colostrum, prima a partu spongiosa densitas lactis. Maxime autem alit quodcumque humanum, mox caprinum : unde fortassis fabulæ Jovem ita nutritum dixere. Dulcissimum ab hominis camelinum, efficacissimum ex asinis. Magnorum animalium et corporum facilius redditur. Stomacho accommodatissimum caprinum, quoniam fronde magis, quam herba vescuntur. Bubulum medicatius. Ovillum dulcius et magis alit, stomacho minus utile, quoniam est pinguius. Omne autem vernum aquatius æstivo, et de novellis : probatissimum vero, quod in ungue hæret, nec defluit. Innocentius decoctum, præcipue cum calculis marinis. Alvus maxime solvitur bubulo. Minus autem inflat quodcumque decoctum.

Usus lactis ad omnia intus exulcerata, maxime renes, vesicam, interanea, fauces, pulmones : foris pruritus cutis, eruptiones pituitæ, post abstinentiam. Nam ut in Arcadia bubulum biberent phthisici, syntecticique, et cachectæ, diximus in ratione herbarum. Sunt inter exempla, qui asinum bibendo liberati sint podagra, chiragra. Medici speciem unam addidere lactis generibus, quod schiston appellavere. Id fit hoc modo : fictili novo fervet caprinum maxime, ramisque ficulneis recentibus miscetur, additis totidem cyathis mulsi, quot sint heminæ lactis. Quum fervet, ne circumfundatur, præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus, ita ne quid infundat : ablatum deinde

igni, refrigeratione dividitur, et discedit serum a lacte. Quidam et ipsum serum jam mulso potentissimum, decoquunt ad tertias partes, et sub dio refrigerant. Bibitur autem efficacissime heminis per intervalla singulis, diebus quinis : melius a potu gestari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, elephantiasi, articulariis morbis.

Infunditur quoque lac contra rosiones a medicamentis factas. Et si urat dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum ptisana hordeacea. Item ad rosiones intestinorum, bubulum aut ovillum utilius. Recens quoque dysentericis infunditur : ad colum autem, crudum : item vulvæ, et propter serpentium ictus : potisve pityocampes, buprestis, cantharidum, aut salamandræ venenis. Privatim bubulum his qui colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem marinum : sicut asininum contra gypsum, et cerussam, et sulphur, et argentum vivum : item duræ alvo in febrī. Gargarizatur quoque faucibus exulceratis utilissime. Et bibitur ab imbecillitate vires recolligentibus, quos atrophos vocant : in febrī etiam quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum, lactis asinini heminam dari, aut si exitus cibi rosiones sentirent, antiqui in arcanis habuerunt : si hoc non esset, caprini. Bubuli serum orthopnoicis prodest ante cetera, addito nasturtio. Inunguntur etiam oculi, in lactis heminis sesamæ additis drachmis quatuor tritis in lippitudine. Caprino lienes sanantur, post bidui inediam tertia die edera pastis capris, per triduum potō sine alio cibo. Lactis usus alias contrarius capitis doloribus, hepaticis, splenicis, nervorum vitio, febres ha-

bentibus, vertigini, præterquam purgationis gratia, gra-
vedini, tussientibus, lippis. Suillum utilissimum tenesmo,
dysenteriaë, nec non phthisicis. Hoc et mulieribus salu-
berrimum qui dicerent, fuerunt.

De caseis, XII.

XXXIV. De generibus caseorum diximus, quum de
uberibus singulisque animalium membris diceremus.
Sextius eosdem effectus equino, quos bubulo, tradit.
Hunc vocant hippacen. Stomacho utiles, qui non sint
salsi, id est, recentes. Veteres alvum sistunt, corpusque
minuunt, stomacho utiliores : et in totum salsa minuunt
corpus, alunt mollia. Caseus recens cum melle, sugillata
emendat, mollis alvum sistit. Sedat tormina pastillis in
vino austero decoctis, rursusque in patina tostis cum
melle. Sapon vocant, qui cum sale et sorbis siccis e
vino tritus potusque medetur celiacis. Genitalium car-
bunculis caprinus tritus et impositus : item acidus cum
oxymelite. Maculis in balneo illitus oleo interlinitur.

Butyro, XXV.

XXXV. E lacte fit et butyrum, barbararum gentium
lautissimus cibus, et qui divites a plebe discernat. Plu-
rimum e bubulo, et inde nomen : pinguisimum ex ovi-
bus. Fit et ex caprino, sed hieme, calfacto lacte : æstate,
expresso tantum crebro jactatu in longis vasis, angusto
foramine spiritum accipientibus sub ipso ore, alias præ-
ligato. Additur paululum aquæ, ut acescat. Quod est

maxime coactum, in summo fluitat : id exemptum addito sale, oxygala vocatur. Reliquum decoquunt in ollis. Ibi quod supernatat, butyrum est, oleosum natura. Quo magis virus resipit, hoc præstantius judicatur. Pluribus compositionibus miscetur inveteratum. Natura ejus adstringere, mollire, replere, purgare.

Oxygala, 1.

- XXXVI. Oxygala fit et alio modo, acido lacte addito in recens quod velis inacescere, utilissimum stomacho. Effectus dicemus suis locis.

Adipis usus, et observationes, LII.

XXXVII. Proxima in communibus adipi laus est, sed maxime suillo, apud antiquos etiam religiosius. Certe novæ nuptæ intrantes, etiamnum sollemne habent postes eo attingere. Inveteratur duobus modis, aut cum sale, aut sincerus : tanto utilior, quanto sit vetustior. Axungiam Græci etiam appellavere jam in voluminibus suis. Neque est occulta virium causa, quoniam id animal herbarum radicibus vescitur. Itaque etiam fimo innumeri usus. Quamobrem non de alia loquimur sue : multo efficacior est femina, et quæ non peperit. Multo vero præstantior in apris est. Usus igitur axungię est ad emollienda, excalfacienda, discutienda, purgandaque. Medicorum aliqui admixto anseris adipe, taurorumque sevo et œsypo, ad podagras uti jubent. Si vero permanet dolor, cum cera, myrto, resina, pice. Sincera axun-

gia medetur ambustis vel nive : pernionibus autem cum hordei cinere et galla pari modo. Prodest et confricatis membris, itinerumque lassitudines et fatigationes levat. Ad tussim veterem recens decoquitur quadrantis pondere in vini cyathis tribus addito melle. Vetus etiam phthisin in pilulis sumpta sanat, quæ sine sale inveterata est. Omnino enim non nisi ad ea quæ purganda sint, aut quæ non sint exulcerata, salsa petitur. Quidam quadrantes axungię et mulsi in vini cyathis tribus decoquunt contra phthises, quarto quoque die picem liquida in ovo sumi jubent, circumligatis lateribus, et pectoribus, et scapulis eorum qui phthisin sentiunt. Tantaque est vis, ut genibus etiam adalligata, redeat in os sapor, eamque exspuere videantur. E sue quæ non peperit, aptissime utuntur ad cutem mulieres. Contra scabiem vero quivis, admixto jumentorum sevo, pro parte tertia, et pice, pariterque subfervefactis. Sincera partus in abortum vergentes nutrit, collyrii modo subdita. Cicatrices concolores facit cerussa admixta, vel argenti spuma. At cum sulphure, unguium scabritias emendat. Medetur et capillo fluenti; et ulceribus in capite mulierum cum gallę parte quarta : et infumata pilis oculorum. Datur et phthisicis unciatim, cum vini veteris hemina decocta, donec tres uncie e toto restent. Aliqui et mellis exiguum adjiciunt. Panis illinitur cum calce, item furunculis, duritięque mammarum. Rupta, et convulsa, et luxata sanat. Clavos, et rimas, callique vitia, cum elleboro albo : parotidas admixta farina salsamentarię testę : quo genere proficit et ad strumas. Pruritus et papulas in balneo perunctis tollit :

alioque etiamnum modo podagricis prodest mixto oleo vetere, contrito una sarcophago lapide, et quinquefolio tuso in vino, vel cum calce, vel cum cinere. Facit et peculiare emplastrum LXXV x ponderi centum spumæ argenteæ mixtis, utilissimum contra inflammationes ulcerum. Adipe verrino inungi putant utile, quæque serpant, illinire cum resina. Antiqui maxime axibus vehiculorum perungendis, ad faciliorem circumactum rotarum utebantur: unde nomen: sic quoque utili medicina, cum illa ferrugine rotarum, ad sedis vitia virilitatisque. Et per se axungiam medici antiqui maxime probabant renibus detractam, exemptisque venis aqua cælesti fricabant crebro, decoquebantque fictili novo sæpius, tum demum adservantes. Convenit salsam magis emollire, excalfacere, discutere, utilioremque esse vino lotam. Masurius palmam lupino adipi dedisse antiquos tradit. Ideo novas nuptas illo perungere postes solitas, ne quid mali medicamenti inferretur.

De sevo.

XXXVIII. Quæ ratio adipis, eadem in his quæ ruminant sevi est, aliis modis, non minoris potentia. Perficitur omne exemptis venis aqua marina vel salsa lotum, mox in pila tusum, adpersa marina. Crebro postea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox adsiduo sole ad candorem reducitur. A renibus autem laudatissimum est. Si vero vetus revocetur ad curam, liquefieri prius jubent: mox frigida aqua lavari sæpius, dein liquefacere adfuso vino quam odoratissimo. Eodemque

modo iterum ac sæpius coquunt, donec virus evanescat. Multi privatim sic taurorum, leonumque, ac pantherarum, et camelorum pinguia curari jubent. Usus dicitur suis locis.

De medulla.

XXXIX. Communis et ratio medullarum est. Omnes molliunt, explent, siccant, excalfaciunt. Laudatissima cervina, mox vitulina, dein hircina, et caprina. Curantur ante autumnum recentes lotæ, siccataeque in umbra: per cribrum dein liquatæ, per lintea exprimuntur, ac reponuntur in fictili, locis frigidis.

Felle.

XL. Inter omnia autem communia animalium vel præstantissimi effectus fel est. Vis ejus excalfacere, mordere, scindere, extrahere, discutere. Minorum animalium subtilius intelligitur, et ideo ad oculorum medicamenta utilius existimatur. Taurino præcipua potentia, etiam in ære pellibusque colore aureo ducendis. Omne autem curatur recens præligato ore lino crasso, demissum in ferventem aquam semihora, mox siccatum sine sole, atque in melle conditum. Damnatur equinum, tantum inter venena: ideo flammæ sacrorum equum tangere non licet, quum Romæ publicis sacris equus etiam immoletur.

Sanguine.

XLI. Quin et sanguis eorum septicam vim habet. Item equarum, præterquam virginum, erodit, emargi-

nat ulcera. Taurinus quidem recens inter venena est, excepta Ægira. Ibi enim sacerdos Terræ vaticinatura, tauri sanguinem bibit, prius quam in specum descendat. Tantum potest sympathia illa, de qua loquimur, ut aliquando religione, aut loco fiat. Drusus tribunus plebei traditur caprinum bibisse, quum pallore et invidia veneni sibi dati insimulare Q. Cæpionem inimicum vellet. Hircorum sanguini tanta vis est, ut ferramentorum subtilitas non aliter acrius induretur, scabritia poliatur vehementius, quam lima. Non igitur et sanguis animalium inter communia dici potest, et ideo suis quisque dicetur effectibus.

Privatæ ex animalibus medicinæ digestæ in morbos. Contra serpentes. Ex cervis; hinnuleo; ophione; apro; capris, et hædis; asino.

XLII. Digeremus enim in mala singula usus, plurimumque contra serpentes. Exitio his esse cervos nemo ignorat, ut si quæ sunt, extractas cavernis mandentes. Nec vero ipsi spirantesque tantum adversantur, sed membratim quoque. Fugari eas nidore cornu eorum si uratur, dictum est: at de summo gutture ustis ossibus, congregari dicuntur. Pelles ejusdem animalis substratæ, securos præstant ab eo metu somnos. Coagulum quoque ex aceto potum ab ictu: et si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens. Testes quoque ejus inveterati, vel genitale maris, salutariter dantur in vino: item venter, quem centipellionem vocant. Fugiunt et omnino dentem cervi habentes, aut medulla perunctos, seovæ cervi tacta aut vituli. Summis autem remediis præfertur hin-

nulei coagulum, matris utero exsecti, ut indicavimus. Sanguine quoque cervino, si una urantur draconition, et cunilago, et anchusa lentisci ligno, contrahi serpentes tradunt. Dissipari deinde, si sanguine detracto adjiciatur pyrethrum.

Invenio apud auctores græcos animal cervo minus, et pilo demum simile, quod ophion vocaretur. Sardiniam id tantum ferre solitam. Hoc interuisse arbitror, et ideo medicinas ex eo omitto.

10. Apri quoque cerebrum contra eas laudatur cum sanguine. Jecur etiam inveteratum cum ruta potum ex vino. Item adeps, cum melle resinaque. Simili modo verrinum jecur, et fellis dumtaxat fibra, x quatuor pondere, vel cerebrum in vino potum. Caprarum cornu vel pilis accensis, fugari serpentes dicunt, cineremque e cornu potum vel illitum contra ictus valere: item lactis haustus cum uva taminia, vel urinæ cum aceto scillite: caseum caprinum cum origano impositum, vel sebum cum cera. Millia præterea remedium ex eo animali demonstrantur, sicut apparebit: quod equidem miror, quum feбри negetur carere. Amplior potentia feris ejusdem generis, quod numerosissimum esse diximus. Alia vero et hircis. Democritus etiamnum effectus ejus auget, qui singularis natus sit. Fimo quoque caprarum in aceto decocto illini ictus serpentium placet, et recentis cinere in vino: atque in totum difficilius se recolligentes a serpentium ictu, in caprilibus optime convalescunt. Qui efficacius volunt mederi, occisæ capræ alvum dissectam cum fimo intus reperto statim illigant. Alii carnem recentem hœdorum pilo suffiunt, eodem-

que nidore fugant serpentes. Utuntur et pelle eorum recente ad plagas, carne et fimo equi in agro pasti, coagulo leporis ex aceto, contraque scorpionem et murem araneum. Aiunt autem non feriri leporis coagulo perunctos. A scorpione percussis, fimum capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur : lardum jusque decocti potum his, qui buprestim hauserint. Quinetiam si quis asino in aurem percussum a scorpione se dicat, transire malum protinus tradunt : venenataque omnia accenso ejus pulmone fugere. Et fimo vituli suffiri percussos a scorpione prodest.

Contra canis rabidi morsus. Ex vitulo, hirco, diversis animalibus.

XLIII. Canis rabiosi morsu facta vulnera circumcidunt ad vivas usque partes quidam, carnemque vituli admovent, et jus ex eodem carnis decoctæ dant potui, aut axungiam cum calce tusam.

Hirci jecore imposito, ne tentari quidem aquæ metu adfirmant.

Laudant et capræ fimum ex vino illitum : melis, et cuculi, et hirundinis decoctum et potum. Ad reliquos bestiarum morsus caprinum caseum siccum cum origano imponunt, et bibi jubent : ad hominis morsus carnem bubulam coctam, efficacius vituli, si non ante quintum diem solvant.

Contra veneficia.

XLIV. Veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt. Hoc idem

præstare et pellis e cervice solida existimatur : quippe tanta vis est animalis, præter ea quæ retulimus, ut vestigia ejus calcata equis adferant torporem.

Contra venena.

XLV. Iis qui argentum vivum biberint, lardum remedio est. Asinino lacte potio venena restinguuntur, peculiariter si hyoscyamum potum sit, aut viscum, aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpalum, aut pharicon, aut dorycnium, et si coagulum alicui nocuerit : nam id quoque venenum est prima lactis coagulatione. Multos ejus et alios usus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti utendum, aut non multo postea tepefacto. Nullum enim celerius evanescit. Ossa quoque asini confRACTA et decocta, contra leporis marini venenum dantur. Omnia eadem onagris efficaciora.

De equiferis non scripserunt Græci, quoniam terræ illæ non gignebant. Verumtamen fortiora omnia eadem, quam in equis intelligi debent. Lacte equino venena leporis marini, et toxica expugnantur.

Nec uros aut bisontes habuerunt Græci in experimentis, quamquam bove fero refertis Indiæ silvis : portione tamen eadem efficaciora omnia ex his credi par est. Sic quoque lacte bubulo cuncta venena expugnari tradunt, maxime supra dicta : et si ephemerum impactum sit : aut si cantharides datæ, vomitione omnia egeri : sic et caprino jure cantharidas. Contra ea vero quæ exulceratione enecant, sebum vitulinum vel bubulum auxiliatur. Nam contra sanguisugas potas butyrum remedio

est, cum aceto ferro calfacto : quod et per se prodest contra venena. Nam si oleum non sit, vicem ejus repræsentat. Multipedæ morsus cum melle sanat. Omasi quoque jure poto venena supra dicta expugnari putant, privatim vero aconita et cicutas : itemque vitulino sevo. Caprinus caseus recens, his qui viscum biberint : lac vero contra cantharidas remedio est, et contra ephemerii potum cum taminia uva. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica venena sumitur : hædinus contra reliqua. Coagulum hædi contra viscum, et chamæleonem album, sanguinemque taurinum, contra quem et leporis coagulum est ex aceto. Contra pastinacam vero et omnium marinorum ictus vel morsus, coagulum leporis, vel hædi, vel agni, drachmæ pondere ex vino. Leporis coagulum et contra venena additur antidotis. Papilio quoque lucernarum luminibus advolans, inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium est jecur caprinum : sicut fel veneficiis ex mustela rustica factis. Hinc deinde revertemur ad genera morborum.

Ad caput, et alopecias.

XLVI. 11. Capilli defluvia ursinus adeps admixto ladano et adianto continet, alopeciasque emendat, et raritatem superciliarum, cum fungis lucernarum, ac fuligine, quæ est in rostris earum. Porrigini cum vino prodest. Ad hanc et cornus cervini cinis e vino, utque non tædia animalium capillis increscant. Item fel caprinum cum creta cimolia et aceto, sic ut paulum capiti inarescant. Item fel scrofinum cum urina tauri. Si vero

vetus sit, etiam furfures adjecto sulphure emendat. Cinere genitalis asinini spissari capillum putant, et a canitie vindicari, si rasis illinatur, plumboque tritus cum oleo. Densari et asinini pulli cum urina : admiscentque nardum fastidii gratia. Alopecias felle taurino cum ægyptio alumine tepefactis illinunt.

Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat : item hominis vetus, si cyclaminum adjiciatur, et sulphur. Efficacius tamen et vitulinum fel : quo cum aceto calfacto et lendes tolluntur. Sevum vitulinum cum sale tritum, capitis ulceribus utilissimum. Laudatur et vulpium adeps, sed præcipue felis fimum cum sinapis pari modo illitum. Caprini cornus farina vel cinis, magisque hircini, addito nitro et tamaricis semine, et butyro oleoque, prius capite raso, mire continent ita fluentem capillum. Sicuti carnis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Lacte caprino lendes tolli tradunt : fimo cum melle alopecias expleri : item ungularum cinere cum pice, fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cum oleo myrteo capitis dolorem sedat : item aqua pota, quæ e bovis aut asini potu relicta est : et, si credimus, vulpis masculæ genitale circumligatum : cornus cervini cinis illitus ex aceto, aut rosaceo, aut ex irino.

Ad oculorum vitia.

XLVII. Oculorum epiphoras bubulo sevo cum oleo cocto illinunt. Cervini cornus cinere scabritias eorundem inungunt : mucrones autem ipsos efficaciores putant. Lupi excrementis circumlini suffusiones prodest.

Cinere eorum cum attico melle inungi obscuritates : item felle ursino. Epinyctidas, adipe aprugno cum rosaceo. Ungulæ asininæ cinis inunctus e suo lacte, cicatrices oculorum, et albugines tollit. Medulla bubula e dextro crure priore trita cum fuliginè, pilis, et palpebrarum vitiis angulorumque occurrit : calliblephari modo fuligo in hoc usu temperatur : optime ellychnio papyraceo, oleoque sesamino, fuliginè in uovum vas pennis detersa. Efficacissime tamen evulsos ibi pilos coercet. Felle tauri cum ovi albo, collyria fiunt ; aquaque dissoluta inungunt per quatrimum. Sevum vituli cum anseris adipe et ocimi succo, genarum vitiis aptissimum est. Ejusdem medullæ cum pari pondere ceræ et olei vel rosacei, addito ovo, duritiæ genarum illinuntur. Caseo molli caprino imposito ex aqua calida epiphoræ sedantur : si tumor sit, ex melle. Utrumque vero sero calido fovendum. Sicca lippitudo, lumbulis suum exustis atque contritis, et impositis tollitur.

Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant : item dorçadas : et ob id finum earum cera circumdatum nova luna devorare jubent. Et quoniam noctu æque quoque cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putant, nyctalopas a Græcis dictos : capræ vero jocinere, in vino austero decocto. Quidam inassati jocineris sanie inungunt, aut felle capræ, carnesque eas vesci, et dum coquantur oculos vaporari his præcipiunt. Id quoque referre arbitrantur, ut rutili coloris fuerit. Volunt et oculos suffiri, jocinere in ollis decocto : quidam inassato. Fel quidem caprinum pluribus modis adsumunt : cum melle, contra caligines :

cum veratri candidi tertia parte, contra glaucomata: cum vino, contra cicatrices, et albugines, et caligines, et pterygia, et argema: ad palpebras vero evulso prius pilo, cum succo oleris, ita ut unctio inarescat. Contra ruptas tuniculas, cum lacte mulieris. Ad omnia inveteratum fel efficacius putant. Nec abdicant fimum ex melle illitum, epiphoris: contraque dolores, medullam: item pulmonem leporis. Et ad caligines fel cum passo aut melle. Lupino quoque adipe, vel medulla suum, fricari oculos contra lippitudines præcipiunt. Nam vulpinam linguam habentes in armilla, lippituros negant.

Ad aurium dolores, et vitia.

XLVIII. Aurium dolori et vitii medetur urina apri in vitro servata: fel apri vel suis, vel bubulum cum oleo cicino et rosaceo æquis portionibus. Præcipue vero taurinum, cum porri succo tepidum, vel cum melle, si suppuret. Contraque odorem gravem per se tepefactum in malicorio. In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter sanat. Quidam etiam ingravatas aures sic perluendas putant. Alii cum senecta serpentium et aceto includunt lana collutas ante calida aqua. Aut si major sit gravitas aurium, fel cum myrrha et ruta in malicorio excalfactum infundunt: lardum quoque pingue: item fimum asini recens cum rosaceo instillatur: omniaque ea tepefacta. Utilior equi spuma, vel equini fimi recentis cinis cum rosaceo. Sevum bubulum cum adipe anserino, butyrum recens. Urina capræ, vel tauri, aut fullonia vetus calfacta, vapore per lagenæ collum subeunte.

Admiscent et aceti tertiam partem : et aliquid urinæ vituli, qui nondum herbam gustaverit. Fimum etiam mixto felle ejusdem. Et cutem, quam relinquunt angues, excalfactis prius auribus. Lana autem medicamina ea includuntur. Prodest et sevm vituli cum anseris adipe, et ocimi succo : ejusdem medulla admixto cumino trito infusa. Virus verrinum e scrofa exceptum priusquam terram attingat, contra dolores. Auribus fractis glutinum e naturis vitulorum factum, et in aqua liquatum. Aliis vitiis adeps vulpium. Item fel caprinum cum roseo tepido, aut porri succo : aut si sint rupta ibi aliqua, e lacte mulieris. Si gravitas sit audiendi, fel bubulum cum urina capræ, vel hirci, vel si pus sit. In quocumque autem usu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies viginti infumata. Laudant et coagulum leporis tertia denarii parte, dimidiaque sacopeni in ammineo vino. Parotidas ursinus adeps comprimit pari pondere ceræ et taurini sevi. Addunt quidam hypocisthidem : et per se butyrum illitum, si prius foveantur feni græci decocti succo. Efficacius cum strychno. Prosunt et vulpium testes, et taurinus sanguis aridus tritus. Urina capræ calfacta instillata auribus : fimumque ejusdem cum axungia illitum.

Ad dentium dolores.

XLIX. Dentes mobiles confirmat cervini cornus cinis, doloresque eorum mitigat, sive infricentur, sive colluantur. Quidam efficaciorum ad omnes eosdem usus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia utroque modo

fiunt. Magnum remedium est in luporum capitis cinere. Certumque est in excrementis eorum plerumque inveniri ossa. Hæc adalligata eundem effectum habent. Item leporina coagula per aurem infusa contra dolores : et capitis eorum cinis dentifricium est, adjectoque nardo mulcet graveolentiam oris. Aliqui murinorum capitum cinerem miscuisse malunt. Reperitur in latere leporis acui os simile : hoc scarificari dentes in dolore suadent. Talus bubulus accensus, eos qui labant cum dolore, admotus confirmat. Ejusdem cinis cum myrrha, dentifricium est. Ossa quoque ex ungulis suum combusta, eundem usum præbent : item ossa ex acetabulis pernarum, circa quæ coxendices vertuntur. Iisdem sanari, demissis in fauces jumentorum, verminationes notum est : sed et combustis dentes confirmari. Asinino quoque lacte percussu vexatos, aut dentium ejusdem cinere : lichene item equi cum oleo infuso per aurem. Est autem hoc non hippomanes, quod alioqui noxium omitto, sed in equorum genibus, ac super ungulas. Præterea in corde equorum invenitur os, dentibus caninis maximis simile : hoc scarificari dolorem, aut exempto dente emortui equi maxillis, ad numerum ejus qui doleat, demonstrant. Equarum virus a coitu in lychnis accensum Anaxilaus prodidit, equinorum capitum usus repræsentare monstrifrice : similiter ex asinis. Nam hippomanes tantas in veneficio vires habet, ut adfusum æris mixturæ in effigiem equæ olympiæ, admotos mares equos ad rabiem coitus agat. Medetur dentibus et fabrile glutinum, in aqua decoctum, illitumque, et mox paulo deductum, ita ut confestim colluantur vino, in quo de-

cocti sunt cortices mali punici dulcis. Efficax habetur et caprino lacte collui dentes, vel felle taurino. Talorum capræ recentium cinis dentifricio placet, et omnium fere villaticarum quadrupedum, ne sæpius eadem dicantur.

Ad faciei vitia.

L. 12. Cutem in facie erugari, et tenerescere, et candorem custodire lacte asinino putant. Notumque est quasdam quotidie septingenties custodito numero fovere. Poppæa hoc Neronis principis instituit, balnearum quoque solia sic temperans, ob hoc asinarum gregibus eam comitantibus. Impetus pituitæ in facie, butyro illito tolluntur: efficacius cum cerussa. Sincero vero vitia quæ serpunt, insuper imposita farina hordeacea. Ulcera in facie membrana e partu hovis madida. Frivolum videatur, non tamen omittendum, propter desideria mulierum: talum candidi juveni, quadraginta diebus noctibusque, donec resolvatur in liquorem decoctum, et illinitum linteolo, candorem, cutisque erugationem præstare. Fimo taurino malas rubescere aiunt: non ut crocodileam illini melius: sed foveri frigida et ante et postea jubent. Æstates, et quæ decolorem faciunt cutem, fimum vituli cum oleo et gummi manu subactum emendat. Ulcera oris ac rimas, sebum vituli vel bovis cum adipe anserino, et ocini succo. Est et alia mixtura, sevo vituli cum medulla cervi, et albæ spinæ foliis untritis. Idem præstat et medulla cum resina, vel si vaccina sit, et jus e carne vaccina. Lichenas oris præstantissime vincit glutinum factum e genitalibus vitulorum, liqua-

tum, aceto cum sulphure vivo, ramo ficulneo permixtum, ita ut bis die recens illinatur. Item lepras ex melle et aceto decoctum, quas et jecur hirci calidum illitum tollit : sicut elephantiasin fel caprinum : etiamnum lepras ac furfures, tauri fel, addito nitro : urina asini circa Canis ortum : maculas in facie, fel utriusque per sese aqua infractum, evitatisque solibus ac ventis post detractam cutem. Similis effectus et in taurino vitulinove felle, cum semine cunilæ, ac cinere e cornu cervino, si Canicula exoriente comburatur. Asinino sevo cicatricibus ac licheni leprisque maxime color redditur. Hirci fel et lentigines tollit, admixto caseo, cum vivo sulphure spongiæque cinere, ut mellis sit crassitudo. Aliqui inveterato felle uti maluere, mixtis calidis furfuribus pondere oboli unius, quatuorque mellis, prius defricatis maculis. Efficax ejusdem et sebum cum melanthio, et sulphure, et iride. Labrorum fissuris cum adipe anserino, ac medulla cervina resinaque et calce. Invenio apud auctores, his qui lentigines habeant, negari magices sacrificiorum usum.

Ad tonsillas, et strumas.

LI. Lacte bubulo aut caprino tonsillæ et arteriæ exulceratæ juvantur. Gargarizatur tepidum, ut est expressum, aut calefactum. Caprinum utilius, cum malva decoctum et sale exiguo. Linguae exulcerationi et arteriarum prodest jus omasi gargarizatum : tonsillis autem privatim renes vulpium aridi, cum melle triti illitique : anginæ fel taurinum vel caprinum cum melle. Jecur

melis ex aqua oris gravitatem, ulceraque butyrum emendat. Spinam aliudve quid faucibus adhærens, extrinsecus fimo perfricatis, aut reddi aut delabi tradunt. Strumas discutit fel aprinum, vel bubulum tepidum illitum. Nam coagulum leporis e vino in linteolo exulceratis dumtaxat imponitur. Discutit et ungulæ asini vel equi cinis, ex oleo, vel aqua illitus, et urina calefacta: et bovis ungulæ cinis ex aqua: fimum quoque fervens ex aceto. Item sebum caprinum cum calce, aut fimum ex aceto decoctum, testesque vulpini. Prodest et sapo: Galliarum hoc inventum rutilandis capillis: fit ex sevo et cinere. Optimus fagino et caprino: duobus modis, spissus ac liquidus: uterque apud Germanos majore in usu viris quam feminis.

Ad cervicum dolores.

LII. Cervicum dolores butyro aut adipe ursino perfricantur: rigores bubulo sevo: quod et strumis prodest cum oleo. Dolorem inflexibilem (opisthotonon vocant) levat urina capræ auribus infusa, aut fimum cum bulbis illitum: ungues contusos fel cujuscumque animalis circumligatum: pterygia digitorum fel tauri aridum aqua calida dissolutum. Quidam adjiciunt sulphur et alumen, pari pondere omnium.

Ad tussim, et sanguinis exscreationes.

LIII. Tussim jecur lupi ex vino tepido sanat: ursinumque fel admixto melle, aut ex cornus bubuli sum-

mis partibus cinis : vel saliva equi triduo pota : at equum mori tradunt : pulmo cervinus cum gula sua arefactus in fumo, dein tusus ex melle, quotidiano ecligmate. Efficacior est ad id subulo cervorum generis. Sanguinem exspuentes, cervini cornus cinis : coagulum leporis tertia parte denarii cum terra samia et vino myrteo potum sanat. Ejusdem fimi cinis in vino vesperi potus, nocturnas tusses : pili quoque leporis suffiti, extrahunt pulmonibus difficiles exscreationes. Purulentas autem exulcerationes pectoris pulmonisque, et a pulmone graveolentiam halitus, butyrum efficacissime juvat, cum pari modo mellis attici decoctum, donec rufescat, et matutinis sumptum ad mensuram lingulæ. Quidam pro melle, laricis resinam addere maluerunt. Si sanguis rejiciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem, modice et cum aceto sumptum : nam de taurino credere, temerarium est. Sed glutinum taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur in vetere sanguinis exscreatione.

Ad stomachi dolores.

LIV. 13. Stomachum exulceratum lactis asiniini potus reficit : item bubuli. Rosiones ejus caro bubula admixto aceto et vino cocta. Rheumatismos cornus cervini cinis. Sanguinis exscreationes hædinus sanguis recens, ad cyathos ternos cum aceto acri pari modo fervens potus : coagulum tertia parte ex aceto potum.

Ad jocineris dolores, et suspiria.

LV. Jocineris dolores, lupi jecur aridum ex mulso

asini jecur aridum cum petroselini partibus duabus, ac nucibus tribus, ex melle tritum et in cibo sumptum : sanguis hircinus cibo aptatus. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equiferorum sanguinis. Proxime lactis asinini tepidi cum bulbis decocti, ita ut serum ex eo bibatur : addito in tres heminas cyatho nasturtii perfusi aqua, deinde melle diluti. Jecur quoque vulpinum, aut pulmo, in vino nigro, aut fel ursinum in aqua, laxat meatus spirandi.

Ad lumborum dolores.

LVI. Lumborum dolores, et quæcumque alia molliri opus sit, ursino adipe fricari convenit : cinerem aprini aut suilli fimi inveterati adspergi potioni vini. Adferunt et magi sua commenta. Primum omnium, rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari : eadem præcisa, non abire eos in alienum gregem. Huic admiscent fimum caprinum, et subdito linteolo uncto, cava manu, quantum pati possit, fervens sustinere jubent : ita ut si læva pars doleat, hæc medicina in dextra manu fiat, aut e contrario. Fimum quoque ad eum usum acus æreæ punctis tolli jubent. Modus curationis est, donec vapor ad lumbos pervenisse sentiatur. Postea vero manum porro tuso illinunt, item lumbos ipso fimo cum melle : suadentque in eodem dolore et testes leporis devorare. Ischiadicis fimum bubulum imponunt, calfactum in foliis cinere ferventi. In renum dolore leporis renes crudos devorari jubent, aut certe coctos, ita ne dente contingantur. Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes.

Ad lienem sanandum.

LVII. Lienem sedat fel aprī vel suis potum, vel cervini cornus cinis in aceto. Efficacissime tamen inveteratus lien asini, ita ut in triduo sentiatur utilitas. Asinini pulli fimum, quod primum edidit (poleam vocant Syri), dant in aceto mulso : datur et equi lingua inveterata ex vino præsentaneo medicamento, ut didicisse se ex Barbaris Cæcilius Bion tradidit : et lien bubulus simili modo : recens autem assus vel elixus in cibo. In vesica quoque bovis, alii capita xx tusa, cum aceti sextario, imponuntur ad lienis dolores. Eadem ex causa emi lienem vituli, quanti indicatus sit, jubent magi, nulla pretii cunctatione : quoniam hoc quoque religiose pertineat : divisumque per longitudinem adnecti tunicæ utrimque, et induentem pati decidere ad pedes : dein collectum in umbra arefacere. Quum hoc fiat, simul residere lienem ægri vitiatum, liberarique morbo dicitur. Prodest et pulmo vulpium cinere siccatus, atque in aqua potus. Item hædorum lien impositus.

Ad alvum.

LVIII. 14. Alvum sistit cervi sanguis : item cornus cinis : jecur aprinum ex vino potum citra salem recensque : item assun suillum, vel hircinum decoctum ad quintam heminam in vino. Coagulum leporis in vino ciceris magnitudine : aut si febris sit, ex aqua. Aliqui et gallam adjiciunt, alii per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto. Equini fini cinis in aqua

potus. Taurini cornus veteris ex parte ima cinis, inspersus potioni aquæ. Sanguis hircinus in carbone decoctus: corium caprinum cum suo pilo decoctum, succo epoto.

Coagulum equi, et sanguis caprinus, vel medulla, vel jecur, alvum solvit. Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum. Vel lactis equini potus: item caprini cum sale et melle. Capræ fel cum cyclamini succo et aluminis momento. Aliqui et nitrum et aquam adjecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditum pastillo. Butyrum largius sumptum.

Cœliacis et dysentericis medetur jecur vaccinum. Cornus cervini cinis tribus digitis captus in potione aquæ. Coagulum leporis subactum in pane: si vero sanguinem detrahunt, in polenta. Aprini vel suilli vel leporini fimi cinis, inspersus potioni tepidi vini. Vituli quoque jus vulgariter datum, inter auxilia cœliacorum et dysentericorum tradunt. Lactis asinini potus utilior, addito melle. Neo minus efficax fimi cinis ex vino utriusque vitio. Item polea supra dicta. Equi coagulum, quod aliqui hippacen appellant, etiam si sanguinem detrahant, vel fimi cinis, dentiumque ejusdem tusorum farina, salutaris dicitur: et bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt: et si tormina sint, cornus cervini cinerem: aut fel taurinum cumino mixtum, et cucurbitæ carnes umbilico imponere. Caseus recens vaccinus immittitur ad utrumque vitium. Item butyrum heminis quatuor, cum resinæ terebinthiæ sextante, aut cum malva decocta, aut rosaceo. Datur et sebum vitulinum, aut bubulum. Item medullæ exco-

quantur cum farina ceræque exiguo, et oleo, ut sorberi possint. Medulla et in pane subigitur. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum. Si sint et tormina, additur protropum. Torminibus satis esse remedii in leporis coagulo poto e vino tepido, vel semel, arbitrantur aliqui. Cautiores et sanguine caprino cum farina hordeacea et resina ventrem illinunt. Ad omnes epiphoras ventris illini caseum mollem suadent : veterem autem in farina tritum, cœliacis et dysentericis dari, cyatho casei in cyathis vini tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis. Jecur assum capræ cœliacis subvenit, magisque etiam hirci, in vino austero decoctum potumque, vel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidam decoquunt a tribus sextariis aquæ ad heminam, addita ruta. Utuntur et liene asso capræ hircive, et sevo hirci in pane qui cinere coctus sit : capræ, a renibus maxime, ut per se hauriatur protinus : inque modice frigida sorberi jubent. Aliqui et in aqua decoctum sebum admixta polenta, et cumino, et anetho, acetoque. Illinunt et ventrem cœliacis, fimo cum melle decocto. Utuntur ad utrumque vitium et coagulo hœdi in vino myrtite, magnitudine fabæ poto : et sanguine ejusdem in cibum formato, quem sanguiculum vocant. Infundunt dysentericis et glutinum taurinum aqua calida resolutum. Inflationes discutit vitulinum fimum in vino decoctum. Intestinorum vitiis magnopere prodest coagulum cervorum, decoctum cum lente betaque, atque in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus, decocti cum malva, exiguo sale addito. Si et coagulum addatur, majoribus emolu-

mentis fiat. Eadem vis est et in sevo caprino in sorbitione aliqua, uti protinus hauriatur frigida aqua. Item feminum hœdi cinis rupta intestina sarcire mire traditur. Fimum leporis cum melle decoctum, et quotidie fabæ magnitudine sumptum, ita ut deploratos sanaverint. Laudant et caprini capitis cum suis pilis decocti succum.

Ad tenesmum, tæniâs, colum.

LIX. Tenesmos, id est, crebra et inanis voluntas desurgendi, tollitur potu lacte asinino: item bubulo. Tæniarum genera pellit cervini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inveniri ossa, si terram non attigerint, colo medentur, adalligata brachio. Polea quoque supra dicta, magnopere prodest in sapa decocta. Item suilli fini farina addito cumino in aqua rutæ decoctæ. Cornus cervini teneri cinis, cochleis africanis cum testa sua tuis mixtus, in vini potione.

Ad vesicam, et calculos.

LX. 15. Vesicæ calculorumque cruciatibus auxiliatur urina apri, et ipsa vesica pro cibo sumpta; efficacius, si prius fumo maceretur utrumque. Vesicam elixam mandi oportet; et a muliere, feminæ suis. Inveniuntur et in jocineribus eorum lapilli, aut duritie lapillis similes, candidi, sicuti in vulgari sue: quibus contritis atque potis in vino, pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam gravis sua urina est, ut nisi egesta, fugæ non sufficiat, ac velut devinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos.

Leporis renes inveterati, in vino poti, calculos pellunt. In perna suum articulos esse diximus, quorum decoctum jus facit urinæ utile. Asini renes inveterati, tritique, et in vino mero dati, vesicæ medentur. Calculos expellunt lichenes equini ex vino aut mulso poti diebus XL. Prodest et ungu læ equinæ cinis, in vino, aut aqua. Item finum caprarum in mulso, efficacius silvestrium. Pili quoque caprini cinis. Verendorum carbunculis, cerebrum apri vel suis, sanguisque. Vitia vero, quæ in eadem parte serpunt, jecur eorum combustum, maxime juniperi ligno, cum charta et arrhenico sanat : fimi cinis : fel bubulum cum alumine ægyptio ac myrrha ad crassitudinem mellis subactum, insuper beta ex vino cocta imposita : caro quoque. Manantia vero ulcera, sebum cum medulla vituli in vino decoctum : fel caprinum cum melle rubique succo : vel si serpent, fimum etiam prodesse cum melle dicunt, aut cum aceto, et per se butyrum. Testium tumor sevo vituli, addito nitro cohibetur : vel fimo ejusdem ex aceto decocto. Urinæ incontinentiam cohibet vesica aprina, si assa mandatur. Ungularum apri vel suis cinis potioni inspersus. Vesica feminæ suis combusta ac pota : item hœdi, vel pulmo : cerebrum leporis in vino : ejusdem testiculi tosti, vel coagulum cum anserino adipe in polenta : renes asinini in mero triti potique. Magi verrini genitalis cinere potio ex vino dulci demonstrant urinam facere in canis cubili, ac verba adjicere, « ne ipse urinam faciat, ut canis, in suo cubili. » Rursus ciet urinam vesica suis, si terram non attigerit, imposita pubi.

Ad genitalium, et sedis vitia.

LXI. Sedis vitiis præclare prodest fel ursinum cum adipe. Quidam adjiciunt spumam argenti ac thus. Prodest et butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modum ipsæ res statuunt, ut sint illitu faciles. Præclare medetur et taurinum fel, in linteolis conceptis : rimasque perducit ad cicatricem. Inflationibus in ea parte, sebum vituli, maxime ab inguinibus cum ruta : ceteris vitiis medetur sanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum condylomatis per se. Item fel lupinum ex vino. Pannos et apostemata in quacumque parte sanguis ursinus discutit : item taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri : quem dicitur, quum interficiatur, reddere urina, liquidiorum initio, sed in terra spissantem se. Hic adalligatus femini, omnes impetus discutit, omnique suppuratione liberat. Est autem rarus inventu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio. Prodest et urina asini cum melanthio. Et unguinæ equinæ cinis cum oleo et aqua illitus. Sanguis equi, præcipue admissarii : et sanguis bubulus : item fel. Caro quoque eosdem effectus habet calida imposita : et unguinæ cinis ex aqua aut melle : urina caprarum : hircorum quoque carnes in aqua decoctæ : aut fimum ex his cum melle decoctum : verrinum fel : urina suum in lana imposita. Femina adteri adurique equitatu notum est. Utilissimum est ad omnes inde causas, spumam equi ex ore, inguinibus illinire. Inguina et ex ulcerum causa intumescunt. Remedio sunt equi setæ tres totidem nodis alligatæ intra ulcus.

Ad podagram et pedum dolores.

LXII. 16. Podagris medetur ursinus adeps, taurinumque sevim pari pondere et ceræ. Addunt quidam hypocisthida et gallam. Alii hircinum præferunt sevim cum fimo capræ, et croco, sinapive, vel caulibus ederæ tritis, ac perdicio, vel flore cucumeris silvestris. Item bovis fimum cum aceti fæce. Magnificant et vituli, qui nondum herbam gustaverit, fimum : aut per se sanguinem tauri : vulpem decoctam vivam, donec ossa tantum restent : lupumve vivum oleo cerati modo incoctum : sevim hircinum, cum helxines parte æqua, sinapis tertia : fimi caprini cinerem cum axungia. Quin et ischiadicos uri sub pollicibus pedum eo fimo fervente, utilissime tradunt. Articulorumque vitis fel ursinum utilissimum esse, et leporis pedes adalligatos. Podagras quidem mitigari pede leporis viventis absciso, si quis secum adsidue habeat. Perniones ursinus adeps, rimasque pedum omnes sarcit : efficacius alumine addito : sevim caprinum : dentium equi farina : aprinum vel suillum fel : cum adipe pulmo impositus : etsi subtriti sint contusive offensatione : si vero adusti frigore, leporini pili cinis. Ejusdem pulmo contusis dissectus, aut pulmonis cinis. Sole adusta, sevo asinino aptissime curantur : item bubulo cum rosaceo. Clavos et rimas callique vitia, fimum apri vel suis recens illitum, ac tertio die solutum sanat : talorum cinis, pulmo aprinus, aut suillus, aut cervinus. Adtritus calceamentorum, urina asini cum luto suo illita. Clavos

sevum bubulum cum thuris polline. Perniones vero corium combustum : melius si ex vetere calceamento : injurias e calceatu, ex oleo corii caprini cinis. Varicum dolores sedat fimi vitulini cinis, cum lili bulbis decoctus, addito melle modico : itemque omnia inflammata, et suppuraciones. Sed podagricis prodest et articulariis morbis, e maribus præcipue vitulis. Articulorum adtritibus, fel aprorum vel suum, linteo calfacto impositum : vitulique qui nondum herbam gustaverit, fimum : item caprinum cum melle in aceto decoctum. Ungues scabros sevum vituli emendat : item caprinum admixta sandaracha. Verrucas vero aufert vitulini fimi cinis ex aceto : asini urinæ lutum.

Ad comitalem morbum.

LXIII. Comitiali morbo testes ursinos edisse prodest, vel aprinos bibisse ex lacte equino aut ex aqua : item aprinam urinam ex aceto mulso : efficacius, quæ inaruerit in vesica sua. Dantur et suum testiculi inveterati tritique in suis lacte, præcedente vini abstinentia, et sequente continuis diebus. Dantur et leporis sale custoditi pulmones, cum thuris tertia parte, in viuo albo, per dies xxx. Item coagula ejusdem. Asinæ cerebrum ex aqua mulsa, infumatum prius in foliis, semuncia per dies : vel unguarum ejus cinis cochlearibus binis toto mense potus. Item testes sale adservati et inspersi portioni, in asinarum maxime lacte, vel ex aqua. Membrana partus earum, præcipue si marem pepererint, olfactata accedente morbo comitialium resistit. Sunt qui e mare nigroque cor edendum cum pane sub dio priina

aut secunda luna præcipiant. Alii carnem, aliqui sanguinem aceto dilutum per dies XL bibendum. Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent, eademque potione et lymphaticis medentur. Comitialibus datur et lactis equini potus, lichenque in aceto mulso bibendus. Dantur et carnes caprinæ in rogo hominis tostæ, ut volunt magi. Sevum earum cum felle taurino pari pondere decoctum, et in folliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat, potum vero ex aqua sublime. Morbum ipsum deprehendit caprini cornus, vel cervini ustinidor. Sideratis urina pulli asinini nardo admixto perunctione prodesse dicitur.

Ad morbum regium.

LXIV. Regio morbo cornus cervini cinis : sanguis asinini pulli ex vino. Item fimum asinini pulli, quod primum edidit a partu, datum fabæ magnitudine e vino medetur intra diem tertium. Eadem et ex equino pullo similiterque vis est.

Ad ossa fracta.

LXV. Fractis ossibus præsentaneus maxillarum apri cinis vel suis. Item lardum elixum atque circumligatum mira celeritate solidat. Costis quidem fractis laudatur unice caprinum fimum ex vino vetere : aperit, extrahit, persanat.

Ad febres.

LXVI. Febres arcet cervorum caro, ut diximus. Eas

quidem quæ certo dierum numero redeunt, oculus lupi dexter salsus adalligatusque, si credimus magis. Est genus februm, quod amphemerinon vocant. Hoc liberari tradunt, si quis e vena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit. Quartanis magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari jubent, et ne recidant, non removeri septeno circuitu. Quis hoc, quæso, invenire potuit? quæve est ista mixtura? cur digitus potissimum bubonis electus est? Modestiores jecur felis decrescente luna occisæ inveteratum sale, ex vino bibendum ante accessiones quartanæ dixere. Iidem magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinunt digitos pedum, manibusque leporis cor adalligant. Coagulum ante accessiones propinant. Datur et caseus caprinus recens cum melle, diligenter sero expresso.

Ad melancholicos, lethargicos, phtisicos.

LXVII. 17. Melancholicis fimum vituli in vino decoctum remedio est. Lethargicos excitat asini lichen, naribus illitus ex aceto: caprini cornus nidor aut pilorum: jecur aprinum. Itaque et veterosis datur. Phtisicis medentur, jecur lupi ex vino, macræ suis feminæ herbis pastæ lardum, carnes asininæ ex jure sumptæ. Hoc genere maxime in Achaia curant id malum. Fimi quoque aridi, sed pabulo viridi pasto bove, fumum arundine haustum prodesse tradunt. Bubuli quoque cornus inucronem exustum, duorum cochlearium mensura, addito melle, pilulis devoratis. Capræ sevo in pulte ex alica et phtisin et tussim sanari, vel recenti, cum

mulso liquefacto, ita ut uncia in cyathum addatur, rutæque ramo permisceatur, non pauci tradunt. Rupicapræ sevi cyatho, et lactis pari mensura, deploratum phthisicum convaluisse certus auctor adfirmat. Sunt et qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo : et cervi pulmonem, maxime subulonis, siccatum in fumo, tritumque in vino.

Ad hydropicos.

LXVIII. Hydropicis auxiliatur urina vesicæ apri paulatim data in potus : efficacius quæ inaruerit cum vesica sua. Fimi taurini maxime, sed et bubuli, de armenivis loquor (quod bolbiton vocant), cinis cochlearium trium in mulsi hemina, bovis feminæ in mulieribus, et ex altero sexu in viris, quod veluti mysterium occultarunt magi. Fimum vituli masculi illitum : fimi vitulini cinis cum semine staphylini, æqua portione ex vino : sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorem putant hircorum, utique si lentisco pascantur.

Ad ignem sacrum, et eruptiones pituitæ.

LXIX. Igni sacro ursinus adeps illinitur : maxime qui est ad renes : vitulinum fimum recens, vel bubulum : caseus caprinus siccus cum porro : ramenta pellis cervinæ dejecta pumice, ex aceto trita. Rubori cum prurigine, equi spuma, aut unguæ cinis. Eruptionibus pituitæ, asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris, caseus caprinus siccus ex melle et aceto in balineis,

oleo remoto. Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus, vel cornus cervini cinis.

Ad luxata, ad duritias, et furunculos.

LXX. Luxatis recens fimum aprinum vel suillum: item vitulinum: verris spuma recens cum aceto: fimum caprinum cum melle: bubula caro imposita. Ad tumores fimum suillum in testa calfactum tritumque cum oleo. Duritias corporum omnes mollit optime adeps e lupis illitus. In his quæ rumpere opus est plurimum proficit fimum bubulum in cinere calfactum, aut caprinum in vino vel aceto decoctum. In furunculis sebum bubulum cum sale: aut si dolor est, intinctum oleo, liquefactum sine sale: simili modo caprinum.

Ad ambusta. De glutino taurino probando, et medicinæ ex eo, VII.

LXXI. In ambustis ursinus adeps cum liliæ radicibus: aprinum aut suillum fimum inveteratum: setarum ex his e penicillis tectoriis cinis cum adipe tritus: tali hubuli cinis cum cera et medulla cervina, vel tauri: fimum leporis. Et caprarum finus sine cicatrice sanare dicitur. Glutinum præstantissimum fit ex auribus taurorum, et genitalibus. Nec quidquam efficacius prodest ambustis. Sed adulteratur nihil æque, quibusvis pellibus inveteratis, calceamentisque etiam decoctis. Rhodiaceum fidelissimum: eoque pictores et medici utuntur. Id quoque quo candidius, eo probatius. Nigrum et lignosum damnatur.

Ad nervorum dolores, et contusa.

LXXII. Nervorum doloribus, fimum caprinum decoctum in aceto cum melle, utilissimum putant, vel putrescente nervo. Spasmata, et percussu vitiata, fimo aprugno curant, vere collecto et arefacto. Sic et quadrigas agentes tractos, rotave vulneratos: et quoquo modo sanguine contuso, vel si recens illinatur. Sunt qui incoxisse aceto utilius putent. Quin et in potu farinam eam ruptis, convulneratisque, et eversis, ex aceto salutarem promittunt. Reverentiores cinerem ejus ex aqua bibunt. Feruntque et Neronem principem hac portione recreari solitum, quum sic quoque se trigario adprobare vellet. Proximam suillo fimo vim putant.

Ad sanguinem sistendum.

LXXIII. 18. Sanguinem sistit coagulatum cervinum ex aceto: item leporis. Hujus quidem et pilorum cinis: item ex fimo asini cinis illitus. Efficacior vis e maribus aceto admixto, et in lana ad omne profluvium imposito: similiter ex equino capite et fenine. Aut fimi vitulorum cinis illitus ex aceto. Item caprini cornus vel fimi ex aceto. Hircini vero jocineris dissecti sanies efficacior: et cinis utriusque ex vino potus, vel naribus ex aceto illitus. Hircini quoque utris vinarii dumtaxat cinis, cum pari pondere resinæ: quo genere sistitur sanguis, et vulnus glutinatur. Hœdinum quoque coagulatum ex aceto, et feminum ejus combustorum cinis, similiter pollere traduntur.

Ad ulcera, et carcinomata.

LXXIV. Ulcera sanat in tibiis cruribusque adeps ursinus, admixta rubrica. Quæ vero serpunt, fel aprugnum cum resina et cerussa : maxillarum apri vel suum cinis : fimum suum illitum siccum : item caprinum ex aceto subfervefactum. Cetera purgantur et explentur butyro : cornus cervini cinere, vel medulla cervi : felle taurino cum cyprino oleo, aut irino. Fimum recens suum, vel inveterati farina illinitur vulneribus ferro factis. Phagedænis et mittitur fel tauri, cum succo porri, aut lacte mulierum, vel sanguis aridus cum cotyledone herba. Carcinomata curat coagulum leporis, cum pari pondere capparis adpersum vino : gangrænas ursinum fel penna illitum : asini unguarum cinis ea quæ serpunt ulcera inspersus. Sanguis equi adrodit carnes septica vi : item fimi equini inveterati favilla. Ea vero quæ phagedænas vocant in ulcerum genere, corii bubuli cinis cum melle. Caro vituli recentia vulnera non patitur intumescere : fimum bubulum cum melle. Feminum vituli cinis sordida ulcera, et quæ cacoethe vocant, e lacte mulieris sanat. Recentes vero plagas ferro illatas, glutinum taurinum liquefactum, tertio die solutum. Caseus caprinus siccus ex aceto ac melle, purgat ulcera. Quæ vero serpant, cohibet sebum cum cera : item addita pice ac sulphure percurat. Similiter proficit ad cacoethe, hœdi feminum cinis e lacte mulieris. Et ad carbunculos, suis feminæ cerebrum tostum illitumque.

Ad scabiem.

LXXV. Scabiem hominis, asininæ medullæ maxime abolent, et urinæ ejusdem cum suo luto illitæ. Butyrum etiam, quod in jumentis proficit cum resina calida : glutinum taurinum in aceto liquefactum, addita calce : fel caprinum cum aluminis cinere : boas fimum bubulum : unde et nomen traxere. Canum scabies sanatur bubulo sanguine recenti : iterumque, quum inarescat, illito, et postero die abluto cinere lixivio.

Ad extrahenda quæ sunt infixæ corpori, et ad cicatrices sanandas.

LXXVI. Spinæ ac similia corpori extrahuntur felit excrementis : item capræ ex vino : coagulo quocumque, sed maxime leporis, cum thuris polline et oleo, aut cum visci pari pondere, aut cum propoli. Cicatrices nigras sebum asinum reducit ad colorem. Fel vituli extenuat calfactum. Medici adjiciunt myrrham et mel et crocum, æreaque pyxide condunt. Aliqui et florem æris admiscunt.

Ad muliebria mala.

LXXVII. 19. Mulierum purgationes adjuvat fel tauri in lana succida adpositum. Olympias Thebana addit hysopum et nitrum. Cornus cervini cinis potus. Item vulvas laborantes, illitu quoque : et fel taurinum cum opio adpositum obolis binis. Vulvas et pilo cervino suffire prodest. Tradunt cervas, quum senserint se gra-

vidas, lapillum devorare : quem in excrementis reper-
tum, aut in vulva (nam et ibi invenitur), custodire
partus adalligatum. Inveniuntur et ossicula in corde et
in vulva, perquam utilia gravidis parturientibusque.
Nam de pumice, qui in vaccarum utero simili modo
invenitur, diximus in natura boum. Lupi adeps illitus
vulvas mollit : dolores earum, jecur. Carnes lupi edisse
parituris prodest : aut si incipientibus parturire sit juxta
qui ederit, adeo ut etiam contra illatas noxias valeat.
Eumdem supervenire, perniciosum est. Magnus et le-
poris usus mulieribus. Vulvas adjuvat pulmo aridus
potus : profluvia jecur cum samia terra ex aqua potum :
secundas coagulum : caventur pridiana balinea. Illitum
quoque cum croco et porri succo, vellere adpositum,
abortus mortuos expellit. Si vulvæ leporum in cibis
sumantur, mares concipi putant. Hoc et testiculis eo-
rum, et coagulo profici. Conceptum leporis utero exem-
ptum his quæ parere desierint, restibilem fecunditatem
adferre. Sed pro conceptu, leporis saniem et viro magi
propinant. Item virgini novem grana fimi, ut stent
perpetuo mammæ. Coagulum quoque ob id cum melle
illinunt : sanguinem, ubi evulsos pilos renasci nolunt.
Inflationi vulvæ, fimum aprugnum suillumve cum oleo
illini prodest. Efficacius sistit farina aridi, ut adsperga-
tur potioni, vel si gravidæ aut puerperæ torqueantur.
Lacte suis potu cum mulso adjuvantur partus mulierum.
Per se vero potum, deficientia ubera puerperarum replet.
Eadem circumlita sanguine feminæ suis, minus crescent.
Si dolent, lactis asinini potu mulcentur : quod addito
melle sumptum, et purgationes earum adjuvat. Sanat et

vulvarum exulcerationes ejusdem animalis sebum inveteratum, et in vellere adpositum duritiem vulvarum emollit. Per se vero recens vel inveteratum, ex aqua illitum, psilothri vim obtinet. Ejusdem animalis lien inveteratus, ex aqua illitus, mammis abundantiam facit : vulvas suffitu corrigit. Ungulæ asininæ suffitæ partum maturant, ut vel abortus evocetur : nec aliter adhibentur, quoniam viventem partum necant. Ejusdem animalis fimum si recens imponatur, profluvia sanguinis mire sedare dicitur. Necnon et cinis ejusdem fimi, qui et vulvæ prodest impositus. Equi spuna illita per dies XL, prius quam primum nascantur pili, restinguuntur. Item cornus cervini decocto : melius, si recentia sint cornua. Lacte equino juvantur vulvæ collutæ. Quod si mortuus partus sentiatur, lichen ex aqua dulci potus ejicit. Item ungulæ suffitu, aut fimum aridum. Vulvas procidentes butyrum infusum sistit. Induratam vulvam aperit fel bubulum rosaceo admixto, foris vellere cum resina terebinthina imposito. Aiunt et suffitu fimi e mare bove, procidentes vulvas reprimi, partus adjuvari : conceptus vero vaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus vexationem fieri, certum est. Hanc emendari Olympias Thebana adfirmat felle taurino, et adipe serpentium, et ærugine, ac melle, medicatis locis ante coitus. Vitulinum quoque fel, in purgationibus sub coitu adpersum vulvæ, etiam duritiam ventris emollit, et profluvium minuit umbilico peruncto, atque in totum vulvæ prodest. Modum statuunt fellis pondere denarii, opii tertia, admixto amygdalino oleo, quantum esse satis appareat : hoc in vellere imponunt. Masculi fel vituli, cum

mellis dimidio tritum, servatur ad vulvas. Carnem vituli si cum aristolochia inassatam edant circa conceptum, mares parituras promittunt. Medulla vituli in vino ex aqua decocta cum sevo, exulcerationibus vulvarum imposita prodest. Item adeps vulpium, excrementumque felium : hoc cum resina et rosaceo impositum. Caprino cornu suffiri vulvam, utilissimum putant. Silvestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit. Ceterarum vero fel, callum vulvarum emollit inspersum, et a purgatione conceptus facit. Sic quoque psilothri vis efficitur, si evulsis pilis triduo servetur illitum. Profluvium, quamvis immensum, urina capræ pota sisti, obstetrices promittunt, et si fimum illinatur. Membrana caprarum in qua partus editur, inveterata, potuque sumpta in vino, secundas pellit. Hædorum pilis suffiri vulvas, utile putant, et in profluvio sanguinis coagulum bibi, aut hyoscyami semen imponi. E bove silvestri nigro si sanguine ricini lumbi perungantur mulieri, tædium Veneris fieri, dicit Osthanes. Idem amoris, pota hirci urina, admixto propter fastidium nardo.

Ad infantium morbos.

LXXVIII. Infantibus nihil butyro utilius, per se et cum melle : privatim et in dentitione, et ad gingivas, et ad oris ulcera. Dens lupi adalligatus infantium pavores prohibet, dentientique morbos : quod et pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum maximi equis quoque adalligati, infatigabilem cursum præstare dicuntur. Leporum coagulo illito ubere sistitur infan-

tium alvus. Jecur asini, admixta modice panace, instillatum in os, a comitialibus morbis et aliis infantes tuetur: hoc XL diebus fieri præcipiunt. Et pellis asini injecta, impavidos infantes facit. Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem præstant infantibus adalligati: efficacius, si terram non attigere. Lien bubulus in melle editur: et illinitur ad lienis dolores: ad ulcera manantia cum melle. Lien vituli in vino decoctus, tritusque et illitus, ulcuscula oris. Cerebrum capræ magi per annulum aureum trājectum, prius quam lac detur, infantibus instillant contra comitiales, ceterosque infantium morbos. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet, maxime puellas. Lacte caprino, aut cerebro leporum perunctæ gingivæ, faciles dentitiones faciunt.

Ad somnum et sudorem.

LXXIX. Somnos fieri lepore sumpto in cibus Cato arbitratur: vulgus et gratiam corpori in IX dies, frivolo quidem joco, cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta persuasione. Magi felle capræ, sacrificatæ dumtaxat, illito oculis, vel sub pulvino posito, somnum allici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis.

Ad Venerem, et ebrietatem.

LXXX. Coitus stimulat fel aprugnum illitum: item medullæ suum haustæ: sebum asininum, anseris masculi

adipe admixto illitum. Item a coitu equi Virgilio quoque descriptum virus, et testiculi equini aridi, ut portioni interi possint, dexterve asini testis in vino potus pro portione, vel adalligatus brachiali. Ejusdem a coitu spuma collecta roseo panno, et inclusa argento, ut Osthanes tradit. Salpe genitale in oleum fervens mergi jubet septies, eoque perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi, vel tauri a coitu urinam, lutoque ipso illini pubem. At e diverso muris fimo illito cohibetur virorum Venus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus, jejuni cibo sumptus eo die: item ~~hæ-~~ dinus.

Mira de animalibus. Sunt medicinæ ex apro, XII; sud, LX; cer-vo, III; lupo, XXVII; urso, XXIV; onagro, XII; asino, LXXVI; polea, III; equifero, XI; equulei coagulo, I; equo, XLII; hippace, I; bobus feris, II; bove, LXXXI; tauro, LIII; vitulo, LIX; lepore, LXIV; vulpe, XX; mele, II; fele, V; capra, CXVI; hirco, XXXI; hædo, XXI.

LXXXI. 20. Mira præterea traduntur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussum ungula (ut solet plerumque) si quis collectum reponat, singultus remedium esse recordantibus quonam loco id reposuerint. Jecur luporum equinæ ungu læ simile esse, et rumpi equos qui vestigia luporum sub equite sequantur. Talis suum discordiæ vim quamdam inesse. In incendiis, si fimi aliquid egeratur e stabulis, facilius extrahi, nec recurrere oves bovesque. Hircorum carnes virus non resipere, si panem hordeaceum eo die quo interficiantur, ederint, laserve dilutum biberint. Nullas vero teredinem sentire, luna decrescente induratas sale. Adeo-

que nihil omissum est, ut leporem surdum celerius pinguescere reperiamus. Animalium vero medicinas : si sanguis profluat jumentis, suillum finum ex vino infundendum. Boum autem morbis sebum, sulphur vivum, allium silvestre, ovum coctum : omnia hæc trita in vino danda, aut vulpis adipem. Carnem caballinam discotam, potu suum morbis mederi. Omnium vero quadrupedum morbis, capram solidam cum corio, et ranam rubetam discotcas. Gallinaceos non attingi a vulpibus, qui jecur animalis ejus aridum ederint : vel si pellicula ex eo collo inducta, galli inierint. Similia in felle mustelæ. Boves in Cypro contra tormina, hominum excrementis sibi mederi. Non subteri pedes boum, si prius cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum non accedere, si capti unius pedibus infractis, cultroque adacto, paulatim sanguis circa fines agri spargatur : atque ipse defodiatur in eo loco, ex quo cœperit trahi. Aut si vomerem, quo primus sulcus eo anno in agro ductus sit, excussum aratro, focus Larium, quo familia convenit, absumat : ac lupum nulli animali nociturum in eo agro, quamdiu id fiat. Hinc deinde revertemur ad animalia sui generis, quæ aut placida non sunt, aut fera.

C. PLINII SECUNDI HISTORIARUM MUNDI

LIBER XXIX.

MEDICINÆ EX RELIQUIS ANIMALIBUS, QUÆ AUT PLACIDA NON SUNT,
AUT FERA.

De origine medicinæ.

I. I. **N**ATURA remediorum, atque multitudo instantium ac præteritorum, plura de ipsa medendi arte cogunt dicere : quamquam non ignarus sim, nulli ante hæc latino sermone condita, ancepsque lubricum esse rerum omnium novarum, talium utique, tam sterilis gratiæ, tantæque difficultatis in promendo. Sed quoniam occurrere verisimile est omnium qui hæc noscant cogitationi, quonam modo exoleverint in medicinæ usu, quæ tam parata atque pertinentia erant : mirumque et indignum protinus subit, nullam artium inconstantiorum fuisse, et etiamnum sæpius mutari, quum sit fructuosior nulla : diis primum inventores suos adsignavit, et cælo dicavit. Necnon et hodie multifariam ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam crimine, ictum fulmine Æsculapium fabulata, quoniam Tyndareum revocavisset ad vitam. Nec tamen cessavit narrare

alios revixisse opera sua, clara trojanis temporibus, quibus fama certior, vulnerum tamen duntaxat remediis.

De Hippocrate : quando primum clinice, quando primum iatralēptice.

II. Sequentia ejus (mirum dictu) in nocte densissima latuere usque ad peloponnesiacum bellum : tunc eam revocavit in lucem Hippocrates, genitus in insula Coo, in primis clara ac valida, et Æsculapio dicata. Is quum fuisset mos, liberatos morbis scribere in templo ejus dei quid auxiliatum esset, ut postea similitudo proficeret, exscripsisse ea traditur, atque (ut Varro apud nos credit) templo cremato, instituisse medicinam hanc, quæ Clinice vocatur. Nec fuit postea quæstus modus : quoniam Prodicus Selymbriæ natus, e discipulis ejus, instituit quam vocant Iatralēpticen, et unctoribus quoque medicorum ac mediastinis vectigal invenit.

De Chrysippo, et Erasistrato.

III. Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutavit, plurimumque et ex Chrysippo discipulus ejus Erasistratus, Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato centum talentis donatus est a rege Ptolemæo filio ejus, ut incipiamus et præmia artis ostendere.

De empirice.

IV. Alia factio (ab experimentis cognominant Empi-

ricen) cœpit in Sicilia, Acrone Agrigentino Empedoclis physici auctoritate commendato.

De Herophilo, et reliquis illustribus medicis : quoties ratio medicinæ mutata sit.

V. Dissederuntque hæ diu scholæ, et omnes eas damnavit Herophilus, in musicos pedes venarum pulsu descripto per ætatum gradus. Deserta deinde et hæc secta est: quoniam necesse erat in ea litteras scire. Mutata et quam postea Asclepiades (ut retulimus) invenerat. Auditor ejus Themison fuit, qui quæ inter initia scripsit, illo mox recedente a vita, ad sua placita mutavit. Sed et illa Antonius Musa ejusdem auctoritate divi Augusti, quem contraria medicina gravi periculo exemerat. Multos prætereo medicos, celeberrimosque ex iis Cassios, Calpetanos, Arruntios, Albutios, Rubrios. Ducena quinquagena ₰-s annua mercede iis fuere apud principes. Q. vero Stertinius imputavit principibus, quod sestertiis quingenis annuis contentus esset: sexcena enim sibi quæstu Urbis fuisse numeratis domibus ostendebat. Par et fratri ejus merces a Claudio Cæsare infusa est: censusque, quamquam exhausti, operibus Neapoli exornata, heredi ₰-s $\overline{ccc}$ reliquere, quantum ad eam ætatem Arruntius solus. Exortus deinde est Vectius Valens, adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobilitatus, pariterque eloquentiæ adsector. Is eam potentiam nactus, novam instituit sectam.

Eadem ætas Neronis principatu ad Thessalum transilivit, delentem cuncta majorum placita, et rabie quadam in omni ævi medicos perorantem: quali pruden-

tia ingenioque, æstimari vel uno argumento abunde potest, quum monumento suo (quod est Appia via) Iatronicen se inscripserit. Nullius histrionum equarumque trigarii comitator egressus in publico erat : quum Crinas Massiliensis arte geminata, ut cautior religiosiorque, ad siderum motus ex ephemeride mathematica cibos dando, horasque observando, auctoritate eum præcessit : nuperque centies H-s reliquit, muris patriæ, mœnibusque aliis pæne non minori summa exstructis. Hi regebant fata, quum repente civitatem Charmis ex eadem Massilia invasit, damnatis non solum prioribus medicis, verum et balineis : frigidaque etiam hibernis algoribus lavari persuasit. Mersit ægros in lacus. Videbamus senes consulares usque in ostentationem rigentes. Qua de re exstat etiam Annæi Senecæ adstipulatio. Nec dubium est, omnes istos famam novitate aliqua aucupantes anima statim nostra negotiari.

Hinc illæ circa ægros miseræ sententiarum concertationes, nullo idem censente, ne videatur accessio alterius. Hinc illa infelicis monumenti inscriptio, **TURBA SE MEDICORUM PERISSE**. Mutatur ars quotidie toties interpolis, et ingeniorum Græciæ flatu impellimur. Palamque est, ut quisque inter istos loquendo polleat, imperatorem illico vitæ nostræ necisque fieri : ceu vero non millia gentium sine medicis degant, nec tamen sine medicina : sicut populus romanus ultra sexcentimum annum, nec ipse in accipiendis artibus lentus, medicinæ vero etiam avidus, donec expertam damnavit.

Qui primus Romæ medicus, et quando.

VI. Etenim percensere insignia priscorum in his moribus convenit. Cassius Hemina, ex antiquissimis auctor est, primum e medicis venisse Romam Peloponneso Archagathum Lysaniæ filium, L. Æmilio, M. Livio coss., anno Urbis DXXXV, eique jus Quiritium datum, et tabernam in compito Acilio emptam ob id publice : vulnerarium eum fuisse e re dictum : mireque gratum adventum ejus initio : mox a sævitia secandi urendique, transisse nomen in carnificem, et in tædium artem omnesque medicos : quod clarissime intelligi potest ex M. Catone, cujus auctoritati triumphus atque censura minimum conferunt : tanto plus in ipso est. Quamobrem verba ejus ipsa ponemus.

Quid de medicis antiquis Romani judicaverint.

VII. « Dicam de istis Græcis suo loco, Marce fili : quid Athenis exquisitum habeam, et quod bonum sit illorum litteras inspicere, non perdiscere, vincam. Nequissimum et indocile genus illorum : et hoc puta vatem dixisse : Quandocumque ista gens suas litteras dabit, omnia corrumpet : tum etiam magis, si medicos suos huc mittet. Jurarunt inter se Barbaros necare omnes medicina. Et hoc ipsum mercede faciunt, ut fides iis sit, et facile disperdant. Nos quoque dicitant Barbaros, et spurcius nos, quam alios opicos, appellatione fœdant. Interdixi tibi de medicis. »

Vitia medicinæ.

VIII. Atque hic Cato DCV anno Urbis nostræ obiit, LXXXV suo, ne quis illi defuisse publice tempora, aut privatim vitæ spatia ad experiendum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rem utilissimam credimus? Minime hercules: subjicit enim qua medicina et se et conjugem usque ad longam senectam perduxerit, iis ipsis scilicet, quæ nunc nos tractamus; profiteturque esse commentarium sibi, quo medeatur filio, servis familiaribus, quem nos per genera usus sui digerimus. Non rem antiqui damnabant, sed artem. Maxime vero quæstum esse immani pretio vitæ, recusabant. Ideo templum Æsculapii, etiam quum reciperetur is deus, extra Urbem fecisse, iterumque in insula, traduntur. Et quum Græcos Italia pellerent, diu post Catonem, excepisse medicos. Augebo providentiam illorum. Solam hanc artium græcarum nondum exercet romana gravitas in tanto fructu; paucissimi Quiritium attingere, et ipsi statim ad Græcos transfugæ: immo vero auctoritas aliter quam græce eam tractantibus, etiam apud imperitos expertesque linguæ, non est. Ac minus credunt, quæ ad salutem suam pertinent, si intelligunt. Itaque hercule in hac artium sola evenit, ut cuicumque medicum se professo statim credatur, quum sit periculum in nullo mendacio majus. Non tamen illud intuemur, adeo blanda est sperandi pro se cuique dulcedo. Nulla præterea lex, quæ puniat inscitiam: capitale nullum exemplum vindictæ. Discunt periculis nostris, et experimenta

per mortes agunt : medicoque tantum hominem occidisse impunitas summa est. Quinimmo transit convivium, et intemperantia culpatur : ultroque qui periere arguuntur. Sed decuriæ pro more censuris principum examinantur : inquisitio per parietes agitur : et qui de nummo judicet, a Gadibus columnisque Herculis accessitur : de exsilio vero non nisi XLV electis viris datur tabella. At de iudice ipso quales in consilium eunt, statim occisuri? Merito, dum nemini nostrum libet scire quid saluti suæ opus sit. Alienis pedibus ambulamus : alienis oculis agnoscimus : aliena memoria salutamus : aliena vivimus opera. Perieruntque rerum naturæ pretia, et vitæ argumenta. Nihil aliud pro nostro habemus, quam delicias.

Non deseram Catonem tam ambitiosæ artis invidiæ a me objectum, aut senatum illum, qui ita censebat : idque non criminibus artis arreptis, ut aliquis exspectaverit. Quid enim venenorum fertilius, aut unde plures testamentorum insidiæ? Jam vero et adulteria etiam in principum domibus, ut Eudemi in Livia Drusi Cæsaris : item Valentis, in qua dictum est regina. Non sint artis ista, sed hominum. Non magis hæc Urbi timuit Cato, ut equidem credo, quam reginas. Ne avaritiam quidem arguam, rapacesque nundinas pendentibus fatis, et dolorum indicaturam, ac mortis arrham, aut arcana præcepta. Squamam in oculis emovendam potius, quam extrahendam : per quæ effectum est, ut nihil magis prodesse videretur, quam multitudo grassantium. Neque enim pudor, sed æmuli pretia summittunt. Notum est ab eodem Charmide unum ægrum ex provincialibus

H-S ducentis reductum : Alconti vulnerum medico
 H-S C̄ damnato ademisse Claudium principem ; eidem-
 que in Gallia exsulanti, et deinde restituto, acquisitum
 non minus intra paucos annos. Et hæc personis impu-
 tentur. Ne faciem quidem aut inscitiam ejus turbæ ar-
 guamus, ipsorum intemperantiam in morbis, aquarum
 calidarum diverticulis : imperiosam inediam, et ab iisdem
 deficientibus cibos sæpius die ingestos, mille præterea
 pœnitentiæ modis, culinarum etiam præceptis et un-
 guentorum mixturis, quando nullas omisere vitæ ille-
 cebras. Invehi peregrinas merces, conciliarique externa
 pretia, displicuisse majoribus crediderim equidem : non
 tamen hoc Catonem providisse, quum damnaret artem.
 Theriace vocatur excogitata compositio luxuriæ. Fit ex
 rebus externis, quum tot remedia dederit natura, quæ
 singula sufficerent. Mithridaticum antidotum ex rebus
 LIV componitur, interim nullo pondere æquali, et qua-
 rumdam rerum sexagesima denarii unius imperata. Quo
 deorum perfidiam istam monstrante ? Hominum enim
 subtilitas tanta esse non potuit. Ostentatio artis et por-
 tentosa scientiæ venditatio manifesta est. Ac ne ipsi
 quidem illam novere : comperique vulgo pro cinnabari
 indica in medicamenta minium addi, inscitia nominis,
 quod esse venenum docebimus inter pigmenta. Verum
 hæc ad singulorum salutem pertinent. Illa autem, quæ
 timuit Cato, atque providit, innocentiora multo et parva
 opinatu, quæ proceres artis ejus de semet ipsi fateantur.
 Illa perdidere iuperii mores, illa quæ sani patimur,
 luctatus, ceromata, ceu valetudinis causa instituta : ba-
 lineæ ardentes, quibus persuasere in corporibus cibos

coqui, ut nemo non minus validus exiret, obedientissimi vero efferrentur. Potus deinde jejunorum ac vomitiones, et rursus perpotationes, ac pilorum eviratio instituta resinis eorum : itemque pectines in feminis quidem publicati. Ita est profecto : lues morum, nec aliunde major quam e medicina, vatem prorsus quotidie facit Catonem, et oraculum : « Satis esse ingenia Græcorum inspiciere, non perdiscere. »

Hæc fuerint dicenda pro senatu illo, sexcentisque populi romani annis, adversus artem, in qua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt : simul contra attonitas quorundam persuasiones, qui prodesse nisi pretiosa non putant. Neque enim dubitaverim aliquibus fastidio futura, quæ dicentur animalia : at non Virgilio fuit nominare formicas nulla necessitate, et curculiones, ac

. . . . Lucifugis congesta cubilia blattis :

non Homero inter prælia deorum improbitatem muscæ describere : non naturæ gignere ista, quum gignat hominem. Proinde causas quisque et effectus, non res, æstimet.

Remedia ex lanis, xxxv.

IX. Ordinem autem a confessis, hoc est, lanis ovisque, ut obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiam sic alienis locis, tamen obiter dici necesse erit. Nec deerat materiæ pompa, si quidquam aliud intueri liberet, quam fidem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoque

medicinis, ceu vero id certum esset, atque non fabulosum. Irridere est, vitæ remedia post millesimum annum reditura monstrare.

2. Lanis auctoritatem veteres Romani etiam religiosam habuere, postes a nubentibus attingi jubentes: præterque cultum et tutelam contra frigora, succidæ plurima præstant remedia ex oleo vinoque, aut aceto, prout quæque mulceri morderive opus sit, et adstringi, laxarive, luxatis membris, dolentibusque nervis impositæ, et crebro suffusæ. Quidam etiam salem admiscunt luxatis. Alii cum lana rutam tritam adipemque imponunt. Item contusis tumentibusque. Halitus quoque oris gratiores facere traditur, confricatis dentibus atque gingivis, admixto melle. Prodest et phreneticis suffitu. Sanguinem in naribus sistit cum oleo rosaceo: et alio modo indita auribus obturatis spissius. Quin et ulceribus vetustis imponitur cum melle. Vulnere ex vino, vel aceto, vel aqua frigida et oleo expressa sanat. Arietis vellera lota frigida ex oleo madefacta, in muliebribus malis inflammationes vulvæ sedant. Et si procidant, suffitu reprimunt. Succida lana imposita subditaque mortuos partus evocat. Sistit etiam profluvia earum. At canis rabiosi morsibus inculcata post diem septimum solvitur. Reduvias sanat ex aqua frigida. Eadem nitro, sulphure, oleo, aceto, pice liquida ferventibus tincta, quam calidissima imposita bis die, lumborum dolores sedat. Sanguinem sistit ex ariete succida, articulos extremitatum præligans. Laudatissima omnis e collo: natione vero Galatica, Tarentina, Attica, Milesia. Succidam imponunt et desquamatis, percussis, lividis, incussis,

collisis, contritis, dejectis, capitis et aliis doloribus, stomachi inflammationi, ex aceto et rosaceo. Cinis ejus illinitur adtritis, vulneratis, ambustis. Et in oculorum medicamenta additur : item in fistulas, auresque suppuratas. Ad hæc detonsam eam, alii evulsam, decisis summis partibus siccant, carpuntque, et in fictili crudo componunt, ac melle perfundunt, uruntque. Alii assulis tedæ subjectis, et subinde interstratis, oleo adpersam accendunt, cineremque in labellis aqua addita confricant manu, et considerare patiuntur, idque sæpius mutant aquam, donec linguam adstringat leniter, nec mordeat. Tunc cinerem reponunt. Vis ejus septica est, efficacissimeque genas purgat.

De œsypo, xxxii.

X. Quin ipsæ sordes pecudum, sudorque feminum, et alarum, adhærentes lanis (œsypum vocant), innumeros prope usus habent. In atticis ovibus genito palma. Fit pluribus modis : sed probatissimum, laua ab his partibus recenti concepta, aut quibuscumque sordibus succidis primum collectis, ac lento igni in æneo subfervefactis, et refrigeratis, pinguique quod supernatet, collecto in fictili vase, iterumque decocta priori materia : quæ pinguitudo utraque frigida aqua lavatur, et in linteo saccatur, ac sole torretur, donec candida fiat ac translucida. Tum in stannea pyxide conditur. Probatio autem, ut sordium virus oleat, et manu fricante ex aqua non liquetur, sed albescat ut cerussa. Oculis utilissimum contra inflammationes, genarumque callum.

Quidam in testa torrent, donec pinguitudinem amittat, utilius tale existimantes erosis et duris genis, angulis scabiosis et lacrymantibus. Ulcera non oculorum modo sanat, sed oris etiam et genitalium, cum anserino adipe. Medetur et vulvæ inflammationibus, et sedis rhagadiis, et condylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos usus ejus suo loco digeremus. Sordes quoque caudarum concretæ in pilulas, ac siccatae per se tusæque in farinam et illitæ dentibus mire prosunt, etiam labantibus: gingivisque, si carcinoma serpat. Jam vero pura vellera, aut per se imposita cæcis doloribus, aut accepto sulphure: et cinis eorum, genitalium vitiis. Tantumque pollent, ut medicamentis quoque superponantur. Medentur ante omnia et pecori ipsi, si fastidio non pascat. Cauda enim quam arctissime præligata, evulsa inde lana statim vescatur. Traduntque quod extra nodum sit e cauda præmori.

Ovis, XXI.

XI. 3. Lanæ habent et cum ovis societatem simul fronti impositæ contra epiphoras. Non opus est eas in hoc usu radícula esse curatas, neque aliud, quam candidum ex ovo infundi, ac pollinem thuris. Ova per se infuso candido oculis epiphoras cohibent, urentesque refrigerant. Quidam cum croco præferunt, et pro aqua miscent collyriis. Infantibus vero contra lippitudines vix aliud remedium est, butyro admixto recenti. Eadem cum oleo trita ignes sacros leniunt, betæ foliis superilligatis. Candido ovorum in oculis et pili reclinantur,

ammoniaco trito admixtoque. Et vari in facie cum pineis nucleis ac melle modico. Ipsa facies illita sole non aduritur. Ambusta aquis si statim ovo occupentur, pusulas non sentiunt. Quidam admiscent farinam hordeaceam, et salis parum. Ulceribus vero ex ambusto, cum candido ovorum tostum hordeum, et suillo adipe, nire prodest. Eadem curatione ad sedis vitia utuntur: infantibus quidem, etiam si quid ibi procidat. Ad pedum rimas ovorum candido decocto cum cerussæ denariorum duum pondere, pari spumæ argenti, myrrhæ exiguo, deinde vino. Ad ignem sacrum, candido ovorum trito cum amylo. Aiunt et vulnera candido glutinari, calculosque pelli. Lutea ovorum cocta ut indurescant, admixto croco modice, item melle et lacte mulieris illita, dolores oculorum mitigant. Vel cum rosaceo et mulso lana oculis imposita, vel cum trito apii semine, ac polenta in mulso illita. Prodest et tussientibus per se luteum devoratum liquidum, ita ut dentibus non attingatur: thoracis destillationibus, faucium scabritiæ. Privatim contra hæmorrhoidum morsum illinitur, sorbeturque crudum. Prodest et renibus, vesicæ rosionibus exulcerationibusque, et cruenta exscreantibus. Quinque ovorum lutea in viui hemina cruda sorbentur dysentericis, cum cinere putaminis sui, et papaveris succo ac vino. Dantur cœliacis cum uvæ passæ pinguis pari pondere, et malicorii, per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ovorum trium, lardi veteris et mellis quadrantibus, vini veteris cyathis tribus, trita ad crassitudinem mellis, et quum opus sit, avellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo

frieta terna, totis ovis pridie maceratis in aceto. Sic et hientericis. Sanguinem autem rejicientibus, cum tribus cyathis musti. Utuntur iisdem ad liventia, si vetustiora sint, cum bulbis ac melle. Sistunt et menses mulierum cocta, et ex vino pota: et inflationes quoque vulvæ cruda cum oleo aut vino illita. Utilia sunt et cervicis doloribus cum anserino adipe et rosaceo. Sedis etiam vitis indurata igni, ut calore quoque prosint. Et condylomatis cum rosaceo. Item ambustis durata in aqua, mox in pruna putaminibus exustis: tum lutea ex rosaceo illinuntur. Fiunt et tota lutea, quæ vocant sitista, quum triduo incubita tolluntur. Stomachum dissolutum confirmant pulli ovorum cum gallæ dimidio, ita ne ante duas horas alius cibus sumatur. Dant et dysentericis pullos in ipso ovo decoctos, admixta vini austeri hemina, et pari modo olei polentæque. Membrana putaminis detracta sive crudo, sive cocto, labiorum fissuris medetur. Putaminis cinis in vino potus, sanguinis eruptionibus. Comburi sine membrana oportet: sic fit et dentifricium. Idem cinis et mulierum menses cum myrrha illitus sistit. Firmitas putaminum tanta est, ut recta, nec vi, nec pondere ullo frangantur, nec nisi paululum inflexa rotunditate. Tota ova adjuvant partum cum ruta, et anetho, et cumino pota e vino. Scabiem corporum ac pruritus oleo et cedria mixtis tollunt. Ulcera quoque humida in capite, cyclamino admixta. Ad puris et sanguinis excreationes ovum crudum cum porri sectivi succo, parique mensura mellis græci calfactum hauritur. Dantur et tussientibus cocta, et trita cum melle, et cruda cum passo oleique pari modo. Infunduntur et

virilitatis vitiis singula, cum ternis passi cyathis, amyliq̄e semuncia a balineis. Adversus ictus serpentium cocta tritaque adjecto nasturtio illinuntur. Cibo quot modis juvent notum est, quum transmeent faucium tumorem, calfactuque obiter foveant. Nullus est alius cibus, qui in ægritudine alat, neque oneret, simulque vim potus ac cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina in panem subactis cœliaci recreantur. Quidam ita resoluta in patinis torreri utilius putant. Quo genere non alvos tantum, sed et menses feminarum sistunt: aut si major sit impetus, cruda cum farina ex aqua hauriuntur. Et per se lutea ex iis decocta in aceto, donec indurescant: iterumque cum trito pipere torrentur ad cohibendas alvos. Fit et dysentericis remedium singulare, ovo effuso in fictili novo, ejusdemque ovi mensura, ut paria sint omnia, melle, mox aceto, item oleo, confusis crebroque permixtis. Quo fuerint ea excellentiora, hoc præsentius remedium erit. Alii eadem mensura pro oleo et aceto resinam adjiciunt rubentem, vinumque: et alio modo temperant, olei tantum mensura pari, pineique corticis duabus sexagesimis denariorum, una ejus quod rhum diximus, mellis obolis quinque simul decoctis, ita ut cibus alius post quatuor horas sumatur. Torminibus quoque multi medentur, ova bina cum allii spicis quatuor una terendo, viniq̄e hemina calefaciendo, atque ita potui dando. Et ne quid desit ovorum gratiæ, candidum ex his admixtum calci vivæ glutinat vitri fragmenta. Vis vero tanta est, ut lignum perfusum ovo non ardeat, ac ne vestis quidem contacta aduratur. De

gallarum autem ovis tantum locuti sumus, quum et reliquarum alitum restent magnæ utilitates, sicut suis locis dicemus.

De serpentium ovis.

XII. Præterea est ovorum genus in magna Galliarum fama, omissum Græcis. Angues innumeri æstate convoluti, salivis faucium corporumque spumis artifice complexu glomerantur, anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicunt in sublime jactari, sagoque oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: serpentes enim insequi, donec arceantur amnis alicujus interventu. Experimentum ejus esse, si contra aquas fluitet vel auro vinctum. Atque, ut est magorum solertia occultandis fraudibus sagax, certa luna capiendum censent, tanquam congruere operationem eam serpentium, humani sit arbitrii. Vidi equidem id ovum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acetabulis brachiorum polypi crebris, insigne druidis. Ad victorias litium ac regum aditus, mire laudatur: tantæ vanitatis, ut habentem id in lite in sinu equitem romanum e Vocontiis, a divo Claudio principe interceptum non ob aliud sciam. Hic tamen complexus anguium et efferatorum concordia, causa videtur esse, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguium fecerint. Neque enim cristatos esse in caduceo mos est.

De commageno conficiendo. Medicinæ ex eo, iv.

XIII. De anserum ovis magnæ utilitatis, ipsoque an-

sere dicturi hoc in volumine, debemus honorem et Commagenorum clarissimæ rei. Fit ex adipe anserum : alioqui celeberrimi usus est : ad hoc in Commagene Syriæ parte cum cinnamo , casia , pipere albo , herba quæ Commagene vocatur, obrutis nive vasis, odore jucundo, utilissimum ad perfrictiones, convulsiones, cæcos aut subitios dolores, omniaque quæ acopis curantur : unguentumque pariter, ac medicamentum est. Fit et in Syria alio modo, adipe avium curato, ut diximus, additis erysisceptro, xylobalsamo, phœnice elate, item calamo, singulorum pondere, qui sit adipis, cum vino bis aut ter subservefactum. Fit autem hieme, quoniam æstate non glaciatur : nisi accepta cera. Multa præterea remedia sunt ex ansere (quod miror), æque quam in corvis. Namque anser corvusque ab æstate in autumnum morbo conflictari dicuntur.

Remedia ex cane.

XIV. 4. De anserum honore, quem meruere Gallorum in Capitolium adscensu deprehenso, diximus. Eadem de causa supplicia annua canes pendunt inter ædem Juventatis et Summani, vivi in furca sambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priscorum mores. Catulos lactentes adeo puros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum vice uterentur his. Genitæ Manæ catulo res divina fit, et in cœuis deum etiamnum ponitur catulina. Aditialibus quidem epulis celebrem fuisse, Plauti fabulæ indicio sunt. Sanguine canino contra toxica nihil præstantius putant.

Vomitiones quoque hoc animal monstrasse homini videtur. Et alios usus ex eo mire laudatos referemus suis locis.

Remedia per morbos corporis digesta. Adversus serpentium ictus. Ex mure.

XV. Nunc ad statutum ordinem pergemus. Adversus serpentium ictus efficacia habentur, fimum pecudis recens in vino decoctum illitumque : mures dissecti et impositi, quorum natura non est spernenda, præcipue in ascensu siderum, ut diximus, cum lumine lunæ fibrarum numero crescente atque decrescente. Tradunt magi, jocinere muris dato porcis in fico, sequi dantem id animal. In homine quoque similiter valere, sed resolvi cyatho olei potio.

Ex mustela.

XVI. Mustelarum duo genera. Alterum silvestre, distans magnitudine. Græci vocant ictidas. Harum fel contra aspides dicitur efficax, cetero venenum. Hæc autem quæ in domibus nostris oberrat, et catulos suos (ut auctor est Cicero) quotidie transfert, mutatque sedem, serpentes persequitur. Ex ea inveterata sale denarii pondus in cyathis tribus datur percussis : aut ventriculus coriandro fartus inveteratusque et in vino potus. Et catulus mustelæ etiam efficacius.

Ex cimicibus.

XVII. Quædam pudenda dictu tanta auctorum adse-

veratione commendantur, ut præterire fas non sit. Si-
quidem illa concordia rerum, aut repugnantia medicinæ
gignuntur : veluti cimicum animalis fœdissimi, et dictu
quoque fastidiendi natura, contra serpentium morsus,
et præcipue aspidum valere dicitur. Item contra venena
omnia : argumento, quod dicant gallinas, quo die id
ederint, non interfici ab aspide : carnesque earum per-
cussis plurimum prodesse. Ex his quæ tradunt, huma-
nissimum est, illinire morsibus cum sanguine testudi-
nis : item suffitu eorum abigere sanguisugas adhærentes,
haustasque ab animalibus restinguere in potu datos.
Quamquam et oculos quidam iis inungunt tritis cum sale
et lacte mulierum : auresque, cum melle et rosaceo ad-
mixtis. Eos qui agrestes sint, et in malva nascantur,
crematos, cinere permixto rosaceo infundunt auribus.
Cetera quæ de his tradunt, vomicæ, et quartanarum
remedia, aliorumque morborum, quamquam ovo, aut
cera, aut faba inclusos censeant devorandos, falsa, nec
referenda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cum argu-
mento adhibent, quoniam vincatur aspidum somnifica
vis, septenos in cyatho aquæ dantes, puerilibus annis
quaternos. Et in stranguria fistulæ imposuere. Adeo nihil
parens illa rerum omnium sine ingentibus causis genuit.
Quin et adalligatos lævo brachio binos lana subrepta
pastoribus, resistere nocturnis febribus prodiderunt,
diurnis in roseo panno. Rursus iis adversatur scolopen-
dra, suffituque enecat.

De aspidibus.

XVIII. Aspides percussos torpore et somno necant,

omnium serpentium minime sanabiles. Sed et venenum earum si sanguinem attingit, aut recens vulnus, statim interimit : inveteratum ulcus, tardius. De cetero potum quantalibet copia, non nocet. Non est enim tabifica vis : itaque occisa morsu earum animalia, cibus innoxia sunt. Cunctarer in proferendo ex his remedio, nisi M. Varronem scirem LXXXIII vitæ anno prodidisse, aspidum ictus efficacissime sanari, hausta a percussis ipsorum urina.

Ex basilisco.

XIX. Basilisci, quem etiam serpentes ipsæ fugiunt, alias olfactu necantem, qui hominem vel si aspiciat tantum, dicitur interimere, sanguinem magi miris laudibus celebrant, coeuntem picis modo et colore, dilutum cinnabari clariorem fieri. Tribuunt ei et successus petitionum a potestatibus, et a diis etiam precum, morborumque remedia, veneficiorum amuleta. Quidam id Saturni sanguinem appellant.

Ex dracone.

XX. Draco non habet venena. Caput ejus limini januarum subditum, propitiatis adoratione diis, fortunatam domum facere promittitur. Oculis ejus inveteratis, et cum melle tritis, inunctos non pavescere ad nocturnas imagines, etiam pavidos. Cordis pingue in pelle dorcadum nervis cervinis adalligatum in lacerto, conferre judiciorum victoriæ. Primum spondylum aditus potestatum mulcere. Dentes ejus illigatos pellibus ca-

prearum cervinis nervis, mites præstare dominos, potestatesque exorabiles. Sed super omnia est compositio, qua invictos faciunt magorum mendacia : cauda draconis et capite, pilis leonis e fronte, et medulla ejusdem, equi victoris spuma, canis unguibus adalligatis cervino corio, nervisque cervi alternatis et dorcadis : quæ coarguisse non minus refert, quam contraria serpentibus remedia demonstrasse, quoniam hæc morum veneficia sunt. Draconum adipem venenata fugiunt : item, si uratur, ichneumonum : fugiunt et urticis tritis in aceto perunctos.

Ex vipera.

XXI. Viperæ caput impositum, vel alterius quam quæ percusserit, sine fine prodest. Item si quis eam ipsam in vapore baculo sustineat : aiunt enim præcanere : item si quis exustæ ejus cinerem illinat. Reverti autem ad percussum serpentes necessitate naturæ, Nigidius auctor est. Caput quidem dissecant Scythæ inter aures ad eximendum lapillum, quem aiunt ab ea devorari territa. Alii ipso toto capite utuntur. Fiunt ex vipera pastilli, qui theriaci vocantur a Græcis, ternis digitis utrimque amputatis, exemptisque interaneis, et livore spinæ adhærente, reliquo corpore in patina ex aqua et anetho discocto, spinisque exemptis, et addita similagine, atque ita in umbra siccatis pastillis, quibus ad multa medicamenta utuntur. Significandum videtur e vipera tantum hoc fieri. Quidam purgatæ, ut supra dictum est, adipem cum olei sextario decoquant ad di-

midias. Ex eo, quum opus sit, ternis stillis additis in oleum perunguntur, ut omnes bestiæ fugiant eos.

Ex reliquis serpentibus.

XXII. Præterea constat, contra omnium serpentium ictus, quamvis insanabiles, ipsarum serpentium exta imposita auxiliari: eosque qui aliquando viperæ jecur coctum hauserint, numquam postea feriri a serpente. Neque anguis venenatus est, nisi per mensem luna instigatus. Sed prodest vivus comprehensus, et in aqua contusus, si foveatur ita morsus. Quin et inesse ei remedia multa creduntur, ut digeremus, et ideo Æsculapio dicatur. Democritus quidem monstra quædam ex his conficit, ut possint avium sermones intelligi. Anguis Æsculapius Epidauro Romam advectus est: vulgoque pascitur et in domibus. Ac nisi incendiis semina exurerentur, non esset fecunditati eorum resistere.

In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus est, quod et in aqua vivit, hydri vocantur, nullis serpentium inferiores veneno. Horum jecur servatum adversus percussos ab his auxilium est.

Scorpio tritus stellionum veneno adversatur. Fit enim et e stellionibus malum medicamentum. Nam quum immortuus est vino, faciem eorum qui biberint lentigine obducit. Ob hoc in unguento necant eum, insidiantes pellicum formæ. Remedium est ovi luteum, et mel ac nitrum. Fel stellionum tritum in aqua mustelas congregare dicitur.

De salamandra.

XXIII. Inter omnia venenata salamandræ scelus maximum est. Cetera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt : ut omittam, quod perire conscientia dicuntur homine percusso, neque amplius admitti ad terras : salamandra populos pariter necare improvidos potest. Nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit veneno, et eos qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito distans. Quinimmo si contacto ab ea ligno vel pede crusta panis incoquatur, idem veneficium est : vel si in puteum cadat. Quippe quum saliva ejus quacumque parte corporis, vel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus. Tamen talis, ac tanti veneni a quibusdã animalium, ut subus, manditur, dominante eadem illa rerum dissidentia. Venenum ejus restingui primum omnium ab his quæ vescantur illa, ex his verisimile est, quæ produntur, cantharidum potu, aut lacerta in cibo sumpta : cetera adversantia diximus, dicemusque suis locis. Ex ipsa quæ magi tradunt contra incendia, quoniam ignes sola animalium extinguat, si forent vera, jam esset experta Roma. Sextius Venerem accendi cibo earum, si detractis interaneis, et pedibus, et capite in melle servantur, tradit, negatque restingui ignem ab iis.

Ex volucris, adversus serpentes; ex vulture.

XXIV. E volucris in auxilium contra serpentes primi vultures. Adnotatum quoque minus virium esse

nigris. Pennarum ex his nidore, si urantur, fugari eas dicunt. Item cor ejus alitis habentes, tutos esse ab impetu non solum serpentium, sed etiam ferarum, latronumque, et regum ira.

Ex gallinaceis.

XXV. Carnibus gallinaceorum, ita ut tepebunt avulsæ, adpositis, venena serpentium domantur : item cerebro in vino poto. Parthi gallinæ malunt cerebrum plagis imponere. Jus quoque ex his potum præclare medetur, et in multis aliis usibus mirabile. Pantheræ leonesque non attingunt perunctos eo, præcipue si et allium fuerit incoctum. Alvum solvit validius e vetere gallinaceo. Prodest et contra longinquas febres, et torpentibus membris, tremulisque, et articulariis morbis : in capitis doloribus : epiphoris, inflationibus, fastidiis, incipiente tenesmo, jocineri, renibus, vesicæ : contra cruditates, suspiria. Itaque etiam faciendi ejus exstant præcepta. Efficacius enim cocti cum olere marino, aut cybio, aut cappari, aut apio, aut herba mercuriali, aut polypodio, aut anetho : utilissime autem in congiis tribus aquæ ad tres heminas cum supradictis herbis, et refrigeratum sub dio dari tempestivis antecedente vomitione. Non præteribo miraculum, quamquam ad medicinam non pertinens : si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt id in se. Ita hoc venenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo e sarmentis addito in collum, non canunt.

Ex reliquis avibus.

XXVI. Auxiliatur contra serpentes et columbarum caro recens concepta, et hirundinum : bubonis pedes usti cum plumbagine herba. Nec omittam in hac quoque alite exemplum magicæ vanitatis. Quippe præter reliqua portentosa mendacia, cor ejus impositum mammæ mulieris dormientis sinistræ, tradunt efficere, ut omnia secreta pronuntiet. Præterea in pugnam ferentes idem, fortes fieri. Ejusdem ovo ad capillum remedia demonstrat. Quis autem, quæso, ovum bubonis umquam videre potuit, quum ipsam avem vidisse prodigium sit? quis utique experiri, et præcipue in capillo? Sanguine quidem pulli bubonis etiam crispari capillum promittunt.

Cujus generis prope videri possint, quæ tradunt et de vesperilione : si ter circumlatus domui vivus, per fenestram inverso capite infigatur, amuletum esse : privatimque ovilibus circumraptum toties, et pedibus suspensum in supero limine. Sanguinem quoque ejus cum carduo, contra serpentium ictus inter præcipua laudant.

Ex phalangiis. Eorum genera, et araneorum.

XXVII. Phalangium est Italiæ ignotum, et plurium generum : unum simile formicæ, sed multo majus, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis incursantibus guttis. Acerbior hujus, quam vespæ ictus. Vivit maxime circa furnos et molas. In remedio est, si quis ejusdem generis alterum percusso ostendat. Et ad hoc

servantur mortui. Inveniuntur et cortices eorum, qui triti et poti medentur: et mustelæ catuli, ut diximus supra. Æque phalangion Græci vocant inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine. Tertium genus est eodem phalangii nomine araneus lanuginosus, grandissimo capite. Quo dissecto inveniri dicuntur intus vermiculi duo, adalligatique mulieribus cervina pelle ante solis ortum, præstare ne concipiant, ut Cæcilius in commentariis reliquit. Vis ea annua est: quam solam ex omni atocio dixisse fas sit, quoniam aliquarum fecunditas plena liberis tali venia indiget. Vocatur et rhagion acino nigro similis, ore minimo sub alvo, pedibus brevissimis, tamquam imperfectis. Dolor a morsu ejus qualis a scorpione. Urina similis araneis textis. Idem erat asterion, nisi distingueretur virgulis albis. Hujus morsus genua labefactat. Pejor utroque est cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, et vomitus araneosus. Etiamnum deterior, a crabrone penna tantum differens. Hic et ad maciem perducit. Myrmecion formicæ similis capite, alvo nigra, guttis albis distinguentibus, vesparum dolore torquet. Tetragnathii duo genera habent: pejor medium caput distinguente linea alba, et transversa altera. Hic oris tumorem facit. At cinereus posteriore parte candicans, lentior. Minime autem noxius eodem colore, qui telas muscis in parietibus latissime pandit. Contra omnium morsus remedio est gallinaceum cerebrum cum piperis exiguo potum in posca. Item formicæ quinque potæ: pecuduin fini cinis illitus ex aceto: et ipsi aranei quicumque, in oleo putrefacti.

Muris aranei morsus sanatur coagulo agnino in vino potō : unguļæ arietinæ cinere cum melle, mustelæ cātulo, ut in serpentibus dictum est. Si jumenta momorderit, mus recens cum sale imponitur, aut fel vespertilionis ex aceto. Et ipse mus araneus contra se remedium est, divulsus et impositus. Nam si prægñans momordit, protinus dissilit. Optimum, si imponatur qui momorderit. Sed et alios ad hunc usum servant in oleo, aut luto circumlitos. Est contra morsum ejus remedio terra ex orbita. Ferunt enim non transiri ab eo orbitam, torpore quodam naturæ.

Ex stellione.

XXVIII. Scorpionibus contrarius maxime invicem stellio traditur, ut visu quoque pavorem iis adferat, et torporem frigidi sudoris. Itaque in oleo putrefaciunt eum, et ita ea vulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquant ad emplastri genus, atque ita illinunt. Huuc Græci coloten vocant, et ascalaboten, et galeoten. In Italia non nascitur. Est enim hic plenus lentigine, stridoris acerbi, et vescitur; quæ omnia a nostris stellionibus aliena sunt.

Ex diversis insectis.

XXIX. Prodest et gallinarum fimi cinis illitus, draconis jecur, lacerta divulsa, mus divulsus, scorpio ipse suæ plagæ impositus, aut assus in cibo sumptus, aut potus in meri cyathis duobus. Proprium est scorpionum, quod manus palmam non feriunt, nec nisi pilos

attigere. Lapillus qualiscumque, ab ea parte qua in terra erat, impositus plagæ, levat dolorem. Item testa terra aperta ex aliqua parte, sicut erat, imposita, liberare dicitur. Non debent respicere qui imponunt, et cavere ne sol aspiciat.

Vermes terreni triti impositi prosunt. Multa et alia ex his remedia sunt, propter quæ in melle servantur.

Noctua apibus contraria, et vespis, crabronibusque, et sanguisugis : pici quoque martii rostrum secum habentes non feriuntur ab iis. Adversantur et locustarum minimæ sine pennis, quos attelebos vocant.

Est et formicarum genus venenatum : non fere in Italia. Solipugas Cicero appellat, salpugas Bætica. Iis cor vespertilionis contrarium, omnibusque formicis.

Salamandris cantharidas diximus resistere.

Ex cantharidibus.

XXX. Sed in iis magna quæstio, quoniam ipsæ venena sunt potæ vesicæ cum cruciatu præcipuo. Cossinum equitem romanum, amicitia Neronis principis notum, quum is lichene correptus esset, vocatus ex Ægypto medicus ob hanc valetudinem ejus a Cæsare, quum cantharidum potum præparare voluisset, interemit. Verum illitas prodesse non dubium est, cum succo taminix uvæ, et sevo ovis vel capræ. Ipsarum cantharidum venenum in qua parte sit, non constat inter auctores. Alii in pedibus et capite existimant esse, alii negant. Convenit tantum pennas earum auxiliari, in quacumque parte sit venenum. Ipsæ nascuntur ex ver-

miculo, in spongia maxime cynorrhodi quæ fit in caule, sed fecundissime in fraxino : ceteræ in alba rosa, minus efficaces. Potentissimæ inter omnes variæ, luteis lineis, quas in pennis transversas habent, multum pingues : inertiores minutæ, latæ, pilosæ : inutilissimæ vero, unius coloris macræque. Conduntur in calice fictili non picato, et linteo colligato, congestæ rosa matura, et suspenduntur super acetum cum sale fervens, donec per linteolum vaporentur, postea reponuntur. Vis earum adurere corpus, crustas obducere. Eadem pityocampis, in picea nascentibus : eadem bupresti : similiterque præparantur. Efficacissimæ omnes ad lepras lichenasque : dicuntur et menses ciere et urinam. Ideo Hippocrates et hydropicis dabat. Cantharides objectæ sunt Catoni Uticensi, ceu venenum vendidisset in auctione regia, quoniam eas sestertiis LX addixerat.

5. Et sebum autem strùthiocamelinum tunc venisse sestertiis xxx obiter dictum sit, efficacioris ad omnia usus, quam est adeps anserinus.

Contra venena aliqua.

XXXI. Diximus et mellis venenati genera : contra quod utuntur melle, in quo apes sint mortuæ. Idem potum in vino, remedium est vitiorum, quæ e cibo piscium gignuntur.

Contra canis rabidi morsus.

XXXII. In canis rabiosi morsu tuetur a pavore aquæ, capitis canini cinis illitus vulneri. Oportet autem com-

buri omnia eodem modo, ut semel dicam^{us}, in vase fictili novo, argilla circumlito, atque ita in furnum indito. Idem et in potione proficit. Quidam ob id edendum dederunt. Aliqui et vermem e cadavere canino adalligavere: menstruave canis in panno subdidere callici, aut intus ipsius caudæ pilos combustos insuere vulneri. Cor caninum habentem fugiunt canes. Non latrant vero, lingua canina in calceamento subdita pollicis: aut caudam mustelæ, quæ abscissa dimissa sit, habentes. Est limus salivæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu, fieri hydrophobos non patitur. Multo tamen utilissimè jecur ejus, qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus, quoquo modo coctum, aut jus coctis carnibus. Est vermiculus in lingua canum, qui vocatur a Græcis lytta; quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt. Idem ter igni circumlatus, datur morsis a rabioso, ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id devoratum anno tantum eo prodest. Aiunt et cristam galli contritam efficaciter imponi, et anseris adipem cum melle. Saliuntur et carnes eorum, qui rabidi fuerunt, ad eadem remedia in cibo dandæ. Quin et necantur catuli statim in aqua, ad sexum ejus qui momorderit, ut jecur crudum devoretur ex iis. Prodest et fimum gallinaceum, dumtaxat rufum, ex aceto impositum: et muris aranei caudæ cinis, ita ut ipse, cui abscissa sit, vivus dimittatur: glebula ex hirundinum nido illita ex aceto: vel pulli hirundinis combusti: membrana sive senectus anguivum, vernatione exuta, cum cancro masculo ex vino trita. Nam etiam per se

reposita in arcis armariisque, tinea necat. Tanta vis mali est, ut urina quoque calcata rabiosi canis noceat, maxime ulcus habentibus. Remedio est fimum caballinum adpersum aceto, et calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur, qui cogitet, lapidem a cane morsum, usque in proverbium discordiæ venisse. Qui in urinam canis suam egresserit, torporem lumborum sentire dicunt. Lacerta, quam hi sepa, alii chalcidicen vocant, in vino pota morsus suos sanat.

Contra reliqua venena.

XXXIII. Veneficiis ex mustela silvestri factis, contrarium est jus gallinacei veteris large haustum: peculiariter contra aconitum, addi parum salis oportet. Gallinarum fimum dumtaxat candidum, in hyssopo decoctum, aut mulso, contra venena fungorum boletorumque: item inflationes, ac strangulationes: quod miremur, quum, si aliud animal gustaverit id fimum, torminibus et inflationibus adficiatur. Sanguis anserinus contra lepores marinos valet, cum olei æqua portione. Item contra mala medicamenta omnia adservatur cum lemnia rubrica et spinæ albæ succo, pastillorum drachmis quinque, qui in cyathis ternis aquæ bibantur: item mustelæ catulus, ut supra diximus, præparatus. Coagulum quoque agninum adversus omniâ mala medicamenta pollet: item sanguis anatum ponticarum. Itaque et spissatus servatur, vinoque diluitur. Quidam feminæ anatis efficaciorē putant. Simili modo contra venena omnia, ciconiarum ventriculus valet, coagu-

lum pecoris. Jus ex carne arietum privatim adversus cantharidas : item lac ovium calidum, præterque iis qui buprestin aut aconitum biberint. Columbarum silvestrium fimum privatim contra argenti vivi potum. Contra toxica, mustela vulgaris inveterata, binis drachmis pota.

Ad alopecias.

XXXIV. 6. Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino et melle : item unguarum muli vel mulæ ex oleo myrteo. Præterea (ut Varro noster tradit) murium fimum, quod item muscerdas appellat. Et muscarum capita recentia, prius folio ficulneo asperatas. Alii sanguine muscarum utuntur. Alii decem diebus cinerem earum illinunt cum cinere chartæ, vel nucum, ita ut sit tertia pars e muscis. Alii lacte mulierum cum brassica cinerem muscarum subigunt. Quidam melle tantum. Nullum animal minus docile existimatur, minorisve intellectus : eo mirabilius est, Olympiæ sacro certamine, nubes earum immolato tauro, deo quem Myiodem vocant, extra territorium id abire. Alopecias cinis e murium capitibus, caudisque, et totius muris, emendat : præcipue si veneficio acciderit hæc injuria. Item herinacei cinis cum melle, aut corium combustum cum pice liquida. Caput quidem ejus ustum per se, etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione præparari oportet novacula, et sinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ de herinaceo dicuntur, omnia tanto magis valebunt in hystrice. Lacertæ quoque, ut docuimus, combustæ cum radice recentis

arundinis, quæ ut una cremari possit, minutim findenda est: ita myrteo oleo permixto cineres capillorum defluvia continent. Efficacius virides lacertæ omnia eadem præstant. Etiamnum utilius admixto sale, et adipe ursino, et cæpa tusa. Quidam denas virides in decem sextariis olei veteris discoquunt, contenti semel in mense ungere. Pellium viperinarum cinis, alopecias celerrime explet: item gallinarum fimum recens illitum. Corvi ovum in æreo vase permixtum illitumque deraso capite nigritiam capilli adfert: sed donec inarescat, oleum in ore habendum est, ne et dentes simul nigrescant. Idque in umbra faciendum, neque ante quadriduum abluendum. Alii sanguine et cerebro ejus utuntur cum vino nigro. Alii excoquunt ipsum, et nocte in concubia in plumbeum vas condunt. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro præparata cute. Caustica vis earum, cavendumque ne exulcerent alte. Postea ad ulcera ita facta, capita murium, et fel murium, et fimum cum elleboro et pipere illini jubent.

Ad lendes et porrigines.

XXXV. Lendes tolluntur adipe canino, vel anguibus in cibo sumptis anguillarum modo: aut vernatione eorum, quam exuunt, pota. Porrigines felle ovillo cum creta cimolia, linito capite, donec inarescat.

Ad dolores et vulnera capitis.

XXXVI. Capitis doloribus remedio sunt cochlearum,

quæ nudæ inveniuntur nondum peractæ, ablata capita, ex his lapidea duritia exempta : est autem calculi latitudine : quæ adalligantur, et minutæ fronti illinuntur tritæ. Item œsypum : ossa e capite vulturis adalligata, aut cerebrum cum oleo et cedria peruncto capite, et intus naribus illitis. Cornicis cerebrum coctum, in cibo sumptum, vel noctuæ, idem præstat : gallinaceusque si inclusus abstineatur die ac nocte, pari inedia ejus qui doleat, evulsis collo plumis circumligatisque, vel cristis : mustelæ cinis illitus : surculus ex nido milvi pulvino subjectus : murina pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inventæ ossiculum per aurem cum ebore trajectum, vel in pellicula canina adalligatum : quod remedium pluribus semperque prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo et aceto imposita, non nisi vulnere sanato, abscedit. Hæc et vulneribus tonstrinarum sanguinem sistit. A cerebro vero profluentem, anseris sanguis aut anatis infusus : adepsque earumdem alitum cum rosaceo. Cochleæ matutino pascentis arundine caput præcisum, maxime luna plena, lineo panno adalligant capitis doloribus licio : aut cera alba fronti illinunt, et pilos caninos panno adalligant.

Ad palpebras.

XXXVII. Cerebrum cornicis in cibo sumptum, palpebras gignere dicitur : œsypum cum myrrha calidum specillo illitum. Idem præstare muscarum, fimique murini cinerem æquis portionibus, ut efficiatur dimidium pondus denarii, promittitur, additis duabus sextis de-

narii e stibi, ut omnia œsypo illinantur : item murini catuli triti in vino vetere ad crassitudinem acopi. Pilos in his incommodos, evulsos renasci non patitur fel herinacei : ovorum stellionis liquor : salamandræ cinis : lacertæ viridis fel in vino albo, sole coactum ad crassitudinem mellis in æreo vase : hirundinis pullorum cinis cum lacte tithymali, spumaque cochlearum.

Ad oculorum vitia.

XXXVIII. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli septem dierum emendari, specillo demisso in dextram partem, si dexter oculus curetur : in sinistram, si sinister : aut felle recenti asionis. Noctuarum est id genus, quibus pluma aurium modo micat. Suffusionem oculorum canino felle malebat, quam hyænæ curare Apollonius Pitænæus cum melle : item albugines. Murium capitum caudarumque cinere ex melle inunctis, claritatem visus restitui dicunt, multoque magis gliris aut muris silvestris cinere, aut aquilæ cerebro vel felle. Cum attico melle cinis et adeps soricis combusti tritus, lacrymosis oculis plurimum confert : stibis quid est, dicemus in metallis. Mustelæ cinis in suffusionibus : item lacertæ hirundinisve cerebrum : quæ etiam tritæ coctæve fronti illitæ, epiphoras sedant, sive per se, sive cum polline, sive cum thure. Sic et solatis, id est, sole correptis prosunt. Vivas quoque cremare, et cinere earum cum melle cretico inungi caligines, utilissimum est. Jumentorum oculis membrana aspidis, quam exuerit, cum adipè ejusdem, claritatem inunctis facit. Viperam

vivam in fictili novo comburere, addito feniculi succo ad cyathum unum, et thuris manna una, atque ita suffusiones oculorum et caligines inungere, utilissimum est. Medicamentum id echion vocatur. Fit et collyrium e vipera, in olla putrefacta, vermiculisque enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cum sale: quem lingendo claritatem oculorum consequuntur, et stomachi totiusque corporis tempestivitates. Hic sal et pecori datur salubritatis causa, et in antidotum contra serpentes additur. Quidam et viperis utuntur in cibis. Primum omnium occisæ statim salem in os addi jubent, donec liqueat: quatuor digitorum mensura utrimque præcisa, exemptisque interaneis discoquunt in aqua, aut oleo, sale, anetho, et omnibus aut statim vescuntur, aut pane colligunt, ut sæpius utantur. Jus præter supra dicta pediculos e toto corpore expellit, pruritusque etiam summæ cutis. Effectum ostendit et per se capitis viperini cinis. Utilissime oculos inungit. Itemque adeps viperinus. De felle non audacter suaserim quæ præcipiunt, quoniam (ut suo loco docuimus) non aliud est serpentium venenum. Anguim adeps ærugini mixtus, ruptas oculorum partes sanat: et membrana sive senectus vernatione eorum exuta si adfricetur, claritatem facit. Boæ quoque fel prædicatur ad albugines, suffusiones, caligines: adeps similiter ad claritatem.

Aquilæ, quam diximus pullos ad contuendum solem experiri, mixto felle cum melle attico inunguntur nubeculæ, et caligationes, suffusionesque oculorum. Eadem vis et in vulturino felle est cum porri succo, et melle exiguo. Item in gallinacei felle ad argema, et ad

albugines ex aqua diluto : item ad suffusiones oculorum, maxime candidi gallinacei. Fimum quoque gallinaceorum, dumtaxat rubrum, lusciosis illini monstrant. Laudant et gallinæ fel, sed præcipue adipem, contra pusulas in pupillis. Has scilicet ejus rei gratia saginant. Adjuvat mirifice et ruptas oculorum tuniculas, admixtis schisto et hæmatite lapidibus. Fimum quoque earum dumtaxat candidum, in oleo vetere corneisque pyxidibus adservant, ad pupillarum albugines. Qua in mentione significandum est, pavones fimum suum resorbere tradi, invidentes hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus ad inunctiones omnium vitiorum putatur : item fimi ejus cinis cum attico melle. Laudatur et milvi jecur. Fimum quoque columbarum ex aceto ad ægilopas. Similiter ad albugines et cicatrices. Fel anserinum, sanguis anatum contusis oculis, ita ut postea cæsypto et melle inungantur. Fel perdicum cum mellis æquo pondere : per se vero, ad claritatem. Hippocratis putant auctoritate adjici, quod in argentea pyxide id servari jubent. Ova perdicum in vase æreo decocta cum melle, ulceribus oculorum et glaucomatis medentur. Columbarum, turturum, palumbium, perdicum sanguis, oculis cruore suffusis eximie prodest. In columbis masculæ efficaciorum putant. Vena autem sub ala ad hunc usum inciditur, quoniam suo calore utilior est. Superponi oportet splenium e melle decoctum lanamque succidam ex oleo ac vino. Earumdem avium sanguis nyctalopas sanat : et jecur ovium : atque (ut in capris diximus) efficacius fulvæ. Decocto quoque ejus oculos abluere suadent : et medulla dolores tumo-

resque illinere. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimum albugines extenuat : item cochlearum cinis : fimum cenchridis : accipitrum generis hanc Græci faciunt. Argema ex melle omnibus, quæ supra scripta sunt, sanatur. Mel utilissimum oculis, in quo sunt apes immortuæ. Ciconiæ pullum qui ederit, negatur annis continuis lippiturus : item qui draconis caput habeat. Hujus adipe et melle cum oleo vetere, incipientes caligines discuti tradunt. Hirundinum pullos plena luna excæcant, restitutaque eorum acie capita comburuntur : hoc cinere cum melle utuntur ad claritatem, et dolores, ac lippitudines, et ictus.

Lacertas quoque pluribus modis ad oculorum remedia adsumunt. Alii viridem includunt novo fictili : ac lapillos qui vocantur cinædia quæ et inguinum tumoribus adligari solent, novem signis signantes, et singulos detrahunt per dies. Nono emittunt lacertam : lapillos servant ad oculorum dolores. Alii terram substernunt lacertæ viridi excæcatae, et una in vitreo vase annulos includunt e ferro solido vel auro : quum recepisse visum lacertam apparuit per vitrum, emissa ea, annulis contra lippitudinem utuntur. Alii capitis cinere pro sibi ad scabritias. Quidam viridem longo collo in sabulosis nascentem comburunt, et incipientem epiphoram inungunt : item glaucomata. Mustelæ etiam oculis punctu erutis, aiunt visum reverti, eademque quæ in lacertis et annulis faciunt. Serpentis oculum dextrum adalligatum contra epiphoras prodesse, si serpens viva dimittatur. Lacrymantibus sine fine oculis, cinis stellionis ca-

pitis cum stibi eximie medetur. Aranei muscarii tela, et præcipue spelunca ipsa imposita per frontem ad duo tempora, in splenio aliquo, ita ut a puero impube et capiatur et imponatur, nec is triduo se ostendat ei cui medeatur, neve alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus, mirabiliter epiphoris mederi dicuntur. Albugines quoque dicitur tollere inunctione araneus candidus, longissimis ac tenuissimis pedibus, contritus in oleo vetere. Sed is etiam, cujus crassissimum textum est, in contignationibus fere, adalligatus panno, epiphoras sanare traditur. Scarabæi viridis natura contuentium visum exacuit. Itaque gemmarum scalptores contuitu eorum adquiescunt.

Ad aurium dolores, et vitia.

XXXIX. Aures purgat fel pecudis cum melle : canini lactis instillatio sedat dolorem. Gravitationem adeps cum absinthio et oleo vetere : item adeps anserinus. Quidam adjiciunt succum cæpæ et allii, pari modo. Utuntur et per se ovis formicarum. Namque et huic animali est medicina : constatque ursos ægros hoc cibo sanari. Anserum, omniumque avium adeps præparatur, exemptisque venis omnibus patina novo fictili operta in sole, subdita aqua ferventi liquatur : saccatusque lineis saccis, et in fictili novo repositus loco frigido : minus putrescit addito melle. Murium cinis cum melle instillatus, aut cum rosaceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod animal intraverit, præcipuum remedium est murium fel aceto dilutum. Si aqua intraverit, adeps

anserinus cum cæpæ succo. Gliris detracta pelle, intestinisque exemptis, discoquitur melle in vase novo. Medici malunt e nardo decoqui usque ad tertias, atque ita adservari : deinde quum opus sit, strigili tepefacta infundere. Constat deplorata aurium vitia eo remedio sanari : aut si terreni vermes cum adipe anseris decocti infundantur. Item ex arboribus rubri oleo triti exulceratis et ruptis auribus præclare medentur. Lacerti inveterati in os pendentium addito sale, contusas, et ab ictu læsas aures sanant : efficacissime autem ferrugineas maculas habentes, lineis etiam per caudam distincti. Millepeda, ab aliis centipeda, aut multipeda dicta, animal est e vermibus terræ, pilosum, multis pedibus arcuatim repens, tactuque contrahens se : oniscou Græci vocant, alii tylon : efficacem narrant ad aurium dolores, in cortice punici mali decoctum, et porri succo. Addunt et rosaceum, et in alteram aurem infundunt. Illam autem quæ non arcuatur, sepa Græci vocant, alii scolopendram, minorem, perniciosamque. Cochleæ, quæ sunt in usu cibi, cum myrrha, aut thuris polline adpositæ : item minutæ, et latæ, fracturis aurium illinuntur cum melle. Senectus serpentium fervente testa usta, instillatur rosaceo admixto, contra omnia quidem vitia efficax, sed contra graveolentiam præcipue : aut si purulentæ sunt, ex aceto : melius cum felle caprino vel bubulo, aut testudinis marinæ. Vetustior anno eadem membrana non prodest, nec imbre perfusa, ut aliqui putant. Item aranei sanies cum rosaceo, aut per se in lana, vel cum croco, auribus prodest : gryllus cum sua terra effossus et illitus. Magnam auctoritatem huic ani-

mali perhibet Nigidius, majorem magi, quoniam retro ambulet, terramque terebret, stridat noctibus. Venantur eum formica circumligata capillo, in cavernam ejus conjecta, efflato prius pulvere ne sese condat : ita formicæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ abjici solet, inveterata et in vino trita, auribus purulentis calida infunditur; gallinarum quoque adeps.

Est et quædam pinguitudo blattæ, si caput avellatur : hanc tritam una cum rosaceo auribus mire prodesse dicunt, sed lanam, qua incluserint, post paulum extrahendam. Celerrime enim id pingue transire in animal, fierique vermiculum. Alii binas ternasve in oleo decoctas efficacissime auribus mederi scribunt, et tritas in linteolo imponi contusis. Hoc quoque animal inter pudenda est : sed propter admirationem naturæ, priscorumque curæ, totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerunt. Molles, quas in oleo decoctas, verrucis efficaciter illini experti sunt. Alterum genus mylæcon appellavere, circa molas fere nascens. Has capite detracto adtritas, lepras sanasse, Musa et Picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus et odoris tædio invisum, exacuta clune, cum pisselæo sanare ulcera alias insanabilia : strumas, panos, diebus viginti uno impositas, percussa, contusa, cacoethe, scabiem, furunculosque, detractis pedibus et pennis. Nos hæc etiam audita fastidimus. At hercule Diodorus et in morbo regio, et orthopnoicis se id dedisse tradit cum resina et melle. Tantum potestatis habet ea ars pro medicamento dandi quidquid velit. Humanissimi eorum cinerem cre-

matarum servandum ad hos usus in cornea pyxide censuere, aut tritas clysteribus infundendas orthopnoicis, aut rheumaticis. Infixa utique corpori illitas extrahere constat. Mel utilissimum auribus quoque est, in quo apes emortuæ sunt.

Ad parotidas.

XL. Parotidas comprimit columbinum stercus vel per se, vel cum farina hordeacea aut avenacea. Noctuaque cerebrum vel jecur cum oleo infusum auriculæ, aut parotidi: multipeda cum resinæ tertia parte illita: grylli sive illiti, sive adalligati. At reliqua morborum genera medicinasque ex iisdem animalibus, aut ejusdem generis, sequenti dicemus volumine.

C. PLINII SECUNDI
HISTORIARUM MUNDI
LIBER XXX.

MEDICINÆ EX ANIMALIBUS BELIQUÆ.

De origine magices.

I. I. **M**AGICAS vanitates sæpius quidem antecedente operis parte, ubicumque causæ locusque poscebant, coarguimus, detegemusque etiamnum : in paucis tamen digna res est, de qua plura dicantur, vel eo ipso quod fraudulentissima artium plurimum in toto terrarum orbe, plurimisque sæculis valuit. Auctoritatem ei maximam fuisse nemo miretur, quandoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis complexa in unam se redegit. Natam primum e medicina nemo dubitat, ac specie salutari irrepsisse velut altiolem sanctioemque medicinam : ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vires religionis, ad quas maxime etiamnum caligat humanum genus. Atque ut hoc quoque suggesserit, miscuisse artes mathematicas, nullo non avido futura de sese sciendi, atque ea e cælo verissime peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum fastigii adolevit, ut hodieque etiam

in magna parte gentium prævaleat, et in Oriente regum regibus imperet.

Quando et a quo cœperit : a quibus celebrata sit.

II. Sine dubio illic orta in Perside a Zoroastre, ut inter auctores convenit. Sed unus hic fuerit, an postea et alius, non satis constat. Eudoxus, qui inter sapientiæ sectas clarissimam, utilissimamque eam intelligi voluit, Zoroastrem hunc sex millibus annorum ante Platonis mortem fuisse prodidit. Sic et Aristoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentissime scripsit, et vicies centum millia versuum a Zoroastre condita, indicibus quoque voluminum ejus positus explanavit, præceptorem, a quo institutum diceret, tradidit Azonacem; ipsum vero quinque millibus annorum ante trojanum bellum fuisse. Mirum hoc in primis, durasse memoriam artemque tam longo ævo, commentariis non intercidentibus, præterea nec claris nec continuis successionebus custoditam. Quotus enim quisque auditu saltem cognitos habet, qui soli cognominantur, Apuscorum, et Zaratum Medos, Babyloniosque Marmarum, et Arabantiphocum, aut Assyrium Tarmoendam, quorum nulla exstant monumenta? Maxime tamen mirum est, in bello trojano tantum de arte ea silentium fuisse Homero, tantumque operis ex eadem in Ulyssis erroribus, adeo ut totum opus non aliunde constet. Siquidem Protea et Sirenum cantus apud eum non aliter intelligi volunt : Circe utique et inferum evocatione hoc solum agi. Nec postea quisquam dixit, quonam modo venisset Telmessum religiosissimam

urbem, quando transisset ad thessalas matres, quarum cognomen diu obtinuit in nostro orbe alienæ gentis. Trojanis itaque temporibus Chironis medicinis contenta, et solo Marte fulminante, miror equidem Achillis populis famam ejus in tantum adhæsisse, ut Menander quoque litterarum subtilitati sine æmulo genitus, thessalam cognominaret fabulam, complexam ambages feminarum detrahentium lunam. Orphea putarem e propinquo primum intulisse, ad vicina usque, superstitionem ac medicinæ profectum, si non experts sedes ejus tota Thrace magices fuisset.

Primus, quod exstet, ut equidem invenio; commentatus de ea Osthanes, Xerxem regem Persarum bello, quod is Græciæ intulit, comitatus: ac velut semina artis portentosæ sparsisse, obiter infecto, quacumque comaeaverat, mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt Zoroastrem alium Proconnesium. Quod certum est, hic maxime Osthanes ad rabiem, non aviditatem modo scientiæ ejus, Græcorum populos egit. Quamquam animadverto summam litterarum claritatem gloriamque ex ea scientia antiquitus et pæne semper petitam. Certe Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato ad hanc discendam navigavere, exsiliis verius, quam peregrinationibus, susceptis. Hanc reversi prædicavere: hanc in arcanis habuere. Democritus Apollobechen Coptiten, et Dardanum e Phœnice illustravit: voluminibus Dardani in sepulcrum ejus petitis: suis vero ex disciplina eorum editis: quæ recepta ab aliis hominum, atque transisse per memoriam, æque ac nihil in vita, mirandum est. In tantum fides istis fasque omne deest, adeo ut ii qui ce-

tera in viro illo probant, hæc ejus esse opera inficientur. Sed frustra. Hunc enim maxime adfixisse animis eam dulcedinem constat. Plenumque miraculi et hoc, pariter utrasque artes effloruisse : medicinam dico, magicenque, eadem ætate illam Hippocrate, hanc Democrito illustrantibus, circa peloponnesiacum Græciæ bellum, quod gestum est a ccc Urbis nostræ anno. Est et alia magices factio, a Mose et Janne et Lotape ac Judæis pendens, sed multis millibus annorum post Zoroastrem. Tanto recentior est cypria. Non levem et Alexandri magni temporibus auctoritatem addidit professioni secundus Osthanes, comitatu ejus exornatus, planeque, quod nemo dubitet, orbem terrarum peragravit.

An exercuerit eam Italia : quando primum senatus vetuerit hominem immolari.

III. Exstant certe et apud italas gentes vestigia ejus in duodecim tabulis nostris, aliisque argumentis, quæ priore volumine exposui. dclvii demum anno Urbis, Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso coss., senatusconsultum factum est, « ne homo immolaretur : » palamque fuit in tempus illud sacri prodigiosi celebratio.

De Galliarum druidis.

IV. Gallias utique possedit, et quidem ad nostram memoriam. Namque Tiberii Cæsaris principatus sustulit druidas eorum, et hoc genus vatium medicorumque. Sed quid ego hæc commemorem in arte Oceanum quoque transgressa, et ad naturæ inane pervecta? Britannia

hodieque eam adtonite celebrat tantis cærimoniis, ut dedisse Persis videri possit. Adeo ista toto mundo consensere, quamquam discordi et sibi ignoto. Nec satis æstimari potest, quantum Romanis debeatur, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimum erat, mandi vero etiam saluberrimum.

De generibus magices.

V. 2. Ut narravit Osthanes, species ejus plures sunt. Namque et aqua, et sphæris, et aere, et stellis, et lucernis, ac pelvibus, securibusque, et multis aliis modis divina promittit: præterea umbrarum, inferorumque colloquia: quæ omnia ætate nostra princeps Nero vana falsaque comperit: quippe non citharæ tragicique cantus libido illi major fuit, fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis. Primumque imperare diis concupivit, nec quidquam generosius valuit. Nemo umquam ulli artium validius favit. Ad hæc, non opes ei defuere, non vires, non discentis ingenium, aliaque non patiente mundo. Immensum et indubitatum exemplum est falsæ artis, quam dereliquit Nero: utinamque inferos potius et quoscumque de suspicionibus suis deos consulisset, quam lupanaribus atque prostitutis mandasset inquisitiones eas: nulla profecto sacra, barbari licet ferique ritus, non mitiora, quam cogitationes ejus, fuissent. Sævius sic nos replevit umbris.

Magorum perfugia.

VI. Sunt quædam magis perfugia, veluti lentiginem

habentibus non obsequi numina, aut cerni. Obstet forte hoc in illo? Nihil membris defuit. Nam dies eligere certos liberum erat : pecudes vero, quibus non nisi ater colos esset, facile. Nam homines immolare etiam gratissimum. Magus ad eum Tiridates venerat, armeniacum de se triumphum adferens, et ideo provinciis gravis. Navigare noluerat, quoniam exspuere in maria, aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam fas non putant. Magos secum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiaverat. Non tamen quum regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit. Proinde ita persuasum sit, instabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis umbras : sed in his veneficas artes pollere, non magicas. Quærat aliquis, quæ sint mentiti veteres magi, quum adolescentibus nobis visus Apion grammaticæ artis, prodiderit cynocephaliam herbam, quæ in Ægypto vocaretur osyrites, divinam, et contra omnia veneficia : sed si tota erueretur, statim eum qui eruisset, mori : seque evocasse umbras ad percunctandum Homerum, quam patriam, quibusque parentibus genitus esset, non tamen ausus profiteri, quid sibi respondisse diceret.

De talpis opinio magorum ; medicinæ v.

VII. 3. Peculiare vanitatis sit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maxime mirantur, tot modis a rerum natura damnatas, cæcitate perpetua, tenebris etiamnum aliis defossas, sepultisque similes. Nullis æque credunt extis, nullum religionis capacious judicant

animal : ut si quis cor ejus recens palpitansque devoret, divinationis et rerum efficiendarum eventus promittant. Dente talpæ vivæ exempto, sanari dentium dolores adalligato adfirmant. Cetera ex eo animali placita eorum, suis reddemus lōcis. Nec quidquam probabilius invenietur, quam muris aranei morsibus adversari eas, quoniam et terra orbitis (ut diximus) depressa adversatur.

Reliquæ medicinæ per morbos digestæ ex animalibus. Ad dentium dolores.

VIII. Cetero dentium doloribus (ut iidem narrant) medetur canum qui rabie perierunt, capitum cinis crematorum sine carnibus, instillatus ex oleo cyprino per aurem, cujus e parte doleant. Caninus dens sinister maximus, circumscarificato eo qui doleat : aut draconis os e spina : item enhydridis. Est autem serpens masculus et albus. Hujus maximo dente circumscarificant. At in superiorum dolore duos superiores adalligant, e diverso inferiores. Hujus adipe perunguntur, qui crocodilum captant. Dentes scarificantur ossibus lacertæ e fronte luna plena exemptis, ita ne terram attingant. Colluunt caninis dentibus decoctis in vino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tarde dentientes adjuvat cum melle. Fit eodem modo et dentifricium. Cavis dentibus cinis e murino fimo inditur, vel jecur lacertarum aridum. Anguinum cor si mordeatur, aut alligetur, efficax habetur. Sunt inter eos, qui murem bis in mense jubeant mandi, doloresque ita cavere. Vermes terreni decocti in oleo, infusique auriculæ, cujus a parte doleant, præstant

levamentum. Eorumdem cinis exesis dentibus coniectus, ex facili cadere eos cogit : integros dolentes illitus juvat. Comburi autem oportet in testa. Prosunt et cum mori radice in aceto scillite decocti, ita ut colluantur dentes. Is quoque vermiculus, qui in herba, Veneris labro appellata, invenitur, cavis dentium inditus mire prodest. Nam erucæ brassicæ, ejus contactu cadunt. Et e malva cimices infunduntur auribus cum rosaceo. Arenulæ, quæ inveniuntur in cornibus cochlearum, cavis dentium inditæ, statim liberant dolore. Cochlearum inanum cinis cum myrrha gingivis prodest : serpentis cum sale in olla exustæ cinis cum rosaceo in contrariam aurem infusus.

Anguinæ vernationis membrana cum oleo, tedæque resina calefacta, et auri alterutri infusa : adjiciunt aliqui thus et rosaceum : eadem cavis indita, ut sine molestia cadant, præstant. Vanum arbitror esse, circa Canis ortum angues candidos membranam eam exuere, quoniam nec in Italia visum est, multoque minus credibile in tepidis regionibus tam sero exui. Hanc autem vel inveteratam cum cera celerrime dentes evellere tradunt. Et dens anguium adalligatus dolores mitigat. Sunt qui et araneum animal ipsum sinistra manu captum, tritumque in rosaceo, et in aurem infusum, cujus a parte doleat, prodesse arbitrentur. Ossiculis gallinarum in pariete servatis, fistula salva, adacto dente vel gingiva scarificata, projectoque ossiculo, statim dolorem abire tradunt. Item fimo corvi lana adalligato, vel passerum cum oleo calefacto, et proximæ auriculæ infuso, prurium quidem intolerabilem facit, et ideo tolerabilius est

passeris pullorum sarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare.

Ad oris saporem et ulcera.

IX. 4. Oris saporem commendari adfirmant, murino cinere cum melle si fricentur dentes. Admiscent quidam marathri radices. Penna vulturis si scalpantur dentes, acidum halitum faciunt. Hoc idem hystricis spina fecisse, ad firmitatem pertinet. Linguae ulcera et labrorum, hirundines in mulso decoctae sanant. Adeps anseris aut gallinae, rimas. OEsypum cum galla : araneorum telae candidae, et quae in trabibus parvae texuntur. Si ferventia os intus exusserint, lacte canino statim sanabitur.

Ad faciei maculas.

X. Maculas in facie, oesypum cum melle corsico, quod asperimum habetur, extenuat. Item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum vellere; quidam et butyrum addunt. Si vero vitiligines sint, fel caninum prius acumpunctas. Liventia et sugillata pulmones arietum pecudumque, in tenues consecti membranas, calidi impositi, vel columbinum fimum. Cutem in facie adeps anseris, vel gallinae custodit. Lichenas et murino fimo ex aceto illinunt, et cinere herinacei ex oleo. In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foveri praecipiunt. Tollit ex facie vitia et cochlearum, quae latae et minutae passim inveniuntur, cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis spissat, calfacit, smectica vi : et ideo causticis commiscetur, psorisque, et lentigini illinitur. Inve-

nio et formicas herculeas appellari, quibus tritis adjecto sale exiguo, talia vitia sanentur. Buprestis animal est rarum in Italia, simillimum scarabæo longipedi. Fallit inter herbas bovem maxime, unde et nomen invenit, devoratumque tacto felle ita inflammat, ut rumpat. Hæc cum hircino sevo illita lichenas ex facie tollit septica vi, ut supra dictum est. Vulturinus sanguis cum chamæleonis albæ (quam herbam esse diximus) radice, et cedria tritus contactusque brassica, lepras sanat: item pedes locustarum cum sevo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cum cæpa tritus et subactus. Utilissimum et in facie mel, in quo apes sint immortalæ. Præcipue tamen faciem purgat atque erugat cygni adeps. Stigmata delentur columbino fimo ex aceto.

Ad vitia faucium.

XI. Gravedinem invenio finiri, si quis nares mulinas osculetur. Uva et faucium dolor mitigatur fimo agnorum, priusquam herbam gustaverint, in umbra arefacto. Uva succo cochleæ ac transfossæ illita, ut cochlea ipsa in fumo suspendatur. Hirundinum cinere cum melle: sic et tonsillis succurritur. Tonsillas et fauces lactis ovilli gargarizatio adjuvat. Multipeda trita, fimum columbinum cum passo gargarizatum, etiam cum fico arida ac nitro impositum extra, asperitatem faucium et destillationes leniunt.

Cochleæ coqui debent illotæ: demptoque tantum tereno conteri, et in passo dari potui. Sunt qui astypalæicas efficacissimas putent, et smegma earum. Lenit et

gryllus infricatus : aut si quis manibus, quibus eum contriverit tonsillas attingat.

Ad anginas et strumas.

XII. Anginis felle anserino cum elaterio et melle cistissime succurritur : cerebro noctuæ, cinere hirundinis, ex aqua calida potu. Hujus medicinæ auctor est Ovidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirundinibus monstrantur, pulli silvestrium. Figura nidorum eas deprehendit. Multo tamen efficacissimi ripariarum pulli. Ita vocant in riparum cavis nidificantes. Sunt qui jucumque hirundinis pullum edendum censent, ne toto anno metuatur id malum. Strangulatos cum sanguine comburunt in vase, et cinerem cum pane aut potu dant. Quidam et mustelæ cineris pari modo admiscent. Sic et ad strumæ remedia dant : et comitialibus quotidie potu. In sale quoque servatæ hirundines ad anginam una drachma bibuntur : cui malo et nidus earum mederi dicitur potus.

Millepedam illini anginis, efficacissimum putant. Alii XXI tritas in aquæ mulsæ hemina dari per arundinem, quoniam dentibus tactis nihil prosint. Tradunt et murem cum verbenaca excoctum, si bibatur is liquor, remedio esse. Et corrigiam caninam ter collo circumdatam : fimum columbinum vino et oleo permixtum. Cervicis nervis et opisthotono, ex milvi nido surculus viticis adalligatus auxiliari dicitur.

5. Strumis exulceratis mustelæ sanguis : ipsa decocta in vino : non tamen sectis admovetur. Aiunt et cibo

sumptam idem efficere, Vel cineri ejus sarmentis combustæ miscetur axungia. Lacertus viridis adalligatur : post dies xxx oportet alium adalligari. Quidam cor ejus in argenteo vasculo servant, ad feminarum strumas. Veteres cochleæ cum testa sua tusæ illinuntur, maxime quæ fructectis adhærent. Item cinis aspidum cum sevo taurino imponitur. Anguinus adeps mixtus oleo : item anguium cinis ex oleo illitus, vel cum cera. Edisse quoque eos medios, abscisis utrimque extremis artubus, adversus strumas prodest : vel cinerem bibisse in novo fictili ita crematorum : efficacius multo inter duas orbitas occisorum.

Et gryllum illinire cum sua terra effossum suadent : item fimum columbarum per se, vel cum farina hordeacea, aut avenacea ex aceto. Talpæ cinerem ex melle illinire. Alii jecur ejusdem contritum inter manus illinunt, et triduo non abluunt. Dextrum quoque pedem ejus remedio esse strumis adfirmant. Alii præcidunt caput, et cum terra a talpis excitata tusum digerunt in pastillos, pyxide stannea, et utuntur ad omnia quæ intumescunt, et quæ apostemata vocant, quæque in cervice sint : vescique suilla tunc vetant. Tauri vocantur scarabæi terrestres, ricino similes : nomen cornicula dedere. Alii pediculos terræ vocant. Ab his quoque terram egestam illinunt strumis, et similibus vitiis, et podagris. Triduo non abluunt : prodestque hæc medicina in annum. Omniaque his adscribunt, quæ nos in gryllis retulimus. Quidam et a formicis terra egesta sic utuntur. Alii vermes terrenos totidem, quot sint strumæ, adalligant, pariterque cum his arescunt. Alii viperam circa Canis or-

tum circumcidunt, ut diximus, dein mediam comburunt. Cinerem eum dant bibendum ter septenis diebus, quantumprehenditur ternis digitis : sic strumis medentur. Aliqui vero circumligant eas lino, quo præligata infra caput vipera pependerit, donec exanimaretur. Et millepedis utuntur, addita resinæ terebinthinæ parte quarta : quo medicamento omnia apostemata curari jubent.

Ad humerorum dolores.

XIII. Humeri doloribus mustelæ cinis cum cera medetur. Ne sint alæ hirsutæ formicarum ova pueris infricata præstant. Item mangonibus, ut lanugo tardior sit pubescentium, sanguis e testiculis agnorum, qui castrantur : qui evulsis pilis illitus et contra virus proficit.

Ad præcordiorum dolores.

XIV. Præcordia vocamus uno nomine exta in homine : quorum in dolore cujuscumque partis, si catulus lactens admoveatur, adprimaturque his partibus, transire in eum morbus dicitur. Idque in exenterato, perfusoque vino deprehendi, vitiato viscere illo quod doluerit hominis : et obrui tales religio est. Hi quoque, quos melitæos vocamus, stomachi dolorem sedant adplicati sæpius. Transire morbos ægritudine eorum intelligitur, plerumque et morte.

6. Pulmonis quoque vitiis medentur et mures, maxime africani, detracta cute in oleo et sale decocti, atque in cibo sumpti. Eadem res et purulentis vel cruentis excretionibus medetur.

Ad stomachi dolores.

XV. Præcipue vero cochlearum cibus stomacho : in aqua eas subfervefieri intacto corpore earum oportet, mox et in pruna torreri, nihilo addito, atque ita e vino garoque sumi, præcipue africanas. Nuper hoc comper- tum plurimis prodesse. Id quoque observant, ut numero impari sumantur. Virus tamen earum gravitatem halitus facit. Prosunt et sanguinem exscreantibus, dempta testa tritæ in aquæ potu. Laudatissimæ autem sunt africanæ : ex his solitanæ : astypalæicæ, et siculæ modicæ, quoniam magnitudo duras facit et sine succo : balearicæ, quas cavaticas vocant, quoniam in speluncis nascuntur. Laudatæ et ex insulis, Caprearum. Nullæ autem cibus gratæ, neque veteres, neque recentes. Fluviales et albæ virus habent : nec silvestres stomacho utiles, alvum solvunt. Item omnes minutæ. Contra marinæ stomacho utili- ores : efficacissimæ tamen in dolore stomachi. Lauda- tiores traduntur quæcumque vivæ cum aceto devorata. Præterea sunt quæ aceratæ vocantur, latæ, multifariam nascentes, de quarum usu suis dicemus locis.

Gallinaceorum ventris membrana inveterata et inspersa potioni destillationes pectoris et humidam tussim, vel recens tostata lenit. Cochleæ crudæ tritæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus si sorbeantur, tussim sedant. Destillationes sedat et canina cutis cuilibet digito circumdata. Jure perdicum stomachus recreatur.

Ad jocineris dolores, et rejectiones sanguinis.

XVI. Jocineris doloribus medetur mustela silvestris in

cibo sumpta, vel jocinera ejus. Item viverra porcelli modo inassata. Suspiriosis multipedæ, ita ut ter septenæ in attico melle diluantur, et per arundinem bibantur. Omne enim vas earum nigrescit contactu. Quidam torrent ex his sextarium in patina, donec candidæ fiant: tunc melle miscent. Alii centipedam vocant, et ex aqua dari jubent. Cochleæ in cibos his quos linquit animus, aut quorum alienatur mens, aut quibus vertigines fiunt, ex passi cyathis tribus singulæ contritæ cum sua testa et calefactæ, in potu datæ diebus plurimum novem. Aliqui singulas primo die dedere, sequenti binas, tertio ternas, quarto duas, quinto unam. Sic et suspiria emendant et vomicas. Esse animal locustæ simile sine pennis, quod troxalis græce vocetur, latinum nomen non habeat, aliqui arbitrantur: nec pauci auctores hoc esse quod gryllus vocetur. Ex his xx torreri jubent, ac bibi e mulso contra orthopnoæas, sanguinemque exspuentibus. Est qui cochleis illotis protropum infundat, vel marinam aquam, ita decoquat, et in cibo sumat: aut si tritæ cum testis suis sumantur cum protropo: sic et tussi medentur. Vomica privatim sanat mel in quo apes sint demortuæ. Sanguinem rejicientibus pulmo vulturinus vitigineis lignis combustus, adjecto flore mali punici ex parte dimidia, item cotoneorum liliorumque iisdem portionibus potus mane atque vesperi in vino, si febres absint. Si minus, ex aqua in qua cotonea decocta sint.

. Ad lienem.

XVII. Pecudis lien recens magicis præceptis super

dolentem lienem extenditur, dicente eo qui medeatur, « lieni se remedium facere. » Post hoc jubent eum in pariete dormitorii ejus tectorio includi, et obsignari annulo, terque novies carmen dici. Caninus si viventi eximatur et in cibo sumatur, liberat eo vitio. Quidam recentem superilligant. Alii duum dierum catuli ex aceto scillitico dant ignorantibus, vel herinacei lienem. Item cochlearum cinerem cum semine lini et urticæ addito melle, donec persanet.

Eo liberat et lacerta viridis, viva in olla ante cubiculum dormitorium ejus cui medeatur, suspensa, ut egrediens revertensque attingat manu: cinis e capite bubonis cum unguento: mel in quo apes sint mortuæ: araneus, et maxime qui lycos vocatur.

Ad lateris, et lumborum dolores.

XVIII. Upupæ cor in lateris doloribus laudatur, et cochlearum cinis in ptisana decoctarum, quæ et per se illinuntur. Canis rabiosi calvariæ cinis potioni inspergitur. Lumborum dolori stellio transmarinus capite ablato et intestinis, decoctus in vino cum papaveris nigri denarii pondere dimidio, eo succo bibitur. Lacertæ virides decisis pedibus et capite, in cibo sumuntur. Cochleæ tres contritæ cum testis suis, atque in vino decoctæ cum pipere granis xv. Aquilæ pedes evellunt in aversum a suffragine, ita ut dexter dexteræ partis doloribus adalligetur, sinister lævæ. Multipeda quoque, quam oniscon appellavimus, medetur denarii pondere ex vino cyathis duobus pota. Vermem terrenum catillo ligneo ante fisso

et ferro vincto impositum, aqua excepta perfundere, et defodere, unde effoderis, magi jubent, mox aquam bibere catillo, mire id prodesse ischiadicis adfirmantes.

Ad dysentericos.

XIX. 7. Dysentericos recreant femina pecudum decocta cum lini semine aqua pota. Caseus ovillus vetus, sebum ovium decoctum in vino austero. Hoc et ileo medetur, et tussi veteri. Dysentericis stellio transmarinus ablatis intestinis et capite, pedibusque ac cute, decoctus æque et cibo sumptus. Cochleæ duæ cum ovo, utraque cum putamine contrita, atque in vase novo addito sale et passi cyathis duobus, aut palmarum succo et aquæ cyathis tribus subfervefactis et in potu datis. Prosunt et combustæ, ut cinis earum bibatur in vino, addito resinæ momento. Cochleæ nudæ, de quibus diximus, in Africa maxime inveniuntur, utilissimæ dysentericis, quinæ combustæ cum denarii pondere dimidii acaciæ: ex eo cinere dantur cochlearia bina in vino myrtite, aut quolibet austero cum pari modo caldæ. Quidam omnibus africanis ita utuntur. Alii totidem africanas, vel latas infundunt potius. Et si major fluxio sit, addunt acaciam fabæ magnitudine. Senectus anguium dysentericis, et tenemis in stanno vase decoquitur cum rosaceo. Vel si in alio, cum stanno illinitur.

Jus e gallinaceo iisdem medetur: sed veteris gallinacei vehementius salum jus alvum ciet. Membrana gallinarum tosta et data in oleo ac sale, cœliacorum dolores mulcet. Abstineri autem a frugibus ante et gallinam et hominem

oportet. Fimum columbinum tostum potumque. Caro palumbis in aceto decocta dysentericis et cœliacis medetur. Turdus inassatus cum myrti baccis dysentericis : item merulæ. Mel, in quo sint immortalæ apes, decoctum.

Ad ileon, et reliqua ventris vitia.

XX. Gravissimum vitium ileos appellatur. Huic resisti aiunt discerpti vespertilionis sanguine : etiam illito ventre subveniri. Sistit alvum primum cochlea, sicut diximus in suspiriosis, temperata. Item cinis earum quæ vivæ crematæ sint, potus ex vino austero. Gallinaceorum jecur assum, aut ventriculi membrana, quæ abjici solet, inveterata, admixto papaveris succo. Alii recentem torrent ex vino bibendam. Jus perdicum, et per se ventriculus contritus ex vino nigro. Item palumbus ferus, e posca decoctus. Lien pecudis tostus, et in vino tritus. Fimum columbinum cum melle illitum. Ossifragi venter arefactus et potus, iis qui cibos non conficiunt, utilissimus, vel si manu tantum teneant capientes cibum. Quidam adalligant ex hac causa, sed continuare non debent : maciem enim facit. Sistit et anatum muscularum sanguis. Inflationem discutit cochlearum cibus. Tormina lien ovium tostus, atque e vino potus : palumbus ferus ex posca decoctus : apodes ex vino : cinis ibidis sine pennis crematæ potus. Quod præterea traditur in torminibus, mirum est : anate adposita ventri transire morbum, anatemque emori. Tormina et melle curantur, in quo sunt apes immortalæ, decocto. Coli vitium efficacissime sanatur ave galerita assa in cibo sumpta. Qui-

dam in vase novo cum plumis exuri jubent, conterique in cinerem, bibique ex aqua cochlearibus ternis per quadriduum : quidam cor ejus adalligari femini : alii recens tepensque adhuc devorari. Consularis Asprenatum domus est, in qua alter e fratribus colo liberatus est, ave hac in cibo sumpta, et corde ejus armilla aurea incluso : alter sacrificio quodam, facto crudis laterculis ad formam camini, atque ut sacrum peractum erat, obstructo sacello.

Unum est ossifrago intestinum mirabili natura, omnia devorata conficienti. Hujus partem extremam adalligatam prodesse contra colum constat. Sunt occulti interaneorum morbi, de quibus mirum proditur. Si catuli, priusquam videant, adplicentur triduo stomacho maxime ac pectori, et ex ore ægri suctum lactis accipiant, transire vim morbi, postremo exanimari, dissectisque palam fieri ægri causas. Mori et humari debere eos obrutos terra. Magi quidem vespertilionis sanguine contacto ventre, in totum annum caveri dolorem tradunt : aut in dolore, si quis aquam per pedes fluentem haurire sustineat.

Ad calculos, et vesicam.

XXI. 8. Murino fimo contra calculos illinere ventrem prodest. Herinacei carnem jucundam esse aiunt, si capite percusso uno ictu interficiatur, prius quam in se urinam reddat : eos qui carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere minime posse. Hæc caro ad hunc modum occisi, stillicidia in vesica emendat : item suffitus ex eodem. Quod si urinam in se reddiderit, eos qui

carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere traditur. Jubent et vermes terrenos hibi ex vino aut pãssõ ad comminuendos calculos : vel cochleas decoctas, ut in suspiriosis. Easdem exemptas testis tritasque, tres in vini cyathõ hibi, sequenti die duas, tertia die unam, ut stillicidium urinæ emendent. Testarum vero inaniam cinerem ad calculos pellendos. Idem hydri jecur hibi, vel cinerem scorpionum in pane sumi, vel si quis cum locusta edit. Lapillos qui in gallinaceorum vesica, aut in palumbium ventriculo inveniuntur, conteri et potioni inspergi. Item membranam e ventriculo gallinacei aridam : vel si recens sit, tostam. Fimum quoque palumbinum in faba sumi contra calculos et alias difficultates vesicæ. Similiter plumarum cinerem palumbium ferorum ex aceto mulso. Et intestinorum ex his cinerem cochlearibus tribus. E nido hirundinum glebulam dilutam aqua calida. Ossifragi ventrem arefactum. Turturis fimum in mulso decoctum, vel ipsius discoctæ jus. Turdos quoque edisse eum baccis myrti prodest urinæ : cicadas tostas in patellis : millepedam oniscon bibisse : et in vesicæ doloribus decoctum agnorum pedum. Alvum ciet gallinaceorum discoctorum jus, et acria mollit. Ciet et hirundinum fimum, adjecto melle subditum.

Ad sedis, et verendorum vitia.

XXII. Sedis vitiis efficacissima sunt, œsypum (quidam adjiciunt pompholygem et rosaceum) : canini capitis cinis : senecta serpentis ex aceto : si rhygades sint, cinis fimi canini candidi cum rosaceo; aiuntque inven-

tum *Æsculapii* esse; eodemque et verrucas efficacissime tolli : murini fimi cinis, adeps cygni, sebum bovis. Procidencia ibi succus cochlearum punctis evocatus illitu repellit. Adtritis medetur cinis muris silvatici cum melle : fel herinacei, cum *vespertilionis* : et anserinus cum cerebro, et alumine, et *cesypo*. Fimum columbinum cum melle. *Condylomatis* privatim araneus dempto capite pedibusque infricatus. Ne acria perurant, adeps anserinus cum cera punica, cerussa, rosaceo : adeps cygni. Hæc et hæmorrhoidas sanare dicuntur. *Ischiadicis* cochleas crudas tritas cum vino amineo et pipere potu prodesse dicunt : lacertam viridem in cibo ablatis pedibus, interaneis, capite. Sic et *stellionem*, adjectis huic papaveris nigri obolis tribus. Ruptis convulsis fel ovium cum lacte mulierum. Verendorum fornicationibus verrucisque medetur arietini pulmonis inassati sanies. Ceteris vitiis, vellerum ejus vel sordidorum cinis ex aqua : sebum ex omento pecudis, præcipue a renibus, admixto cinere pumicis et sale : lana succida ex aqua frigida : carnes pecudis combustæ ex aqua : mulæ unguularum cinis : dentis caballini contusi farina inspersa. Testibus vero, farina ex ossibus canini capitis sine carne tuis. Si decidat testium alter, spumam cochlearum illitam remedio esse tradunt.

Tetris ibi ulceribus, et manantibus, auxiliantur canini capitis recentis cineres : cochleæ latæ, parvæ, contritæ ex aceto : senectus anguium ex aceto, vel cinis ejus : mel, in quo apes sint immortuæ, cum resina : cochleæ nudæ, quas in Africa gigni diximus, tritæ cum thuris polline et ovorum albo : tricesimo die resolvunt.

Aliqui pro thure bulbum admiscent. Hydrocelicis stelliones mire prodesse tradunt, capite, pedibus, interaneis adeptis, reliquum corpus inassatum : in cibo id sæpius datur : sicut ad urinæ incontinentiam, caninum adipem cum alumine scisso, fabæ magnitudine : cochleas africanas cum sua carne et testa crematas poto cinere. Anserum trium linguas inassatas in cibo : hujus rei auctor est Anaxilaus. Panos aperit sebum pecudum cum sale tosto. Murinum fimum admixto thuris polline, et sandaraca discutit. Lacertæ cinis, et ipsa divisa imposita : item multipeda contrita, admixta resina terebinthina ex parte tertia. Quidam et sinopidem admiscent cochleæ contusæ. Et per se cinis inanum cochlearum ceræ mixtus, discussoriam vim habet. Fimum columbarum per sese, vel cum farina hordeacea, aut avenacea illitum. Cantharides mixta calce panos scapelli vice auferunt. Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt.

Ad podagras, et morbos pedum.

XXIII. 9. Varices ne nascantur lacertæ sanguine pueris crura jejunis a jejuno illinuntur. Podagras lenit œsypum cum lacte mulieris et cerussa : fimum pecudum, quod liquidum reddunt : pulmones pecudum : fel arietis cum sevo : mures dissecti inpositi : sanguis mustelæ cum plantagine illitus, et vivæ combustæ cinis ex aceto, et rosaceo, si penna illinatur, vel si cera et rosaceum admisceatur : fel caninum, ita ne manu attingatur, sed penna illinatur : fimum gallinarum : vermium terrenorum cinis cum melle, ita ut tertio die solvantur. Alii ex

aqua illinere malunt. Alii ipsos aceto mensura cum melle cyathis tribus, pedibus ante rosaceo perunctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum et articularum dolores. Bibuntur autem binæ in vino tritæ. Eædem illinuntur cum helxines herbæ succo. Quidam ex aceto intrivisse contenti sunt. Quidam sale cum vipera cremato in olla nova, et sæpius sumpto, aiunt podagra liberari. Utile esse et adipe viperino pedes perungi. Et de milvo adfirmant, si inveterato tritoque, quantum tres digiti capiant, bibatur ex aqua. Aut si pedes sanguine cum urtica : vel pennis palumborum, quum primum nascentur, tritis cum urtica. Quin et fimus eorum articularum doloribus illinitur : item cinis mustelæ aut cochlearum, et cum amylo, vel tragacantha. Incussos articulos aranei telæ commodissime curant. Sunt qui cinere earum uti malint, sicut fimi columbini cinere, cum polenta et vino albo.

Articulis luxatis præsentaneum est sevim pecudis cum cinere e capillo mulierum. Pernionibus quoque imponitur sevim pecudum cum alumine : canini capitis cinis, aut fimi murini. Quod si pura sint, ulcera cera addita ad cicatricem perducunt : vel glirium crematorum favilla ex oleo : item muris silvatici cum melle : vermium quoque terrenorum cum oleo vetere : et cochleæ, quæ nudæ inveniuntur. Ulcera omnia pedum sanat cinis earum, quæ vivæ combustæ sint : fimi gallinarum cinis exulcerationes, columbini fimi ex oleo. Adtritum etiam calceamentorum, veteris soleæ crematæ cinis, agninus pulmo et arietis sanat. Dentis caballini contusi farina privatim subluviem. Lacertæ viridis sanguis subtritum,

et hominum et jumentorum pedes subtilus sanat. Clavos pedum urina muli mulæve cum luto suo illita : fimum ovium. Jecur lacertæ viridis, vel sanguis flocco impositus. Vermes terreni ex oleo : stellionis caput cum viticis pari modo tritum ex oleo : fimum columbinum decoctum ex aceto. Verrucas vero omnium generum urina canis recens cum suo luto illita : fini canini cinis cum cera : fimum ovium : sanguis recens murinus illitus, vel ipse mus divulsus : herinacei fel : caput lacertæ, vel sanguis, vel cinis totius : membrana senectutis anguium : fimum gallinaceum cum oleo et nitro. Cantharides cum uva taminia intritæ exedunt : sed ita erosas aliis, quæ ad persananda ulcera monstravimus, curari oportet.

Ad mala quæ totis corporibus metuenda sunt.

XXIV. 10. Nunc revertemur ad ea, quæ totis corporibus metuenda sunt. Fel canis nigri masculi amuletum esse magi dicunt domus totius, suffitæ eo purificatæve, contra omnia mala medicamenta. Item sanguine canis respersis parietibus, genitalique ejus sub limine januæ defosso. Minus mirentur hoc, qui sciunt fœdissimum animalium in quantum magnificent ricinum, quoniam uni nullus sit exitus saginæ, nec finis alia quam morte, diutius in fame viventi. Septenis ita diebus durasse tradunt : at in satietate paucioribus dehiscere. Hunc ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum. Eumdem in augurio vitalium habent. Nam si æger ei respondeat qui intulerit, a pedibus stanti interroganti que de morbo, spem vitæ certam esse : moriturum nihil

respondere. Adjiciunt, ut evellatur ex aure læva canis, cui non sit alius, quam niger color. Nigidius fugere tota die canes conspectum ejus, qui e sue id animal evelle-rit, scriptum reliquit. Rursus magi tradunt, lymphiatos sanguinis talpæ adpersu resipiscere : eos vero qui a nocturnis diis Faunis que agitentur, draconis lingua, et oculis et felle intestinisque in vino et oleo decoctis, ac sub dio noctu refrigeratis, perunctos matutinis vesper-tinisque liberari.

Ad perfrictiones.

XXV. Perfrictionibus remedio esse tradit Nicander amphibænam mortuam adalligatam, vel pellem tantum ejus. Quinimmo arbori, quæ cædatur, adalligata non algere cædentes, faciliusque succidere. Itaque sola ser-pentium frigori se committit, prima omnium procedens, et ante cuculi cantum. Aliud est cuculo miraculum, quo quis loco primo audiat alitem illam, si dexter pes cir-cumscribatur, ac vestigium id effodiatur, non gigni pu-lices, ubicumque spargatur.

Ad paralysin.

XXVI. Paralysin caventibus pinguia glirium deco-ctorum et soricum utilissima tradunt esse : millepedas, ut in anginis diximus, potas phthisin sentientibus : la-certam viridem decoctam in vini sextariis tribus ad cyathum unum, singulis cochlearibus sumptis per dies, donec convalescant. Cochlearum cinerem potum in vino.

Ad morbum comitiale.

XXVII. Comitilibus morbis œsypum cum myrrhæ momento, et vini cyathis duobus dilutum, magnitudine nucis avellanæ, a balineo potum. Testiculos arietinos inveteratos, tritosque dimidio denarij pondere in aqua vel lactis asinini hemina. Interdicitur vini potus quinis diebus ante et postea. Magnifice laudatur et sanguis pecudum potus : item fel cum melle, præcipue agninum. Catulus lactens sumptus, absciso capite pedibusque ex vino et myrrha. Lichen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis transmarini cinis potus in aceto. Tunica stellionis, quam eodem modo, ut anguis, exuit, pota. Quidam et ipsum arundine exenteratum inveteratumque bibendum dedere. Alii in cibo in ligneis verubus inassatum. Operæ pretium est scire quomodo præripiatur, quum exiit membrana hiberna, alias devoranti eam, quoniam nullum animal fraudulentius invidere homini tradunt. Inde stellionum nomen aiunt in maledictum translatum. Observant cubile ejus æstatibus. Est autem in loricis ostiorum fenestrarumque, aut cameris sepulcrisve : ibi vere incipiente fissis arundinibus textas opponunt casas, quarum angustiis etiam gaudet, eo facilius exuens circumdatum torporem. Sed eo derelicto non potest remeare. Nihil ei remedio in comitialibus morbis præfertur. Prodest et cerebrum mustelæ inveteratum potumque, et jecur ejus : testiculi, vulvaque, aut ventriculus inveteratus cum coriandro, ut diximus : item cinis : silvestris vero tota in cibo sumpta. Eadem omnia prædicantur ex viverra. Lacerta viridis cum condimen-

tis, quæ fastidium abstergeant, ablati pedibus et capite. Cochlearum cinis, addito semine lini et urticæ cum melle, unctu sanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis adalligata cervinis nervis : vel lapilli e ventre pullorum hirundinum sinistro lacerto adnexus. Dicuntur enim excluso pullo lapillum dare. Quod si pullus is detur incipienti in cibo, quem primum pepererit, quum quis primum tentatus sit, liberatur eo malo. Postea medetur hirundinum sanguis cum thure, vel cor recens devoratum. Quin et e nido earum lapillus impositus recreare dicitur confestim, et adalligatus in perpetuum tueri.

Prædicatur et jecur milvi devoratum, et senectus serpentium. Jecur vulturis tritum cum suo sanguine ter septenis diebus potum. Cor pulli vulturini adalligatum. Sed ipsum vulturem in cibo dari jubent, et quidem satiatum humano cadavere. Quidam pectus ejus bibendum censent, et in cerrino calyce. Aut testes gallinacei ex aqua et lacte, antecedente quinque dierum abstinentia vini, ob id inveteratos. Fûere et qui viginti unam muscas rufas, et quidem emortuas, in potu darent, infirmioribus pauciores.

Ad morbum regium.

XXVIII. 11. Morbo regio resistunt sordes aurium, aut mammarum pecudis denarii pondere cum myrrhæ momento, et vini cyathis duobus : canini capitis cinis in mulso : multipeda in vini hemina : vermes terreni in aceto mulso cum myrrha. Gallina si sit luteis pedibus prius aqua purificatis, dein collutis vino, quod bibatur.

Cerebrum perdicis aut aquilæ in vini cyathis tribus. Cinis plumarum aut interaneorum palumbis in mulso ad cochlearia tria. Passerum cinis sarmentis crematorum cochlearibus duobus in aqua mulsa. Avis icterus vocatur a colore, quæ si spectetur, sanari id malum tradunt, et avem mori. Hanc puto latine vocari galgulum.

Ad phrenesin.

XXIX. Phreneticis prodesse videtur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus. Nam muris cerebrum dare potui ex aqua, aut cinerem mustelæ, vel etiam inveteratas herinacei carnes, quis possit furenti, etiamsi certa sit medicina? Bubonis certe oculorum cinerem inter ea, quibus prodigiose vitam ludificantur, acceperim. Præcipueque febrium medicina placitis eorum renuntiat. Namque et in XII signa digessere eam sole transmeante, iterumque luna: quod totum abdicandum paucis e pluribus edocebo. Siquidem crematis tritisque cum oleo perungi jubent ægros quum Geminos transit sol, cristis, et auribus, et unguibus gallinaceorum: si luna, radiis barbisque eorum: si Virginem alteruter, hordei granis: si Sagittarium, vespertilionis alis: si Leonem luna, tamaricis fronde, et adjiciunt, sativæ: si Aquarium, e buxo carbonibus tritis. Ex istis confessa, aut certe verisimilia ponemus, sicut et lethargum olfactoriis excitari: inter ea fortassis mustelæ testiculis inveteratis, aut jocinere usto. His quoque pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile.

Ad febres.

XXX. In quartanis medicina clinice propemodum nihil pollet. Quamohrem plura eorum remedia ponemus, primumque ea, quæ adalligari jubent : pulverem in quo se accipiter volutaverit, lino rutilo in linteolo : canis nigri dentem longissimum. Pseudosphecem vocant vespam, quæ singularis volitat : hanc sinistra manu adprehensam subnectunt : alii vero, quam quis eo anno viderit primam. Viperæ caput abscisum in linteolo, vel cor viventis exemptum. Muris rostellum auriculasque summas roseo panno, ipsumque dimittunt. Lacertæ vivæ dextrum oculum effossum, mox cum capite suo deciso, in pellicula caprina. Scarabæum qui pilas volvit. Propter hunc Ægypti magna pars scarabæos inter numina colit, curiosa Apionis interpretatione, qua colligat solis operum similitudinem huic animali esse, ad excusandos gentis suæ ritus. Sed et alium adalligant magi, cui sunt cornicula reflexa, sinistra manu collectum. Tertium, qui vocatur fullo, albis guttis, dissectum utriusque lacerto adalligant : cetera sinistro. Cor anguivum sinistra manu exemptum viventibus. Scorpionis caudæ quatuor articulos cum aculeo, panno nigro, ita ut nec scorpionem dimissum, nec eum qui alligaverit videat æger triduo. Post tertium circuitum id condat.

Erucam in linteolo ter lino circumdant totidem nodis, ad singulos dicentes, quare faciat qui medebitur. Limacem in pellicula, vel quatuor limacum capita, præcisa arundine. Multipedam lana involutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt, antequam pennas germinent. Alios e

spinosis fructibus lanuginosos. Quidam ex illis quaternos inclusos juglandis nucis putamine adalligant : cochleasque, quæ nudæ inveniuntur. Stellionem inclusum capsulis subjiunt capiti, et sub decessu febris emittunt. Devorari autem jubent cor mergi marini sine ferro exemptum, inveteratumque conteri, et in calida aqua bibi. Corda hirundinum cum melle. Alii fimum drachma una in lactis caprini et ovilli, vel passi cyathis tribus, ante accessiones.

Sunt qui totas censeant devorandas. Aspidis cutem pondere sexta parte denarii cum piperis pari modo, Parthorum gentes in remedium quartanæ bibunt. Chrysippus philosophus tradidit phryganion adalligatum remedio esse quartanis. Quod esset animal neque ille descripsit, nec nos invenimus qui novisset. Demonstrandum tamen fuit a tam gravi auctore dictum, si cujus cura efficacior esset inquirentis. Cornicis carnes esse, et nidum illinire, in longis morbis utilissimum putant. Et in tertianis fiat potestas experiendi, quoniam miserias copia spei delectat, anne aranei, quem lycon vocant, tela cum ipso, in splenio resinæ ceræque imposita utrisque temporibus et fronti prosit : aut ipse calamo adalligatus, qualiter et aliis febribus prodesse traditur : item lacerta viridis adalligata viva in eo vase quod capiat. Quo genere et recidivas frequenter abigi adfirmant.

Ad hydropisin.

XXXI. Hydropicis œsypum ex vino addita myrrha modice potui datur, nucis avellanæ magnitudine. Aliqui

addunt et anserinum adipem ex vino myrteo. Sordes ab uberibus ovium eundem effectum habent. Item carnes inveteratæ herinacei sumptæ. Vomitus quoque canum illitus ventri, aquam trahere promittitur.

Ad ignem sacrum.

XXXII. 12. Igni sacro medetur œsypum cum pompholyge et rosaceo, ricini sanguis, vermes terreni ex aceto illiti, gryllus contritus in manibus. Quo genere præstat, ut qui id fecerit, antequam incipiat vitium, toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro cum terra cavernæ suæ tolli. Adeps anseris. Viperæ caput aridum adservatum et combustum, deinde ex aceto impositum. Senectus serpentium ex aqua illita a balineo cum bitumine et sevo agnino.

Ad carbunculos.

XXXIII. Carbunculus fimo columbino aboletur per se illico, vel cum lini semine ex aceto mulso. Item apibus, quæ in melle sint mortuæ, impositis. Polentaque imposita inspersa. In verendis, ceterisque ibi ulceribus, occurrit e melle œsypum cum plumbi squamis. Item fimum pecudum incipientibus carbunculis. Tubera et quæcumque molliri opus est, efficacissime anserino adipe curantur. Idem præstat et gruum adeps.

Ad furunculos.

XXXIV. Furunculis mederi dicitur araneus, priusquam

nominetur impositus, et tertio die solutus. Mus araneus pendens enecatus, sic ut terram ne postea attingat, ter circumdatus furunculo, toties exspuentibus medente, et cui is medebitur. Ex gallinaceo fimo quod est rufum maxime, recens illitum ex aceto. Ventriculus ciconiæ ex vino decoctus. Muscæ impari numero infricatæ digito medico. Sordes ex pecudum auriculis. Sevum ovium vetus cum cinere e capillis mulierum. Sevum arietis cum cinere pumicis et salis pari pondere.

Ad ambusta.

XXXV. Ambustis canini capitis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ovium cum cera. Murium cinis : cochlearum quoque : sic ut ne cicatrix quidem appareat. Item adeps viperinus. Fimi columbini cinis ex oleo illitus.

Ad nervorum dolores.

XXXVI. Nervorum nodis medetur capitis viperini cinis ex oleo cyprino. Terreni vermes cum melle illiti. Doloribus eorum amphibæna mortua adalligata. Adeps vulturinus cum ventre arefactus, contritusque cum adipe suillo inveterato. Cinis e capite bubonis in mulso potus cum liliæ radice, si magis credimus. In contractione nervorum caro palumbina in cibis prodest et inveterata : herinacci, spasticis : item mustelæ cinis. Serpentium senectus in pelle taurina adalligata spasmos fieri prohibet. Opisthotonos milvi jecur aridum tribus obolis in aquæ mulsæ cyathis tribus potum.

Ad unguium et digitorum vitia.

XXXVII. Reduvias, et quæ in digitis nascuntur pterygia, tollunt, canini capitis cinis, aut vulva decocta in oleo, superillito butyro ovillo cum melle. Item folliculus cujuslibet animalium fellis. Unguium scabritiam cantharides cum pice tertio die solutæ, aut locustæ, cum sevo hircino. Pecudum sebum. Aliqui miscent viscum et portulacam, alii æris florem et viscum, ita ut tertio die solvant.

Ad sanguinem sistendum.

XXXVIII. 13. Sanguinem sistit in naribus sebum ex omento pecudum inditum. Item coagulum ex aqua, maxime agninum, subductum vel infusum, etiamsi alia non prosint. Adeps anserinus cum butyro pari pondere pastillis ingestus. Cochlearum terrena. Sed et ipsæ extractæ testis. E naribus fluentem sistunt cochleæ contritæ fronti illitæ : aranei tela : gallinacei cerebellum, vel sanguis, profluvia ex cerebro : item columbinus, ob id servatus concretusque. Si vero ex vulnere immodice fluat, fimi caballini cum putaminibus ovorum cremati cinis impositus mire sistit.

Ad ulcera et vulnera.

XXXIX. Vulneribus medetur œsypum cum hordei cinere et ærugine æquis partibus. Ad carcinomata quoque ac serpentina valet. Erodit et ulcerum margines : carnesque excrescentes ad æqualitatem redigit. Explet quoque, et

ad cicatricem perducit. Magna vis et in cinere pecudum fini ad carcinomata, addito nitro : aut in cinere ex ossibus feminum agnitorum, præcipue in his ulceribus, quæ cicatricem non trahunt. Magna et pulmonibus, præcipue arietum : excrescentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficacissime reducunt. Fimo quoque ipso ovium sub testo calefacto et subacto tumor vulnerum sedatur : fistulæ purgantur sananturque : item epinyctides. Summa vero vis in canini capitis cinere : excrescentia omnia spodii vice erodit ac persanat. Et murino fimo eroduntur. Item mustelæ fini cinere. Duritias etiam in alto ulcerum, et carcinomata persequitur multipeda trita, admixta resina terebinthina et sinopide. Eademque utilissima sunt in his ulceribus, quæ vermibus periclitantur.

Quin et vermium ipsorum genera mirandos usus habent. Cosses, qui in ligno nascuntur, sanant ulcera omnia. Nomas vero combusti cum pari pondere anesi, et ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinant terreni, adeo ut nervos quoque abscisos illitis solidari intra septimum diem persuasio sit : itaque in melle servandos censent. Cinis eorum margines ulcerum duriores absumit, cum pice liquida, vel simbio melle. Quidam arefactis in sole ad vulnera ex aceto utuntur, nec solvunt, nisi biduo intermisso. Eadem ratione et cochlearum terrena prosunt : totæque exemptæ, tusæ et impositæ, recentia vulnera conglutinant, et nomas sistunt. Herpes quoque animal a Græcis vocatur, quo præcipue sanantur quæcumque serpunt. Cochleæ prosunt eis cum testis suis tusæ : cum myrrha quidem et thure, etiam præcisos nervos sanare dicuntur. Draconum quoque adeps siccatus in sole magno-

pere prodest : item gallinacei cerebrum recentibus plagis. Sale viperino in cibo sumpto, tradunt et ulcera tractabiliora fieri, ac sanari celerius. Antonius quidem medicus quum incidisset insanabilia ulcera, viperas edendas dabat, mira que celeritate persanabat. Troxalidum cinis margines ulcerum duros aufert cum melle : item fimi columbini cinis cum arsenico et melle, ea quæ erodenda sunt. Bubonis cerebrum cum adipe anserino mire vulnera dicitur glutinare : quæ vero vocantur cacoethe, cinis feminum arietis cum lacte muliebri, diligenter prius elutis linteolis : ulula avis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ovillum et mel. Ulcerum labra duriora apes in melle mortuæ emolliunt. Et elephantiasin sanguis et cinis mustelæ. Verberum vulnera, atque vibices, pellibus ovium recentibus impositis obliterantur.

Ad ossa fracta.

XL. Articulorum fracturis cinis feminum pecudis peculiariter medetur : efficacius cum cera. Idem medicamentum fit ex maxillis simul ustis, cornuque cervino et cera mollita rosaceo. Ossibus fractis caninum cerebrum linteolo illito, superpositis lanis, quæ subinde suffundantur, fere XIV diebus solidat : nec tardius cinis silvestris muris cum melle : aut vermium terrenorum, qui etiam ossa extrahit.

Ad cicatrices, et vitiligines.

XLI. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo,

præcipue ex ariete, sebum ex nitro : lacertæ viridis cinis : vernatio anguium ex vino decocta : fimum columbinum cum melle. Item vitiliginis albas ex vino. Ad vitiliginem et cantharides cum rutæ foliorum duabus partibus in sole, donec formicet cutis, tolerandæ sunt. Postea fovere, oleoque perungere, necessarium : iterumque illinere, idque diebus pluribus facere, caventes exulcerationem altam. Ad easdem vitiliginis et muscas illini jubent cum radice lapathorum : gallinarum fimum candidum, servatum in oleo vetere cornea pyxide : vesperilionum sanguinem : fel herinacei ex aqua. Scabiem vero, bubonis cerebrum cum aphronitro, sed ante omnia sanguis caninus, sedant : prurimum cochleæ minutæ, latæ, contritæ, illitæ.

Ad ea quæ extrahenda sunt corpori.

XLII. Arundines, et tela, quæque alia extrahenda sunt corpori, evocat mus dissectus impositus. Præcipue vero lacerta dissecta, et vel caput ejus tantum contusum cum sale impositum. Cochleæ ex his quæ gregatim folia sectantur, contusæ impositæque cum testis, et eæ quæ manduntur, exemptæ testis : sed cum leporis coagulo efficacissime. Ossa anguium eundem cum coagulo cujuscumque quadrupedis intra tertium diem adprobant effectum. Laudantur et cantharides tritæ cum farina hordei.

Ad muliebria mala.

XLIII. 14. In muliebribus malis membranæ a partu ovium proficiunt, sicut in capris retulimus. Fimum quo-

que pecudum eosdem usus habet. Locustarum suffitu stranguriæ maxime mulierum juvantur. Gallinaceorum testes subinde si a conceptu edat mulier, mares in utero fieri dicuntur. Partus conceptos hystricum cinis potus continet: maturat caninum lac potum, evocat membrana e canum secundis, si terram non attigerit. Lumbos par-turientium potus lactis, fimum murinum aqua pluvia dilutum, mammas mulierum a partu tumentes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo perunctorum custodit par-tus contra abortus. Facilius enituntur, quæ fimum anise-rinum cum aquæ cyathis duobus sorbuere: aut ex utri-culo mustelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti, ne cervicis scapularumque nervi doleant, præstant. Graves secundas pellunt in passo poti. Iidem per se impositi, mammaram suppurationes concoquunt et aperiunt, extrahuntque, et ad cicatricem perducunt. Lac devocant poti cum mulso. Inveniuntur et vermiculi, qui adalligati collo continent partum. Detrahuntur au-tem sub partu: alias eniti non patiuntur. Cavendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoque causa dantur in potu quini aut septeni. Cochleæ in cibo sumptæ adcelerant partum: item conceptum impositæ cum croco. Eædem, ex amylo et tragacantha illitæ, profluvia sistunt. Prosunt et purgationibus sumptæ in cibo, et vulvam aversam corrigunt cum medulla cervina, ita ut uni co-chleæ denarii pondus addatur et cyperi: inflationes quo-que vulvarum discutiant exemptæ testis, tritæque cum rosaceo. Ad hæc astypalæicæ maxime eliguntur. Alio modo africanæ binæ tritæ cum feni græci quod tribus digitis capiatur, addito melle cochlearibus quatuor, illi-

nuntur alvo, prius irino succo perunctæ. Sunt et minutæ longæque, candidæ cochleæ, passim oberrantes. Eæ arefactæ sole in tegulis, tusæque in farina, miscentur lomento æquis partibus, candoremque et lævorem corpori adferunt. Scabendi desideria tollunt minutæ et latæ cum polenta. Viperam mulier prægnans si transcenderit, abortum faciet: item amphisbænam, mortuam dumtaxat. Nam vivam habentes in pyxide, impune transeunt, etiam si mortua sit: atque adservata, partus faciles præstat vel mortua. Mirum, si sine adservata transcenderit gravida, innoxium fieri, si protinus transcendat adservatam. Anguis inveterati suffitus menstrua adjuvant.

Ad partum juvandum.

XLIV. Anguim senectus adalligata lumbis, faciliores partus facit, protinus a puerperio removenda. Dant et in vino bibentiam cum thure: aliter sumpta, abortum facit. Baculum, quo angui rana excussa sit, parturientes adjuvat: troxalidum cinis illitus cum melle, purgationes. Item araneus, qui filum deducit ex alto, capi debet manu cava, tritusque admoveri: quod si redeuntem preenderit, inhibebit idem purgationes.

Lapis aetites in aquilæ repertus nido, custodit partus contra omnes abortuum insidias. Penna vulturina subiecta pedibus adjuvat parturientes. Ovum corvi gravidis cavendum constat, quoniam transgressis abortum per os faciat. Fimum accipitris in mulso potum, videtur fecundas facere. Vulvarum duritias et collectiones adeps anserinus aut cygni emollit.

Ad mammas servandas.

XLV. Mammas a partu custodit adeps anseris cum rosaceo et araneo. Phryges et Lycaones mammis puerperio vexatis invenere otidum adipem utilem esse : his quæ vulva strangulentur et blattas illinunt. Ovorum perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus, et ceræ, stantes mammas servat. Putant et ter circumductas ovo perdicis non inclinari : et si sorbeantur eadem, fecunditatem facere : lactis quoque copiam. Cum anserino adipe perunctis mammis, dolores minuere, molas uteri rumpere, scabiem vulvarum sedare, si cum cimice trito illinantur.

Ad pilos tollendos.

XLVI. Vespertilionum sanguis psilothri vim habet : sed malis puerorum illitus non satis proficit, nisi ærugo, vel cicutæ semen postea inducatur : sic enim aut in totum tolluntur pili, aut non excedunt lanuginem. Idem et cerebro eorum profici putant. Est autem duplex, rubens utique et candidum. Aliqui sanguinem et jecur ejusdem admiscent. Quidam in tribus heminis olei discoquunt viperam, exemptis ossibus psilothri vice utuntur, evulsis prius pilis quos renasci nolunt. Fel herinacei psilothrum est, utique mixto cerebro vespertilionis et lacte caprino : item per se cinis. Lacte canis primi partus, evulsis pilis quos renasci nolunt, vel nondum natis, perunctis partibus, alii non surgunt. Idem evenire traditur sanguine ricini evulsi cani : item hirundinino sanguine, vel felle.

15. Ovis formicarum supercilia denigrari cum muscis tritis tradunt. Si vero oculi nigri nascentium placeant, soricem prægnanti edendum. Capilli ne canescant. vermium terrenorum cinere præstari admixto oleo.

Ad morbos infantium.

XLVII. Infantibus, qui lacte concreto vexantur, præsidio est agninum coagulum ex aqua potum. Aut si coagulatio lactis acciderit, discutitur coagulo ex aceto dato. Ad dentitiones, cerebrum pecoris utilissimum est. Ossibus in canino fimo inventis, adustio infantium, quæ vocatur siriasis, adalligatis emendatur: ramex infantium lacertæ viridis admotæ dormientibus morsu. Postea arundini alligata suspenditur in fumo: traduntque pariter cum ea exspirante sanari infantem. Cochlearum saliva illita infantium oculis, palpebras corrigit, gignitque. Ramicosis cochlearum cinis cum thure ex uvis albo succo illitus per dies triginta medetur. Inveniuntur in corniculis cochlearum arenaceæ durtiæ: eæ dentitionem facilem præstant adalligatæ. Cochlearum inanium cinis admixtus ceræ, procidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri misceri saniem punctis emissam e cerebro viperæ. Cerebrum viperæ illigatum pelliculæ dentitiones adjuvat. Idem valent et grandissimi dentes serpentium. Fimum corvi lana adalligatum infantium tussi medetur. Vix est serio complecti quædam: non omittenda tamen, quia sunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi jubent. Marem hanc apprehendi. Id intelligi et quod sub cauda unan cavernam

habeat. Id agendum, ut per aurum, et argentum, aut ostrum mordeat vitium. Tum in calyce novo illigatur, et in fumo ponitur. Urina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabæorum cornua grandia denticulata, adalligata his, amuleti naturam obtinent. Bovæ capiti lapillum inesse tradunt, quem ab eo exspui si necem timeat, inopinantis præciso capite exemptum, adalligatumque, mire prodesse dentitioni. Item cerebrum ejusdem ad eundem usum adalligari jubent : et limacis lapillum sive ossiculum, quod invenitur in dorso. Magnifice juvat et ovis cerebrum gingivis illitum : sicut aures adeps anserinus cum ocimi succo impositus. Sunt vermiculi in spinosis herbis asperi, lanuginosi : hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus, si quid ex cibo hæreat.

Ad somnos.

XLVIII. Somnos allicit œsypum cum myrrhæ momento in vini cyathis duobus dilutum, vel cum adipe anserino et vino myrtite : avis cuculus leporina pelle adalligatus : ardeolæ rostrum in pelle asinina fronti adalligatum. Putant et per se rostrum ejusdem effectus esse vino collutum. E diverso somnum arcet vespertilionis caput aridum adalligatum.

Ad Venerem.

XLIX. In urina virili lacerta necata, Venerem ejus qui fecerit, inhibet. Nam inter amatoria esse magi dicunt. Inhibet et finum cochleæ et columbinum cum oleo

et vino potum. Pulmonis vulturini dextræ partes Venerem concitant viris adalligatæ gruis pelle. Item si lutea ex ovis quinque columbarum, admixto adipis suilli denarii pondere, ex melle sorbeantur. Passeres in cibo vel ova eorum. Gallinacei dexter testis arietina pelle adalligatus. Ibiium cineres cum adipe anseris et irino perunctis, si conceptus sit, partus continere : contra inhiberi Venerem pugnatoris galli testiculis anserino adipe illitis adalligatisque pelle arietina tradunt. Item cujuscumque galli gallinacei, si cum sanguine gallinacei lecto subjiciantur. Cogunt concipere invitas setæ ex cauda mulæ, si junctis evellantur, inter se colligatæ in coitu. Qui in urinam canis suam ingesserit, dicitur ad Venerem pigrior fieri. Mirum et de stellionis cinere (si verum est) linamento involutum in sinistra manu Venerem stimulare : si transferatur in dextram, inhibere. Item vespertilionis sanguinem collectum flocco, suppositunque capiti mulierum, libidinem movere : aut anseris linguam in cibo vel potione sumptam.

Ad phthiriasin, et alia nonnulla promiscua.

L. Phthiriasin a toto corpore pota membrana senectutis anguium triduo necat : ac serum exempto casco potum cum exiguo sale. Caseos, si cerebrum mustelæ coagulo addatur, negant corrumpi vetustate, aut a muribus attingi. Ejusdem mustelæ cinis si detur in offa gallinaceis pullis et columbinis, tutos esse a mustelis. Jumentorum urinæ tormina vespertilione adalligato finiuntur. Verminatio ter circumlato verendis palumbo : mirum

dictu : palumbus emissus moritur, jumentum liberatur confestim.

Ad ebrietatem.

LI. Ebriosis ova noctuæ per triduum data in vino, tædium ejus adducunt. Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo præsumptus. Hirundinis rostri cinis cum myrrha tritus, et in vino quod bibetur inspersus, securos præstabit a temulentia. Invenit hoc Horus Assyriorum rex.

Notabilia animalium.

LII. Præter hæc sunt notabilia animalium ad hoc volumen pertinentium. Gromphenam avem in Sardinia narrant grui similem, ignotam jam etiam Sardis, ut existimo. In eadem provincia est ophion, cervis tantum pilo similis, nec alibi nascens. Idem auctores nominavere subjugum, quod nec quale esset animal, nec ubi nasceretur tradiderunt. Fuisse quidem non dubito, quum et medicinæ ex eo sint demonstratæ. M. Cicero tradit animalia biuros vocari, qui vites in Campania erodant.

Reliqua mirabilia.

LIII. 16. Reliqua mirabilia ex his quæ diximus. Non latrari a cane membranam ex secundis canis habentem, aut leporis fimum vel pilos tenentem. In culicum genere muliones non amplius, quam uno die, vivere. Eosque qui arborarii pici rostrum habeant, et mella eximant, ab apibus non attingi. Porcos sequi eum, a quo cere-

brum corvi acceperint in offa. Pulverem, in quo se mula volutaverit, corpori inspersum mitigare ardores amoris. Sorices fugari, si unus castratus emittatur. Anguina pelle, et sale, et farre cum serpyllo contritis una, dejectisque cum vino in fauces boum, uva maturescente, toto anno eos valere : vel si hirundinum pulli tribus offis dentur. Pulvere e vestigio anguium collecto, sparsas apes in alvos reverti. Arietis dextro teste præligato oves tantum gigni. Non lassari in ullo labore, qui nervos ex alis et cruribus gruis habeant. Mulas non calcitrare, quum vinum biberint. Ungulas tantum mularum repertas, neque aliam ullam materiam, quæ non perroderetur a veneno Stygis aquæ, quum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum est, magna Aristotelis infamia excogitatum.

Nunc ad aquatilia revertemur.

C. PLINII SECUNDI

HISTORIARUM MUNDI

LIBER XXXI.

MEDICINÆ EX AQUATILIBUS.

Aquarum mirabilia.

I. 1. **A**QUATILIUM sequuntur in medicina beneficia, opifice natura ne in illis quidem cessante, et per undas fluctusque ac reciprocos æstus, anniumque rapidos cursus improbas exercente vires: nusquam potentia majore, si verum fateri volumus: quippe hoc elementum ceteris omnibus imperat. Terras devorant aquæ, flammæ necant, scandunt in sublime, et cælum quoque sibi vindicant, ac nubium obtentu vitalem spiritum strangulant: quæ causa fulmina elidit, ipso secum discordante mundo. Quid esse mirabilius potest aquis in cælo stantibus? At illæ ceu parum sit in tantam pervenire altitudinem, rapiunt eo secum piscium examina, sæpe etiam lapides: subeuntque, portantes aliena pondera. Eædem cadentes omnium terra nascentium causa fiunt, prorsus mirabili natura, si quis velit reputare ut fruges gignantur, arbores fruticesque vivant, in cælum migrare aquas, animamque etiam herbis vitalem inde deferre: justa

confessione, omnes terræ quoque vires aquarum esse beneficii. Quapropter ante omnia ipsarum potentiæ exempla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

Aquarum differentiæ.

II. 2. Emicant benigne passimque in plurimis terris, alibi frigidæ, alibi calidæ, alibi junctæ, sicut in Tarbellis aquitanica gente, et in Pyrenæis montibus, tenui intervallo discernente. Alibi tepidæ egelidæque auxilia morborum profitentes, et e cunctis animalium hominum tantum causa erumpentes. Augent numerum deorum nominibus variis, urbesque condunt, sicut Puteolos in Campania, Statyellas in Liguria, Sextias in narbonensi provincia. Nusquam tamen largius quam in Baiano sinu, nec pluribus auxiliandi generibus, aliæ sulphuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acida salsave mixtura. Vapore quoque ipso aliquæ prosunt. Tantaque eis est vis, ut balneas calefaciant, ac frigidam etiam in solis fervere cogant, quæ in Baiano Posidianæ vocantur, nomine accepto a Claudii Cæsaris liberto. Obsonia quoque percoquant. Vaporant et in mari ipso, quæ Licinii Crassi fuere: mediosque inter fluctus existit aliquid valetudini salutare.

Aquarum medicinæ: observationes, CCLXVI.

III. Jam generatim nervis prosunt pedibusve, aut coxendicibus, aliæ luxatis, fractisve. Inaniunt alvos. Sannant vulnera. Capiti auribusque privatim medentur:

oculis vero Ciceronianæ. Digna memoratu villa est ab Averno lacu Puteolos tendentibus imposita litori, celebrata porticu ac nemore, quam et vocabat M. Cicero Academiam, ab exemplo Athenarum, ibi compositis voluminibus ejusdem nominis, in qua et monumenta sibi instauraverat, ceu vero non et in toto terrarum orbe fecisset. Hujus in parte prima, exiguo post obitum ipsius, Antistio Vetere possidente, eruperunt fontes calidi, perquam salubres oculis, celebrati carmine Laureæ Tullii, qui fuit e libertis ejus, ut protinus noscatur etiam ministeriorum haustus ex illa majestate ingenii. Ponam enim ipsum carmen, dignum ubique, et non ibi tantum legi :

Quod tua, romanæ vindex clarissime linguæ,
 Silva loco melius surgere jussa viret :
 Atque Academiæ celebratam nomine villam
 Nunc reparat cultu sub potiore Vetus :
 Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ,
 Languida quæ infuso lumina rore levant.
 Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
 Hoc dedit, hac fontes quum patefecit ope.
 Ut, quoniam totum legitur sine fine per orbem,
 Sint plures, oculis quæ medeantur, aquæ.

Quales fecunditatem faciant, quales insanix medeantur.

IV. In eadem Campaniæ regione sinuessanæ aquæ sterilitatem feminarum, et virorum insaniam abolere produntur.

Quales calculosis.

V. In Ænaria insula, calculosis mederi. Et quæ voca-

tur acidula, ab Teano Sidicino quatuor millibus passuum : hæc frigida. Item in Stabiano, quæ dimidia vocatur : et in Venafrano, ex fonte acidulo. Idem contingit in Velino lacu potantibus. Item in Syriæ fonte juxta Taurum montem, auctor est M. Varro : et in Phrygiæ Gallo flumine Callimachus. Sed ibi in potando necessarius modus, ne lymphatos agat : quod in Æthiopia accidere his, qui e fonte rubro biberint, Ctesias scribit.

Quales vulneribus.

VI. Juxta Romam Albulæ aquæ vulneribus medentur : egelidæ hæ : sed Cutiliæ in Sabinis gelidissimæ, suctu quodam corpora invadunt, ut prope morsus videri possit : aptissimæ stomacho, nervis, universo corpori.

Quales partum custodiant.

VII. Thespiarum fons conceptus mulieribus repræsentat : item in Arcadia flumen Elatum. Custodit autem fœtum Linus fons in eadem Arcadia, abortusque fieri non patitur. E diverso in Pyrrhæa flumen, quod Aphrodisium vocatur, steriles facit.

Quales vitiliginem tollant.

VIII. Lacus Alphion vitiliginem tollit. Varro auctor est, Titium quemdam prætura functum, marmorei signi faciem habuisse propter id vitium. Cydnus Ciliciæ amnis podagricis medetur, sicut apparet in epistola Cassii Parmensis ad M. Antonium. Contra, aquarum culpa in

Troëzene omnium pedes vitia sentiunt. Tungri civitas Galliæ fontem habet insignem, plurimis bullis stellantem, ferruginei saporis : quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorumque vitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit : ac postremo rubescit. Leucogæi fontes inter Puteolos et Neapolim oculis et vulneribus medentur. Cicero in Admirandis posuit, reatinis tantum paludibus ungulas jumentorum indurari.

Quæ colorem lanis faciant.

IX. Eudicus in Estiæotide fontes duos tradit esse, Ceronem, ex quo bibentes oves nigras fieri : Nelea, ex quo albas, ex utroque autem varias. Theophrastus in Thuriis Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bobus ac pecori.

Quæ hominibus.

X. Quin et homines sentire differentiam eam. Nam qui e Sybari bibant, nigriores esse, durioresque, et crispo capillo : qui ex Crathi, candidos mollioresque, ac porrecta coma. Item in Macedonia qui velint sibi candida nasci, ad Aliacmonem ducere : qui nigra aut fusca ad Axium. Idem omnia fusca quibusdam in locis tradit nasci, et fruges quoque, sicut in Messapiis. At in Lusis Arcadiæ quodam fonte mures terrestres vivere et conversari. Erythris Aleos amnis pilos gignit in corporibus.

Quæ memoriam : quæ oblivionem.

XI. In Bœotia ad Trophonium deum juxta flumen

Orchomenon duo sunt fontes, quorum alter memoriam, alter oblivionem adfert, inde nominibus inventis.

Quæ sensus subtilitatem; quæ tarditatem; quæ canoram vocem.

XII. In Cilicia apud oppidum Cescum rivus fluit Nus, ex quo bibentium subtiliores sensus fieri M. Varro tradit. At in Cea insula fontem esse, quo hebetes fiant, Zamæ in Africa, quo canoræ voces.

Quæ vini tædium; quæ inebrient.

XIII. Vinum in tædium venire his qui ex Clitorio lacu biberint, ait Eudoxus: Theopompus, inebriari fontibus iis quos diximus. Mucianus Andri e fonte Liberi patris, statis diebus septenis ejus dei vinum fluere, si auferatur a conspectu templi, sapore in aquam transeunte.

Quæ olei vicem præsent.

XIV. Polycritus explere olei vicem juxta Solos Ciliiciæ fontem. Theophrastus hoc idem fieri in Æthiopia ejusdem nominis fonte. Lycos in Indiæ terris fontem esse, cujus aqua lucernæ ardeant. Idem Ecbatanis traditur. Theopompus in Scotusa lacum esse dicit, qui vulneribus medetur.

Quæ salsæ, et amaræ.

XV. Juba in Trogodytis lacum, insanum malefica vi appellatum, ter die fieri amarum salsumque, ac deinde

dulcem, totiesque etiam noctu, scatentem albis serpentibus vicenum cubitorum. Idem in Arabia fontem exsilire tanta vi, ut nulla mora pondus impactum rospuat.

Quæ saxa egerant; quæ risum, et ploratum faciant; quæ amorem sanare dicantur.

XVI. Theophrastus Marsyæ fontem in Phrygia ad Celænarum oppidum saxa egerere. Non procul ab eo duo sunt fontes, Clæon et Gelon, ab effectu Græcorum nominum dicti. Cyzici fons Cupidinis vocatur, ex quo potantes amorem deponere Mucianus credit.

Per triduum calentes haustu.

XVII. Cranone est fons calidus citra summum fervorem, qui in vinum additus, triduo calorem potionis custodit in vasis. Sunt et Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum quorum haustus triduo fervet. Circa margines vero pumicem faciunt aquæ.

Aquarum miracula. In quibus omnia mergantur; in quibus nihil.

XVIII. Quod si quis fide carere ex his aliqua arbitrat, discat in nulla parte naturæ majora esse miracula: quamquam inter initia operis abunde multa retulimus. Ctesias tradit Siden vocari stagnum in Indis, in quo nihil innatet, omnia mergantur. Cælius apud nos in Averno ait etiam folia subsidere: Varro, aves, quæ advolaverint, emori. Contra in Africæ lacu Apuscidamo omnia fluitant, nihil mergitur: item in Siciliæ fonte

Phinthia, ut Apion tradit : et in Medorum lacu puteoque Saturni. Fons Limyræ transire solet in loca vicina, portendens aliquid : mirumque quod cum piscibus transit. Responsa ab his petunt incolæ cibo, quem rapiunt adnuentes : si vero eventum negent, caudis abigunt.

Amnis Olachas in Bithynia Bryazum alluit (hoc et templo et deo nomen) : cujus gurgitem perjuri negantur pati, velut flammam urentem. Et in Cantabria fontes Tamarici in auguriis habentur. Tres sunt, octonis pedibus distantes. In unum alveum coeunt vasto singuli amne. Siccantur duodecim diebus, aliquando vicenis, citra suspicionem ullam aquæ, quum sit vicinus illis fons sine intermissione largus. Dirum est, non profluere eos aspicere volentibus : sicut proxime Lartio Licinio, legato post præturam, post septem enim dies occidit. In Judæa rivus sabbatis omnibus siccatur.

Aquæ necantes ; pisces venenati.

XIX. E diverso miracula alia dira. Ctesias in Armenia scribit esse fontem, ex quo nigros pisces illico mortem adferre in cibis : quod et circa Danubii exortum audiui, donec veniatur ad fontem alveo adpositum, ubi finitur id genus piscium. Ideoque ibi caput ejus amnis intelligit fama. Hoc idem et in Lydia in stagno Nympharum tradunt. In Achaia ad Pheneum aqua profluit e saxi, Styx appellatur, quæ illico necat, ut diximus. Sed esse pisces parvos in ea tradit Theophrastus, letales et ipsos, quod non in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus et in Thracia apud Cychros dicit : Lycus

in Leontinis tertio die, quam quis biberit. Varro ad Soracten in fontē, cujus sit latitudo quatuor pedum : sole oriente eum exundare ferventi similem, aves quæ degustaverint, juxta mortuas jacere. Namque et hæc insidiosa conditio est, quod quædam etiam blandiuntur aspectu, ut ad Nonacrin Arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate. Hanc putant nimio frigore esse noxiam, utpote quum profluens ipsa lapidescat.

Aliter circa thessalica Tempe, quoniam visus omnibus terrori est : traduntque etiam æs ac ferrum erodi illa aqua. Profluit (ut indicavimus) brevi spatio : mirumque, siliqua silvestris amplecti radicibus fontem eum dicitur, semper florens purpura. Et quædam sui generis herba in labris fontis viret. In Macedonia, non procul Euripidis poetæ sepulcro, duo rivi confluunt, alter saluberrimi potus, alter mortiferi.

Quæ lapides fiant, aut lapidem faciant.

XX. In Perperenis fons est, quamcumque rigat, lapideam faciens terram : item calidæ aquæ in Eubœæ Delio. Nam qua cadit rivus, saxa in altitudinem crescunt. In Eurymenis dejectæ coronæ in fontem, lapides fiunt. In Colossis flumen est, quo lateres conjecti, lapides extrahuntur. In scyretico metallo arbores quæcumque flumine alluuntur, saxa fiunt cum ramis. Destillantes quoque guttæ in lapides durescunt in antris coryciis : nam Miezæ in Macedonia, etiam pendentes in ipsis cameris : at in Coryco, quum cecidere. In quibusdam speluncis utroque modo, columnasque faciunt, ut in Phausia

Chersonesi Rhodiorum in antro magno, etiam discolori aspectu. Et hactenus contenti simus exemplis.

De salubritate aquarum.

XXI. 3. Quæritur inter medicos, cujus generis aquæ sint utilissimæ. Stagnantes pigrasque merito damnant, utiliores quæ profluunt existimantes : cursu enim percussuque ipso extenuari atque proficere. Eoque miror, cisternarum ab aliquibus maxime probari. Sed hi rationem adferunt, quoniam levissima sit imbrium aqua, ut quæ subire potuerit ac pendere in aere. Ideo et nives præferunt imbris, nivibusque etiam glaciem, velut adfinium coacta subtilitate. Leviora enim hæc esse, et glaciem multo leviolem aqua. Horum sententiam refelli interest vitæ. In primis enim levitas illa deprehendi aliter, quam sensu, vix potest, nullo pæne momento ponderis aquis inter se distantibus. Nec levitatis in pluvia aqua argumentum est subisse eam in cælum, quum etiam lapides subire appareat, cadensque inficiatur halitu terræ. Quo fit ut pluviae aquæ sordium inesse plurimum sentiat, citissimeque ideo calefiat aqua pluvia. Nivem quidem glaciemque subtilissimum elementi ejus videri miror, adposito grandinum argumento, e quibus pestilentissimum potum esse convenit. Nec vero pauci inter ipsos e contrario ex gelu ac nivibus insaluberrimos potus prædicant, quoniam exactum sit inde, quod tenuissimum fuerit. Minui certe liquorem omnem congelatione deprehenditur, et rore nimio scabiem fieri, pruina uredinem, cognatis et nivis causis. Pluvias quidem aquas

celerrime putrescere convenit, minimeque durare in navigatione. Epigenes autem, aquam quæ septies putrefacta purgata sit, perhibet amplius non putrescere. Nam cisternas etiam medici confitentur inutiles, alvo duritias facientes, faucibusque : etiam limi non aliis inesse plus, aut animalium quæ faciunt tædium, confitendum habent. Nec statim amnium utilissimas esse, sicuti nec torrentium ullius, lacusque plurimòs salubres maxime. Quædam igitur et hujus generis aptissimæ aliæ alibi. Parthorum reges ex Choaspe et Eulæo tantum bibunt : et eæ quamvis in longinqua comitatur illos. Et horum placere potum, non quia sint amnes, apparet : quoniam nec e Tigri, nec Euphrate, nec e multis aliis bibunt.

De vitiiis aquarum.

XXII. Limus aquarum vitium est : si tamen idem amnis anguillis scateat, salubritatis indicium habetur : sicuti frigoris, tineas in fonte gigni. Ante omnia autem damnantur amaræ : et quæ, quum sorbentur, statim implent : quod evenit Træzene. Nam nitrosas atque salnacidas in desertis Rubrum mare petentes, addita polenta, utiles intra duas horas faciunt, ipsaque vescuntur polenta. Damnantur in primis fontes, qui cœnum faciunt, quique malum colorem bibentibus : refert et si vasa ærea inficiunt, aut si legumina tarde percoquunt, si liquatæ leniter terram relinquunt, decoctæque crassis obducunt vasa crustis. Est etiamnum vitium non fœtidæ modo, verum omnino quidquam resipientis, jucundum sit illud licet gratumque, et ut sæpe, ad viciniam lactis

accedens. Aquam salubrem aeri quam simillimam esse oportet. Unus in toto orbe traditur fons aquæ jucunde olentis in Mesopotamia, Chabura. Fabulæ rationem adferunt, quoniam eo Juno perfusa sit. De cetero aquarum salubrium sapor odorve nullus esse debet.

Probatio aquarum.

XXIII. Quidam statera judicant de salubritate, frustrante diligentia, quando perrarum est, ut levior sit aliqua. Certior subtilitas, inter pares meliorem esse, quæ calefiat refrigereturque celerius. Quin et haustam vasis, ne manus pendeant, depositisque in humum, tepescere adfirmant. Ex quonam ergo genere maxime probabilis continget? Puteis nimirum, ut in oppidis constare video: sed his, quibus exercitationis ratio crebro haustu contingit, et illa tenuitas colante terra.

Salubritati hæc satis sunt. Frigori et opacitas necessaria, utque cælum videant. Super omnia observatio una, eadem et ad perennitatem pertinet, ut illa e vado exsiliat vena, non e lateribus. Nam ut tactu gelida sit, etiam arte contingit: si etiam expressa in altum, aut e sublimi dejecta, verberatu corripiat aera. In natando quidem spiritum continentibus frigidior sentitur eadem. Neronis principis inventum est, decoquere aquam, vitroque demissam in nives refrigerare. Ita voluptas frigoris contingit sine vitiiis nivis. Omnem utique decoctam utiliozem esse convenit: item calefactam magis refrigerari, subtilissimo invento. Vitosæ aquæ remedium est, si decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida ingesta sistitur san-

guis. *Æstus* in balineis arcetur, si quis ore teneat. Quæ sunt haustu frigidissimæ, non perinde et tactu esse, alternante hoc bono, multi familiari exemplo colligunt.

De aqua Marcia.

XXIV. Clarissima aquarum omnium in toto orbe, frigoris salubritatisque palma præconio Urbis, Marcia est, inter reliqua deum munere Urbi tributa. Vocabatur hæc quondam Aufeia, fons autem ipse Pitonia. Oritur in ultimis montibus Pelignorum : transit Marsos et Fucinum lacum, Romam non dubie petens. Mox in specus mersa, in Tiburtina se aperit novem millibus pass. fornicibus structis perducta. Primus eam in Urbem ducere auspicatus est Ancus Marcius, unus e regibus. Postea Q. Marcius Rex in prætura. Rursusque restituit M. Agrippa.

De aqua Virgine.

XXV. Idem et Virginem adduxit ab octavi lapidis diverticulo duobus millibus pass. prænestina via. Juxta est Herculaneus rivus, quem refugiens Virginis nomen obtinuit. Horum annium comparatione, differentia supra dicta deprehenditur, quum quantum Virgo tactu, tantum præstet Marcia haustu. Quamquam utriusque jam pridem Urbi periit voluptas, ambitione avaritiaque in villas ac suburbana detorquentibus publicam salutem.

Aquas inveniendi ratio.

XXVI. Non ab re sit, quærendi aquas junxisse ra-

tionem. Reperiuntur in convallibus maxime, et quodam convexitatis cardine, aut montium radicibus. Multi septentrionales ubique partes aquosas existimavere. Qua in re varietatem naturæ aperuisse conveniat. In Hyrcanis montibus a meridiano latere non pluit. Ideo silvigeri Aquilonis tantum parte sunt. At Olympus, Ossa, Parnassus, Apenninus, Alpes, undique vestiuntur, amni- busque perfunduntur. Aliqui ab Austro, sicut in Creta Albi montes. Nihil ergo in his perpetuæ observationis judicabitur.

Signa aquarum.

XXVII. Aquarum sunt notæ, juncus, aut arundo, aut herba, de qua dictum est : multumque alicui loco pectore incubans rana. Salix enim erratica, et alnus, aut vitex, aut arundo, aut edera sponte proveniunt, et corrivatione aquæ pluviae in locum humiliorem e superioribus defluentis, augurio fallaci. Certior multo nebulosa exhalatio est, ante ortum solis longius intuentibus : quod ex edito quidam speculantur, proni terram mento attingente. Est et peculiaris æstimatio peritis tantum nota, quam ferventissimo æstu sequuntur, dieique horis ardentissimis, qualis ex quoque loco repercussus splendeat. Nam si terra sitiante humidior est ille, indubitata spes promittitur. Sed tanta intentione oculorum opus est, ut indolescant, quod fugientes ad alia experimenta decurrunt, loco in altitudinem pedum quinque defosso, ollisque e figlino opere crudis, aut peruncta pelvi ærea cooperto, lucernaque ardente concamerata frondibus, dein terra, si figlinum humidum ruptumve, aut in ære

sudor, vel lucerna sine defectu olei restincta, aut etiam vellus lanæ madidum reperiatur, non dubie promittunt aquas. Quidam et igne prius excoquant locum, tanto efficaciore vasorum argumento.

Differentiæ aquarum per genera terræ.

XXVIII. Terra vero ipsa promittit candicantibus maculis, aut tota glauci coloris. In nigra enim scaturigines non fere sunt perennes. Figularis creta semper adimit spes. Nec amplius puteum fodiunt, coria terræ observantes, ut a nigra descendat ordo supra dictus. Aqua semper dulcis in argillosa terra, frigidior in tofo. Namque et hic probatur. Dulces enim levissimasque facit, et colando continet sordes. Sabulum exiles limosasque promittit. Glarea incertas venas, sed boni saporis. Sabulum masculum, et arena, et carbunculus, certas stabilesque et calubres. Rubra saxa optimas, speique certissimæ. Radices montium saxosæ, et silex, hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores adsidue respondere glebas, faciliusque ferramenta descendere. Depressis puteis sulphurata vel aluminosa occurrentia putearios necant. Experimentum hujus periculi est demissa ardens lucerna, si extingatur. Tunc secundum puteum dextra ac sinistra fodiunt æstuaria, quæ graviozem illum halitum recipiant. Fit et sine his vitiis altitudine ipsa gravior aer, quem emendant adsiduo linteorum jactatu ventilando. Quum ad aquam ventum est, sine arenato opus surgit, ne venæ obstruantur. Quædam aquæ vere statim incipiente frigidiores sunt, quarum non in alto origo

est : hibernis enim constant imbribus : quædam Canis ortu , sicut in Macedonia Pella utrumque. Ante oppidum enim incipiente æstate , frigida est palustris : dein maximo æstu in excelsioribus oppidi riget. Hoc et in Chio evenit , simili ratione portus et oppidi. Athenis Enneacrunos nimbose æstate frigidior est , quam puteus in Jovis horto. At ille siccitatibus riget : maxime autem putei circa Arcturum.

4. Non ipsa æstate deficiunt , omnesque quadriduo eo subsidunt. Jam vero multi hieme tota : ut circa Olympum , vere primum aquis redeuntibus. In Sicilia quidem circa Messanam et Mylas hieme in totum inarescunt fontes : æstate exundant , amnemque faciunt. Apolloniæ in Ponto fons juxta mare æstate tantum superfluit , et maxime circa Canis ortum : parcius , si frigidior sit æstas. Quædam terræ imbribus sicciores fiunt , velut in narniensi agro : quod Admirandis suis inseruit M. Cicero , siccitate lutum fieri prodens , imbre pulverem.

Ratio aquarum per tempora anni.

XXIX. Omnis aqua hieme dulcior , æstate autem minus , autumnus minime : minusque per siccitates. Neque æqualis annium plerumque gustus est , magna alvei differentia. Quippe tales sunt aquæ , qualis terra per quam fluunt , qualesque herbarum , quas lavant , succi. Ergo iidem amnes parte aliqua reperiuntur insalubres. Mutant saporem et influentes rivi , ut Borysthenem , victique diluuntur. Aliqui vero et imbre mutantur. Ter accidit in Bosporo , ut salsi deciderent , necarentque frumenta : to-

ties et Nili rigua pluviae amara fecere, magna pestilentia Ægypti.

Aquarum subito nascentium aut desinentium observatio historica.

XXX. Nascuntur fontes decisis plerumque silvis, quos arborum alimenta consumebant : sicut in Hæmo obsidente Gallos Cassandro, quum valli gratia silvas cecidissent. Plerumque vero damnosi torrentes corrivantur detracta collibus silva, continere nimbos ac digerere consueta. Et coli moverique terram, callumque summæ cutis solvi, aquarum interest. Proditur certe in Creta expugnato oppido, quod vocabatur Arcadia, cessasse fontes, amnesque qui in eo situ multi erant : rursus condito post sex annos emersisse, uti quæque cœpissent partes coli.

5. Terræ quoque motus profundunt, sorbentque aquas : sicut circa Pheneum Arcadiæ quinquies accidisse constat. Sic et in Coryco monte amnis erupit, posteaque cœptus est coli. Illa mutatio mira, ubi causa nulla evidens apparet : sicut in Magnesia calidas factas frigidas, salis non mutato sapore. Et in Caria, ubi Neptuni templum est, amnis qui fuerat ante dulcis, mutatus in salem est. Et illa miraculi plena, Arethusam Syracusis fimum redolere per Olympia : verique simile, quoniam Alpheus in eam insulam sub ima maria permeet. Rhodiorum fons in Chersoneso nono anno purgamenta egerit. Mutantur et colores aquarum : sicut Babylone lacus æstate rubras habet diebus xi. Et Borysthenes æstatis temporibus cæruleus fertur, quamquam omnium aquarum tenuissimus : ideoque innatans Hypani. In quo et illud mira-

bile, Austris flantibus superiorem Hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum et aliud est, quod nullum halitum, non modo nebulam emittat. Qui volunt diligentes circa hoc videri, dicunt aquas graviores post brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ.

XXXI. 6. Ceterum a fonte duci fictilibus tubis utilissimum est crassitudine binum digitorum, commissuris pyxidatis, ita ut superior intret, calce viva ex oleo lævigatis. Libramentum aquæ in centenos pedes sicilici minimum erit : si cuniculo veniet, in binos actus lumina esse debebunt. Quam surgere in sublime opus fuerit, e plumbo veniat. Subit altitudinem exortus sui. Si longiore tractu veniet, subeat crebro descendatque, ne libramenta pereant. Fistulas denum pedum longitudinis esse legitimum est : et, si quinariæ erunt, sexagena pondo pendere : si octonariæ, centena : si denariæ, centena vicena, ac deinde ad has portiones.

Denariæ appellantur, cujus laminæ latitudo, antequam curvetur, digitorum decem est, dimidioque ejus quinaria. In omni anfractu collis quinariam fieri, ubi dometur impetus, necessarium est : item castella, prout res exiget.

Quomodo medicatis utendum.

XXXII. Homerum calidorum fontium mentionem non fecisse demiror, quum alioqui lavari calida frequenter induceret : videlicet quia medicina tunc non erat hæc, quæ nunc aquarum perfugio utitur. Est autem utilis

sulphurata nervis, aluminata paralyticis, aut simili modo solutis : bituminata aut nitrosa, qualis cutilia, bibendo atque purgationibus. Plerique in gloria ducunt, plurimis horis perpeti calorem earum : quod est inimicissimum : namque paulo diutius, quam balineis, uti oportet, ac postea frigida dulcedine, nec sine oleo discedentes : quod vulgus alienum arbitratur, idcirco non alibi corporibus magis obnoxiiis. Quippe et vastitate odoris capita replentur, et frigore infestantur sudantia, corporum parte inersa. Similis error, quam plurimo potu gloriantium. Vidique jam turgidos bibendo : in tantum ut anuli integerent cute, quum reddi non posset hausta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri convenit sine crebro salis gustu. Utuntur et cœno fontium ipsorum utiliter : sed ita, si illitum sole inarescat. Nec vero omnes quæ sint calidæ, medicatas esse credendum, sicut in Segesta Siciliæ, Larissa, Troade, Magnesia, Melo, Lipara. Nec decolor species æris argente (ut multi existimavere) medicaminum argumentum est : quando nihil eorum in patavinis fontibus, ne odoris quidem differentia aliqua apprehenditur.

Item marinis. Quid prosit navigatio.

XXXIII. Medendi modus idem et in marinis erit, quæ calefiunt ad nervorum dolores, ferruminandas fracturas, ossaque contusa : item corpora siccanda, qua de causa et frigido mari utuntur. Præterea est alius usus multiplex, principalis vero navigandi phthisi adfectis, ut diximus, aut sanguinem exscreantibus : sicut proxime Annæum Gallionem fecisse post consulatum meminimus.

Neque enim Ægyptus propter se petitur, sed propter longinquitatem navigandi. Quin et vomitiones ipsæ instabili volutione commotæ plurimis morbis capitis, oculorum, pectoris, medentur: omnibusque, propter quæ elleborum bibitur. Aquam vero maris per se efficaciorē discutiendis tumoribus putant medici, si illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. Emplastris etiam, maxime albis, et malagmatis miscent. Prodest et infusa crebro ictu. Bibitur quoque, quamvis non sine injuria stomachi, ad purganda corpora, bilemque atram, aut sanguinem concretum reddendum alterutra parte. Quidam et in quartanis dedere eam bibendam, et in tenemis articularibusque morbis adservatam, et in hoc vetustate virus deponentem. Aliqui decoctam, omnes ex alto haustam, nullaque dulcium mixtura corruptam, in quo usu præcedere vomitum volunt. Tunc quoque acetum aut vinum aqua miscent. Qui puram dedere, raphanos supermandi ex mulso aceto jubent, ut ad vomitiones revocent. Clysteribus quoque marinam infundunt tepēfactam. Testium quidem tumori fovendo non aliud præferunt. Item pernionum vitio ante ulcera. Simili modo pruritibus, psoris, et lichenum curationi. Lendes quoque et tetra capitis animalia hac curantur: et liventia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus post marinam aceto calido fovere plurimum prodest. Quin et ad ictus venenatos salutaris intelligitur, ut phalangiorum et scorpionum: et ptyade aspide respersis. Calida autem in his adsumitur. Suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoque et choleram calida infusa clysteribus sedat. Difficilius perfrigescunt marina calefacti. Mam-

mas sororiantes, præcordia, maciemque corporis piscinæ maris corrigunt. Aurium gravitatem, capitis dolores, cum aceto ferventium vapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorum quoque scabiem sanant, lanasque emolliunt.

Quomodo marina aqua in mediterraneo fieri possit.

XXXIV. Nec ignoro hæc mediterraneis supervacua videri posse. Verum et hoc cura providit, inventa ratione qua sibi quisque aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum, si plus quam sextarius salis in quatuor aquæ sextarios mergatur, vinci aquam, salemque non liquari. Cetero sextarius salis cum quatuor aquæ sextariis, salissimi maris vim et naturam implet. Moderatissimum autem putant, supra dictam aquæ mensuram octonis cyathis salis temperari, quoniam ita et nervos excalefaciat, et corpus non exasperet.

Quomodo thalassomeli.

XXXV. Inveteratur : et quod vocant thalassomeli, æquis portionibus maris, mellis, imbris ex alto : et ad hunc usum advehunt, fictilique vase et picato condunt. Prodest ad purgationes maxime sine stomachi vexatione, et sapore grato et odore.

Quomodo hydromeli.

XXXVI. Hydromeli quoque ex imbre puro cum melle temperabatur quondam, quod daretur adpetentibus vini ægris, veluti innocentiore potu, damnatum jam multis annis, iisdem vitiis, quibus vinum, nec iisdem utilitatibus.

Remedium contra peregrinas aquas.

XXXVII. Quia sæpe navigantes defectu aquæ dulcis laborant, hæc quoque subsidia demonstrabimus. Expansa circa navim vellera madescunt accepto halitu maris, quibus humor dulcis exprimitur. Item demissæ reticulis in mare concavæ e cera pilæ, vel vasa inania obturata, dulcem intra se colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulcescit. Luxata corpora et hominum et quadrupedum, natando in cujus libeat generis aqua, facillime in artus redeunt. Est et in metu peregrinantium, ut tentent valetudinem aquæ ignotæ: hoc cavent e balincis egressi statim frigidam suspectam hauriendo.

Ex musco, medicinæ vi. Medicinæ ex arenis.

XXXVIII. Muscus, qui in aqua fuerit, podagris illitus prodest: item oleo admixto, talorum dolori tumorigue. Spuma aquæ adfrictu verrucas tollit. Nec non arena litorum maris, præcipue tenuis et sole candens, in medicina est siccandis corporibus coopertis hydropicorum, aut rheumatismos sentientium.

Et hactenus de aquis: nunc de aquatilibus. Ordinemur autem, ut in reliquis, a principalibus eorum, quæ sunt sal et spongia.

De salis generibus, et confecturis, et medicinis: observationes cccv.

XXXIX. 7. Sal omnis aut fit, aut gignitur: utrumque pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut

siccato. Siccatur in lacu tarentino æstivis solibus, totumque stagnum in salem abit, modicum alioqui, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu qui Cocanicus vocatur, et alio juxta Gelam. Horum extremitates tantum inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, ubi largius coquitur, et usque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quod tantumdem nocte subvenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atque non gleba est.

Aliud genus ex aquis maris sponte gignitur, spuma in extremis litoribus ac scopulis relictâ. Hic omnis rore densatur : et est acrior qui in scopulis invenitur.

Sunt etiamnum naturales differentię tres. Namque in Bactris duo lacus vasti, alter ad Scythas versus, alter ad Arios, sale exæstuant : sicut ad Citium in Cypro, et circa Memphin, extrahunt e lacu, dein sole siccant. Sed et summa fluminum densantur in salem, amne reliquo veluti sub gelu fluente, ut apud caspias portas, quę salis flumina appellantur. Item circa Mardos et Armenios. Præterea apud Bactros amnes Ochus et Oxus, ex adpositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt et in Africa lacus, et quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem et calidi fontes, sicut Pagasæi. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte provenientia.

Sunt et montes nativi salis, ut in Indis Oromenus, in quo lapidinarum modo cæditur renascens : majusque regum vectigal ex eo, quam ex auro est atque margaritis. Effoditur et e terra, ut palam est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus ap-

pellat. Gerrhis Arabiæ oppido muros domosque massis salis faciunt, aqua ferruminantes. Invenit et juxta Pelusium Ptolemæus rex, quum castra faceret. Quo exemplo postea inter Ægyptum et Arabiam, etiam squalentibus locis, cœptus est inveniri, detractis arenis : qualiter et per Africæ sitientia usque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur ammoniaco et ipso, quia sub arenis inveniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston vocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ utilis. Probatur quam maxime perspicuus, rectis scissuris. Insigne de eo proditur, quod levissimus intra specus suos, in lucem universam prolatus, vix credibili pondere ingravescat. Causa evidens, cuniculorum spiritu madido sic adjuvante molientes, ut adjuvant aquæ. Adulteratur siculo, quem cocanicum appellavimus : necnon et cyprio mire simili. In Hispania quoque Citeriore Egelestæ cæditur, glebis pæne translucen- tibus, cui jam pridem palma a plerisque medicis inter omnia salis genera perhibetur. Omnis locus in quo reperitur sal, sterilis est, nihilque gignit : et in totum sponte nascens intra hæc est.

Factitii varia genera. Vulgaris plurimusque in salinis, mari adfuso, non sine aquæ dulcis riguis, sed imbre maxime juvante, ac super omnia sole multo, non aliter inarescens. Africa circa Uticam construit acervos salis ad collium speciem : qui ubi sole lunaque induruere, nullo humore liquescunt, vixque etiam ferro cæduntur. Fit tamen et in Creta sine riguis, in salinas mare infunden- tibus : et circa Ægyptum, ipso mari influente in solum

(ut credo) Nilo succosum. Fit et e puteis in salinas ingestis. Prima densatio Babylone in bitumen liquidum cogitur, oleo simile, quo et in lucernis utuntur : hoc detracto subest sal. Et in Cappadocia e puteis ac fonte aquam in salinas ingerunt. In Chaonia excoquunt aquam ex fonte, refrigerandoque salem faciunt inertem, nec candidum. Gallia Germaniaeque ardentibus lignis aquam salsam infundunt.

De muria.

XL. Hispaniae quadam sui parte e puteis hauriunt, muriam appellant : et illi quidem etiam lignum referre arbitrantur. Quercus optima, ut quae per se cinere sincero vim salis reddat : alibi corylus laudatur : ita infuso liquore salso carbo etiam in salem vertitur. Quicumque ligno confit sal, niger est. Apud Theophrastum invenio, Umbros arundinis et junci cinerem decoquere aqua solitos, donec exiguum superesset humoris. Quin et e muria salsamentorum recoquitur, iterumque consumpto liquore ad naturam suam redit : vulgo e mænis jucundissimus.

De salis auctoritate, historica cxx.

XLI. Marinorum maxime laudatur cyprius a Salamine : de stagnis tarentinus, ac phrygius, qui tattæus vocatur. Hi duo oculis utiles. A Cappadocia vero, qui in laterculis adfertur, cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extendit is, quem citiæum appellavimus. Itaque a partu ventrem eo cum melanthio illinunt. Salsissimus sal qui siccissimus : suavissimus omnium tarentinus atque

candidissimus : et de cetero fragilis, qui maxime candidus. Pluvia dulcescit omnis. Suaviorem tamen rores faciunt : sed copiosum Aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos salis non fit, nisi aquilonibus. In igne nec crepitat, nec exsilit tragasæus, neque acanthius ab oppido appellatus : nec ullius spuma, aut ramentum, aut tenuis. Agrigentinus ignium patiens, ex aqua exsilit. Sunt et colorum differentiæ. Ruber Memphi, rufus est circa Oxum : Centuripis purpureus. Circa Gelam in eadem Sicilia tanti splendoris, ut imaginem recipiat. In Cappadocia croceus effoditur, translucidus et odoratissimus. Ad medicinæ usus, antiqui tarentinum maxime laudabant. Ab hoc quemcumque e marinis : ex eo genere, spumeum præcipue. Jumentorum vero et boum oculis, tragasæum et bæticum. Ad obsonium et cibum, utilior, quisquis facile liquescit; item humidior : minorem enim amaritudinem habent, ut atticus et euboicus. Servandis carnibus aptior acer et siccus, ut megaricus. Conditur etiam odoribus additis, et pulmentarii vicem implet, excitans aviditatem, invitansque in omnibus cibus, ita ut sit peculiaris ex eo intellectus inter innumera condimenta. Ita est in mandendo quæsitus garo. Quin et pecudes armentaque et jumenta sale maxime sollicitantur ad pastum, multo largiore lacte, multoque gratiore etiam in caseo dote.

Ergo hercules vita humanior sine sale non quit degere : adeoque necessarium elementum est, ut transierit intellectus ad voluptatem animi quoque. Nam ita sales appellantur : omnisque vitæ lepos et summa hilaritas, laborumque requies non alio magis vocabulo constat.

Honoribus etiam militiæque interponitur, salariis inde dictis, magna apud antiquos auctoritate, sicut apparet ex nomine Salariæ viæ, quoniam illa salem in Sabinos portari convenerat. Ancus Marcius rex salis modios sex mille in congiario dedit populo, et salinas primus instituit. Varro etiam pulmentarii vice usos veteres, auctor est : et salem cum pane esitasse eos proverbio apparet. Maxime tamen in sacris intelligitur auctoritas, quando nulla conficiuntur sine mola salsa.

Flos salis, xx; salsugo, 11.

XLII. Salinarum sinceritas summam fecit suam differentiam, quamdam favillam salis, quæ levissima ex eo est et candidissima; appellatur et flos salis, in totum diversa res, humidicisque naturæ, et crocei coloris, aut rufi, veluti rubigo salis : odore quoque ingrato, ceu gari, dissentiens a sale, non modo a spuma. Ægyptus invenit, videturque Nilo deferri. Et fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quamdam pinguitudinem reddit. Est enim etiam in sale pinguitudo, quod miremur. Adulteratur autem tinguiturque rubrica, aut plerumque testa trita : qui fucus aqua deprehenditur, diluente factitium colorem : quum verus ille non nisi oleo resolvatur, et unguentarii propter colorem eo maxime utantur. Canitia in vasis summa est : media vero pars humidior, ut diximus. Floris naturæ aspera, excalfactoria, stomacho inutilis. Sudorem ciet, alvum solvit in vino et aqua, acopis et smegmatis utilis. Detrahit et ex palpebris pilos efficacissime. Fæces imæ

concutiuntur, ut color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in salinis salsugo, ab aliis salsilago, tota liquida, marina aqua salsior, vi distans.

De garo, xv.

XLIII. Aliud etiamnum liquoris exquisiti genus, quod garon vocavere, intestinis piscium, ceterisque quæ abjicienda essent, sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce, quem Græci garon vocabant: capite ejus usto, suffitu extrahi secundas monstrantes.

8. Nunc e scombro pisce laudatissimum in Carthaginiensis Spartariæ cetariis: Sociorum id appellatur, singulis millibus nummum permutantibus congios fere binos. Nec liquor ullus pæne præter unguenta majore in pretio esse cœpit, nobilitatis etiam gentibus. Sombros quidem, et Mauretania, Bæticæque Carteia, ex Oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud utiles. Laudantur et Clazomenæ garo, Pompeiique, et Leptis: sicut muria Antipolis, ac Thurii, jam vero et Dalmatia.

De muria, xv; de alece, viii.

XLIV. Vitium hujus est alex, imperfecta nec colata fæx. Cœpit tamen et privatim ex inutili pisciculo, minimoque confici. Apuam nostri, aplien Græci vocant, quoniam is pisciculus e pluvia nascitur. Forojulienses piscem ex quo faciunt, lupum appellant. Transiit deinde in luxuriam, creveruntque genera ad infinitum: sicuti garum ad colorem mulsi veteris, adeoque dilutam suavi-

tatem, ut bibi possit. Aliud vero castimoniarum superstitioni etiam, sacrisque Judæis dicatum, quod fit e piscibus squama carentibus. Sic alex pervenit ad ostreas, echinos, urticas, cammaros, mullorum jocinera. Innumerisque generibus ad saporem gulæ cœpit sal tabescere. Hæc obiter indicata sint desideriiis vitæ: et ipsa tamen nonnullius usus in medendo. Namque et alece scabies pecoris sanatur, infusa per cutem incisam: et contra canis morsus draconisque marini prodest. In linteolis autem concerptis imponitur. Et garo ambusta recentia sanantur, si quis infundat, ac non nominet garum. Contra canum quoque morsum prodest, maximeque crocodili, et ulceribus quæ serpunt, aut sordidis. Oris quoque et aurium ulceribus aut doloribus mirifice prodest. Muria quoque, sive illa salsugo, spissat, mordet, extenuat, siccatur. Dysentericis utilis est, etiam si nome intestina corripit. Ischiadicis, cæliacis veteribus, infunditur. Fotu quoque apud mediterraneos aquæ marinæ vicem pensat.

De natura salis; de spuma salis.

XLV. 9. Salis natura est per se ignea, et inimica ignibus, fugiens eos, omnia erodens. Corpora vero adstringens, siccans, alligans: defuncta etiam a putrescendo vindicans, ut durent ita per sæcula. In medendo vero mordens, adurens, repurgans, extenuans, dissolvens. Stomacho tantum inutilis, præterquam ad excitandam aviditatem. Adversus serpentium morsus cum origano, melle, hyssopo. Contra cerasten cum origano, aut cedria, aut pice, aut melle. Auxiliatur contra scolopendras

ex aceto potus : adversus scorpionum ictus , cum quarta partē lini seminis , ex oleo vel aceto illitus : adversus crabrones vero vel vespas , similiaque , ex aceto. Ad heterocraneas , capitisque ulcera , et pusulas , papulasve , et incipientes verrucas , cum sevo vitulino : item oculorum remediis , et ad excrescentes ibi carnes , totiusque corporis pterygia : sed in oculis peculiariter : ob id collyriis emplastrisque additur. Ad hæc maxime probatur tattæus , aut caunites. Ex ictu vero suffusis cruore oculis sugillatisque , cum myrrha pari pondere ac melle , aut cum hyssopo ex aqua calida , utque foveantur salsugine. Ad hæc hispaniensis eligitur , contraque suffusiones oculorum cum lacte in coticulis teritur. Privatim sugillationibus in linteolo involutus , crebroque ex aqua ferventi impositus. Ulceribus oris manantibus in linteolo concërpto. Gingivarum tumori infricatus. Et contra scabritiem linguæ fractus comminutusque. Aiunt dentes non erodi , nec putrescere , si quis quotidie mane jejunos sallem contineat sub lingua , donec liquescat. Lepras idem , et furunculos , et lichenas , et psoras emendat cum passa uva , exempto ejus ligno , et sevo bubulo , atque origano , ac fermento , vel pane , maxime thebaicus. Hic et ad pruritus eligitur. Tonsillis et uvis cum melle prodest. Quicumque ad anginas : hoc amplius , cum oleo et aceto eodem tempore extra faucibus illitus cum pice liquida. Emollit et alvum in vino mixtus innoxie : et tæniarum genera pellit in vino potus. Æstus balnearum convalescentes ut tolerare possint , linguæ subditus præstat. Nervorum dolorem , maxime circa humeros et renes , in saccis aqua ferventi crebro madefactus levat. Colum tor-

minaque et coxarum dolores potus : et in iisdem saccis impositus candens. Podagras cum farina ex melle et oleo tritus, ibi maxime usurpanda observatione, quæ totis corporibus nihil esse utilius sale et sole dixit. Itaque cornea videmus corpora piscatorum. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit et clavos pedum : item per-niones. Ambustis ex oleo imponitur, aut commanducatus, pusulasque reprimat. Ignibus vero sacris, ulceribusque quæ serpunt, ex aceto, aut hyssopo. Carcinomatis cum uva taminia. Phagedænis ulcerum, tostum cum farina hordei : super imposito linteolo madente vino. Morbo regio laborantes, donec sudent ad ignem, contra pruritus quos sentiunt, ex oleo et aceto infricatus juvat : et fatigatos ex oleo. Multi et hydropicos sale curavere, fer-voresque febrium cum oleo perunxere, et tussim vete-rem linctu ejus discussere. Clysteribus infudere ischiadicis. Ulcerum excrescentibus vel putrescentibus impo-suere. Crocodilorum morsibus ex aceto in linteolis, ita ut paverentur ante hic ulcera. Bibitur et contra opium ex aceto mulso. Luxatis imponitur cum farina et melle : item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto fatus, et illitus cum resina prodest. Ad omnia autem spuma salis jucundior utiliorque. Sed quicumque sal acopis ad-ditur ad excaffactiones : item smegmatis ad extenuandam cutem levandamque. Pecorum quoque scabiem et boum illitus tollit. Daturque lingendus : et oculis jumentorum inspuitur. Hæc et de sale dicta sint.

De nitri generibus, et confecturis, et medicinis : observationes ccxxi.

XLVI. 10. Non est differenda et nitri natura, non

multum a sale distans : et eo diligentius dicenda, quia palam est et medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quemquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate convallibus, quod vocant halmyrhaga. Minus etiam in Thracia juxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata numquam multum factitatum est, et jam pridem in totum omissum. Aquæ vero nitrosæ pluribus locis reperiuntur, sed sine viribus densandi. Optimum copiosumque in Litis Macedoniae, quod vocant chalastricum, candidum, purumque, proximum sali. Lacus est nitrosus, exsiliente e medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa Canis ortum novenis diebus, totidemque cessat, ac rursus innatat, et deinde cessat. Quo apparet, soli naturam esse quæ gignat, quoniam compertum est, nec soles proficere quidquam quum cesset, nec imbres. Mirum est et illud, scabtebra fonticuli semper emicante, lacum neque augeri, neque fluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt : aquilones deterius, quia validius commovent limum. Et hoc quidem nascitur.

In Ægypto autem conficitur multo abundantius, sed deterius; nam fuscum lapidosumque est. Fit pæne eodem modo quo sal, nisi quod salinis mare infundunt, Nilum autem nitrariis. Hæ cedente Nilo madent succo nitri XI. diebus continuis, non (ut in Macedonia) statis. Si etiam imbres adfuerint, minus de flumine addunt : statimque ut densari est cœptum, rapitur, ne resolvatur in nitrariis. Sic quoque olei natura intervenit, ad scabiem ani-

malium utilis. Ipsum autem conditum in acervis durat. Mirum, in lacu Ascanio, et quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse potarique, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum : et ideo spuma melior. Ad aliqua tamen sordidum, tamquam ad inficiendas purpuras tincturasque omnes. Magnus et vitro usus, qui dicitur suo loco.

Nitrariæ Ægypti circa Naucraticum et Memphim tantum solebant esse, circa Memphim deteriores. Nam et lapidescit ibi in acervis : multique sunt cumuli ea de causa saxei. Faciunt ex his vasa, nec non frequenter liquatum cum sulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoque, quæ inveterari volunt, illo nitro utuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus et rufum exit a colore terræ. Spumam nitri, quæ maxime laudatur, antiqui negabant fieri, nisi quum ros cecidisset, prægnantibus nitrariis, sed nondum parientibus. Itaque non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alii acervorum fermento gigni existimavere. Proxima ætas medicorum aphronitrum tradidit in Asia colligi, in speluncis mollibus destillans. Specus eos colicas vocant : dein siccant sole.

Optimum putatur lydium : probatio, ut sit minime ponderosum, et maxime friabile, colore pæne purpureo. Hoc in pastillis adfertur. Ægyptium in vasis picatis, ne liquescat. Vasa quoque ea sole inarescentia perficiuntur.

Nitri probatio, ut sit tenuissimum et quam maxime spongiosum fistulosumque. Adulteratur in Ægypto calce : deprehenditur gustu. Sincerum enim facile resolvitur : adulteratum pungit. Calce adpersum reddit odorem vehementem. Uritur in testa opertum, ne exsulet : alias

igni non exsilit nitrum : nihilque gignit aut alit , quum in salinis herbæ gignantur , et in mari tot animalia , tantum algæ . Sed majorem esse acrimoniam nitri apparet , non hoc tantum argumento , sed in illo , quod nitrariæ calceamenta protinus consumunt : alias salubres , oculorumque claritati utiles . In nitrariis non lippiunt . Ulcera allata eo celerissime sanantur : ibi facta , tarde . Ciet et sudores cum oleo perunctis , corpusque emollit . In pane salis vice utuntur chalastræo : ad raphanos ægyptio : teneriores eos facit : sed obsonia alba et deteriora , olera viridiora . In medicina autem calfacit , extenuat , mordet , spissat , siccatur , exulcerat . Utile his , quæ evocanda sint , aut discutienda , et lenius mordenda atque extenuanda , sicut in papulis pusulisque . Quidam in hoc usu accensum vino austero restinguunt , atque ita trito in balineis utuntur sine oleo . Sudores nimios inhibet cum arida iride , adjecto oleo viridi . Extenuat et cicatrices oculorum , et scabritias gênarum cum fico illitum , aut decoctum in passo ad dimidias partes : item contra argema oculorum . Ungues decoctum cum passo in mali punici calyce adjuvat : claritatem visus cum melle inunctum . Prodest dentium dolori ex vino , si cum pipere colluantur : item cum porro decoctum . Nigrescentes dentes crematum dentifricio ad colorem reducit . Capitis animalia et lendes necat , cum samia terra illitum ex oleo . Auribus purulentis vino liquatum infunditur . Sordes ejusdem partis erodit ex aceto . Sonitus et tinnitus discutit siccum additum . Vitiliginas albas cum cimolia creta , æquo pondere ex aceto , in sole illitum emendat . Furunculos admixtum resinæ extrahit , aut cum uva alba passa , nucleis

ejus simul tritis. Testium inflammationi occurrit : item eruptionibus pituitæ in toto corpore cum axungia. Contraque canis morsus, addita et resina : initiis cum aceto illinitur.

Sic et serpentium morsibus, phagedænis, et ulceribus quæ serpunt, aut putrescunt, cum calce ex aceto. Hydropicis cum fico tusum datur illiniturque. Discutit et tormina, si decoctum bibatur pondere drachmæ cum ruta, vel anetho, vel cumino. Reficit lassitudines cum oleo et aceto perunctorum. Et contra algores horroresque prodest, manibus pedibusque confricatis cum oleo. Comprimit et pruritus suffusorum felle, maxime cum aceto in usu datum. Succurrit et venenis fungorum ex posca potum : aut si buprestis pasta sit, ex aqua, vomitionesque evocat. His qui sanguinem tauri biberint, cum lasere datur. In facie quoque exulcerationes sanat cum melle et lacte bubulo. Ambustis tostum, donec nigrescat, tritumque illinitur. Infunditur ventris et renium dolori, aut rigori corporum, nervorumque doloribus. Paralysi in lingua cum pane imponitur. Suspiriosis in ptisana sumitur. Tussim veterem sanat flore, inixto galbano resinæ terebinthinæ, pari pondere omnium, ita ut fabæ magnitudo devoretur. Coquitur, dilutumque postea cum pice liquida sorbendum in angina datur. Flos ejus cum oleo cyprino articularum doloribus in sole jucundus est. Regium quoque morbum extenuat in potione vini. Et inflationes discutit : sanguinis profluvium e naribus sistit ex ferventi aqua vapore naribus raptò. Porriginem alumine permixto tollit : alarum virus ex aqua quotidiano fotu : ulcera ex pituita nata cera permixtum :

quo genere nervis quoque prodest : cœliacis infunditur. Perungi ante accessiones frigidas nitro et oleo multi præcepere : sicut adversus lepras , lentigines. Podagricis in balineis uti solio nitri prodest , atrophis , opisthotomis , tetanis. Sal nitrum sulphuri concoctum in lapidem vertitur.

De spongiis , medicinæ , et observationes XCII.

XLVII. II. Spongiarum genera diximus in naturis aquatiliū marinorum. Quidam eas ita distinguunt. Alias ex his mares existimavere , tenui fistula , spissioresque , persorbentes , quæ et tinguntur in deliciis , aliquando et purpura : alias feminas , majoribus fistulis ac perpetuis. E maribus duriores alias , quas appellant tragos , tenuissimis fistulis atque densissimis. Candidæ cura fiunt , e mollissimis recentes per æstatem tinctæ salis spuma , ad lunam et pruinas sternuntur inversæ , hoc est , qua parte adhæsere , ut candorem bibant. Animal esse docuimus , etiam cruore inhærente. Aliqui narrant et auditu regi eas , contrahique ad sonum , exprimentes abundantiam humoris , nec avelli petris posse , ideo abscindi ac saniem emittere. Quin et eas quæ ab Aquilone sint genitæ , præferunt ceteris. Nec usquam diutius durare spiritum medici adfirmant. Sic et prodesse corporibus , quia nostro suum misceant : et ideo magis recentes magisque humidas : sed minus in calida aqua , minusque unctas , aut unctis corporibus impositas : et spissas minus adhærescere.

Mollissimum genus earum penicilli : oculorum tumores levant ex mulso impositi. Iidem abstergendæ lip-

pituidini utilissimi : eosque tenuissimos et mollissimos esse oportet. Imponuntur et spongiæ ipsæ epiphoris ex posca : ex aceto calido ad capitis dolores. De cetero recentes discutiunt, molliunt, mitigant. Veteres non glutinant vulnera. Usus earum ad abstergenda, fovenda, operienda, a fotu, dum aliud imponatur. Ulcera quoque humida et senilia impositæ siccant : fracturæ et vulnera spongiis utilissime foventur. Sanguis rapitur in secando, ut curatio perspicui possit. Et ipsæ vulnerum inflammationibus imponuntur, nunc siccæ, nunc aceto adpersæ, nunc vino, nunc aqua frigida. Ex aqua vero cælesti impositæ, secta recentia non patiuntur intumescere. Imponuntur et integris partibus, sed fluctione occulta laborantibus, quæ discutienda sit, et iis quæ apostemata vocant, melle decocto perunctis. Item articulis, alias aceto salso madidæ, alias e posca. Si ferveat impetus, ex aqua. Eadem et callo, e salsa : at contra scorpionum ictus ex aceto. In vulnerum curatione et succidæ lanæ vicem implent, nunc ex vino et oleo, nunc ex eadem. Differentia hæc, quod lanæ emolliunt, spongiæ coercent, rapiuntque vitia ulcerum. Circumligantur et hydropicis siccæ, vel ex aqua tepida poscave, utcumque blandioribus opus est operirive aut siccari cutem. Imponuntur et his morbis, quos vaporari oporteat, ferventi aqua perfusæ, expressæque inter duas tabulas. Sic et impositæ stomacho prosunt, et in feбри contra nimios ardores. Sed splenicis e posca, ignibus sacris ex aceto, efficaciores quam aliud. Imponi oportet sic, ut sanas quoque partes spatiose operiant. Sanguinis profluvium sistunt ex aceto, aut frigida. Livorem ab ictu recentem ex aqua salsa ca-

lida sæpius mutata tollunt, testium tumorem doloremque ex posca. Ad canum morsus utiliter contusæ imponuntur ex aceto, aut frigida, aut melle, subinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri sectivi succo sanguinem reijicientibus haustu salis ex frigida prodest. Idem cinis vel cum oleo vel aceto fronti illitus, tertianas tollit. Privatum africanæ ex posca tumorem discutiunt. Omnium autem cinis cum pice crematarum, sanguinem sistit vulnerum. Aliqui raras tantum, ad hoc cum pice urunt. Et oculorum causa comburuntur in cruda olla figulini operis, plurimum proficiente eo cinere contra scabritias genarum, excrescentesque carnes, et quidquid opus sit ibi destringere, spissare, explere. Utilius in eo usu lavare cinerem. Præstant et strigilum vicem, linteolorumque, adfectis corporibus. Et contra solem apte protegunt capita. Medici inscitia ad duo nomina eas redegere : africanas quarum firmitus sit robur : rhodiacasque, ad fovendum molliores. Nunc autem mollissimæ circa muros Antiphelli urbis reperiuntur. Trogus auctor est, circa Lyciam penicillos mollissimos nasci in alto, unde ablata sint spongiæ. Polybius super ægrum suspensos, quietiores facere noctes.

Nunc revertemur ad marina animalia et aquatilia.

IS - Acervo - MZ
nae naturalis libri xxxvii /

00009061

or
55/59
P728c
v.7-8

ORIENTAÇÕES PARA O USO

Esta é uma cópia digital de um documento (ou parte dele) que pertence a um dos acervos que fazem parte da Biblioteca Digital de Obras Raras e Especiais da USP. Trata-se de uma referência a um documento original. Neste sentido, procuramos manter a integridade e a autenticidade da fonte, não realizando alterações no ambiente digital – com exceção de ajustes de cor, contraste e definição.

1. Você apenas deve utilizar esta obra para fins não comerciais. Os livros, textos e imagens que publicamos na Biblioteca Digital de Obras Raras e Especiais da USP são de domínio público, no entanto, é proibido o uso comercial das nossas imagens.

2. Atribuição. Quando utilizar este documento em outro contexto, você deve dar crédito ao autor (ou autores), à Biblioteca Digital de Obras Raras e Especiais da USP e ao acervo original, da forma como aparece na ficha catalográfica (metadados) do repositório digital. Pedimos que você não republique este conteúdo na rede mundial de computadores (internet) sem a nossa expressa autorização.

3. Direitos do autor. No Brasil, os direitos do autor são regulados pela Lei n.º 9.610, de 19 de Fevereiro de 1998. Os direitos do autor estão também respaldados na Convenção de Berna, de 1971. Sabemos das dificuldades existentes para a verificação se uma obra realmente encontra-se em domínio público. Neste sentido, se você acreditar que algum documento publicado na Biblioteca Digital de Obras Raras e Especiais da USP esteja violando direitos autorais de tradução, versão, exibição, reprodução ou quaisquer outros, solicitamos que nos informe imediatamente (dtsibi@usp.br).